

PI 1085 Dublet

4

revista arhivelor

ANUL LIII

VOL. XXXVIII

Nr.

1

1976

CUPRINS

	Pag.
In împlinirea Congresului educației politice și culturii socialiste	3
STUDII ȘI COMUNICĂRI	
I. GAL — Perfecționarea și modernizarea activității arhivistice	5
PREZENTĂRI DE FONDURI ȘI COLECȚII	
R. CONSTANTINESCU — Manuscrisele slavo-române de la Arhivele Centrale din Moscova—C.G.A.D.A.	11
PREȚUITORI AI ARHIVELOR	
A. ADAMACHE, O. NICHIFOR — Al. Odobescu — apărător al fondului arhivistic național românesc	19
C. TATOMIR, V. TATOMIR — Constantin Esarcu	22
DOCUMENTE	
A. ANDONE — Unele documente franceze în Arhivele Statului	26
M. ȘTIRBAN, GH. IANCU — Documente privind legislația agrară din anii 1919—1920 referitoare la Transilvania	28
V. POPOVICI — Spiru Haret — 125 de ani de la naștere . . .	35
ADDENDA ET CORRIGENDA	
V. MANOLE — Două documente inedite	47
D. DUZINCHEVICI — Contribuții documentare la istoricul tipografiilor din Brăila în prima jumătate a secolului al XIX-lea	48
TEORIE ȘI PRACTICĂ ARHIVISTICĂ	
M. DOGARU, G. HURMUZACHE — Clasificatorul tematic — instrument de bază în cercetarea tematică	50
V. NICULA — Din viața unor arhive	52
INSTRUMENTE DE LUCRU	
M. CIUCA — Colecția „Achiziții Noi”	55
CRONICĂ	
AL. MATEI — Cursurile de perfecționare în limba și paleografia latină și în limba germană și paleografia gotică	78
G. HURMUZACHE — O nouă formă de pregătire profesională arhivistică	80
D. BOLONTOC — Reciclarea personalului cu pregătire medie	82
GHEORGHE UNGUREANU	83
RECENZII ȘI PREZENTĂRI	86
NOTE BIBLIOGRAFICE	100
BIBLIOGRAFIE	
M. TUDORICĂ — „REVISTA ARHIVELOR” 1970—1975	105

CONSILIUL DE CONDUCERE

Ioana Burlacu, Nicolae Chipurici,
Iosif Adam, Alecsenia Andone,
Vasile Arimia, Dan Berindei,
Iulian Cîrțină, Florin Constantiniu,
Ioan Dumitru, Mihail Guboglu,
Ștefan Hurmuzache — președinte,
Gheorghe Ilie, Radu Ionescu,
Dumitru Ivănescu, Radu Manolescu,
Alexandru Matei, Nicolae Mocioiu,
Oprea Florea, Maria Pirvulescu,
Emilia Poștăriță, Ioan Ranca,
Maria Soveja, Mioara Tudorică.

COLEGIUL DE REDACȚIE

Ioana Burlacu, Nicolae Chipurici,
Ștefan Hurmuzache — redactor șef,
Dumitru Ivănescu, Alexandru Matei,
Nicolae Mocioiu, Maria Pirvulescu,
Emilia Poștăriță, Ioan Ranca,
Maria Soveja, Mioara Tudorică.

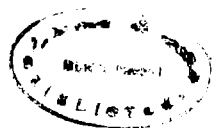
Redactor : Mioara TUDORICĂ
Secretar responsabil
Corneliu LUNGU

FI 1085

DIRECȚIA GENERALĂ A ARHIVELOR STATULUI
DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Revista Arhivelor

Vol. XXXVIII
Anul LIII

P49879/1976

BUCUREȘTI, 1976

Nr. 1

ÎN ÎNTÎMPINAREA CONGRESULUI EDUCAȚIEI POLITICE ȘI CULTURII SOCIALISTE

În opera de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare spre comunism, preocupările pentru dezvoltarea bazei tehnico-materiale, pentru adâncirea democrației sînt indisolubil îmbinate cu cele privind educarea omului nou, formarea și dezvoltarea conștiinței socialiste, de aceasta depinzînd în măsură decisivă participarea activă și responsabilă a maselor la înfăptuirea politicii partidului.

În lumina acestor cerințe dobîndește o deosebită însemnătate cultivarea puternică a nobililor idei ale patriotismului socialist, a înaltei răspunderi pentru progresul multilateral al societății noastre, pentru creșterea avuției materiale și a patrimoniului cultural științific. În momentul de față întreaga pregătire pentru întîmpinarea Congresului educației politice și culturii socialiste, expresie a spiritualității socialiste românești în acțiune, își propune să conducă la activizarea politică a maselor, la creșterea nivelului de conștientizare politică a tuturor cetățenilor țării, la intensificarea și îmbogățirea continuă a educației patriotice, la dezvoltarea sentimentului de dragoste fierbinte față de viitorul României Socialiste.

Așa cum se știe, partidul situează constant în centrul activității educative atitudinea de grijă și veghe asupra propriului nostru trecut spre a putea pași pe calea viitorului cu perspectivele confirmate de experiența dobîndită prin luptă și prin jertfă.

Dar cunoașterea aprofundată și exactă a trecutului istoric al poporului român — cea mai prețioasă dintre toate avuțiile omului ca expresie a conștiinței sale în acțiune și luptă — este necesară nu numai pentru a cînti cum se cuvine înfăptuirile înaintașilor ci mai ales pentru a trage învățămintele ce se impun, a înțelege îndatorirea de a continua tradițiile înaintate, de a dezvolta responsabilitatea față de prezentul și viitorul națiunii.

Arhivelor Statului, instituție a cărei nobile menire o constituie păstrarea tezaurului istoric al patriei, îi revin sarcini deosebit de importante legate de completarea și valorificarea izvoarelor în măsură să asigure cunoașterea și interpretarea corectă, strict conformă adevărurilor obiective, a trecutului istoric al poporului nostru.

Îndeplinirea acestei înalte misiuni se desfășoară astăzi cu o amploare necunoscută în trecut, prin grija profundă și înalta prețuire acordate de Partidul și statul nostru conservării și cunoașterii valorilor istorice, expresie a civilizației materiale și spirituale durate de-a lungul mileniilor de oamenii acestor păminturi.

Cadrul juridic creat și aplicarea prevederilor legii pentru ocrotirea patrimoniului național cultural atestă conștiința înaintată a tuturor factorilor cărora, alături de Arhivele Statului, le revin îndatoriri patriotice în acest domeniu — organizații socialiste, organizații de cult și persoane fizice deținătoare de documente istorice. Depunerea de către tot mai multe organizații sau persoane particulare a unor arhive sau piese arhivistice valoroase și îmbogățirea bazei documentare deținute de instituția noastră, prin aducerea de microfilme și xerografii de pe documente conservate în arhivele, bibliotecile și muzeele de peste hotare, constituie o garanție că în viitorul apropiat istoriografia românească va adînci cunoașterea unor probleme și aspecte fundamentale ale istoriei naționale, va elucida teze esențiale privind trecutul nostru precum vechimea și continuitatea neîntreruptă a poporului nostru în spații carpa-to-dunărene, permanența idealurilor și a luptei sale pentru progres, dreptate socială și independență națională, legăturile strînse dezvoltate pe multiple planuri de-a lungul secolelor, între țările române, în ciuda hotarelor vremelnice dintre ele, particularitățile constituirii națiunii române și legitimitatea formării statului național unitar român, munca și lupta înfrățită pentru libertate și o viață mai bună, a oamenilor muncii români și a celor de alte naționalități, așezați în decursul veacurilor pe aceste meleaguri, vechimea și consecvența revoluționară a mișcării noastre muncitorești și socialiste, bogatele tradiții ale solidarității poporului român cu lupta de eliberare a altor popoare, rolul poporului nostru în istoria universală.

Astfel, se va putea realiza participarea mai activă a istoriografiei românești la confruntările internaționale de idei. Istoria națională ce cuprinde adevărurile fundamentale despre faptele străbunilor noștri este un inestimabil patri-

moniu în deplină concordanță cu spiritul științific al cercetării, străină oscilațiilor conjuncturale, de aceea slujitorii ei au datoria de onoare să spulbere, pe baza izvorului istoric autentic, inconsistența și falsitatea unor teze sau a diverselor aserțiuni sau interpretări inexacte ale unor pseudoistorici „rescriitori ai istoriei”.

Pentru a contribui la propășirea culturii socialiste, Arhivelor Statului li se impune cerința de a intensifica cunoașterea colecțiilor naționale de izvoare prin editarea de publicații.

Venind în întâmpinarea acestei sarcini de mare răspundere Direcția generală a Arhivelor Statului, în colaborare cu Academia de Științe Sociale și Politice dedică centenarului neatârării o suită de ediții de documente care prin bogăția și valoarea informației istorice conturează o imagine complexă asupra acestui epocal eveniment, permițând cercetarea și interpretarea lui într-un cadru universal.

După cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu în cuvîntul rostit la Plenara Comitetului Central al Partidului Comunist Român din 14 aprilie a.c., „Împlinirea a 100 de ani de la proclamarea independenței de stat a României constituie într-adevăr un moment epocal în istoria poporului nostru și el trebuie sărbătorit în mod corespunzător. Pentru că acest moment constituie, după Unirea din 1859 un însemnat moment în dezvoltarea națiunii noastre, în dezvoltarea statului nostru, în afirmarea independenței noastre naționale în mersul înainte al României pe calea progresului”. Sublinierea importanței epocale a acestui eveniment se impune cu atât mai mult cu cît pe plan internațional asistăm la o ofensivă împotriva libertății și independenței naționale a popoarelor din partea cercurilor imperialiste

care încearcă să prezinte sub o formă nouă vechea teză cosmopolită că statele naționale n-ar mai reprezenta o necesitate istorică și deci n-ar mai juca un rol progresist. Tocmai recunoașterea independenței naționale și a necesității respectării ei constituie în mod sigur garanția întăririi solidarității internaționale în lupta împotriva politicii imperialiste, a afirmării unor relații noi de egalitate între toate națiunile.

Activităților editoriale Direcția generală a Arhivelor Statului le adaugă expozițiile de documente, simpoziioanele, sesiunile de comunicări științifice organizate în cinstea marii aniversări. Menite să sublinieze și mai puternic importanța cuceririi istorice a poporului — independența națională și în general, a însemnătății independenței ca idee motrice a progresului pe plan internațional, ca un stindard al tuturor popoarelor, întărind în conștiința fiecărui participant hotărîrea apărării acestei cuceriri de neclintit, acțiunile jubiliare desfășurate în cadrul Muzeului Arhivelor sau la filialele județene constituie totalitatea prilejurilor de evocare a falnicului nostru trecut.

Însuflețita și rodnică activitate dedicată conservării și valorificării Fondului Arhivistic Național în scopul înțelegerii istoriei patriei și a poporului nostru ca o componentă de bază a conștiinței socialiste revoluționare, a înarmării maselor cu argumentele adevărului istoric obiectiv, evocările făcute în spiritul obiectivelor științifice și exprimate cu căldura sentimentului patriotic ce captivează cugetele participanților, călăuzindu-le să contribuie din plin la cultivarea dorinței de cunoaștere adîncă a respectului cuvenit pentru valorile naționale, constituie climatul deosebit de fertil cu care vin în întâmpinarea Congresului educației politice și al culturii socialiste Arhivele Statului.

MODERNIZAREA ȘI PERFECȚIONAREA ACTIVITĂȚII ARHIVISTICE

IONEL GAL

Documentele Congresului al XI-lea al P.C.R., sintetizând lupta de veacuri a poporului nostru pentru dreptate socială și libertate națională, pentru progres și civilizație, pentru finalizarea procesului revoluționar în direcția construcției și consolidării societății socialiste, exercită o influență hotărâtoare asupra vieții și muncii întregului popor, înarmându-l cu cea mai înaintată concepție despre natură și societate, cu cea mai avansată știință a cunoașterii, bazată pe ultimele cuceriri ale gândirii umane.

În vederea formării unei înalte conștiințe a omului de tip nou, constructor al societății socialiste multilateral dezvoltate, documentele programatice ale partidului au relevat necesitatea preluării critice a moștenirii culturale naționale și universale, în procesul muncii politico-educative, pentru dezvoltarea sentimentului patriotic, de prețuire și de respect față de valorile culturii mondiale. „Activitatea politico-educativă — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu în raportul la Congresul al XI-lea — trebuie să pornească de la cunoașterea trecutului de luptă revoluționară a poporului nostru, să se bazeze pe tradițiile culturii lui progresiste, ale culturii progresiste revoluționare mondiale. Nu trebuie uitat că felul de a gândi al poporului a constituit și va constitui întotdeauna temelia dezvoltării culturii, cu adevărat înaintate. Trebuie să adăugăm de aceea, la creația prezentului, creația trecutului, dând prețuirea cuvenită marilor înfăptuiri ale înaintașilor noștri, moștenirii înaintate a mișcării noastre revoluționare“.

Aprecierile cuprinse în documentele de partid cu referire la însemnătatea dezvoltării și aprofundării studiilor de istorie națională, fundamentarea unor teze privind procesul istoric al poporului român deschid o nouă perspectivă cercetării științifice în domeniul științelor sociale, ridicând sarcini majore tuturor organismelor și instituțiilor specializate.

Arhivele Statului, punând la baza activității sale, directivele cuprinse în documentele de partid, precum și prevederile legislației arhivistice în vigoare și ale legii Patrimoniului Cultural Național, au desfășurat o activitate susținută pentru îmbogățirea bazei documentare deținute, pentru păstrarea, conservarea și valorificarea ei multilaterală în interesul științei și culturii.

Perfecționarea și modernizarea activității Arhivelor Statului a constituit preocuparea majoră a conducerii Direcției generale. În acest sens s-a acționat în direcția găsirii formelor și mijloacelor celor mai adecvate, pe baza cuceririlor științei moderne pentru adoptarea elementelor noi, izvorite din experiența pozitivă, dobândită în activitatea proprie, precum și din cea cumulată pe plan mondial.

Crearea cadrului juridic adecvat centralizării și păstrării Fondului Arhivistic Național de către Arhivele Statului a permis perfecționarea și modernizarea tuturor laturilor activității arhivistice naționale.

Preocupările în acest sens s-au concretizat în întocmirea unor documente cu caracter normativ a căror elaborare a avut ca scop reglementarea pe principii unitare a activității arhivistice, în concordanță cu cerințele actuale ale cercetării științifice, ale muncii cultural-educative și practice.

Rezultantă a experienței pozitive acumulată în munca arhivistică, aplicarea acestora va crea largi posibilități de creștere a calității și eficienței ei.

Direcția generală a Arhivelor Statului și filialele sale au desfășurat o susținută activitate pentru completarea tezaurului documentar al Arhivelor Statului cu noi fonduri, colecții și documente prin preluări de la organizațiile socialiste, organizații de cult, prin achiziții de la persoane fizice, precum și prin aducerea sub formă de microfilm a documentelor privitoare la istoria României, aflate în arhivele, muzeele și bibliotecile din străinătate.

La un an de la aplicarea Decretului 472/1971, modificat, s-a preluat de la organizațiile socialiste un număr însemnat de fonduri și fragmente de fonduri create de organele centrale și locale ale administrației de stat, instanțe judecătorești, întreprinderi

industriale, comerciale, societăți culturale etc., care reflectă dezvoltarea economică, socială și politică a societății românești. Ele vor fi introduse în circuitul științific, furnizând istoriografiei noastre noi date necesare fundamentării cercetărilor în domeniul științei istorice.

Organizațiile de cult au depus la Arhivele Statului numeroase și importante documente istorice din secolele XIV—XX, privind evoluția și descompunerea relațiilor feudale pe teritoriul țărilor române, dezvoltarea învățămîntului modern, a vieții culturale în general, lupta maselor țărănești și a intelectualității progresiste pentru eliberarea socială și națională, anul revoluționar 1848, unirea Transilvaniei cu România ș.a.

Continuînd activitatea de preluare a documentelor cu caracter istoric și documentar de la persoanele fizice, Direcția generală și filialele sale au achiziționat importante documente feudale, moderne și contemporane, precum și cîteva colecții și fonduri personale închegate. Unele documente, emise în cancelariile domnitorilor Ștefan cel Mare, Petru Rareș, Matei Basarab, Mihai Viteazul, Constantin Brîncoveanu, întregesc seriile păstrate în depozitele Arhivelor Statului. Aceste documente, într-o varietate mare de genuri — pergamente, între care unele rarități prin elementele diplomatice și sigilografice pe care le însumează, tratate și convenții comerciale, corespondență politică și diplomatică, hărți, planuri, fotografii, manuscrise ș.a. reprezintă mărturii cu caracter istoric-documentar, deosebit de valoroase.

Manifestînd o înaltă atitudine civică și spirit patriotic față de valorile culturii noastre naționale, numeroși cetățeni au donat Arhivelor Statului documente aflate în posesia lor. Astfel, Dumitru Cumpănașu a donat Arhivelor Statului cca. 100 documente din care unul emis în cancelaria lui Neagoe Basarab iar altul de la Vlad Înecatul. Istoricul și cercetătorul Dan Berindei a oferit 120 documente din secolele XVII—XIX, din care 89 sînt scrisori de la M. Kogălniceanu, Ștefan Golescu și alții, iar altele privesc activitatea lui Ch. Tell, 27 sînt scrisori de la principalii propagatori ai ideii pentru unire. Profesorul George Potra a donat 102 documente referitoare la moșia Dudești și la activitatea unor

personalității politice românești din secolul al XIX-lea.

Lista celor care au înțeles sensul prevederilor legislației arhivistice și necesitatea păstrării documentelor la Arhivele Statului poate fi completată cu alte numeroase nume: George Buzdugan, Gh. Duzinchevici, Gîrgu Munteanu Nicolae, Dudu Velicu, George Trifonescu, Trentea Constantin, Radu Greceanu, Petre Simionescu și mulți alții.

Baza de cercetare a fost lărgită prin depistarea și cercetarea în arhivele altor state, pe baza acordurilor stabilite, în vederea aducerii în depozitele Arhivelor Statului a reproducerilor de pe documente ce privesc istoria țării noastre și relațiile sale cu statele europene, în contextul principalelor procese istorice și evenimente desfășurate pe plan internațional. În cursul anului 1975 arhiviștii români au studiat în arhivele și bibliotecile din Anglia, Belgia, Republica Socialistă Cehoslovacia, Republica Democrată Germană, Republica Federală a Germaniei, Franța, Italia, Iugoslavia, Turcia, Ungaria, propunînd pentru microfilmare peste 150 000 pagini document.

Activitatea de cercetare, de investigare și de aducere în țară de noi documente a fost orientată către marile momente și problema-tica de bază a istoriei României.

Dintre documentele depistate în Italia, cronica lui Ranssano reprezintă unul dintre cele mai vechi manuscrise italiene, care atestă latinitatea și continuitatea poporului român pe teritoriul țării noastre, rolul său în lupta pentru salvarea Europei de pericolul otoman. Un eveniment oglindit pe larg în documentele cercetate în Italia, Franța, Belgia și Iugoslavia este războiul pentru cucerirea independenței de stat a României din anul 1877. Menționăm bogata corespondență diplomatică păstrată în arhiva istorică a Ministerului de Externe al Italiei și cea existentă în actele diplomatice belgiene de la Constantinopol.

În arhivele din Polonia au reținut atenția documentele privind activitatea politică a lui Nicolae Titulescu, eforturile pentru încheierea unui pact de neagresiune cu Uniunea Sovietică.

Din Anglia a sosit în cursul acestui an un număr însemnat de rapoarte ale legației engleze din București, privind situația internă și externă a României în perioada imediat următoare primului război mondial, informa-

ții de natură economică, politică și culturală, între care menționăm pe cele referitoare la activitatea Partidului Comunist Român în perioada interbelică.

Și în Franța s-au găsit documente importante pentru istoria noastră. Cele din secolul al XVIII-lea marchează interesul, în cadrul politicii europene, al Primului Imperiu față de Moldova, Țara Românească și Transilvania. Socotite ca state cu bogății și cu poziții strategice foarte importante care ar putea deveni profranceze, Principatele române erau totodată apreciate ca factori de echilibru între Austria habsburgică, Turcia otomană și Rusia țaristă.

În viitor instituția noastră va intensifica acțiunea de completare și îmbogățire a tezaurului documentar din Arhivele Statului cu noi și importante izvoare care atestă atât trecutul de luptă și de muncă al poporului nostru, cât și transformările revoluționare care au avut loc în anii construcției socialismului.

Baza de informare a Arhivelor Statului, îmbogățită substanțial în ultimul deceniu, prin investigații în arhivele și bibliotecile din țară și de peste hotare, va contribui la înfăptuirea sarcinii trasată de conducerea de partid privind realizarea unui tratat de istorie a României, care să valorifice la cote superioare, pe baza materialismului dialectic și istoric, lupta seculară a poporului român pentru eliberarea socială și națională, valoarea culturii materiale și spirituale a poporului nostru în contextul universal.

Grija pentru apărarea, păstrarea și conservarea Fondului Arhivistic Național în vederea valorificării sale multilaterale și pentru transmiterea lui integrală generațiilor viitoare s-a reflectat într-unul din obiectivele majore ale activității noastre, constituirea fondului de asigurare. Necesitate imediată pentru arhivistica modernă, această acțiune, aflată în curs de desfășurare, se va extinde în anii următori și asupra documentelor păstrate de alte instituții, în scopul constituirii unui fond de asigurare de nivel național.

Perfecționarea și modernizarea activității arhivistice include și cercetarea tematică a documentelor în vederea prelucrării informațiilor cu ajutorul calculatorului, pentru care s-au elaborat norme și instrumente speciale de lucru cum sînt: clasificatorul tematic, dicționarul de descriptori, indicații privind in-

dexarea fișelor tematice, lucrări care au fost date spre consultare unui însemnat număr de instituții de cercetare și centre de calcul, urmînd să fie definitivitate pe baza concluziilor desprinse din experimentarea lor. Aplicarea și folosirea acestora va permite, într-un timp relativ scurt, intrarea în exploatare efectivă a sistemului de prelucrare automată a informațiilor din arhive.

Parte integrantă a procesului de modernizare a muncii arhivistice, impulsionarea valorificării documentelor din Fondul Arhivistic Național în scopuri științifice și cultural-educative, a înregistrat în ultima perioadă de timp noi valențe. Avînd în vedere sarcinile din documentele de partid privind comemorarea și aniversarea evenimentelor importante din istoria patriei, Direcția generală și filialele sale au inițiat și întreprins numeroase acțiuni menite să rememoreze și să omagieze evenimente și personalități de seamă ale trecutului nostru elogiis. Atît pe plan central cît și local, au fost organizate și s-a participat cu comunicări la sesiuni științifice și simpozioane pe teme ca: 375 de ani de la prima unire a țărilor române sub Mihai Viteazul, 500 de ani de la bătălia de la Vaslui, 325 de ani de la nașterea lui Antim Ivireanu, 30 de ani de la instaurarea regimului democrat-popular, 9 Mai — ziua Victoriei, 125 de ani de la nașterea lui Mihai Eminescu și altele care au făcut obiectul activității cultural-științifice din țara noastră.

Pe aceleași teme au fost organizate expoziții, emisiuni la radio și televiziune, articole în presa centrală și locală, lărgindu-se astfel sfera formelor și mijloacelor de valorificare și popularizare a tezaurului arhivistic național. A fost realizat primul film documentar despre Arhivele Statului, intitulat „Comori inestimabile” destinat marelui public și o rubrică permanentă la televiziune „Tainele Arhivelor”.

Valorificarea științifică prin publicații a cunoscut o mai mare amploare, fiind tipărite numeroase volume de instrumente de informare științifică și de documente între care amintim: Catalogul documentelor românești din Arhivele Statului Brașov, vol. II, Catalogul documentelor moldovenești, supliment la vol. I—IV (1392—1700), Documente privind istoria orașului Brăila (1830—1918), Documente privind istoria Dobrogei (1830—1877), Îndrumător în Arhivele Statului Ilfov.

Publicațiile științifice cuprinse în planul editorial pe anul în curs îmbrățișează o tematică actuală, de larg interes pentru istoriografia națională, servind în special la elucidarea unor probleme de istorie medievală românească. Ele reflectă momente importante din lupta poporului nostru pentru independență, evidențiind, totodată, personalitatea unor domnitori patrioți, Ștefan cel Mare și Vlad Țepeș — ce au dobândit însemnate victorii în fruntea oștilor române sau pun în valoare vechi scrieri românești, ce dovedesc comunitatea fondului cultural din țările române încă de la începutul secolului al XV-lea.

În ce privește seria instrumentelor de informare științifică, aceasta va fi continuată în cursul acestui an prin editarea a trei îndrumătoare și a unui inventar arhivistice. Așteptate cu legitim interes de toți cercetătorii arhivelor, volumele amintite vor aduce o contribuție însemnată la informarea acestora asupra fondurilor și colecțiilor aflate în depozitele filialelor Arhivelor Statului din București, Brăila și Dolj și asupra documentelor feudale de la Arhivele Statului Bacău.

Alături de acestea, pentru a veni în sprijinul pregătirii profesionale a arhiviștilor, cât și a dezvoltării cercetării științifice în domeniul științelor auxiliare, se va edita un tratat de paleografie româno-slavă, iar în vederea popularizării tezaurului istoric al țării, un album de documente ce înmănușiază reproduceri după cele mai sugestive piese arhivistice.

Pentru perioada care urmează se va sărbători, sub multiple forme 100 de ani de la cucerirea independenței de stat a României. Amintim întocmirea unor volume de documente, organizarea de sesiuni și simpozioane, expoziții documentare, emisiuni la radio și televiziune.

Valorificarea științifică a experienței arhiviste se va materializa în elaborarea Tratatului de arhivistică românească, lucrare de mare amploare ce va încununa activitatea editorială a Arhivelor Statului în perioada următoare. Alături de acesta, va vedea lumina tiparului un alt instrument de mare utilitate arhivistică și istorică. Este vorba de Dicționarul de terminologie arhivistică, lucrare cu caracter lexicografic ce va sintetiza experiența generațiilor de arhiviști.

Îmbogățirea tezaurului documentar al Arhivelor Statului, cu o însemnată cantitate de documente, a determinat, la rîndul său, dezvoltarea bazei tehnico-materiale, atât în ce privește asigurarea activității arhivistice cât și diversificarea metodelor, procedeele și procesele tehnologice pentru păstrarea și conservarea documentelor.

În acest sens amintim realizările legate de construirea de noi localuri de arhivă (Piatra Neamț, Iași), înzestrarea laboratoarelor cu aparatură modernă, acțiuni în vederea modernizării tehnologiilor.

De asemenea, se vor intensifica eforturile pentru completarea dotării cu aparatură, lărgirea spațiului de depozitare, dezvoltarea cercetării științifice care să contribuie la ridicarea randamentului și calității lucrărilor, menite să asigure condiții optime pentru aplicarea tratamentelor curative sau preventive necesare conservării.

Aplicarea hotărîrilor de partid și de stat și a prevederilor legislației arhivistice, racordarea științei arhivistice la cerințele contemporaneității și ale viitorului, necesită perfecționarea continuă a pregătirii politico-ideologice și profesionale a întregului personal, înscriindu-ne astfel în dinamica revelatoare a progresului pe care-l înregistrează țara noastră pe drumul dezvoltării sale multilaterale.

În urma concluziilor desprinse din analiza situației cadrelor și a nivelului lor de pregătire, în raport cu cerințele actuale, au fost luate măsuri pentru întărirea aparatului prin selecționarea și promovarea în muncă a unor cadre tinere de specialitate, cu o bună pregătire politică și profesională, cunoscători de limbi străine.

Direcția generală a Arhivelor Statului a acordat o atenție deosebită perfecționării pregătirii de specialitate a cadrelor pornind de la faptul că problemele tot mai complexe cu care se confruntă arhivistica contemporană necesită cadre cu o bună pregătire de specialitate, capabile să îndeplinească sarcinile izvorite din documentele de partid, de valorificare pe o treaptă superioară a documentelor din Fondul Arhivistic Național.

Pe baza programului de perfecționare a pregătirii politico-ideologice și de specialitate, elaborat pe perioada 1974—1977, Direcția generală a Arhivelor Statului a asigurat cadrelor sale mijloace, forme și condiții de

pregătire adecvate cerințelor perfecționării activității arhivistice.

Astfel, în cursul anului 1975 s-a încheiat, cu bune rezultate, acțiunea de reciclare a cadrelor și cursul de doi ani organizat cu arhiviștii recent încadrați în muncă, pe care urmează să-l reluăm anul viitor cu cadrele încadrate în ultimii doi ani. De asemenea, activitatea cercurilor de studii și referate, la care participă majoritatea arhiviștilor, a fost axată spre studierea și dezbaterile problemelor legate de elaborarea tratatului de arhivistică. Se poate aprecia, acum, după încheierea anului de învățămînt că referatele și dezbaterile care au avut loc, au reușit să-și aducă o contribuție importantă în realizarea scopului propus.

Pe lângă aceste forme de pregătire un număr însemnat de arhiviști urmează doctoratul iar alții au absolvit cursul postuniversitar la Facultatea de istorie din București.

O altă latură a activității de perfecționare a cadrelor a constituit-o studierea limbilor și paleografiilor străine în care sînt scrise documentele. În acest scop, pe lângă studiul limbilor străine moderne s-a organizat un curs de 3 luni de limbă și paleografie latină și limbă și paleografie germană, cu scoatere din producție. Prin aceste cursuri s-a urmărit asimilarea cunoștințelor care să permită studierea documentelor scrise în aceste limbi.

Pentru a valorifica experiența unui număr cît mai mare de cadre de specialitate a fost îmbunătățită activitatea organismelor colective de lucru ale Arhivelor Statului: Comisia științifică pentru problemele arhivistice, Comisia centrală și comisiile de evaluare din cadrul filialelor, Comisia metodică, Comisia centrală de selecționare și comisiile de selecționare ale filialelor, ale căror dezbateri și hotărîri au avut în atenție perfecționarea muncii și generalizarea metodelor eficiente folosite de unele colective și compartimente.

În cadrul Comisiei științifice pentru probleme arhivistice au fost dezbătute teme referitoare la aplicarea prevederilor legislației arhivistice, metodologia și tematica unor publicații de specialitate, între care menționăm tratatul de arhivistică și Dicționarul de terminologie, perfecționarea pregătirii profesionale a cadrelor, rezultatele investigării arhivelor de peste hotare.

Și în viitor, aplicarea hotărîrilor de partid și de stat, a prevederilor legislației arhivistice

și a sarcinilor jalonate de chemarea la întrecere, lansată de filialele județene ale Arhivelor Statului Brașov, Bihor și Brăila, este obiectivul a cărui realizare trebuie să conducă la organizarea și conservarea Fondului Arhivistic Național, la permanentizarea surselor de completare a tezaurului documentar din Arhivele Statului și la valorificarea superioară a acestuia în scopuri științifice, cultural-educative și practice.

Realizarea acestui obiectiv, condiționată de modernizarea neîntreruptă a activității arhivistice, sub aspect teoretic și practic, în pas cu cele mai avansate cuceriri ale științei universale, va permite păstrarea, conservarea și valorificarea pentru generațiile viitoare a bogatei moșteniri istorico-culturale a poporului nostru.

Résumé

Ayant comme point de départ les tâches inscrites dans les documents du programme du Parti Communiste Roumain, la nécessité de reprendre, au point de vue critique, l'héritage culturel national et universel — qui ouvre de nouvelles perspectives à la recherche scientifique dans le domaine des sciences sociales — et les prévisions de la législation archivistique actuelle, l'auteur met en relief la préoccupation des Archives de l'Etat pour enrichir la base documentaire pour la conserver et la mettre en valeur sous tous ses aspects dans l'intérêt de la science et de la culture.

Le perfectionnement et la modernisation de l'activité des Archives de l'Etat, préoccupation majeure des dirigeants de la Direction générale, ont été facilités par la création du cadre juridique adéquat à la centralisation et à la conservation du Fond Archivistique National. Les préoccupations en ce sens ont été concrétisées ainsi: l'élaboration de documents à caractère normatif en vue de réglementer l'activité archivistique sur des principes unitaires, l'action de compléter le trésor documentaire des Archives de l'Etat avec de nouveaux fonds, collections et documents, la constitution du fond d'assurance, la recherche thématique des documents en vue de traitement des informations à l'aide du calculateur; l'impulsion donnée pour la mise en valeur des documents du Fond Archivistique National dans des buts scientifiques et culturels éducatifs par des publications (des instruments d'information scientifique et volumes de documents) des sessions scientifiques, des symposiums, des expositions, des émissions à la radio et à la télévisions, le film documentaire „Trésors inestimables" etc.

L'enrichissement du trésor documentaire des Archives de l'Etat a déterminé à son tour, le développement de la base technique matérielle, matérialisée dans la construction de nouveaux locaux d'archives, dans la dotation des laboratoires d'ap-

pareils modernes, dans l'élargissement de l'espace dépositaire.

On souligne de même que le raccordement de la science archivistique aux exigences contemporaines et de l'avenir nécessite le perfectionnement continu de la préparation professionnelle de tout le personnel. On a assuré au personnel des Archives de l'Etat des formes variées ainsi que des conditions de préparation adéquates aux exigences du perfectionnement de l'activité archivistique. C'est ainsi qu'on a organisé des cours de recyclage, des cours pour étudier les langues et les paléographies étrangères dans lesquelles sont écrits les documents.

Ces objectifs restent au centre des préoccupations des Archives de l'Etat aussi pour la période à venir. Leur réalisation conditionnée par la continuelle modernisation de l'activité archivistique, sous l'aspect théorique et pratique, dans le même rythme des plus avancées conquêtes de la science universelle permettra de conserver et de mettre en valeur pour les générations futures le riche héritage historique et culturel de notre peuple.

Précis

Starting from the tasks registered in the programme documents of the Romanian Communist Party, from the necessity to take over the national and world cultural inheritance that open new prospects to the scientific research in the field of social sciences, as well as, from the provisions of the present archival legislation, the author underlines the concern of the State Archives for the enhancement of the documentary sources and for their retention, preservation and many-sided turning to account in the benefit of science and culture.

The improvement and modernization of the State Archives activity — a main concern on behalf of the General Direction management — was engendered by the creation of the juridical frame proper for the centralization and the retention of the

National Archival Fonds. The concerns, as such, were effected in : compilation of some rules with a view to setting up the archival work based on unitary principles, the activity for completion the documentary treasure of the State Archives with new groups of documents, collections and records, the setting up of the security fonds, the thematic research of records in order to process the data by the help of computer, the impulsing of turning to account of records belonging to the Archival National Fonds — for scientific and cultural-educative aims — by publications (finding aids and editions of documents), scientific sessions and symposiums, exhibitions, broadcastings and T.V. programmes, as well as, by the documentary motion picture entitled "Comori inestimabile" (Inestimable Treasures) etc.

The enrichment of the State Archives documentary sources brought about, as well, the development of technical-material basis materialized in construction of new archival buildings, in endowing the laboratories with an up-to-date equipment and the enlargement of the repository space.

It is stressed too, that the connection of archival science to the requirements of present and future times needs the permanent improvement of the professional training of all the personnel.

The State Archives staff was provided with various forms and conditions of training appropriated to the needs of archival activity improvement.

Thus have been organized a systematic refreshment of archival knowledge and courses for those foreign languages and paleographies in which are written the documents.

These targets are in the very centre of the State Archives concerns for the next period of time.

Their fulfilment, conditioned by the permanent modernization of the archival work from the theoretical and practical point of view, according to the most advanced achievements of the world science, would ensure the retention, preservation and turning to account, for the future generation, the rich historical and cultural inheritance of Romanian people.

PREZENTĂRI DE FONDURI ȘI COLECȚII

MANUSCRISELE SLAVO-ROMÂNE DE LA ARHIVELE CENTRALE DIN MOSCOVA C.G.A.D.A.

RADU CONSTANTINESCU

În bogatele fonduri ale Arhivelor Centrale de Stat din Moscova (Central'nyj Gosudarstvennyj Archiv Drevnich Aktov) se află, precum se știe, numeroase mărturii privind istoria românească¹, dintre care o parte, mai cu seamă cele din fondurile 68 (465 de acte, diplome, scrisori, rapoarte și dosare referitoare la relațiile Rusiei cu țările române între 1574 și 1777) și 181 (Secția de manuscrise a bibliotecii Arhivei Principale din Moscova, 1 603 unități arhivistice, între care operele lui Milescu și scrierile autografe ale lui Dimitrie Cantemir)² sînt cunoscute de cercetătorii noștri. Semnalăm, la rîndu-ne, alte cote ale fondului 181, anume ms. grec 1 295 — o copie a istoriei războiului turco-austriac tradusă din italiană de Ieremia Cacavela³, pravila slavă, poate moldovenească, ms. 1595/15, din secolele XVI—XVII, o copie grecească a Sintagmei lui Matei Vlastaris, ms. 1274 (gr. 4), cumpărată, potrivit unei însemnări de la fila 24, de un personaj anonim de la marele logofăt

Gheorghe în 1625, adică fie moldoveanul Gheorghe Roșca (biv spătar în 1621) fie, mai curînd munteanul Gheorghe din Măgureni (mare comis în 1618, mare logofăt în 1632—1633)⁴. Dintre celelalte manuscrise ale fondului 181 cercetate de noi în iunie 1973, de origine românească este numai tetraevanghelul înscris la cota 459/927 (21×13,5 cm; 463 file, cu filigrane asemănătoare tipurilor Briquet 14223—14230, întîlnite începînd din prima jumătate a secolului al XV-lea în toată Europa și 15300—15301, acestea din urmă aflate numai pe hîrtia fabricată de teascurile germane între 1504 și 1530)⁵. Codicele se deosebește de alte tetraevanghelle prin frontispiciile sale, cu totul remarcabile. Astfel, cele de la filele 9 și 144 reprezintă o îmbinare originală de opturi înlănțuite, model ce amintește figura nr. 198 din catalogul miniaturilor de pe manuscrisele de la Troice — Sergievskaja Lavra⁶ (deceniul patru al secolului XVI) pe cînd figura de la fila 353, și ea ieșită din comun, închipuie două șiruri de bulbi ce se întretaie, unite prin bare verticale, unele analogii îndepărtate putînd fi întîlnite numai în motivul decorativ de pe fila 299 a tetraevanghelului clucerului Furcă din 1490, scris în Țara Românească de un popă Dobromir, azi ms. F. 136 al fondului O.L.D.P. din Biblioteca Saltykov-Scedrin din Leningrad⁷. În manuscrisul de la Arhive, fiecare evanghelie este precedată de prefețele lui Theophylaktos din Ochrida și de scara capitolelor, iar sinaxarul (f. 443—451) nu cuprinde sfinți slavi, ceea ce la tetraevanghelele muntene indică întotdeauna folosirea unui model local. Indicele de lecțiuni pentru sîmbetele și duminicile din postul mare (f. 451^v—459) reprezintă tradiția liturgică obișnuită. La sfîrșit găsim o listă de lecțiuni comune și speciale (f. 459—460^v), apoi evanghelistarul (f. 461) și evangheliile vâscesne (f. 461^v—463^v). Rubricile de tipic sugerează o proveniență monastică. Legat în lemn și

¹ Cel mai vechi dintre documentele de la C.G.A.D.A. microfilmate de Arhivele Statului din București este o diplomă a lui Ștefan cel Mare din 7 iulie 1471 (fond 135, dosar 6, nr. 5). Fondurile în care istoricii români au făcut pînă acum sondeaje sînt nr. 3, 15, 52, 68, 135, 150, 181, 186, 293, 1261 și 1278. Vezi de asemenea, Gh. Ungureanu, *Documente privitoare la istoria Moldovei și Țării Românești în arhivele din Moscova și Leningrad*, „Revista Arhivelor”, vol. XVI, nr. 1, 1962, p. 37—53.

² Manuscrisele lui Cantemir din fondul 181 sînt *Curanus și Historia Moldovlachice*, ms. 1325 (textul de la p. 109—257 lipsește), microfilme la Bibl. Acad. R. S. România, cotele 83 (*Historia*) și 23 (*Curanus*), apoi *Compendiotum universae logices institutionis*, ms. 1329 (fotocopie cota 27 la Bibl. Acad. R. S. România), *Istoria ieroglică*, ms. 1419 (la Bibl. Acad. R. S. România, microfilm 1 și fotocopie 27; la Arh. St. Buc., colecția Microfilme U.R.S.S., rola 18, c. 1—688; copia lui Gr. Tocilescu după un exemplar de la Petersburg, Bibl. Acad. R. S. România, ms. rom. 321), *Hronicul vechimii a romano-moldo-vlahilor*, mss. 1420 și 1421 (Bibl. Acad. R. S. România, microfilm 52 și fotocopie 26, Arhivele Statului, microfilme U.R.S.S. rola 19, c. 1—709). La Academie se găseac de asemenea filmele a 53 de documente privitoare la Cantemir din arhivele C.G.A.D.A. (anii 1711—1732), fond 1900 dosarele 26, 137, 276, 868 și 870 și fond 9, Cabinetul Țarului secțiunea P, dosarele 20, 24, 27, 32, 41 și 55 (microfilm 26, recent inventariat de C. Șerban, *Contribuții la repertoriul corispondenței lui Dimitrie Cantemir*, „Studii”, 26, (1973), p. 1051—1065.

³ Manuscrisul a rămas necunoscut editorului F. A. Marshall, *The Siege of Vienna*, London, 1925.

⁴ Cf. N. Stoicescu, *Dictionar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova* sec. XIV—XVII. București, 1971, p. 183—184 și 435.

⁵ C. M. Briquet, *Les filigranes, Dictionnaire historique des marques de papier dès leur apparition vers 1282 jusqu'en 1600*, 4 vol. Genève 1907.

⁶ T. B. Uchova, *Miniatury, ornament i gravjury v rukopisjach biblioteki Troice-Sergieva monastyra*, „Zapiski ot dela rukopisej” 22 (1960) p. 5—56 și album.

⁷ Un microfilm al acestuia se află și la Arhivele Statului din București, rola 44, cadrele 471—773.

catifea (sec. XVI), manuscrisul s-a păstrat destul de bine (lipsește o singură filă, după f. 144, cu lista glavelor 1—44 din Marcu).

În micul fond 188 (Secția de manuscrise din Arhiva Principală de Acte Vechi) se găsește un singur codice de origine românească, fragmentul de triod înflorit nr. 5, scris cu aur și chinovar pe pergament în Moldova veacului al XV-lea (22,4 × 20,5 cm, 56 foi reprezentând a doua jumătate a caietului 17, caietele 18—24 și prima filă a caietului 25)⁸.

Foarte puțin cunoscut, chiar de paleografii ruși, fondul 196 Mazurin (1733 unități arhivistice, mai ales manuscrise, din secolele XIV—XIX) cuprinde nouă manuscrise slavo-române, dintre care unele de o importanță excepțională pentru istoria vechii noastre culturi. Nu am avut din păcate puțința de a cerceta ms. 1700, un exemplar de lux pe pergament al culegerii de fabule indiene *Pancatantra*, traduse în pahlavi, apoi în arabă (*Kalila wa Dimna*) și în grecește (*Stephanites kai Ichnilates*)⁹. Versiunea slavă aparține, așa cum s-a arătat în ultima vreme, unui fost rob al lui Bayazid Ilderim, sîrbul Eusebie de la Athos¹⁰. Folosim totuși prilejul pentru a identifica pe acest Eusebie în persoana călugărului ce semnează astfel, amintind că a fost rob al lui Bayazid, într-o notă (f. 1) pe pergamentul ms. Čudov 15 de la Muzeul Istoric de Stat din Moscova, codice scris în 1388 de un Zinovie la mănăstirea constantinopolitană Peribleptou¹¹.

⁸ O descriere paleografică amănunțită la O. A. Knjazevskaia. *Vosem' pergamennykh rukopisej iz sobranija C.G.A.D.A. „Trudy otdela drevnerusskoj literatury”*. 10 (1962), p. 434—441, care așează însă greșit triodul nostru în veacul XVII, legându-l de activitatea lui Anastasie Crimca.

⁹ Manuscrisul, redactat în mediobulgară, pare a fi de origine moldoveană, iar inventarul manuscris din secolul al XIX-lea, îl datează în secolul al XV-lea. Pentru istoria traducerii slave vezi A. V. Rystenko. *K istorii povesti o Stefanite i Ichnilate v vizantijskoj i slavjano-russkoj literature*, „Letopis' istoriko-filologičeskago obščestva pri Novorossijskom Universitete”. 1894, X. Vizantijskoje otdelenije. VII. Issledovanija. p. 237—280. Manuscrisul de la C.G.A.D.A. nu a fost folosit de editorii O. P. Lichaceva și P. S. Lurje. *Stefanit i Ichnilat*, Lenin-grad, 1969.

¹⁰ A. Grankov. *Neizvestnaja koncovka povesti o Stefanite i Ichnilate*. „Russkaja literatura”, 9 (1966), p. 199—200, cu reproducerea colofonului din 1482 (după o copie de la începutul secolului al XVII-lea, aflată în posesia sa), în care data traducerii este înlocuită cu cea a prescrierii. asemenea colofonului din ms. Moscova. Muzeul Istoric. fond Sinodal'naja Biblioteka, ms. sl. 203, din 1477, ed. A. Viktorov, Moscova 1880—1881.

¹¹ Colofonul (f. 93) arată că ms. cuprinde *Dioptira* lui Philippos Monotropos și prefața lui Mihail Psellos, fiind copiat în AM 6896 (AD 1380) sub Ioan V. Paleolog, pe vremea arhiepiscopului Nelios (1380—1388). Cele citeva foi de hirtie au filigranul tip Mošin 5376 din 1386, reproduș mai departe în

Menționăm în treacăt slujebnicele moldovene pe pergament 1694 și 1696, pe care le vom analiza cu de-amănuntul în altă parte, apoi manuscrisul 1491 (Ioan Scărarul și Grigore Teologul), copiat în 1413, de popa Domentian și Gavriil Uric, codice de însemnătate deosebită, ce merită o prezentare separată, precum și două manuscrise pe care nu le-am putut vedea, anume ceaslovul 594, prescris de ieromonahul Iorest la Bisericiani în 1604, și evangheliarul moldovean din secolul al XVI-lea nr. 1702, oprindu-ne doar la trei codice slavo-române ale fondului de care vorbim.

Mai întâi, ms. 579, un fragment de 64 foi în 8°, 21,5 × 16 cm în slavă de redacție rusească, copiat de ieromonahul Neofit la Humor în anul 1578, pe o hirtie de fabricație sileziană, al cărei filigran, pînă acum nesemnalat în cataloage (mistreț cu litera S, de la Schweidnitz) ne ajută să datăm caietele 19—20 ale importantului sbornic putnean 3172 din fondul 178 al secției de manuscrise a Bibliotecii Lenin din Moscova. Fragmentul reprezintă probabil, judecînd după alte manuscrise de la Humor, mai toate de model rusesc, ultima parte (caiete 37—44) a unui fel de breviar ortodox mănăstiresc, cu acatiste, paraclise, canoane și rugăciuni de spovedanie. În orice caz, frontispiciul de la fila 1 arată că partea păstrată reprezenta ea însăși o entitate aparte, și într-adevăr capitolele compilației privesc exclusiv cerințele de ritual, morală și disciplină morală ale vieții de sihăstrie, sau mai bine zis ale micilor grupuri de călugări din schituri, iar nu comunităților monastice propriu-zise, cărora le erau probabil destinate părțile pierdute. Asemenea manuscrise, complet neglijate pînă acum de cercetătorii vechii noastre culturi, au totuși o semnificație esențială, determinată de trăsăturile cu totul deosebite ale istoriei bisericii locale în contextul răsăritului european.

Precum se știe, primele statute slave ale vieții călugărești au fost introduse în Balcani în chip sistematic abia de la începutul veacului al XIV-lea, mai întâi sub chipul elaborat la Chilandari (Athos) al tipicului ctito-

același album (V. Mošin, S. Traljić, *Vodeni znakovi XIII i XIV vijeka*, 2 vol. Zagreb, 1957) sub numerele 5377—5380 (dateate 1380) variante datorate exclusiv impreciziei desenului lui N. Lichacev, *Paleografičeskoje značenje bumažnyh vodjannyh znakov*, St. Petersburg, 1899, care a folosit tocmai manuscrisul de care vorbim.

riesc, adică în primul rînd disciplinar, atribuit lui Sava de Ierusalim (sec. VI), de fapt în redacția lui Sava (Rastko) Nemanja, primul arhiepiscop al sîrbilor (1174—1235)¹². La noi în țară, probabil mai întîi la Bistrița moldoveană și Neamț (circa 1387—1392), apoi și în alte locuri, a fost răspîndit însă un alt tipic ctitoricesc constantinopolitan¹³, atribuit tot lui Sava de Ierusalim, dar întocmit de fapt sub patriarhul Alexios (1025—1043) la mănăstirea Stoudion¹⁴. Așa cum ne-am putut convinge, tipicele, manuscrisele slavo-române „clasice” din secolele XV—XVI, cuprind redacții, destul de deosebite între ele ale tipicului studit în prelucrarea athonită. Cele care predomină sînt copiile așa zisei a

doua redacții ierosolimite (mijlocul secolului al XIV-lea), cu prevederi liturgice specifice tipicelor catedrale din secolele IX—X, îmbinate cu prescripții ctitoricești studite și canoane disciplinare ori liturgice din practica Athosului¹⁵, o trăsătură caracteristică a copiilor slavo-române fiind absența inovațiilor introduse de patriarhul Philotheos II în 1354¹⁶.

Pravila de schit, cu siguranță cunoscută la noi încă din a doua jumătate a secolului al XIV-lea, cînd hesychismul prinde rădăcini și la nord de Dunăre, nu apare însă în manuscrisele păstrate înaintea veacului al XVI-lea. Modelul urmat de copii pare a fi fost rusesc, de vreme ce puținele codice în care o întîlnim, inclusiv cel din colecția Mazurin pe care îl analizăm aici, se aliniază fie prin scriitură, fie prin limbă, tradiției est slave. În orice caz, faptul că există mai multe asemenea exemplare, pare a dovedi că această influență a fost destul de temeinică, ceea ce nu putem spune, de pildă, despre tipicul italo-grec al lui Ioan din Pantellaria (secolele X—XI). acesta interesant prin regulile ce privesc întreținerea și restaurarea clădirilor, odoarelor și bibliotecii, tipic cunoscut în Țara Românească într-un singur exemplar, adus se pare și acesta din alte locuri, poate de la mănăs-

¹² F. Granić, *Crkvenopravne odredbe Chilendarskog tipika Sveto Save*, în „Svetosavski Zbornik” (Srpska Kraljevska Akademija, Posebna Izdanja, CXIV, Društveni i istorijski zapisi, 47), I, Beograd, 1936, p. 65—128, și L. Mirković, *Rukopisni tipici srpskoslavenske recenzije*, „Bogoslovlje”, N.S. IV, 1—2 (1960), p. 1—15 și A. E. Tachiaos, *Le monachisme serbe de St Sabbas et la tradition hésychaste athonite*, „Hilandarski Zbornik”, 1 (1966), p. 83—89. Codicele de la Peribleptou este pomenit de M. N. Tichomirov, *Zapisi XIV—XVII vekov na rukopisjach Cudova monastyrja*, „Arheografičeskij ežegodnik za 1958 god”, Moscova, 1960, p. 11—36 și I. Dujičev, *Centry vizantijsko-slavjanskogo obščeniya i sotrudničestva*, „Trudy otdela drevne-russkoj literatury”, 19 (1963), p. 107—129 (p. 118).

¹³ Manuscrisele aduse în Moldova de la Constantinopol la sfîrșitul secolului al XIV-lea, azi la Academie, Putna și Dragomirna, sînt înșirate de I. Iufu și Z. Iufu, *Colecția Stoudion*, în „Biserica ortodoxă română”, 87, 1969, p. 817—835 și Z. Iufu în *Za desetotomnata kolekcija Stoudion*, „Studia Balcanica”, 2, 1970, p. 299—343. Cel mai vechi dintre acestea este ms. slav. Bibl. Acad. R. M. România, 148 (filigrane: cerb rampant, tip Lichačev 824—825 din 1388 sau tip Mošin 2306 din 1387—1390; arc, variantă Mošin 429 din 1388 sau 406 din 1375—1390; cască variantă a tipurilor Briquet 2890, deceniile 6—9 ale secolului al XIV-lea și Lichačev 248 din 1378, arc, oarecum asemănător tipului Briquet 809, tipar uzat din anii 1410—1430; cercuri, tip extrem de stabil de-a lungul secolelor XIV—XV și de aceea neidentificabil). Codicele, în care aflăm și fragmente de tipic din pravila lui Pseudo-Ioanane Neseutes, un nomocanon bizantin tradus în slavă la jumătatea secolului al XIV-lea, este de fapt un *colligatum*, în care rubricile de pravilă apar în partea mai veche. Primele tipice propriu-zise copiate la noi în secolul al XIV-lea sînt mss. 1846/807 și 1902/813 din biblioteca mănăstirii Dragomirna. Cel mai vechi exemplar sîrbesc cunoscut la noi este ms. de la Xenophou Bibl. Acad. s. 207 (vezi recenzia lui I. Iufu la catalogul Panaitescu în „Biserica ortodoxă română”, 79, 1961, p. 393—400).

¹⁴ Cel mai vechi exemplar slav pur studit este ms. slav 380 (secolul XIII) din fondul sinodal al Muzeului Istoric din Moscova. Originalul statulelor savaite ale schitului Kareia (Athos) din 1199 a fost adus în Rusia abia în secolul al XVII-lea (ms. Troice Sergievskaja Lavra, fond 304 al Bibliotecii Lenin, nr. 704, secolul XV, f. 454—455). Tipicul savaite a fost introdus în Rusia și în altă variantă, redactată în 1401 la Peribleptou de Athanasij Vysocikij, ms. Rumjancev 445, cf. M. Lisitsyn, *Pervonacalnyj slavjano-russkij tipikon*, St. Petersburg. Lista mss. rusești din secolul al XV-lea la Leonid (Kavelin), *O slavjanskich perevodach cerkovnogo bogoslužbenno go ustava*, „Ctenija v obščestve istorii i drevnostej rossijskikh pri Maskovskom Universitete”, 1867, 2.

¹⁵ Cf. N. F. Krasnosel'cev, *Tipik cerkvi Sv. Sofii v. Konstantinopole*, „Letopis istoriko-filologičeskago obščestva pri Novorossijskom Universitete”, 1892, II, Vizantijskoje otdelenije, I, p. 156—254. A. Dmitrijevskij, *Opisanije liturgičeskich rukopisej pravoslavnago Vostoka*, I, Tipika, Kiev, 1895; idem, *Drevnejšie partiaršie tipikony Svjatogorskoi Ierusalimskoj i Velikoi Konstantinopol'skoj cerkvi*, „Trudy Kievskoj Duchovnoj Akademii”, 1901, p. 519—579; idem, *Novyje dannije dlja istorii tipikona Velikoi Cerkvi Konstantinopol'skoj*, „Trudy Kievskoj Duchovnoj Akademii”, 1903, p. 511—556 și 587—634. Vezi de asemenea fundamentala analiză istorică a lui I. Mansvetov, *Cerkovnyj ustav (tipik) ego obrazovanije i sud'ba v grečeskoj i russkoj cerkvi*, Moscova, 1888 (mai ales p. 271—294). Unele exemplare mai noi precum ms. 8 (Muzejnyj 443) din fondul 228 Piskarev al Bibliotecii Lenin, adus de la Ierusalim la Suceava în 1678, așează alături prescripțiile athonite, studite și savaite, lăsînd pe cititor să aleagă.

¹⁶ Este data la care patriarhul trimite statutele monastice mitropolitului rus Aleksej și lui Sergej de Radonež, întemeietorul celebrei Troice Sergiev-Lavra. Cf. G. M. Prochorov, *Ischazm i obščestvennaja mysl' v Vostočnoj Evrope v XIV veke*, „Trudy otdela drevne-russkoj literatury”, 23, 1968, p. 86—108 (p. 105), care folosește pe I. I. Burejčenko. K. istorii osnovanija Troice-Sergievja monastyrja, Soobščeniya Zagorskogo Gosudarstvennogo Istoričeskogo-Chudožestvennogo Muzeja Zapovednika”, 3, 1960, p. 5—40. Vezi de asemenea Epifanij Premudryj, *Zitie Sergeja Radonežskogo*, ed. N. Tichomirov, Moscova, 1892 (reed. L. Müller, München, 1966; folosim prilejul pentru a semna copia Cluj Bibl. Universității 4068, trimisă de la Troice-Sergievskaja Lavra arhimandritului Anastasie de la Putna, pentru a o comunica egumenului Gavril de la Pobrata și egumenului Eftimie de la Humor (în 1682 codicele se afla la Putnișoara, în Maramureș).

tirea rusească Hagiou Panteleimonos de la Athos, după 1497¹⁷.

Nu șocăm de folos a face o descriere detaliată a fiecărui capitol din ms. Mazurin 579, întrucât ea poate fi aflată în catalogul A. Gorskiĭ — K. Nevostruev al codicelor Bibliotecii Sinodale din Moscova¹⁸, pentru o copie asemănătoare, anume ms. Sinodal'naja Biblioteka 330 (secolul XIII), mulțumindu-ne a indica, atunci când poate fi constatată, corespondența cu rubricile unui alt manuscris slavo-român, anume codicele slav 219 din Biblioteca Academiei R. S. România, copiat la Bistrița moldoveană în prima jumătate a secolului al XVI-lea.

Manuscrisul Mazurin cuprinde mai întii extrase pline de tilc din pravila completă a schitului și prescripții de tradiție hesychastă despre postul spiritual, aidoma celorla din felurite „pandecte” morale mănăstirești bizantine (f. 1—3^v; în ms. Bibl. Acad. R. S. România sl. 219, la filele 188—190^v), dispoziții privind obligativitatea genuflexiunii (f. 4—5^v, în ms. bucureștean la filele 190^v—192^v) și cuvinte aspre despre așa zisa a 91-a erezie, a agonykleților (f. 6—8^v, ms. 219 f. 192^v—193^v). Aduse în fruntea pravilei, asemenea reguli, neimportante în sine, aveau fără doar și poate rostul de a statornici o concordanță între penitențialele neoficiale, ba chiar și neortodoxe, ce recomandau nenumărate privațiuni și exerciții ascetice, pe de o parte, și recomandările contradictorii ale diverselor tipice monastice, pe de altă parte. Într-adevăr, așa cum era și de așteptat urmează (f. 9—9^v și 9^v—13, ms. 219, f. 193^v—196 și 196—197^v) precizările necesare reglementării practicilor ascetice în timpul sărbătorilor de peste an, în care rusaliile au un loc de frunte. Pentru a

găsi însă explicația acestei autonomii în cadrul pravilelor chiliei a rubricilor de care vorbeam, trebuie să ne întoarcem în secolul al XIV-lea. Pe la 1373, patriarhul Tîrnovei, Eftimie, reamintea astfel fostului său coleg întru ale învățaturii religioase, Kiprian Camblak, viitorul mitropolit al Rusiei, care îl consultase în această privință¹⁹, că „în fiecare duminică de peste an și în vremea rusaliilor nu se cade nici să se facă metanie, nici să se postească”²⁰, sprijinindu-se pe canoanele autentice ale bisericii orientale. Copiile păstrate însă, inclusiv cele mai vechi, precum manuscrisul lui Vladislav grămăticul din 1479, ms. 61 din Biblioteca mănăstirii Rila²¹, adaugă trei canoane, vădit apocrife, între care la urmă tocmai canonul falsului Ioannes Nesteutes (sec. XI), la care făcea aluzie în nedumerirea sa Kiprian, singură copia Biblioteca Lenin, fond 310 Undolskiĭ, ms. 579 (Moldova, secolul al XVI-lea) înlocuind pasajul apocrif cu indicația „Caută în datina schitului” (Ищи въ Скитском предании). Că și la noi în țară încă de pe atunci nomocanonul lui Pseudo Nesteutes făcea lege o arată în-deajuns fragmentul păstrat din cea de a doua

¹⁹ Scrisoarea este adresată de Eftimie, ca patriarh, așadar după 1375—1378, s-ar putea crede, dacă nu ni s-ar spune în titlu că adresantul, Kiprian adică, trăia la Athos. Kiprian, monah la Stoudion în 1363, se mutase un an mai târziu la Athos, unde avea să sălășluiască pînă în 1373, cînd revine la Constantinopol, nu pentru multă vreme însă, deoarece chiar în anul următor, trimis ca apocrisiar în Rusia, este numit mitropolit, la cererea ducelui lituan Olgerd (decembrie 1375). După moartea concurrentului său Aleksej (1378), Kiprian dobîndește, în urma unei călătorii în capitala Bizanțului (1378—1379), sprijinul patriarhului, spre a fi numit mitropolit al întregii Rusii. Gonit din Moscova la 1382, Kiprian este recunoscut mitropolit unic abia în 1389. În februarie 1390, după o ultimă călătorie la Constantinopol, se întoarce la Kiev, Cf. L. D. Dmitrev, *Roľ i značenie mitropolita Kipriana v istorii drevne-russkoj literatury*, „Trudy otдела drevne-russkoj literatury”, 19, 1963, p. 215—254.

²⁰ Editată de E. Kalužniacki, *Werke des Patriarchen von Bulgarien Euthymius (1375—1393)*, Wien, 1901, p. 231.

²¹ Cf. P. Sîrcu, *Očerki is istorii literaturnykh snošenij bolgar i serbov v XIV—XVII vekach*, St. Petersburg, 1901, p. clxii—clxxx și D. Kalev, *Vladislav gramatik*, „Duchovna kultura”, 11—12, 1970, p. 16—20. Copiile slavo-române sînt București, Biblioteca Academiei sl. 317 (Bisericiani, 1618), f. 44—67^v. Agapia veche 27 (27) 25, sec. XVII (cf. A. I. Jacimirskij, *Slavjanskaja i russkaja rukopisi rumynskich bibliotek*, St. Petersburg, 1905, p. 61). și Neamț 10 (cotă veche), secolul al XVI-lea, descris de Melchisedec Ștefănescu în 1885 (cf. A. I. Jacimirskij, *op. cit.*, p. 794), consultat încă de E. Kalužniacki în 1894, dispărut în 1899 (cf. E. Kalužniacki, *op. cit.*, p. XXXIX n. și CVII). Copiile rusești Leningrad, Biblioteca Academiei de Științe fond Archangel'skaja Duchovnaja Seminarija 50, Leningrad. Biblioteca Saltikov-Șchedrin, fond Buslajev 44 și Moscova, Biblioteca Lenin, fond 247 Rogožskoje kladbišče, ms. 31, toate din secolul al XV-lea (ultimul sferb) cuprind o compilație din anul 1425 și pîrpelele lui Filotei de la Cozia.

¹⁷ Ms. București, Bibl. Acad. R. S. România, slav 330, filigran Briquet 4690 din 1497, f. 30 și următoarele. O ediție incompletă după ms. Moskovskaja Duchovnaja Akademiĭa 54 (azi în fondul 173 al Bibliotecii Lenin) secolele XV—XVI și ms. Sinodal'naja Biblioteka slav 110 (la Muzeul Istoric din Moscova) la I. Mansvetov, *op. cit.*, p. 442—445. Ultima ediție este cea a lui I. Dujčev, *Il tipico del monastero di San Giovanni nell'isola di Pantelleria*, „Bolettino della Badia Greca di Grottaferrata”, N.S. 25, 1971, p. 3—17 (ms. Oxford, Bodleian Library 995, 92, în facsimil). O altă copie este *kormčaja* de la Novgorod (circa 1280) ms. Sinodal'naja Biblioteka 132, f. 549—554. Vezi de asemenea A. Guillou, *Il monachismo greco in Italia meridionale ed in Sicilia nel medio evo*, in „L'eremitismo in Occidente nei secoli XI e XII” (*Miscellanea del Centro di studi medioevali*, IV) Milano, 1965, p. 335—379.

¹⁸ *Opisanje slavjanskich rukopisej Moskovskoj Sinodal'noj Biblioteki*, II, 3, Moscova, 1867 (reed. Wiesbaden, 1964, vol. III), p. 732—733. Vezi și vol. III. (reeditare, vol. IV) p. 321 (ms. 388).

scrisoare a lui Eftimie de Tîrnovo către Nicodim de la Tismana, scrisoare pe care, ce-i drept, nu o găsim în *corpus clausum* al celor trei epistole dogmatice trimise de Eftimie pe la 1373 (către Kiprian, prima către Nicodim și cea către Antim al Ungrovlahiei)²². Oricum, aceasta ne îndreptățește a crede că în varianta analizată aici pravila schitului nu este mai veche de sfîrșitul secolului al XIV-lea.

În continuare, rubricile manuscrisului Mazurin 579 privesc unele pedepse disciplinare călugărești (f. 13; ms. 219, f. 199—199v), un fragment din întrebările și răspunsurile lui Anastasie Sinaitul (f. 13v—14; ms. 219, f. 199v—200; în redacție lărgită, — înaintea pravilei schitului, în psaltirea Troice-Sergieva Lavra 314, fond 304 al Bibliotecii Lenin, scrișă în Rusia pe la 1492—1495, f. 603—612), apoi distincțiile stabilite între devoțiunea laică și cea monastică în timpul postului mare (f. 14—16v; ms. 219, f. 200—203), întrebări și răspunsuri despre posturile Crăciunului, apostolilor și Uspeniei (f. 17v—25; ms. 219, f. 203—204). Remarcăm totodată că manuscrisul Mazurin oferă aici un text mai bogat, cu adaosuri privind postul mirenilor și indicații canonice, aidoma tipicului din 1553—1554 al lui Ioachim de Suzdal (Moscova, Muzeul Istoric, fond Sinodal'naja Biblioteka, slav 389, f. 498v—502). La fila 25 abia aflăm începutul firesc al primelor capitole din pravila schitului și chieliei, cu titlul integral, ca la filele 159—171 ale manuscrisului din București, probabil datorită interpretării date de vreun copist indicației de a se revêni la începutul pravilei. Cel mai vechi codice slavo-român care să cuprindă aceste rubrici este *Melissa*, Bibl. Acad. sl. 157 (secolul al XVI-lea), de la mănăstirea Neamț, f. 455—462.

Urmează apoi, atît în manuscrisul Mazurin, cît și în cel de la Academie (f. 38—49v, respectiv f. 171—188) regulile claustrării și, numai în codicele de la C.G.A.D.A., cîteva capitole, pe care le vom înfățișa în puține cuvinte.

²² Unicul manuscris cunoscut pînă acum era Kiev, Bibl. Acad. de Științe, fond Muzej Duchovnoj Akademii, 116. Din anii 1554—1561, f. 86—87v (vezi descrierea lui I. Bogdan, *Scrieri alese*, București, 1968 p. 276). Ultima oară editat de V. Corović, *Poslanica bugarskog patrijarha Jevtimija Tismenskom archimandritu Nikodimu*, „Južnoslovenski filolog”, 13, 1932—1934, p. 162—165. I. Rizescu, *Pravila ritorului Lucaci*, București, 1972, p. 15, semnală prezența întrebărilor adresate de Nicodim lui Eftimie în ms. Putna 40 (601) 560, azi la Muzeul de istorie a R. S. România. La rîndul nostru, semnalăm un alt manuscris, anume Moscova, Muzeul Istoric, fond Chludov, ms. 118 (sfîrșitul secolului al XIV-lea), scris sîrbesc (Rusia ?), f. 42v (inc.: Драгому и любовному ми брату кир Никодиму и всеосвященному).

Mai întii, unul despre călugărițe (f. 50—50v : Вѣдомо же буди зде о женах чръноризцах. Аще коа от них трябвает правилъ дръжати опасно), care în tipicul din 1546 de la Kolomna, ms. Moscova, Muzeul Istoric, fond Sinodal'naja Biblioteka, sl. 388, f. 363v, poartă titlul О инокинях, aidoma celui întîmpinat, îndată după pravila schitului, în ms. Moscova, Biblioteca Lenin, fond 304 Troice-Sergieva Lavra, 314, f. 631²³; apoi, un capitol despre împărtășania spirituală (f. 51), О душевным причасти, în care găsim doctrina trichotomiei sufletului, înfățișate de Stefan din Nicomedia în *Syntomos exegesis* (circa 976—1011). Textul din ms. Mazurin (inc. Душа разделяется на словесное и яростное и пахотное), ca și fragmentul inspirat de cunoscuta scriere a lui Neilos, îndeobște atribuită lui Efrem Sirul, despre cele opt spirite maligne (f. 51v), pot fi înfîluite, împreună cu capetele lui Grigore Sinaitul (secolul al XIV-lea) despre necuvîntare (f. 52v—55 : О еже како подобаетъ възимати милостинню безмълвнику, inc.: Иже на единя сядяй), și acesta aflat în alte sbornice slave de la noi (secolele XV—XVII), mai ales moldovene (precum ms. Neamț, slav 216, în biblioteca mănăstirii, f. 73v, glava 28, și altele), în corpul învățăturilor lui Grigore Sinaitul din ms. Leningrad, Biblioteca Academiei de Științe, 13.3.19 (Jacimirskij 46), codice scris la Neamț de Gavriil Uric în 1448, f. 460v—472, unde le aflăm însă în întregime și în altă ordine. Preceptele și interpretările morale ale lui Grigore Sinaitul sînt importante mai cu seamă prin aceea că ele aparțin inspiratorului disciplinei ascetice românești din vremea voievodului Nicolae Alexandru²⁴, iar faptul că ci-

²³ Filigrane variante ale tipurilor Briquet 11809 (Verona, 1491; Weimar, 1493), 1044 (Moscova, 1485), 14522 (Praga, 1495; Veneția, 1492—1495) și 4837 (Idria, 1528).

²⁴ Cf. *Vita S. Maximi Causocalybitae*, ed. F. Hal-kin, „Analecta Bollandiana”, 54, 1936, p. 25—112. Unii, precum T. Simeirea, *Viața mănăstirească în Țara Românească înainte de anul 1370*, „Biserica ortodoxă română”, 80, 1962, p. 673—687, socotesc sigur faptul că Grigore Sinaitul ar fi avut și discipoli, valahi. În biografia sfîntului, alcătuită de patriarhul Kallistos I (1350—1353; 1355—1363), se spune însă numai „învățătorul... bulgarilor” (*kai Boulgaron*), pe cînd traducerea slave adaugă и Угрь и Влахи (cf. V. Rozov, *Sinajev v Serbii v XIV veka*, „Byzantinoslavica”, 1, 1929, p. 16—25, p. 19 și ediția lui P. Sîrcu, St. Petersburg, 1909, precum și A. I. Jacimirskij, *Iz kritiko-literaturnykh nabljudenij nad Žitiem Grigoriia Sinaita*, „Vizantijskij vremennik”, 15, 1908, p. 300—331), ceea ce ar putea însemna „Ungrovlahi”. Puținele codice slavo-române care cuprind opere ale lui Kallistos I nu au și biografia Sinaitului, numai K. Nevostruev afirmînd, într-o notă la catalogul manuscriselor Bibliotecii Sinodale din Moscova (II, 466 n.) că într-un misterios codice

tim fragmente din triadele și tetradele hesychaste într-unul din cele mai vechi codice ale mănăstirii Neamț, anume sbornicul cumpărat de un jupan Gradislav (poate egumenul cu acest nume din documentul falsificat D.R.H., B., vol. I, nr. 17, datat 1392) „în zilele lui Ion Radul voivod“, ms. Neamț, slav 147, datat de I. R. Mircea, după filigrane, circa 1350–1360, ne îndeamnă a crede că și Moldova observa aceleași practici, recomandate de Sinait, încă din al XIV-lea veac.

Ultimul capitol al compilației din ms. Mazurin poartă titlul Заповяди Святого Стефана къ хотящим спасти ся inc. Уто аще и умря (f. 56–64^v). Ar putea fi vorba de Ștefan al Permului (circa 1345–1396), autor al unor traduceri din grecești și slavă în dialectele komi (1382), căruia i se atribuie de asemenea prefața la pandectele bisericești *Zlataja cep'* și cea la compilația juridică din vremea lui Dmitrij Donskoj *Merilo pravednoje*²⁵, ambele însă necunoscute la noi, sau, mai degrabă, de un fragment din opera lui Ștefan de Nicomedia, deja amintită. În ceea ce ne privește, preferăm a crede că scribul a copiat pur și simplu o filadă cuprinzând în versiune rusească învățăturile atribuite lui Ștefan Tebeul despre cei ce renunță la lume, presupunere confirmată și de caracterul ascetic al operei introduse de mitropolitul Macarie al Moscovei (1481/2–31.XII.1563), în monumentală culegere hagiografică și parenetică *Minei Čet'i*, sub data de 31 decembrie, când era pomenit sfântul, operă asemănătoare celei din ms. Mazurin²⁶.

valah de la mănăstirea „Miropianskij“ s-ar afla un pasaj ce arată că Grigore ar fi fost primul dascăl al bulgarilor și sirbilor. Cel mai vechi corpus rusesc al operelor hesychaste compilate de discipolii Sinaitului este Biblioteca Lenin, fond 209 Ovčinnikov, ms. 117. I (circa 1387–1388); din aceeași tradiție face parte și ms. București, Bibl. Acad. R. S. România, sl. 144 (filigrane varianta ale tipului Mošin 7192 din anul 1382–1389). Pentru un ms. din Skopje cu un conținut asemănător codicelui Mazurin, vezi Vl. Mošin, *Slavenski rukopisi vo Makedonija*, 2 vol. Skopje, 1971, nr. 106.

²⁵ Vezi E. Golubinskij, *Istoriia Russkoj cerkvi*, II, I, Moscova, 1900, p. 262–296, *Zitie svjatogo Stefana, episkopa Permskago*, ed. V. Družinin, D. Čiževskij, Haag, 1959, și M. Klimenko, *Der Heilige Stephan von Perm. Leben und Werk*, „Kyrios“, 6, 1966, p. 13–42.

²⁶ О отрехшихся ся мира, inc.: Яже въ мира, atribuite în chip expres Tebeului în mss. Paris, Bibliothèque Nationale Serb. 10 (secolul XIII), f. 168–172 și București, Bibl. Acad. R. S. România, ms. sl. 317, f. 267–270. În mineiul lui Macarie, la 9 septembrie, găsim o altă învățătură pusă pe seama unui Ștefan (inc. Не имая дружбы съ женою, iar o scurtă parafrază despre veghea nocturnă, inc. Сотворенный пяснем часов, la filele 245–248 ale ms. Moscova, Muzeul Istoric, fondul Sinodal, ms. 208, sec. XVI, înaintea opusculului despre cele opt spirite maligne. Atât această parafrază, cât și învățătura de la 9 septembrie, atribuită explicit Tebeului (inc.

Colofonul (f. 64^v) datează copia noastră 2 iunie 1578: Исписа сый Правила постническая външняи страни рукою многогрешнаго тах ермонаха Новосаждена, си рях Неофит, от Хоморской монастыру въ лято 3ПЗ. от Христа АФОИ 1578 и съврши ся въ день святого мученика Иоанна Новаго въ г час днь адică: S-a scris această pravilă pustnicească de sihăstrie de mîna mult păcătoșului chipurile ieromonah Neofit, adică nou venit, de la mănăstirea Humorului, în anul 7087, de la Hristos 1578, și s-au sîrșit în ziua sfîntului mucenic Ioan cel Nou, în al treilea ceas al zilei).

Al doilea codice din fondul Mazurin pe care îl descriem aici este cel de la cota 728, un fragment în 8° de 57 foi, avînd aceleași dimensiuni ca și ms. 579. Filigranul hîrtiei (mistreț) îl datează, ca și scriitura, în veacul al XVI-lea. Filele 53–57, scrise de altă mînă pe o hîrtie unde reîntîlnim mistrețul cu litera „S“, ca și în ms. 579, cuprind un fragment din istoria aducerii moaștelor lui Ioan cel Nou la Suceava: до самого Александра воеводство правящу Молдовлахнею . . . . . постави в своем столы Сочавя въ митрополь вели<кыя>. Avem de-a face cu a doua redacție rusească, deosebită atît de cea editată de Melchisedec Ștefănescu în 1884²⁷, apoi de A. I. Jacimirskij în 1906²⁸, și recent de P. Ru-sev și A. Davidov în 1966²⁹, care au folosit ms. București, Bibl. Acad. R. S. România, sl. 164 (fost Neamț 106) din 1439, scris de Gavriil Uric, cit și de encomiul din 1534 al lui Teodosie de la Neamț³⁰. Fragmentul Mazurin trebuie așadar adăugat celor trei codice semnalate de Jacimirskij, dintre care primul în ordine cronologică este ms. Moscova, Biblioteca Lenin, fond 310 Undol'skij 81 (Neamț, anul 1467, după 1535 la Putna, din 1574 la Humor), care conține și encomiul lui Teodo-

Првое убо не имая дружбы съ женою) se află în sbornicul moldovean de la Kiev citat mai sus, nota 22, la filele 31^v–34^v. Vezi de asemenea, J. M. Sauge, *Une version arabe du sermon ascétique d'Etienne le Thébain*, „Muséon“, 77, 1964, p. 367–406.

²⁷ „Revista pentru istorie, arheologie și filologie“, 2, 1884, p. 163–174.

²⁸ *Iz istorii slavjanskij propovedi v Moldavii*, St. Petersburg, 1906, p. 3–11.

²⁹ Grigorij Camblak v Rumînia i v starata rumînska literatura, Sofia 1966.

³⁰ Ed. A. I. Jacimirskij, *Iz slavjanskich rukopisej*, Moscova, 1898, p. 64–65, 71–73; cf. ale aceluiași, *Grigorij Camblak*, St. Petersburg, 1904, p. 111, 236–237, 456–457 și *Iz istorii slavjanskij propovedi v Moldavii*, p. XXI–XXXVII. Unul din exemplarele vieții de prolog, anume Leningrad, Saltikov-Ščedrin, fond Pogodin 798 (Rusia sec. XVI), pe care Jacimirskij nu-l amintește în lista sa, numește encomiul atît Слово похвало (enkômion), cit și Афлексис (átthesis) cu рях страдание.

sie³¹, adevărata sursă a prelucrării de care vorbim, întocmite probabil chiar la Humor.

Prima parte a manuscrisului (f. 1—52) reprezintă caietele 45—48, filele 5—8 din caietul 50 (lipsește 12 file după f. 32) și caietele 51—52 ale unei compilații canonice, din care regăsim în felurite alte manuscrise slavo-române asemănătoare unele părți. În cuprins găsim mai întâi titlul mării pravile de la Putna, promițând o expunere a credinței în treime și icoane, cruce și sfinți, potrivit celor șapte soboare și tradiții bisericești, identic așadar titlului din ms. Putna 45/593/565/ (Roman 1579), apoi cele două crezuri obișnuite, adică redacția din secolul al VI-lea a crezului de la Nicaea (f. 1—5, ca în ms. București, Bibl. Acad. R. S. România sl. 291, secolul al XV-lea, f. 244—249 și ms. sl. 155 secolul al XV-lea f. 583—586) și *fides Justiniani* (f. 6—7, ca în ms. București Acad. sl. 291, f. 249—251) după care urmează (f. 7v—11) sub titlul

части исписахом ереси латинския. („Aici am scris o parte din eresurile lătești”), în 28 de paragrafe, o piesă rar întâlnită în manuscrisele noastre, reprezentând una din redacțiile mai noi ale răspunsurilor lui Feodosij de la Pečerskaja Lavra către cneazul Izjaslavl (secolul al XII-lea)³² pe care o mai aflăm doar în ms. București, Bibl. Acad. R. S. România, sl. 636 (Neamț, secolul al XVI-lea) f. 265—271v.

În continuare citim corespondența patriarhului Germanos I cu papa, inclusiv citatele patristice obișnuite, și expunerea crezului lui Anastasie de Antiochia și Chiril al Alexandriei, piese copiate fragmentar în mss. București, Bibl. Acad. R. S. România sl. 155, f. 602—604v, și integral în pravila 636, f. 272—303. Mai departe se află (f. 31) sub titlul От книгъ помянныхъ иде же пишуѣ ся православиѣ патриарси („Din dipticele unde sînt scriși patriarhii ortodocși”), inc. Въ лѣто 6287,

expunerea crezului, atribuită în ms. Bibl. Acad. R. S. România sl. 291 lui Mihail Synkellos. Cele 12 foi lipsă conțineau probabil scrisoarea lui Mihail de Constantinopol către Petru al Antiochiei. Ultimele file (33—52) cuprind, fără început și sfîrșit, întrebări și răspunsuri privind felurite subiecte dogmatice, în mare parte identice celor din părțile polemice ale *meliselor* (Albine) slavo-române, Bibl. Acad. R. S. România 72 și 157 (secolele XIV—XVI).

Asupra ultimului manuscris slavo-român din fondul Mazurin pe care îl descriem aici, codicele 1062, nu vom zăbovi prea mult. Este un canonic de 227 foi în 8° (16,5 × 10,5 cm), al cărui filigran (mistreț) indică veacul al XVI-lea. Filele 1—8 și 192—227 au fost adăugate mai târziu, în secolul al XVII-lea, odată cu legarea manuscrisului în piele și lemn, desigur într-o mănăstire, așa cum pare a arăta și scurtul fragment hagiografic (secolul al XV-lea) din legătură. Numeroasele *probationes pennae* (secolul al XVII-lea) dovedesc că manuscrisul nostru a fost copiat în Moldova, desigur după un model mai vechi, scribul imitînd pe alocuri scrisul școlii lui Cassian de la Putna (secolul al XV-lea).

Codicele este însemnat prin aceea că el reprezintă în același timp cel mai vechi canonic slavo-român și singurul în care faimoasele pripele ale lui Filotei, datate îndeobște, după un document falsificat la începutul secolului al XVI-lea, în vremea lui Mircea cel Bătrîn³³, întovărășesc canoanele marilor sărbători, nefiind copiate separat, ceea ce ne îngăduie să vedem în ce măsură ele au fost asimilate în uzul liturgic moldovenesc din veacul al XVI-lea.

Majoritatea canoanelor din manuscrisul Mazurin — poezii liturgice cuprinzînd de obicei 9 strofe a trei-cinci stihuri, închinat cinstirii feluritelor sărbători religioase — sînt cele clasice, alcătuite în secolele al VI-lea—XI-lea de Romanos, Kosmas, Josephos și Theophanes. Cuprinsul este următorul: stihire din secolul al XVII-lea la marea vecernie (f. 1v—8v), un canon pentru Ioan Botezătorul (f. 9—16), două canoane de Crăciun, primul fără început (f. 16—32), alte două pentru Bobotează (f. 32v—47v unul la întîmpinare (f. 48—57), cu 14 pripele la oda a noua (inc. Богородице

³¹ O ediție completă, după sbornicul slav 314 din Bibl. Acad. R. S. România, în lucrarea citată a lui Rusev și Davidov.

³² Cf. A. Popov, *Istoriko-literaturnyj obzor drevne-russkich polemicheskikh sočinenij protiv latinjan (XI—XV vv.)*, Moscova, 1875, p. 58—69, A. Pavlov, *Kritičeskije opyty po istorii drevnejšej greko-russkoj polemiki protiv latinjan*, St. Petersburg 1878, passim și N. K. Gudzi, *O sočinenijach Feodosija Pečerskago, în Problemy obščestvennoj i političeskoj istorii Rossii i slavjanskich stran*, Moscova, 1963, p. 62—66. Pentru unele copii slavo-române din secolul al XVI-lea, pierdute pare-se, vezi B. S. Angelov, *Materialy za proniknane na ruskata kniga v Bulgarija prez XV—XVIII vek*, „Izvestija na Narodna Biblioteka i Biblioteka na Deržavni Sofijski Universitet”, 17, 1961, p. 262—273.

³³ Vezi deocamdată T. Simedrea, *Les principia du moine Philothée. Étude, texte, traduction*, „Romanoslavica”, 17, 1969—1970, p. 183—225.

надежды) f. 57—58^v, cite un canon la Florii (f. 59—67), Buna vestire (f. 67 —77) Sîmbăta mare (f. 78—87) și Înviere (f. 88—95), apoi cite două la Înălțare (f. 96—108^v), Rusalii (f. 109—121^v), Schimbarea la față (f. 122—137^v) și Adormire (f. 138—151), cu un adaos în chinovar pe fila 148^v, reprezentînd o pripeală anonimă, de fapt aparținînd lui Filotei (Аггелл уснение Прячистью видявше удививша ся како Дева прядставляет ся от земли на небо), cîteva stihere adăugate în secolul al XVII-lea (f. 151^v), un canon la Înălțarea crucii (f. 152—162), alte două la Vovidenie

(f. 163—180^v) veliceanii (*megalyńaria*) la oda a noua din secolul al XVII-lea sau al XVIII-lea (f. 181—184), apoi (f. 184^v—186^v) tropare rusești incomplete la 13 praznice domnești (Crăciun, Bobotează, două la Buna Vestire, Vinerea mare, Sîmbăta mare, Schimbarea la față, Sîntămăria mică, Înălțarea crucii — cu pomenirea țarului — și Vovidenie) și o redacție lărgită, cu multe adaosuri, a pripelelor lui Filotei (f. 187—191). Adaosurile din secolul al XVII-lea la filele 191—227^v cuprind tropare și stihere pascale.

AL. ODOBESCU – APĂRĂTOR AL FONDULUI ARHIVISTIC NAȚIONAL ROMÂNESC

Generațiile unui Asachi — Eliade, Bălcescu — Kogălniceanu, Odobescu, Maiorescu, din sacrul foc al inimii au plămădit cultura românească modernă.

Aceste generații au preluat, unii de la alții, torța și au purtat-o mai departe.

Le-a fost greu, uneori s-au poticnit, dar le datorăm atât.

„Cu toții, scrie criticul Vladimir Streinu¹, au fost siliți să se ocupe de sectoare ale culturii către care, în mod normal, vocația personală nu i-ar fi mînat: sînt poeți, prozatori, oameni de teatru, lingviști, istorici, oameni de știință, critici culturali și literari, filozofi și oameni politici în același timp, patrioți însă totdeauna în motivarea de bază a unor atît de felurite îndeletniciri“.

Din aceste generații de sacrificiu în cultura românească, care voiau să umple niște goluri uriașe, se ridică cu o vigoare deosebită Alexandru Odobescu.

Erudit, patriot înflăcărat format la școala lui Bălcescu, fiul colonelului Odobescu, era înainte de toate un spirit științific.

Studiase la Sorbona istoria antică și arheologia² cu profesori ca Henri Patiu, K. O. Müller, de Quincy, Egger, într-o Franță entuziasmată de lucrările unor Maspero, Ed. Patier, Ch. Lenoir.

Cunoscător al lui Michelet, Guisot, Thiers, dar și a lui Vico, Herder și Hegel, Alexandru Odobescu avea o solidă cultură istorică, lucru care se va materializa în operele sale științifice: Tezaurul de la Pietroasa, Istoria arheologiei etc. Chiar literatura sa beletristică va avea scăderi valorice tocmai datorită solidei sale formații științifice. Nuvelele istorice: Doamna Chiajna, Mihnea Vodă cel Rău, au un cadru istoric minuțios realizat ceea ce va face să scadă tensiunea dramatică, ritmul, jocul imaginativ al intrigii deformîn-

du-se lent între interminabile reconstituiri de uzualitate.

E drept, epoca cerea multilateralitate și Odobescu i-a corespuns. A fost și primul nostru comparatist, „Răsunete ale Rîndului în Carpați“ și „Cîntecele poporane ale Europei răsăritene“..., și creatorul eseului literar românesc cu Pseudokineghetikos, și critic de arte cu „Viitorul artelor în România“, și istoric de arte cu „Artele din România în periodul preistoric“.

Acest om era numit la 26 mai 1863³ ministru al Cultelor și Instrucțiunii publice, succedînd lui Cr. Tell, într-un guvern Nicolae Kretzulescu.

În această poziție istoricul, filologul, folcloristul, arheologul Odobescu, devenit ministru, va lua măsuri deosebit de importante pentru arhivele românești.

Numirea lui în fruntea Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice se făcea într-un moment important în viața politică a Principatelor unite, momentul pregătirii secularizării averilor mănăstirești.

De la 1391 cînd Drag și Balc închinau Patriarhiei din Constantinopol mănăstirea din Perii Maramureșului⁴, secole de-a rîndul voievozii români dăruiau cu „prisosul veniturilor“⁵ mănăstirile și patriarhiile din sudul Dunării și Orientul Apropiat.

„Scopul, scrie Acad. C. C. Giurescu, fusese să se asigure dănuirea ctitoriilor din țară împotriva vicisitudinilor politicii externe sau unei rele gospodăririi și, în același timp, punîndu-le sub o autoritate spirituală superioară, recunoscută, să le mărească prestigiul“⁶.

Trebuie, credem, menționat și aspectul politic al acestor închinări: în Imperiul Otoman patriarhiile ortodoxe regrupau forțele naționale și politice grecești. Or, dat fiind că prin Coran musulmanii erau opriți de a învăța limbi străine, grecii jucau pe lângă Sublima Poartă roluri politice importante ca dragomani. În felul acesta voievozii români, în mod indirect, își cîștigau un sprijin pe lângă puterea suverană.

¹ G. Călinescu, *Studii și comunicări*, Edit. tineretului, București, 1966, p. 79.

² Constantin C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza Vodă*, Edit. științifică, București, 1966, p. 144.

³ Marin Popescu-Spineni, *Procesul mănăstirilor închinute*, Institutul de arte grafice „Tiparul universitar“, București, 1936, p. 92.

⁴ C. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 143—144.

¹ Vl. Streinu, *Clasicii noștri*, Edit. tineretului, f. d, f. 8.

² Academia R. S. România, *Istoria literaturii române*, vol. II, Edit. Academiei, București, 1968, f. 708.

Oricum, în secolul nouăsprezece suprafața moșiilor acestor mănăstiri reprezenta 11,14%⁷ din pământul arabil al Țării Românești⁷ și 12,16%⁸ în Moldova⁸ adică cca. 1 127 386 de pogoane, respectiv 355 680 fâlci și 9 prăjini.

Dar, dacă, inițial, condițiile erau de „pomană veșnică a prisosului veniturilor” care „de se va întâmpla vreun an neroditor, să nu se trimită”⁹, în secolul al XIX-lea, situația se schimbă. Patriarhiile și lavrele transformă mănăstirile românești în simple surse de venituri.

Se ajunsese pînă acolo încît, deși Camera votase la 3 ianuarie 1863¹⁰ o propunere a 32 de deputați liberali și conservatori de a se trece în buget suma de 20 000 000 lei ce provenea din arendarea moșiilor mănăstirilor închinată¹¹, egumenul de la Văcărești, reprezentantul epitropiei mănăstirilor închinată ale Sf. Mormînt, să tipărească o circulară către arendașii moșiilor respective prin care se cerea să se plătească arenda cuvenită numai epitropiei și nu organelor guvernamentale române¹² — deci un insolent amestec direct în treburile interne ale statului român.

Cu toate acestea, guvernul român nu putea trece la o acțiune hotărîită întrucît exista protocolul XIII din 18/30 iulie 1858 încheiat în ședințele de pregătire a Convenției de la Paris, prin care reprezentanții puterilor garante hotărîiseră că problema bunurilor închinată să fie rezolvată, în caz de neînțelegere, de către o comisie de arbitraj.

Guvernul român încearcă să evite intervenția puterilor garante în treburile interne ale Principatelor Unite și totodată, pentru a lichida acest „stat în stat” propune mari despăgubiri călugărilor greci, dar aceștia refuză să trateze direct cu guvernul român¹³.

Făcînd din protocolul XIII un scut călugării greci încep să agite spiritele profitînd de opoziția Porții, de sprijinul pe care Anglia și Austria îl dădeau din motive politice, acesteia, de opoziția Rusiei care considera ortodoxismul un instrument de influență și chiar de pasiu-

nea sentimentală a ambasadorului englez, Bulwer pentru „frumoasa fanariotă” Aristarchi¹⁴.

În această situație, cînd Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice era postul cheie, este chemat la conducerea lui, Alexandru Odobescu. Era nevoie de un fin diplomat, de un specialist în aceste probleme¹⁵. Și Odobescu corespundea momentului și sarcinii.

În această funcție, arheologul, istoricul și criticul de artă nu poate să uite că mănăstirile posedau un număr imens de documente și opere de artă, care puteau fi trecute peste hotarele țării, fapt care ar fi fost o pierdere incalculabilă.

De fapt, situația nu este numai posibilă, ci reală. Printr-un raport¹⁶, trimis de protopopul Gheorghe Mirodot i se comunică Mitropolitului înstrăinarea documentelor mănăstirii Negoști, metoh al Patriarhiei de la Ierusalim, ce sînt trimise la Sfîntul Mormînt.

„...Mergînd la mănăstirea Negoști — scrie protopopul, am găsit lipsă catagrafia de avere a acei monastiri precum și documentele de care întrebîndu-se, egumenul a răspuns că sînt luate din timpul trecut de Epitropia Sf. Mormînt de care depinde numita monastire”¹⁷.

Și pentru evitarea unei asemenea situații Al. Odobescu înaintează domnului Alexandru Ioan Cuza un raport — aprobat la 14 iulie 1863 de Consiliul de Miniștri prin „care cere luarea de măsuri pentru asigurarea odoarelor, documentelor și a altor obiecte mișcătoare ale mănăstirilor pămîntene închinată”¹⁸.

La 18 iulie 1863 Alexandru Ioan Cuza semnează, în București, un decret prin care numai obiectele prețioase necesare cultului se mai păstrează la biserici și mănăstiri, urmînd a fi puse sub „privegherea protopopilor locali și în caz de trebuință chiar a autorităților civile”¹⁹. Celelalte obiecte „de asemeneaa natură precum și documentele de orice natură și actele aflate în aceste monastiri să se depună provizoriu pînă la soluția questiei într-una din monastirile

¹⁴ *Ibidem*, p. 153.

¹⁵ Odobescu era considerat ca atare. Fusese numit să întocmească împreună cu M. Kogălniceanu un memoriu asupra problemei și se va achita publicînd *Étude sur le droits et le obligation de monastères roumains dédiés aux Saints-Lieux d'Orient par l'Archimandrite Agathon Otmenedec*, Bucarest, 1863. Studiul se pare că nu l-a mulțumit pe C. Negri — veritabilul conducător al întregii acțiuni de secularizare.

¹⁶ Arhiva Patriarhiei Române, Fondul vechi al Mitropoliei Ungro-Vlahiei, dosar 4982/1863, f. 324.

¹⁷ *Ibidem*, f. 2.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*, f. 2, articolul I al decretului.

⁷ „Analele Statistice”, București, 1861, p. 70—71.

⁸ Lucrări statistice făcute în anii 1859—1860 publicate de Direcția Centrală de Statistică din Ministerul de Interne al Moldovei, Iași, 1861, vezi C. Giurescu, *Suprafața moșiilor mănăstirești*, p. 155.

⁹ M. Popescu-Spineni, *op. cit.*, p. 92.

¹⁰ după stil nou.

¹¹ C. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 150—152.

¹² *Ibidem*, p. 154.

¹³ *Ibidem*, p. 150.

mai bine garantate din București și Iași, adică Văcărești și Golia, avînd spre mai buna lor asigurare paza unui post militar bine întreținut²⁰.

Prin același decret ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice — Al. Odobescu era însărcinat cu executarea lui.

Și Odobescu se conformează — chiar a doua zi, 19 iulie 1863, trimițînd Mitropoliei adresa²¹ cu nr. 18549, la care atașase decretul domnesc în copie, cerînd ca să fie delegate trei persoane care, împreună cu trimisiile ministrului, „să execute măsurile“ din decret.

Acești delegați urmau să formeze comisii care să se deplaseze la mănăstirile închinute și să stabilească obiectele ce se păstrau pentru uzul cultului și să le dea în primire preoților și protopopilor, să catagrafieze celelalte obiecte prețioase (odoare), documentele și cărțile vechi, să le sigileze și să organizeze transportarea lor la Văcărești și Golia²².

În aceeași zi, printr-o scrisoare autografă²³, Mitropolitul este anunțat că reprezentanții ministerului sînt George Sion, N. Filimon și Cezar Bolliac. Se cere stabilirea urgentă a reprezentanților Mitropoliei pentru ca aceștia să se întâlnească a doua zi la minister cu reprezentanții lui.

Printr-o altă scrisoare²⁴ autografă, Odobescu anunță numirea lui Alecu Bujoreanu, „vechi amplot al Ministerului Cultelor care totdeauna s-a distins prin inteligență și activitatea sa“, ca răspunzător de păstrarea și aranjarea documentelor și odoarelor la mănăstirea Văcărești.

Calist Stratonichias, vicarul Mitropoliei — fostul stareț al mănăstirii Snagov, numit vicar la 17 august 1862 — comunică abia la 21 iunie 1863²⁵, ministerului pe cei trei reprezentanți ai Mitropoliei în comisiile de catagrafiere: protopopii plășilor de jos și de sus ale Bucureștiului și cuviosul Martimian, iar la Văcărești cuviosul Chezarie²⁶, economul mănăstirii Văcărești.

Comisiile constituite trec la lucru în București. În provincie se formează comisii din

protopopii locali ca reprezentanți ai bisericii și subprefecți — ca reprezentanți ai Ministerului Cultelor și Instrucțiunii publice.

În fața primejdiei ca documentele și odoarele să le fie luate, stareții mănăstirilor, probabil conformîndu-se unui ordin primit de la Patriarhiile și lavrele ale căror metoase sînt, le ascund acasă sau le risipesc în chiariarchie pentru ca, astfel, să nu fie catagrafiate și preluate.

Într-un raport al uneia din comisii²⁷, deplasată la mănăstirea Sf. Ecaterina, se comunică Mitropoliei (și probabil și Ministerului) că egumenul acestei mănăstiri a dus documentele și obiectele prețioase acasă, apoi a părăsit țara. În alte cazuri se constată lipsuri de documente despre care egumenii nu știu sau nu vor să dea indicații²⁸. Dispariția acestor documente era recentă. Cezar Bolliac arată într-un raport²⁹ că la noua catagrafiere ce se face, prin comparație cu catagrafia făcută în 1855, se remarcă lipsa la mănăstirea Radu Vodă a 27 de hrisoare, 2 hotărîri ale Înaltei Curți, 63 de zapise și alte hîrtii de socoteli și a unui plan din 1841 al moșiei Bolintin.

La mănăstirea Sf. Ecaterina, N. Filimon constată lipsa a șapte documente vechi³⁰, iar la mănăstirea Butoiu protopopul N. Enescu raportează lipsa unui foarte mare număr de documente despre care egumenul spune că au fost cerute la mănăstirea Meteoru³¹.

În fața acestei situații ministrul Alexandru Odobescu ia măsuri drastice. Cere și domnul aprobă, îndepărtarea unor egumeni. La 28 iunie 1863, prin adresa nr. 19979, este comunicată Mitropoliei ordonanța domnească prin care arhimandritul Chiril este demis din postul de egumen al mănăstirii Sf. Ecaterina³² pentru înstrăinarea și trimiterea în chiariarchie a documentelor.

Din aceleași motive sînt destituiți și arhimandritul Evghenie, egumenul mănăstirii Să-rindar³³, egumenul Policarpie al mănăstirii Mihai Vodă³⁴, egumenul Grigorie de la mănăstirea Mislea, județul Prahova³⁵, egumenul mănăstirii Butoiu³⁶ etc.

²⁰ *Ibidem*, articolul II al decretului.

²¹ *Ibidem*, f. 1.

²² Acțiunea avea și un scop economic: stabilirea întregii averi a mănăstirilor închinute; unele catagrafii cuprind toate bunurile pe care le au schiturile: obiecte, moșii, turme etc.

²³ Arhiva Patriarhiei Române — Fondul vechi al Mitropoliei Ungro-Vlahiei, dosar cit., p. 3.

²⁴ *Ibidem*, p. 4.

²⁵ *Ibidem*, p. 8, adresa nr. 2392.

²⁶ *Ibidem*, p. 6 și 7. Adresele lui Calist către protopopi și respectiv către Chezarie.

²⁷ *Ibidem*, f. 24.

²⁸ *Ibidem*, f. 154, 155, 296, 324, 327 etc.

²⁹ *Ibidem*, f. 246.

³⁰ *Ibidem*, f. 154.

³¹ *Ibidem*, f. 155.

³² *Ibidem*, f. 78.

³³ *Ibidem*, f. 25.

³⁴ *Ibidem*, f. 28.

³⁵ *Ibidem*, f. 335.

Acțiunea de îndepărtare a egumenilor mănăstirești ce se făceau vinovați de înstrăinarea documentelor va fi continuată și după ce Al. Odobescu părăsește ministeriatul la Culte și Instrucțiune publică, de către noul titular, D. Bolintineanu. Acesta, la 20 octombrie 1863, prin adresa 31.187, destituia pe egumenii mănăstirilor Sf. Gheorghe Nou din București, ai schiturilor Negrești și Plătărești din județul Ilfov și pe cel al mănăstirii Călușul din județul Romanai³⁷.

Acțiunea a reprezentat o mare reușită în depistarea și strângerea documentelor aflate la mănăstirile pămîntene închinat.

Astfel, se ridică de la mănăstirea Slobozia 42 de documente vechi și o condică de copii³⁸, de la mănăstirea Văcărești 205 documente, 256 de documente (zapise și sineturi) de la mănăstirea Sf. Gheorghe-Vechi, 130 documente de la Căluș, 78 de la Cotmeana, 43 de la Gruiu, 22 de la Plătărești, 15 de la Negoști, 11 de la Răzvanu, de unde se preiau și 21 documente ale unor mari mănăstiri din Moldova³⁹.

Numai de la mănăstirea Radu Vodă se preiau 828 de documente privind moșiile mănăstirești, 965 de zapise și 14 planuri și hotărânicii⁴⁰.

Numărul preluărilor este atât de mare încît autoritățile sînt nevoite să înceapă depozitarea și la mănăstirea Mihai Vodă⁴¹, probabil înainte chiar de 14 august 1863, deci de cînd datează adresa în acest sens a lui Odobescu către Mitropolie, și nu trecuse decît o lună de la începutul acțiunii.

În toamna aceluși an, prin schimbarea guvernului, Mihail Kogălniceanu este chemat să conducă noul cabinet. El depune jurămîntul la 13/23 octombrie. În noul guvern, ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice va fi un alt scriitor, poetul Dimitrie Bolintineanu.

Domnitorul ține totuși să sublinieze, printr-o scrisoare deschisă, publicată în Monitor, adresată lui N. Krețulescu, prețuirea pe care el a dat-o vechiului guvern pentru roadele muncii depuse⁴². Desigur printre aceste roade fusese și acțiunea inițiată de Al. Odobescu.

ADRIAN ADAMACHE
OCTAVIA NICHIFOR

CONSTANTIN ESARCU

Constantin Esarcu, personalitate marcantă a vieții cultural-științifice românești din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, și-a închinat o mare parte a vieții cercetării și descoperirii a noi izvoare documentare referitoare la istoria patriei noastre.

Deși licențiat în științele naturii și în medicină, era pasionat pentru cunoașterea operelor de artă încă din perioada studiilor la Paris. Tot acum își îndreaptă privirea spre Italia. Aici vizitează nenumărate edificii ale culturii italiene și, așa cum rezultă din însemnările și notele sale autografe, va rămîne puternic impresionat de operele de artă.

Spre finele anului 1864, după terminarea studiilor, C. Esarcu, reintors în patrie, ocupă funcția de „profesor onorific, fără retribuțiune“, la Școala de medicină, după dorința exprimată de el. Preocupat în continuare pentru dezvoltarea vieții cultural-artistice, contribuie la construirea și organizarea Ateului Român și la crearea a numeroase societăți cultural-științifice, menite a ridica pe o treaptă superioară instruirea și totodată afirmarea vieții spirituale a poporului nostru.

Astfel, în ciuda unor greutăți, reușește, împreună cu alți colaboratori de-ai săi, să organizeze „Societatea pentru învățatura poporului român“, instituție prin care s-a urmărit răsîndirea științei de carte în rîndul populației.

Creator a unei mentalități noi în domeniul culturii, el și-a îndreptat atenția spre organizarea „Societății Amicilor de Belle-Arte“ cu scopul de a stimula interesul pentru artă și de a încuraja și susține pe toți acei care se dedicaseră picturii, sculpturii și arhitecturii.

Promotor al dezvoltării multilaterale a culturii, C. Esarcu nu a uitat nici muzica. Prin intermediul „Societății Filarmonice române“, împreună cu colaboratorii săi, a căutat să facă cunoscute publicului cele mai sensibile compoziții ale muzicii clasice. Prin ciclurile de conferințe organizate în cadrul unor secții ce-și desfășurau activitatea în sălile Ateului, a făcut ca această instituție să reprezinte pentru capitala patriei noastre un focar puternic de

⁴² C. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 194.

³⁶ *Ibidem*, f. 339.

³⁷ *Ibidem*, f. 350 și urm.

³⁸ *Ibidem*, f. 146.

³⁹ *Ibidem*, f. 102—190.

⁴⁰ *Ibidem*, f. 230—232.

⁴¹ *Ibidem*, f. 322 — o adresă a lui Al. Odobescu din 14 august 1863.

cultură și lumină. Documentele consemnează numeroase ocazii când sala devenea neîncăpătoare în fața unei asistențe dornice să cunoască variate subiecte din domeniul științei.

C. Esarcu nu a fost numai o personalitate care a căutat să îndrepte atenția contemporanilor săi spre cultivarea idealului estetic al maselor, ci a căutat, prin exemplul personal, să cultive tuturor dragostea de neam și de patrie. El a înțeles pe deplin rolul culturii în dezvoltarea conștiinței poporului, căutând să slujească cu toată făptura interesele naționale ale patriei sale.

Pentru împlinirea acestor țeluri, este adevărat și împrejurările l-au favorizat, în special în perioada carierei sale diplomatice din anii 1873—1883, a inițiat cercetări în bibliotecile și arhivele Italiei pentru aflarea de documente referitoare la istoria patriei noastre.

Conducându-se de aceste gânduri va cerceta personal și va solicita sprijinul diferitelor instituții și personalități pentru a studia în arhivele și bibliotecile din orașele Veneția, Milano, Florența, Roma, Urbino și Napoli, unde, spre satisfacția lui, a găsit documente inedite, pe care le-a dăruit Academiei Române.

Nu întâmplător activitatea de cercetător în arhivele și bibliotecile Italiei i-a fost din plin recunoscută de însăși Academia Română. În anul 1883, în sesiunea din 1 aprilie, G. Sion arăta, cu ocazia alegerii amicului său ca membru corespondent al Academiei, că: „C. Esarcu nu a fost numai cel mai de seamă ateneist ci primul inițiator al societăților pentru instrucțiunea și educațiunea maselor, precum școlile de adulți, școlile pentru învățătura poporului român etc. Dar memorăm pe lângă această activitate și pe cea de colecționare a documentelor istorice existente în arhivele și bibliotecile Italiei...”¹.

Aflarea izvoarelor istorice referitoare la trecutul poporului nostru, în arhivele altor țări constituia pentru C. Esarcu o revelație. În lucrarea sa „Ștefan cel Mare — Documente descoperite în arhivele Veneției” mărturisea cu mândrie:

„Printr-un concurs fericit de circumstanțe, am fost în pozițiunea de a dezgropa din arhivele de stat ale Veneției, documente inedite de o imensă valoare istorică pentru noi, documente ce de secole zăceau necunoscute printre manuscrisele cancelariei secrete ale

anticei Republici. Am fost primul care am scuturat pulberea de patru ori seculară ce acoperea aceste glorioase documente”².

Aflat în străinătate, ca reprezentant diplomatic al țării noastre, era animat de dorința de a găsi și valorifica cât mai mult documentele care ilustrau faptele de glorie ale poporului nostru.

Interesul unanim stîrnit de publicațiile sale istorice, ca rezultat al cercetărilor făcute în arhivele italiene, au constituit pentru C. Esarcu o prețioasă încurajare.

Subliniind importanța scrierii istoriei pe baza documentelor, C. Esarcu arăta că „nu este vorba de o istorie a fanteziei, unde imaginația și spiritul de observație al autorilor joacă rolul principal, ci vorbesc de acea istorie bazată pe documente autentice, pe actele oficiale, astfel precum se păstrează în arhivele unde investigatorul trebuie să meargă a le descoperi și a le da luminii”³.

Călăuzit de această idee, în timpul activității sale diplomatice în Italia, datorită bunelor relații stabilite cu conducătorii Arhivei Generale din Veneția, cu diferite personalități politice și cu unii reprezentanți ai culturii italiene, obține numeroase și prețioase informații privind istoria patriei noastre și a relațiilor româno-italiene.

C. Esarcu prin scrisoarea ce o primește de la Archivio Generale di Veneția, la 23 mai 1875⁴, este înștiințat de colaboratorii săi că au început cercetări în arhive despre Nicolae Basarab, precum și despre Brîncoveanu. Din aceeași scrisoare reiese că C. Esarcu suporta cheltuielile necesitate pentru transcrierea acestor documente și continuarea cercetărilor. Colaboratorul său B. Centeti îi transmitea la data de 30 mai al aceluiași an noi știri despre stadiul transcrierii unor documente, printre care „scrisoarea trimisă la 22 decembrie 1559 de către Colegiul Veneției Voievodului Moldovei”⁵.

Studierea corespondenței personale a neobositului cercetător ne-a dat posibilitatea să surprindem o scrisoare care cuprinde o notă intitulată „Documente despre creditele lui

² C. Esarcu, *Ștefan cel Mare — Documente descoperite în Arhivele Veneției*, p. 17.

³ C. Esarcu, *Documente istorice descoperite în Arhivele Italiei*, p. 7.

⁴ Arh. St. Buc., fond Ateneul Român, dosar 3/1893. f. 3, orig.

⁵ *Ibidem*, f. 5—6.

¹ Anal. Acad. Rom., Seria II, tom. VI, 1883—1884, p. 99.

Brîncoveanu Principele Valahiei“ în care sînt enumerate casele care i-au acordat domnului muntean diferite împrumuturi⁶.

Datorită relațiilor amicale ce le avea cu Malvano, din Ministerul Afacerilor Externe al Italiei, Esarcu reușește să obțină numeroase rapoarte politice și alte documente referitoare la legăturile Italiei cu țara noastră, ce se găseau la Ministerul regal al Afacerilor Externe, condus de contele Cavour.

Faptul că aceste documente existau în număr mare reiese din relatările aceluiași Centeti „...este mai bine să vă spun că aceste documente sînt destul de voluminoase...” insistînd a trimite personal pe cineva în Italia pentru transmiterea lor. În continuare, arăta că „sînt foarte fericit că am fost în măsură să vă fiu de folos trimițîndu-vă documentele care fac dovada strînselor și vechilor relații dintre fostul regat al Sardiniei și principatele Moldo-Vlahiei sub ministeriatul Contelui de Cavour, care ar putea arunca atîta lumină asupra istoriei țării dv...”⁷.

Tot de la amicul său B. Centeti, de la Arhivele venețiene, primește la 23 aprilie 1882 știrea că, deși nu a primit la timp banii pentru plata copiștilor, totuși el a pus să se transcrie „extrase ale unor dispozițiuni din Constantinopol relative la țările române din 23 februarie 1634”. Din această scrisoare se pot vedea legăturile apropiate ce au existat între cei doi colaboratori „B. Centeti menționînd că „aș fi încîntat de vizita arhivarului mi-a fost anunțată...” pentru transmiterea acestor copii de pe actele originale găsite în Arhivele Veneției⁸.

În scrisoarea adresată de C. Esarcu generalului G. Manu surprindem pasiunea sa pentru cercetarea izvoarelor istoriei naționale, arătînd că : „Eu sînt tot timpul la dispoziția dv. pentru tot ceea ce e interesant și interesează aici în Italia Societatea Geografică pe care o prezidați cu toată distincția. Eu nu știu, D-le general, dacă dv. vă amintiți de o scrisoare pe care v-am scris-o și în care v-am vorbit de al doilea ideal din viața mea, care fie spus este numele Romei. Am folosit întinsele legături pe care le-au lăsat ocupațiile diplomatice pentru a da țării mele tot ceea ce se găsește în arhive, muzee, în bibliotecile

din Italia, strîngătoare a istoriei și civilizației românilor”⁹.

Cunoscător al valorilor documentare existente în unele muzee din Italia, C. Esarcu, profitînd de bunele relații ce și le făcuse cu D. Barozzi, directorul Muzeelor din Veneția, procură de la acesta copii ale unor colecții de documente privitoare la istoria patriei sale¹⁰.

Cercetînd arhivele italiene ca bun cunoscător al istoriei, C. Esarcu a aflat la Genova, Florența, Pisa, Veneția, numeroase documente referitoare la relațiile comerciale ale negustorilor italieni cu țările române în secolele XIII—XIV.

Numeroasele acțiuni militare inițiate de țările apusene împotriva imperiului otoman, au fost sprijinite de domnitorii români care, nu rareori, au purtat greul acestor războaie. Deși puține la număr, există documente pentru perioada care a urmat formării statelor românești. Astfel, există informații despre perioada de domnie a lui Ștefan cel Mare și Petru Cercel.

Prin scrisoarea expediată la 20 decembrie 1879, Camillo Saranzo, asistent al Bibliotecii Marciana din Veneția, îi comunica lui C. Esarcu următoarele : „m-ați rugat să vă trimit o încercare de studiu, pe care eu am intenția de a-l începe pentru dv., referitor la manuscrisele noastre din care puteți să faceți lucrări frumoase nu numai despre Ștefan cel Mare ci și despre Petru Cercel spre a le publica...”¹¹.

Și într-adevăr, așa cum mărturisește însuși C. Esarcu, „primele arhive din Italia, în care am făcut studii au fost arhivele Veneției și primele documente ce am descoperit au fost cele relative la Petru Cercel fiul lui Pătrașcu Vodă, fratele lui Mihai Viteazu”. O parte din aceste documente au fost publicate într-o broșură ce a apărut în anul 1874.

„Acea care vor avea curiozitatea să le cunoască — arăta C. Esarcu — răsfoind îngălbenitele file din volumele intitulate *Ceremoniali della Serenissima Repubblica di Veneția*, vor da peste un document intitulat „*Ceremonie fatte nella venuta in questa citta per passaggio del Principe della gran Valachia MD LXXXI adi XII marzo*” (Ceremonii făcute la venirea în acest oraș a Principelui marei Va-

⁶ *Ibidem*, f. 4.

⁷ *Ibidem*, f. 9—10, orig. l. franceză.

⁸ *Ibidem*, dosar 1/1880—1882, f. 12, orig.

⁹ *Ibidem*, f. 33, orig. l. franceză.

¹⁰ *Ibidem*, dosar 11/1900, f. 4.

¹¹ *Ibidem*, dosar 1/1879, f. 13—16, l. italiană.

lahii, 12 martie 1581), care m-a pus pe urma celorlalte documente relative la Petru Cercel ; din care vom vedea cum principele român pornește din Franca însoțit de un secretar anume Bertier, trimis de regele Enric III și regina mamă Caterina de Medici ca să-l asiste și să explice Serenissimei Signorii scopul ce-l urmărește, adică de a fi ajutat de Venetia ca să fie pus pe tronul Țării Românești : vor citi scrisorile ce suseranii Franciei adresau în această privință Dogelui, scrisori în care dau principelui nostru titlul de : *notre tres-cher consim et bon ami*, tratându-l ca pe un membru al familiilor suverane și vor asculta discursurile ce au pronunțat Dogelui și tuturor consilierilor săi, nu numai ambasadorul Franciei pe lângă Republică, ce asista pe Petru Cercel și secretarul Bertier, dar însuși Petru Cercel, care a vorbit în limba italiană astfel încît a pus în mirare pe auditorii săi și a făcut prin elocința sa o mare impresiune asupra lor : *con accomodata forma de parole eccito l'animo di tutti*" ¹².

Folosindu-se de prilejul trimiterii sale, în noiembrie 1891, pentru a doua oară ca ministru plenipotențiar la Roma, C. Esarcu și-a

continuat cercetările în arhivele Italiei, găsind și alte documente valoroase ca : „Scrierea Fratelui Marcu Bandinus asupra stării Moldovei de la 1646—1648“, pe care le-a dăruit Academiei Române. În scrisoarea de mulțumire din 20 noiembrie 1892, trimisă de acest înalt for al științei și culturii românești neobositului cercetător se arăta : „Cu cea mai vie plăcere a primit Academia, în ședința de la 13 noiembrie 1892, volumul manuscrisului pe care ați binevoit a-l dăruia prin mijlocirea dl. V. A. Urechia. Acest manuscris este un document istoric de cea mai mare însemnătate pentru cunoașterea stării interne a țărilor române în timpul marilor Domni, Matei Basarab și Vasile Lupu... Vă exprim mulțumirile cele mai vii ale Academiei pentru acest prețios dar...” ¹³.

Cercetarea minuțioasă pentru aflarea documentelor vechi românești a fost făcută de C. Esarcu dintr-un sincer interes istoric, dominat de cel mai înalt sentiment patriotic, fiind stăpînit de ideea de a demonstra existența națiunii române pe acest teritoriu, unde se afirmase cu atîta pregnanță în decursul secolelor.

CONSTANȚA TATOMIR
VIRGIL TATOMIR

¹² Ateneul Român, *Documente istorice descoperite în arhivele Italiei*. Conferință ținută de C. Esarcu în seara de 8 aprilie 1878, p. 8—9.

¹³ Arh. St. Buc., fond Ateneul Român, dosar 1/1892, f. 29.

la închiderea depozitelor de sare și tutun, care nu au privilegiu regal.

Variate prin conținut, cele trei documente reprezintă piese arhivistice de mare valoare prin semnăturile autografe pe care le poartă. Ele se integrează în contextul istoriei celor două regimente la care fac referință și al vieții economice a orașului Dijon la jumătatea secolului al XVIII-lea.

Existența unor astfel de izvoare istorice în Arhivele Statului din România, ne-a îndemnat să considerăm utilă publicarea lor pentru cercetarea istorică.

ALECSENIA ANDONE

1

1635 aprilie 27, Compiègne. Scrisoarea lui Ludovic al XIII-lea adresată contelui de Soissons, guvernatorul militar al provinciei Champagne, prin care îi anunță faptul că 50 de oameni din regimentul contelui de St. Paul vor trece prin provincia guvernată de el, în drum spre garnizoana de la Bianville, solicitându-i sprijinul pentru cazarea lor.

Mon Cousin, vous verrez par la route que J'ay fait expédier les lieux de l'estendue de Vostre gouvernement, par lesquels cinquante hommes du Régiment du Sieur de Saint Pol doivent passer et loger, pour aller de Binville et Mézière près Pont Saint Vincent à la Coste Saint André en garnison.

C'est pourquoy Je n'ay rien à vous mander, sinon que Vous tenies la main à ce que les chefs officiers et soldatz ducit Régiment soient facilement receus et logés en chacun des dicts lieux et que les vivres dont ils auront besoin soient fournis aux présents et effectifs seulement en payant suivant mon dernier règlement.

De quoy me reposant sur Vous, Je prie Dieu qu'il vous ayt, Mon Cousin, en sa sainte garde.

Escrit à Compiègne le XXVII Jour d'Avril 1635.
Louis (Contrasemnat) Bouthillier.

(verso) A mon Cousin le Comte de Soissons, Pair et Grand Maréchal de France, Gouverneur et Nostre Lieutenant Général étant présentement de Champagne et Brie.

Arh. St. Buc., colecția Achiziții Noi, MMMXLVI/1, orig., l. franceză.

TRADUCERE

Scumpul meu văr, veți merge pe drumul spre locurile din întinderea guvernământului Dvs. pe unde vor trebui să treacă și să fie încartiruiți cincizeci de oameni din regimentul d-lui de Saint-Paul pentru a merge în garnizoana de la Bianville și Mézière lângă Pont Saint-Vincent, la Coste Saint-André.

Iată de ce nu Vă rog altceva decît să vă îngrijiți ca ofițerii și soldații regimentului menționat să

fie bine primiți și cazați în fiecare din localitățile arătate și ca hrana de care vor avea nevoie să fie furnizată celor prezenți și efectivului numai contra plată conform deciziei mele.

Drept care, bazîndu-mă pe Dvs. rog pe D-zeu, scumpul meu văr, să vă aibă în sînta sa pază.

Scrisă la Compiègne în a 27-a zi de april 1635.
Louis (contrasemnat) Bouthillier.

(verso) Vărilor meu contele de Soissons, Pair și Mare Mareșal de Franța, în prezent guvernatorul și locotenentul nostru în Champagne și Brie.

2

1659 noiembrie 6, Toulous. Ordinul dat de regele Ludovic al XIV-lea pentru încartiruirea regimentului de cavalerie comandat de cavalerul d'Aubeterre în provincia Guyenne, după încheierea păcii cu Spania.

De par le Roy

Sa Majesté ordonne au régiment de cavallerie du Sieur Chevalier d'Aubeterre, de quatre Compagnies, étant présentement en l'armée de Catalogne, d'en partir aussytost le présent ordre receu pour aller suivant la route de Sa Majesté, en quartier d'hiver, en la province de Guyenne, vivant partout en sy bonne police et discipline que sa Majesté n'en puisse recevoir de Plainte. Fait à Tholouze, le 6 Novembre 1659.

Louis (contrasemnat) Le Tellier.

Arh. St. Buc., colecția Achiziții Noi, MMMXLVI/2, orig., l. franceză.

TRADUCERE

Din ordinul Regelui,

Majestatea Sa ordonă regimentului de cavalerie comandat de cavalerul Aubeterre, actualmente cu patru campanii în armata din Catalonia, ca să plece imediat după primirea acestui ordin — urmînd ruta Majestății Sale — în cantonament de iarnă în provincia Guyenne, comportîndu-se peste tot într-o asemenea ordine și disciplină încît Majestatea Sa să nu poată primi nici o plîngere.

Făcută la Toulouse la 6 noiembrie 1659.

Louis (contrasemnat) Le Tellier.

3

1748 februarie 5, Versailles. Scrisoarea lui Ludovic al XV-lea trimisă președintelui Parlamentului din Dijon, privind înregistrarea patentei din 3 ianuarie 1748, prin care se ordona închiderea depozitelor vinzătorilor de sare și tutun care nu au privilegiu regal.

Monsieur de la Marche, j'envoye à ma Cour et Parlement et Cour des Aides de Dijon ma lettre patente et sur arrest qui ordonnent la fermeture à clef des maisons et autres lieux où les faux sauniers et faux tabâtiens pourront déposer leur sel

et tabac à l'inseu des propriétaires ou locataires et Je vous fais cette lettre pour vous dire de faire pour leur enrégistrement ce qui est du devoir et de l'autorité de votre charge.

Sur se, je prie Dieu qu'il vous ait, Monsieur de La Marche, en sa sainte garde.

Écrit à Versailles le cinq février 1748.

Louis (contrasemnat) Phélippeaux.

(verso) 3e Janvier 1748. Lettre du Roy conservant l'enregistrement des lettres patentes ou sujet de la fermeture à clef des maisons et autres lieux qui ont rapport aux faux sauniers et faux tabatières. Dijon. A Monsieur de la Marche, Consilier mes Conseils, Premier Président en ma Cour de Parlement de Dijon.

Arh. St. Buc., colecția Achiziții Noi, MMMXLVI.3, orig. l. franceză.

TRADUCERE

Domnule de la Marche, trimit Curții mele și Parlamentului meu și Cour des Aides din Dijon patenta mea și decizia care ordonă închiderea sub cheie a caselor și altor locuri unde vinzătorii ar putea depozita sarea și tabacul lor fără știrea proprietarilor sau locatarilor și vă fac această scrisoare pentru a vă spune să procedați la înregistrarea lor conform obligației pe care v-o dă autoritatea sarcinii dvs.

Față de acestea rog pe D-zeu să vă aibă, Domnule de la Marche, în sfânta sa pază.

Scrisă la Versailles la 5.II.1748.

Louis (contrasemnat) Phélippeaux.

DOCUMENTE PRIVIND LEGISLAȚIA AGRARĂ DIN ANII 1919–1920 REFERITOARE LA TRANSILVANIA

Documentele pe care le prezentăm, emise de Resortul de agricultură din cadrul Consiliului Dirigent,¹ se referă la proiectul legii de reformă agrară întocmit de Consiliul Dirigent (doc. 2) și la arendările forțate (doc. 1 și 3), inițiate și aplicate în Transilvania de același for. Arendările forțate, și mai ales reforma agrară, au fost probleme cardinale ale vieții satelor transilvănene în perioada de după primul război mondial².

¹ Gheorghe Iancu, *Despre formarea și componența Consiliului Dirigent*, în „Anuarul Institutului de Istorie Cluj”, 1969, 12, p. 329–336; idem, *Problema desființării Consiliului Dirigent*, în „Anuar. Inst. Ist. și Arh. Cluj”, 1972, 15, p. 373–391.

² A se vedea pentru această problemă *Relațiile agrare și mișcări țărănești în România (1908–1921)*, București, Edit. politică, 1967, p. 630; Marcel Știrban,

Cu toate că reforma agrară a fost insistent cerută, solemn sau zgomotos promisă, violent sau pașnic așteptată, în perioada 1919–1921, în Transilvania — paralel cu pregătirea legislației pentru reforma agrară și a unor preocupări concrete, administrative, de informare, îndeosebi privind proprietatea agrară — s-au aplicat numai arendări forțate³. În vederea aplicării lor au fost emise mai multe acte normative — ordonanțe, circulare — exceptând ordonanța nr. 82/1919⁴, des citată în literatura de specialitate⁵.

În general, legislația privind arendările forțate reflectă evoluția gândirii economice a autorilor dar, în același timp, și poate în primul rând, modificările intervenite pe parcurs în normele privind arendările forțate din Transilvania, trădează anumite stări de spirit ale celor ce așteptau reforma agrară, precum și în rândul acelor care urmau să piardă o parte din moșiile lor, lăsând să se înțeleagă influența — și a unora și a altora — exercitată asupra instituțiilor administrative ale Consiliului Dirigent, concretizată în elemente noi introduse în ordonanțele emise. Ordonanța confidențială din martie 1919 (doc. 1) și circulara din septembrie același an (doc. 3) evidențiază preocuparea pentru asigurarea culturilor agricole de primăvară și de toamnă. „În situația dată să vă călăuziți de năzuința ca nici o brazdă de pământ să nu rămână nelucrată”⁶. Deosebit de importante sînt precizările aduse în legătură cu procedura aplicării arendărilor forțate.

Proiectul legii agrare, întocmit de Consiliul Dirigent, dezbătut și adoptat cu mici modifi-

ban, *Cîteva aspecte din aplicarea reformei agrare (1919–1921) în fostul județ Tirnava Mică*, în „Anuar. Inst. Ist. și Arh. Cluj”, 1970, 13, p. 267–285; Vasile C. Osvaldă, *Reforma agrară pentru Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș*, București, 1921, p. 60; Petre Suciu, *Probleme ardelen. Reforma agrară din Ardeal. Problema orașelor ardelen. Cluj*, 1924, p. 46; *Legea agrară pentru Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș și Regulamentul de aplicare al acestei legi*. Cu îndrumări și deslușiri de Aurel Dobrescu, Sibiu, 1922, p. 147; G. Ionescu-Sisești, N. Corățianu, *La réforme agraire en Roumanie et ses conséquences*, Bucarest, 1937, 91 p. etc.

³ Cf. Emil Petrin, *Reforma agrară*, în „Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul, 1918–1928”, vol. I, București, 1929, p. 291–304; Marcel Știrban, *Problema arendărilor forțate din Transilvania în anii: 1919–1921*, în „Anuar. Inst. Ist. Arh. Cluj”, 1973, 16, p. 279–299.

⁴ „Gazeta oficială publicată de Consiliul Dirigent”, nr. 3, 1918, p. 11–13.

⁵ Marcel Știrban, *Aspecte ale problemelor agrare în presa românească din Transilvania (1919–1921)*, în „Anuar. Inst. Ist. Arh. Cluj”, 1971, 14, p. 215–228.

⁶ Doc. I.

cări de Marele Sfat Național⁷, promulgat apoi ca Decretul-lege nr. 3911 din 10 septembrie 1919 este bine cunoscut în literatura de specialitate⁸. Mai puțin cunoscută⁹ este expunerea de motive la proiectul acestei legi (doc. 2) dezbătută de Marele Sfat Național odată cu proiectul. S-au manifestat cu acest prilej, diverse concepții de rezolvare, în funcție de orientarea politică a autorilor¹⁰, exponenți ai Partidului Național Român din Transilvania.

La Alba Iulia se hotărîse înfăptuirea unei reforme agrare radicale. Aceasta ar fi trebuit să ducă la nivelarea socială, la mărirea producției și la înzestrarea țaranului cu o proprietate pe care s-o poată munci împreună cu familia. Acești trei factori, menționați în *Expunere*, la care trebuie adăugată, fără îndoială și lupta țăranilor pentru pămînt, justifică acțiunile întreprinse de autorii proiectului pentru realizarea reformei agrare¹¹.

Agricultura extensivă era o realitate depășită economicște și istoricește, de aceea agricultura Transilvaniei trebuia să dobindească, în urma reformei, un evident caracter intensiv, cerut de ansamblul condițiilor economice din România. Proiectul urmărea să înfăptuiască, pe lîngă o schimbare a realităților din agricultura Transilvaniei, și o integrare a ei în viața economică a României. În cadrul economiei naționale, Transilvania ar fi urmat să aibă rolul unui „atelier industrial“, avînd în agricultura intensivă un suport solid. Dezvoltarea industriei era o condiție indispensabilă pentru păstrarea independenței și suveranității statului român. „O țară exclusiv agricolă — se sublinia în *Expunere* — este tributară țărilor industriale, iar la vreme de

restricte își are rezistența redusă pînă la primejdie“¹².

Oportunitatea și necesitatea economică și socială a reformei agrare este susținută în *Expunere* și prin prezentarea statistică a repartitiei extrem de neechitabile. Astfel, în timp ce gospodăriile cu peste 1 000 de jugăre (1 198 la număr — 0,11% din total) dețineau 4 026 951 jugăre, gospodăriile între 1—5 jugăre, (304 638 la număr — 28,7% din total) dețineau abia 853 231 jugăre. Toate acestea pledau pentru o nouă repartizare a proprietății agricole.

După o amplă analiză a situației economico-financiare a Transilvaniei de după război, *Expunerea* prevedea în încheiere că prețul pămînturilor expropriabile urma să fie stabilit de Comisiile județene de reformă agrară, avînd ca nivel de referință prețurile din anul 1913¹³. Ea cuprindea, de asemenea, procedura de expropriere și organele însărcinate cu îndeplinirea operațiunilor respective¹⁴. Se preciza că operațiunile financiare privind exproprierea și împroprietărirea urmau să cadă în sarcina Băncii Agrare, instituție special creată în acest scop.

Expunerea de motive, prin ideile pe care le cuprinde, referitoare la caracterul și rosturile unui nou tip de agricultură ce ar fi trebuit să ia ființă în Transilvania, la corelația dintre industrie, agricultură și creșterea vitelor, la rolul industriei naționale în viața statului român, la dezvoltarea unitară a întregii țări, se înscrie în rîndul documentelor cu caracter economic al epocii. Ea reflectă evoluția gândirii social-economice din Transilvania, ca urmare a profundelor transformări petrecute în România postbelică.

MARCEL ȘTIRBAN,
GHEORGHE IANCU

1

1919 martie 13, Sibiu. Ordonanța nr. 516 trimisă prefectilor din județele transilvănene de către Resortul de Agricultură și Comerț, cuprinzînd instrucțiuni confidențiale pentru efectuarea culturilor agricole.

⁷ Documentul 2.

⁸ D. Șandru, *Prețurile de expropriere și împroprietărire în legile agrare din 1918—1921*, în „Anuar. Inst. de Ist. Arh. Iași“, 1970, 7, p. 197—223.

⁹ Marcel Știrban, *Din activitatea comisiunilor locale și a comisiunilor județene pentru reforma agrară în anii 1919—1920, în cîteva județe din Transilvania*, în „Sergeta“, 1973, 10, p. 327—336.

⁷ Gheorghe Iancu, *Marele Sfat Național al Transilvaniei (1918—1919)* în „Anuar. Inst. Ist. Arh. Cluj“, 1973, 16, p. 259—276.

⁸ C. Hamangiu, *Codul general al României*, vol. IX—X, p. 193—205, „Gazeta oficială publicată de Consiliul Dirigent“, nr. 56/1919, p. 1—9.

⁹ Vasile C. Osvadă, reproduce cîteva fragmente din *Expunere* în lucrarea sa *Material pentru soluții economice*, Cluj, 1923, p. 53—55.

¹⁰ Ion Agrigoroaiei, *Observații privind programul agrar al partidelor politice din perioada imediat următoare primului război mondial*, în „Anal. Științ. Univ. Al. I. Cuza, Istorie“, 1972, 18, fasc. 2, p. 187—194; Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *Viața politică în România, 1918—1921. Partidele politice*, Edit. politică, București, 1971, 319 p.; Gheorghe Iancu, *Campania electorală pentru alegerile parlamentare din 1919 în circumscriptiile Transilvaniei*, în „Studia Univ. Babeș-Bolyai“, „Series Historia“, 1973, 18, fasc. 1, p. 91—120, etc.

¹¹ Tr. Lungu, M. Rusenescu, *Acțiuni de luptă ale țăranimii din România între 1917—1921*, în „Studii“, 1961, 14, nr. 2, p. 295—321 etc.

Consiliul Dirigent. Resortul Agricultură și Comerț. Nr. 516/a Secția 3.

Confidențial, Sibiu la 13 martie 1919.

Domnule Prefect.

În legătură cu ordonanța nr. 82/1919 privitoare la arendările forțate pentru anul 1919 ne luăm voia să vă comunicăm următoarele confidențial.

În situația dată să vă călăușiți în năzuința ca nici o brazdă de pământ să nu rămână nelucrată. În executarea acestei năzuinți aveți toată latitudinea dispozițiilor dictate de împrejurările locale. Aveți (la) dispoziția D-voastră pe dl. referent agricol al județului prin care vă rugăm să faceți totul ce este indicat pentru ca însămînțările de primăvară să se poată înfăptui.

Toate teritoriile ce formează proprietatea statului sau a corporațiilor și proprietăților absenți sau fără reprezentanță la fața locului, întrucât nu s-au luat și nu se vor lua de către noi alte măsuri, sînt a se da imediat în arendă în temeiul și conform ordonanței noastre nr. 82. Executați aceste lucrări cu ajutorul referenților agricoli, care la nevoie pot să-și ia ajutoarele ce le-ar fi de trebuință și pe care le retribuim potrivit cu situația, după ascultarea raportului referentului agricol văzut și opinat de D-voastră.

În ce privește moșiile arendate, unde se încearcă subarendarea, sau moșiile încercate să fie parcelate după revoluție (or) chiar înainte de revoluție — veți proceda în intențiile cunoscute, ca *poporul muncitor să fie gata de lucru*. În această privință veți primi în câteva zile un decret-ordonanță special. În general vă rugăm ca în chestiunea arendărilor pentru anul 1919 să binevoiți a ne da tot sprijinul ca pe de o parte *să nu ne rămînă pămînturi nelucrate*. În ce privește sămînța să binevoiți a lua cunoștință că în situația dată sîntem aproape total lipsiți. Să insistați ca plugarii arendatori să dea sămînța necesară. În ce privește uneltele agricole, pluguri, sape etc. avem la dispoziție o cantitate mai mică, unde este lipsă (de) ne înconjurat vom încerca să o satisfacem. În special vă rugăm să țineți seama de principiul că exploatarea pămînturilor să se facă în mod cit (mai) rațional, obligînd țărani arendatori să lucre bîne pămîntul, să nu spargă țelinile, să folosească locul arabil tot ca arător, iar unde moșia a fost lucrată pînă acum după o rolațiune¹⁵, care condiționa lăsarea unui anumit teritoriu ca ogor negru, acest metod să se mențină — după posibilitate — și acum avînd a „ogora” obște sau arendatorilor acest teritoriu. Dru-murile necesare de pe moșie, de asemenea, trebui menținute ca atari, eventual acolo unde necesită, înmulțite pentru a se ușura tuturor accesul la loturile lor.

Veți binevoi a îngriji ca prețul de arendă să nu fie prea scăzut, ținînd seama de valoarea actuală a banilor și de scumpetea foarte mare a tuturor produselor agricole. Principiul de care vă rog să fiți condus este ca proprietatea rurală să nu sufere prin arendările acestea forțate nici o depreciere. Este interes superior ca valoarea pămînturilor să nu scadă. Drept aceea vă rog să interpretați articolul

din ordonanța nr. 82/1919 în așa fel că arenda nu va putea fi mai mare decît aceea fixată în contractele în vigoare, întrucît acestea nu s-au încheiat înainte de anul 1917. La arenzile fixate prin contracte mai vechi se va ține seama de mărimea arendărilor, de dreptul cîștigat și de eventualele îmbunătățiri pe cari le-ar fi făcut pe acel domeniu, fie prin investiții directe, fie prin exploatare rațională al cărei efect (pozitiv) s-ar fi ivit poate de abia în anii cari urmează a lucra moșia țărani.

Arh. St. Deva, fond Subprefectura județului Hunedoara, dosar 2302/74/1919.

2

1919 august, Sibiu. Expunerea de motive la proiectul reformei agrare pregătit de Consiliul Dirigent, prezentată Marelui Sfat Național de la Sibiu.

Expunere de motive la proiectul Reformei agrare.

Adunarea Națională din Alba Iulia a hotărît reforma agrară radicală pentru ca, promovînd pe de o parte nivelarea socială, pe de altă parte ținînd seama de potențarea producției, să facă posibil țăranelui plugar să-și creeze o proprietate (arător, pășune, pădure) cel puțin atît cît poate munci el și familia lui.

Potrivit acestei hotărîri, reforma noastră agrară a trebuit să fie astfel alcătuită încît nu numai să se asigure efectivul producției de pînă acum, dar, sub împrejurările date și condiționate tocmai prin această reformă se va potența chiar, în același timp, înlesnind conștient cel mai hotărît pas ce a fost dat să-l facă poporul nostru în spre nivelarea socială.

Această nivelare, ce se impunea de altfel cu decenii în urmă, acum este în cel mai categoric mod reclamată de noile orientări economice în situația creată de războiul mondial.

Dreptul de a avea asigurat maximum și întregul rezultat al muncii individuale, cu deosebire acolo, unde această muncă este mărginită în cadre condiționate, în cazul cu întinderea solului, ce nu se poate nici mări, nici micșora prin acțiuni și forțe omenești, acest drept la beneficiul integral al muncii prestate, nu mai poate îngădui ca pămîntul cultivabil și producător să formeze rentă pentru clasa marilor proprietari și exploatare pentru brațele ce asigură producțiunea.

Pămîntul urmînd să fie un teren de plasare a muncii, un mijloc de producție, trebuia dat acelora care îl pot cultiva și nu acelora cărora le servește numai ca un mijloc de exploatare.

Firul conducător al întregului proiect de reformă agrară este dar acea convingere social-economică că pămîntul trebuie luat de la acela care este numit *mediat*, interesat în producția agricolă și dat aceluia care, în urma propriei munci prestate, va fi chemat să ia de-a dreptul întreaga roada muncii sale.

De altcum la noi, în noua situație dată, nici nu ar fi posibilă continuarea agriculturii extensive pe latitudini și moși cu întinderi mai mari și anume din următoarele considerații :

¹⁵ Cf. Ioan F. Negruțiu, *Împărțirea, lucrarea și îngrijirea unei moși*, Sibiu, 1905, p. 25—32.

Ținuturile alipite vechiului regat, prin hotărîrea poporului român întrunit la Alba Iulia, au unul din cele mai bogate subsoluri care, alături de pădurile întinse, oferă un șir nesfîrșit de materiale prime și forțe motrice ce dau posibilități industriale neînchipuite. Bazinul Transilvaniei propriu-zise, cu varietatea materialelor prime, va promova un șir întreg de industrii ai căror muncitori, cu înmulțirea firească a exigențelor lor, vor oferi cea mai apropiată piață de valorizare pentru o agricultură intensivă, oricît de dezvoltată ar fi ea. Izvoarele de venit fecunde pe care le oferă o agricultură intensivă, alături de industrializarea ce-și are asigurată piața de desfacere și toate posibilitățile de prelucrare industrială a produselor sale agricole, pune în imposibilitate continuarea agriculturii extensive.

Brațele de muncă pe care le vor interesa și cointeresele rezultatele financiare ale unor industrii create în condiții cum nu se poate mai avantajos (avînd forțe motrice, gaz-metan, puteri de apă, cărbuni și toate materiile prime) desigur, se vor sustrage agriculturii extensive, care de altfel, aci, la noi, și pînă acum s-a luptat cu greutatea de producție.

Acum, după unirea cu vechiul regat, aceste condiții apar și mai nefavorabile, întrucît sub sarcina cheltuielilor de producție mult mai urcată și a rezultatelor de producție mai mici agricultura noastră de cereale, se va găsi în păgubitoare inferioritate.

Ținînd seama de aceste considerații, la temelia reformei noastre agrare se găsesc două pietre fundamentale: necesitatea agriculturii intensive în vederea industrializării și tendința de a înlesni această industrializare prin promovarea creșterii și înmulțirii vitelor.

Preocupați de reorganizarea și încopcierea întregii noastre vieți economice în cadrele hotarelor României, reforma noastră agrară este chemată să dea numai unul — adevărat cel mai de seamă — element pentru asigurarea consolidării și progresului economic al întregii țări.

Predestinați prin bogățiile naturale să fim în România atelier industrial, trebuie să creăm acestor industrii toate condițiile de bună funcționare.

Cu cerealele marilor moșii, cu șirul nesfîrșit de servitori și muncitori agricoli în brazda altora, nu se pot satisface nici pe departe nevoile industriei naționale. Industriei ce se impune să o creăm trebuie să-i dăm prin agricultură materii prime, alimente îndestulătoare și brațe de muncă bine conservate, care, cu trebuințe înmulțite, vor face viu negoțul țării.

Nu mai mase populare îndestulate economiceste, cu temeli agricole sănătos așezate, ne pot asigura viața economică spre culmile progresului. Aceste considerații explică și justifică scopurile, ce dorim să le ajungem prin reforma agrară și care sînt fixate în §1. al proiectului, după cum urmează:

1 Pentru a spori, a completa și a întregi economiceste proprietățile rurale țărănești.

2 Pentru a promova intensificarea economiei rurale, lăsîndu-se ori creîndu-se după împrejurări proprietăți mijlocii și ferme de model.

3 Pentru a înlesni dezvoltarea industriei naționale oprindu-se astfel de terenuri pe seama existenței ori viitoarei industriei ale căror circumstanțe geogra-

fice, topografice și geologice indică incontestabil această calitate a lor.

4 Pentru a ușura viața orășenească și din centrele miniere și industriale, rezervîndu-se terenuri acomodate spre a se crea mici gospodării pe seama muncitorilor și altor locuitori cu mijloace modeste de trai.

Evident dar că a spori, completa și integra economiceste este conștiința exprimare a trei noțiuni distincte. Se urmărește prin reformă, în primul rînd, sporirea numărului moșilor țărănești, adică împărțirea cu pămînt a țăranilor cari pînă acum n-au avut.

Dat fiind faptul că o bună parte a țăranilor noștri n-au pămînt îndestulător, adeseori au numai cîteva brazde, prin reformă se urmărește să se completeze aceste mici moșoare, așa fel ca să poată cuprinde întreaga putere de muncă a țăranilor și a familiei lor.

Integrarea economică apoi indică înzestrarea moșilor țărănești nu numai cu arător, ci și cu finețe și pășune, după putință.

Punctul 2 fixează cautela necesară pentru asigurarea producției agricole. Dacă întreg pămîntul țării s-ar împărți în mici loturi țărănești, s-ar face cu neputință folosirea inventarelor agricole aflătoare la moșii, și prin aceasta s-ar primejdi producția, neasigurîndu-se echilibrul agricol necesar. Cînd se lasă, și unde posibilitatea este dată, se crează moșii mijlocii și ferme de model, agricultura țării cîștigă tot atîția pivoți de îndrumare pentru lucrarea sistematică și modernă a pămîntului, asigurînd producția de semințe, de plante oleaginoase și industriale înlesnind, în același timp, creșterea vitelor și cailor de rasă. Aceste moșii mijlocii vor fi tot atîtea școli practice de model și tot atîtea pepiniere de îndrumare și regenerare agricolă.

Oprirea de terenuri potrivite pentru industria existentă și viitoare, prevăzută în punctul 3 al §1 formează o parte din asigurarea executării programului economic ce trebuie să stăpînească întreaga viață noastră de stat. O țară exclusiv agricolă, cu toată bogăția ei de pîine și carne, este tributară țărilor industriale, iar la vreme de restriște își are rezistența redusă pînă la primejdie. Fără o dezvoltare industrială națională nu se poate închipui bunăstarea și independența economică a României și de aceea e datorie cardinală de a asigura toate elementele necesare dezvoltării și fondării industriei noastre. Asigurarea terenurilor prin reformă pe seama industriei existente și viitoare face parte din împlinirea acestei mari îndatoriri.

Dar țara, cu agricultura ei, pune la dispoziție mijloacele de trai orașelor și centrelor industriale și miniere, oferă toate elementele de progres cultural, social și economic și de aceea, prin punctul 4 al §1, reforma agrară tinde să asigure orașelor și îndeosebi muncitorimii posibilitatea creării de mici gospodării în care orașeanul și muncitorul să-și găsească confortul necesar și din seninătatea și liniștea vieții familiale adăpostite în gospodăria proprie să-și reconforteze moralul și să-și conserve puterea de judecată și de muncă.

Aceste ținte propuse — în ce privește legătura lor cu solul țării, avem convingerea că ele pot fi ajunse prin o nouăarendare a proprietății rurale — luînd prin expropriere terenurile ce întrec puterea

de producție a deținătorului de pînă aici și dînd acest plus celor care n-au unde-și plasa capacitatea muncii agricole.

Odată pusă chestiunea unei noi împărțiri a pămîntului ar fi să arătăm precis cit pămînt avem, cit se expropriează și cîți sînt de împrorietărit, și anume în ce loturi.

Cu toate că la dispoziție ne stau toate datele statistice existente pînă azi — aceste date cel mult ne pot da indicații, dar nu ne pot oferi tablouri cu cifre fixe. Motivul este foarte simplu; nici o statistică de pînă acum n-a fost făcută în vederea exproprierii și prin urmare e firesc că nu conțin tocmai datele ce ne-ar interesa. Ultima statistică generală s-a făcut la 1910, iar cea specială agrară la 1905, pentru întreaga suprafață a fostei Ungarii. Azi cînd granițele stabilite la Alba Iulia nu sînt încă toate în stăpînirea noastră, despre o statistică agrară pentru noua situație abia ar putea fi vorba. Cu toate acestea, date de orientare ne stau la dispoziție atît prin lucrările deja apărute cit și prin rezultatul conscrierii statistice executată de Consiliul Dirigent, Resortul Agriculturii și Comerț.

Din aceste date știm că suprafața celor 26 comitate unite cu vechiul regat este de 122 278 km.p. Din această suprafață 33,9% e teren arabil, 33,9% păduri, 12,3% finețe, 13,8% pășuni, 0,6% vii, 0,1% stuf și 3,9% pămînt neproductiv. Restul rituri, drumuri etc. În iugăre avem :

7 182 548 arabil	2 919 108 pășuni
2 601 164 finețe	7 154 643 păduri
343 228 grădini	23 349 stuf
113 936 vii	828 592 pămînt neproductiv

Din aceste suprafețe, în ce privește *proprietatea* : statul are 7,65% din total; comunele au 15,45% din total; fonduri, așezăminte, biserici și școli 4,53% din total; societăți, corporații, căi ferate 1,55% din total; composesorate, urbarialiste 9,05% din total; fidel-comis 0,82% din total; proprietate particulară 60,95% din total.

Proprietățile, după întinderea lor, prezintă următoarele repartiții :

Categorii	Nr. gospo-dăriilor	Supra-fața/iug.	Pro-centul
sub 1 iug.	132 084	40 847	21,81%
1—5 iug.	304 638	853 231	28,70%
5—10 iug.	223 874	1 622 320	48,66%
10—20 iug.	182 352	2 557 078	
20—100 iug.	110 049	3 787 267	
100—200 iug.	3 838	523 967	0,67%
200—500 iug.	2 368	742 997	
500—1000 iug.	1 031	732 967	
1000 în sus	1 198	4 026 951	0,11%

Din acest total de 14 933 841 iugăre, teren arabil este 7 613 555 iugăre. Din proprietățile de peste 500 iugăre terenul arabil dă o suprafață de 1 412 313 iugăre. Terenul arabil din moșiile de 200—500 iugăre este de 381 013 iugăre.

Din aceste suprafețe populația românească deține un foarte redus procent. În teritoriul de care ne ocupăm avem 8 435 proprietari mijlocii (peste 100 iugăre) și mari (peste 1 000 iugăre) cu 6 025 744 iugăre, dintre cari abia 209 proprietari români cu 150 067 iugăre. Marea proprietate românească abia e reprezentată prin 27 persoane din 1198.

Deși aritmeticește aceste cifre sînt exacte, nu ne pot oferi decît date de orientare pentru că situația dinainte de război diferă mult de cea de azi, pe care nu avem puțința să o știm pînă cînd granițele stăpînirii sînt provizorii și pînă cînd nu cunoaștem ravagiile războiului, numărul exact al morților și dispăruților, moștenirile, vînzările efectuate dar neintabulate etc.

Mai mult, chiar dispozițiile din reforma agrară au trebuit să fie de așa natură încît azi, neputînd ști cari moși se expropriează în întregime, care se rezervă scopurilor înșiruite la punctul 1, 2 și 4, nu se poate da nici măcar cifra de orientare asupra întinderii de pămînt care va fi expropriat și nici asupra numărului celor ce vor fi împărțîși de pămînt. cînd trupele noastre sînt încă la front.

Chestiunea datelor statistice, de altfel, la noi nici nu prezintă în cazul dat importanța ce s-ar crede la prima vedere. Concepția economică și socială care stăpînește reforma noastră agrară nu pleacă din ideea de a crea gospodăria țărănești cu orice preț și încă în cadrul anumitor forme și întinderi tip, o chestiune asupra căreia vom mai reveni. Prin reforma noastră agrară se ia caracterul de rentă al pămîntului și, ținînd seama de mijloacele și capacitatea de muncă a proprietarilor de pînă acum, li se lasă atît cit pot munci, iar plusul se dă acelor care au mijloace și capacitatea de muncă în măsura posibilităților date pe teren.

Ca o cinesură¹⁶, ținînd cont de cele expuse pînă aici, s-a fixat maximul regulat la 500 iugăre pămînt arător (Art. 2, p. 4). Această cifră nu este nici întimplătoare, nici fixă. Ea a fost dictată de împrejurările economice și agricole specifice ale noastre și va putea fi și *depășită* și *micșorată*, atunci cînd interesele superioare economice și nu individuale vor cere aceasta în cadrul programului economic de reorganizare și consolidare a țării întregite.

În anchetele ținute cu proprietarii români, sași și unguri s-au putut aduce argumente convingătoare că maximum de 500 iugăre arătură n-ar fi îndesulător pentru continuarea unei culturi îndrumătoare și conducătoare a țării.

Am arătat că agricultura extensivă în noua situație nu poate avea șanse și pentru agricultura intensivă în mijlocul unei vii vieți industriale întînderea de 500 iugăre poate fi de multe ori chiar prea mare. Această convingere, documentată prin împrejurările noastre aprecierii agricole, ne-a îngăduit ca acolo unde este indicat (Art. 2, p. 4) să se poată expropria pînă la 200 iugăre, iar în cazuri excepționale (Art. 4) se va putea trece cu exproprieria chiar sub 200 iugăre, schimbînd sau apropiînd în aceste cazuri proprietatea mijlocie de proprietatea mică.

Locul acestor proprietăți, așezate în ținuturi în care față de nevoile unei populații întregi nu poate să primeze interesele individuale — va fi luat de moșiile mijlocii și fermele de model ce se vor crea acolo și în măsura în care o indică și o permite situația geografică, relațiile de proprietate și întinderile de pămînt.

Privită întreaga chestiune din punct de vedere superior al binelui obțesc, care este al statului, și numai din acest punct de vedere poate fi privită în noua configurație a proprietății, doar numele

¹⁶ măsură.

proprietarilor se poate schimba, întinderea și numărul proprietăților mijlocii, azi încă necesare, poate chiar să crească. Prin urmare, echilibrul proprietății rurale și posibilitățile de culturi agricole sistematice și îndrumătoare sînt pe deplin date și asigurate, în condiții mult mai favorabile ca pînă acum. Restrîngerea proprietății mari și reducerea ei la proprietatea mijlocie și mică își găsește compensația efectivă pe de o parte în valorizările mai favorabile ale produselor în piețele centrelor miniere și industriale, iar pe de altă parte în faptul că sumele răscumpărării, devenite mobiliare, vor putea fi așezate în industrie ca se crează, asigurînd proprietarului rentabilitate mult mai mare decît în agricultura lui extensivă. N-o să fie rare cazurile cînd cele 200 sau 500 iugăre rămase să-i aducă proprietarului cu agricultură intensivă mai mult venit decît proprietatea de 1 000 și 2 000 iugăre cu agricultura ei extensivă — fără să mai ținem seama de venitul capitalului răscumpărării.

Exproprierea în întregime prevăzută în Art. 2 p. 1 a, b, p. 2 a și c, credem că n-au nevoie să fie explicate, pentru că din punct de vedere economic sînt pe deplin justificate.

În ce privește moșiile așa-zisei mină moartă (art. 2, p. 1 b și p. 2 b) îndreptățirea exproprierii în întregime este adînc justificată chiar cînd ținem mai mult la importanța și chemarea acestor însemnate așezăminte.

Susținînd principiul economic, care nu admite ca pămîntul să fie reținut drept rentă — e clar că instituțiile cu chemări bine fixate și fără a avea vreo legătură directă cu culturile agricole să nu poată rîmîne și pe mai departe cu proprietăți rurale oricare ar fi caracterul și întinderea aceloră în afară de proprietățile care servesc nemijlocit vreun scop special, științific, artistic, educativ, sanitar sau economic, național (art. 2, p. 2 b), celelalte proprietăți de mină moartă nu oferă instituției căreia aparțin decît sau areni în bani sau administrații și lucrări cu desăvîrșire străine de preocupările instituțiilor respective. Faptul că proprietățile în mina acestor instituții nu sînt decît rente pentru cei care aievea le lucrează sînt proprietăți exploatatoare și foarte adeseori atrag odii și răces dragostea care trebuie să se mențină neștirbită între populație și între instituția creată pentru a satisface nevoi de alt ordin. Instituțiile azi proprietare rurale, scăpate de grijile unei administrații impropriei lor, avînd valoarea echivalentă în bani, vor avea renta necesară asigurată și prin proprietățile ce li se expropriază, contribuie și ele la refacerea și consolidarea economică a țării.

Că pădurile, pășunile de munte și islazurile comunale ale compositorilor foștilor iobagi și ale comunităților de avere ale foștilor regimente de graniță (art. 2, p. 2 b) au fost scoase de sub expropriere, e firesc după ce acestea servesc nemijlocit interese agricole și promovează creșterea de vite direct a proprietarilor lor, în majoritatea absolută, dacă nu în totalitate, toți fiind agricultori și crescători de vite.

Dispozițiile din art. 2, p. 2 a și d, sînt chemate să repare o nedreptate socială, prima întreprind o dispoziție nelegală a fostului regim, iar a doua privind așa-zisele averi de război.

Proprietățile arendate șiruri întregi de ani nu pot fi considerate decît ca rentă și proprietarii lor arendîndu-le cel puțin 12 ani în șir au dat dovadă că nu lucrarea pămîntului le este preocuparea (în afară de excepțiile prevăzute în art. 2 p. 3). Veniturile financiare le au asigurate prin venitele capitalelor de răscumpărare așa încît cei mai puțin atinși prin reforma agrară sînt tocmai proprietarii arendași notorici.

Năzuința de a îndestula toate nevoile agricole ale populației în măsura posibilităților date pe teren este fixată în dispozițiile cuprinse în art. 10, prin care, pînă la o limită îngăduită de rezonul bine chibzuit al regimului silvic, se prevede a se face chiar jertfe în sarcina pădurilor impropriei sau așezate în loc ce ar putea oferi teren cultivabil, la fel și la pășunile de munte.

Această măsură e indicată a se lua numai acolo unde acum nu se pot satisface elementarele cerințe pentru satisfacerea nevoilor agricole atît în ce privește agricultura propriu-zisă cit și în ce privește creșterea vitelor.

În afară de aceste excepții, în întreaga reformă noastră agrară, călăuzește ca un fir roșu îngrijorarea pentru micșorarea tezaurului așezat în păduri și hotărîrea fermă de a păzi cu sfințenie acest tezaur. Dispozițiile relativ la relațiile proprietarului față de terenul expropriabil, precum și relațiile de drept, sînt fixate în art. 5, 6, 7, 8, 9 și 11 așa fel ca să mulțumească toate interesele atît economice cit și individuale.

Procedura de expropriere fixată în dispozițiile articolelor 12—18 are următoarele momente principale :

Premerge îndatorirea proprietarilor de a da datele privitoare la moșiile expropriabile, concomitent se alcătuiesc următoarele organe de informație, de executivă și de decizie, în caz de litigiu.

În fiecare comună unde este proprietatea expropriabilă se alcătuiește sub prezidenția judecătorului de ocol o *comisie locală*, chemată să culeagă informațiile, să le aranjeze și să intre în tratative cu proprietarul.

În cazul că ajung la invoială, comisiunea județeană care a primit procesul verbal trimite un delegat, care împreună cu primarul și delegatul băncii agrare, conscrie pe cei îndreptățiți și în caz că toți cad la invoială preia și predă pămîntul expropriat în posesia celor împărțasiți.

Dacă nu se poate ajunge la invoială, delegatul băncii agrare constituie tovărășia, căreia îi predă pămîntul expropriat.

În caz de litigiu, comisiunea județeană hotărăște în merit.

Această hotărîre în ce privește chestiunile de expropriere și împărțire, pot fi recurate la Consiliul superior pentru reforma agrară, iar în ce privește prețul, la Curtea de Apel și Curtea de Casație.

Organul propriu-zis, executoriu al întregii proceduri, atît de expropriere cit și de împărțirea proprietăților, este comisiunea județeană în alcătuire și cu atribuțiunile stabilite în art. 16 și următorii.

Hotărîrile de ordin economic ale acestei comisiuni privitoare la expropriere și împărțire, se pot apela la Consiliul superior pentru reforma agrară, iar cele de ordin juridic, în ce privește prețul se pot recura la Curtea de Apel și la Curtea de Casație.

Întreaga îndrumare directivă dată prin aplicarea dispozițiilor din decretul-lege o face Consiliul superior pentru reforma agrară, constituit după dispozițiile art. 12.

Împărțirea în trei secțiuni s-a prevăzut pentru ca diferite împrejurări geografice și agricole, după ținuturi, să fie cât mai bine servite. Întreg Consiliul însă va fi în același sediu.

Prețul terenurilor expropriate și expropriabile, fixat pe iugăr și categorii de pământ, urmează să fie hotărât de către comisiunea județeană cu ajutorul diferitelor elemente ce pot da un reazăm de apreciere, luând ca bază prețurile din vremuri normale, dinainte de războiul mondial, adică relațiile din 1913 (art. 19). Acest principiu, de altcum, este adoptat și aplicat atît în vechiul regat, cît și în Basarabia.

La noi, mai mult ca oriunde, a trebuit să căutăm o măsurătoare de preț, cît mai apropiată de cea normală, după ce, în cursul războiului, dar mai ales după revoluția din noiembrie 1918, în urma inflației de numerar, valuta de coroană și-a pierdut tot mai mult din capacitatea de cumpărare, așa încît s-a creat o situație imposibilă în ce privește mijlocul de plată. Toate tranzacțiile se fac pe prețuri anormale și pe măsura ieftinirii coroanei, se urcă prețurile, ca în acest fel să se asigure un mijloc de binefacere pentru valoarea scăzută a coroanei.

În această situație, contravaloarea exproprierii nu poate fi plătită cu prețurile de azi cînd valuta de coroană nu este o măsurătoare de valori.

Cu deosebire nu la tranzacții, cu moșii cumpărate pe vremuri cu prețurile normale a unei valute nealterate și care urmează să fie achitate de țărani împărțaiți, în vreme de pînă la 50 de ani, prin urmare într-un timp cînd banul din nou își va recîștiga capacitatea lui de cumpărare.

Este neadmisibil și economicște insuportabil ca un țaran împărțaiț cu pământ să intre dator la banca agrară cu 8—10—15 mii coroane rele de azi pentru un iugăr de pământ, pentru că în cursul a 50 ani să plătească amortizări după 8—10—15 mii valută refăcută, în vreme ce proprietarul să primească obligații nominale de 8—10—15 mii cu renta lor și cu rîscumpărarea lor, într-o valută regulată pentru un iugăr.

Ar însemna să fie duse la dezastru economic toate văduvele, toți orfanii, toți țărani cărora li s-a dat pământ, cari în vreme normală nu pot suporta decît anuitățile prețurilor normale fixate de izvorul de cîștig al producției reale.

În ce privește pe proprietar, prețurile normale de pînă la război sînt numai la aparență mici. De fapt, însă, aceste prețuri le primesc de obicei în obligații a căror valoare nominală de mai tirziu prezintă nu valuta scăzută de azi, ci valuta normală ce urmează cu siguranță matematică. Cei care primesc contravaloarea pămîntului în numerar, au prilejuri nenumărate să-și plaseze acest numerar în întreprinderi și industrii foarte rentabile, după ce în tot cursul războiului au avut proprietarii conjuncturi de valorizare a produselor și vitelor de pe moșii, încît în cele mai multe cazuri și-au reprimat capitalele investite în moșii.

Astfel privită chestiunea prețului, este evident că singura măsurătoare justă e prețul de pînă la răz-

boi, fixat în temeiul elementelor și relațiilor normale din 1913.

Moșile expropriate, formînd stocul de împărțire la dispoziția statului s-a prevăzut în reforma agrară ca acest stoc să fie distribuit așa fel ca să ajungă pămîntul cit este în mina celor mai vrednici. Și cum din terenurile expropriabile nu se pot satisface toate cererile nici în ce privește întinderea, nici în ce privește numărul atribuit, să fie seriate îndreptățirile (art. 33).

Loturi înainte hotărîte nu e posibil să fie fixate, pentru că relațiile de proprietate și întinderea de pământ ce stau la dispoziție diferă de la regiune la regiune, de la județ la județ și de la comună la comună.

Ca punct de mîncare s-au fixat în art. 31 *loturi* de completare, loturi de împroprietărire și loturi de colonizare, cu întinderi după împrejurări date la fața locului și după capacitatea de muncă și celelalte mijloace de producție (art. 32).

La seriarea celor îndreptățiți la pămînt (art. 33) s-a ținut seama să se creeze prin cei direct interesați și vrednici gospodării noi și să se aprecieze jertfele celor căzuți sau răniți pe cîmpul de luptă, prin care avem pregătirea și apoi înfăptuirea idealului de a avea o Românie întregită.

Toate forțele agricole ale țării își găsesc prin reforma noastră agrară plasări rentabile (art. 33 și 36) ca să poată avea prilej să dea țării maximum de producție agricolă, pentru că prin reforma noastră nu se urmărește împroprietărirea tip cu orice preț și în toate împrejurările, ci se urmărește o împărțire a pămîntului în măsura capacității de muncă, pentru ca terenurile noastre expropriate să aibă asigurate posibilitățile maximumului de producție.

Nu vor putea fi împărțaiți cu pămînt incapabilii, nevrednicii și vinovații prevăzuți în art. 41.

Toate operațiunile financiare și de executivă, împreunate cu exproprierea și împroprietărirea, se vor face de către instituții, cu atribuții oficiale, „Banca Agrară” anume creată în acest scop, cu capitalul particularilor și al statului, la care se adaugă suma de 25 milioane lei pe care statul o va pune la dispoziția băncii (art. 44).

La dispoziția acestei instituții va pune statul toate mijloacele necesare exproprierii și împroprietării. Banca, la rîndul său, va oferi țaranelor împărțaiți cu pămînt, credite cu amortizare de 50 de ani și va promova organizarea și desăvîrșirea programului economic ca unul dintre mijloacele de acțiune care este reforma agrară.

Statul intervine în ce privește prețul de rîscumpărare numai acolo unde este nevoie și face jertfe mari cînd interese superioare de stat cer aceasta (art. 45).

Aceste idei și principii schițate ne-au călăuzit în lucrările variate și migăloase ale proiectului de reformă agrară.

Rîndul este acum al celor expropriați, ca și al celor care se împărțesc de pămînt, să dea tot concursul lor pentru ca să se poată soluționa cea mai arzătoare problemă care este cea agrară, spre binele și progresul economic al României întregite.

Arh. St. Cluj, fond Consiliul dirigent, Resortul Agriculturii, mapa nr. 3/1919; fond Francisc Hossu-Longin, mapa nr. 1.

3

1919 septembrie 8, Sibiu. Circulara nr. 6778/a trimisă de Resortul Agricultură și Comerț consilierilor agricoli prin care se atrage atenția asupra efectuării semănatărilor de toamnă pe pământurile arendate forțat, precum și pe cele rămase proprietarilor; se amintesc atribuțiunile agenților agricoli în aplicarea arendărilor forțate, formele ce trebuiesc îndeplinite.

Consiliul Dirigent. Resortul Agriculturii
Circulara nr. 6728/a din 8 septembrie 1919

D-lor Consilieri agricoli

Apropiindu-se epoca pentru facerea semănatărilor de toamnă care constituie o problemă din cele mai importante la ordinea zilei, mai ales că exproprierile nu vor putea fi terminate și poate de abia începute la data când lucrările de toamnă vor fi în curs, vă rugăm a lua toate măsurile ca aceste semănături să se facă pe întinderi cât mai mari, ținând seama de următoarele:

1. Se va atrage deosebită atențiune atît sătenilor cari vor lua pămînt cît și proprietarilor de moșii cari urmează să fie expropriați că sînt răspunzători de pămînturile rămase nelucrate și că nu se va lua în considerare nici un pretext, fiind interesul statului ca toată suprafața arabilă să fie în întregime cultivată. De aceea sătenii să nu se lăcomească a pune stăpînire pe pămînturile pe cari nu le vor putea deocamdată munci iar proprietarii să nu invoce motivul că moșiile lor sînt supuse exproprierilor și din acest motiv să le lase în părăsire. Atît vechii proprietari cît și țărani vor fi urmăriți ca nesupuși și dați judecății.

2. Cu supravegherea muncilor agricole fiind automatizată consilierii agricoli să însărcineze pe agenții agricoli cari în fiecare comună să urmărească de aproape lucrările ce se fac în vederea însămințării de toamnă, arătînd agronomilor regionali sau, în lipsa acestora, consilierilor agricoli, abaterile acelor săteni de la obligativitatea de a cultiva pămîntul, agenții agricoli fiind informatori oficiali ai consilieratelor asupra situației agricole din fiecare comună.

3. Agentul agricol, care conform art. 15 alin. b., poate substitui pe consilierul agricol în comisiunea locală, va avea îndatorirea de a da toate relațiunile comisiunii, care va intra în tratative cu proprietarii moșiilor din localități, spre a stabili provizoriu suprafața de teren arabil, care urmează a se da agricultorilor, din raza moșiei, în arendă pentru anul agricol 1919—1920.

4. Hotărîrile luate de ambele părți se vor trece într-un proces-verbal, care se va încheia în trei exemplare, dintre cari unul să rămînă la primăria comunală, al doilea să se lase proprietarului, iar al treilea să se trimită consilieratului din regiunea în care se află moșia.

5. În cazul cînd părțile nu vor putea ajunge la înțelegere, Consilierul agricol sau agronomul regional va lua măsuri definitive, cari vor fi aduse prin Consilieratul agricol la cunoștința Resortului trimițîndu-se și procesul-verbal încheiat cu această ocaziune. În cazul cînd una din părți ar fi nemulțumită

cu deciziunea Consilierului agricol, se va face apel, în termen de opt zile de la primirea deciziei, la Resortul agriculturii.

6. Să se observe¹⁷ cu ocazia distribuirii terenurilor de cultură, ca terenurile acestea, date locuitorilor în baza ordonanței privind arendarea forțată nr. 82/1919, să se lucreze bine cercetîndu-se bine înțeles dacă întinderile pe care le-au avut au fost cultivate. Asemenea se va cerceta dacă și proprietarii cărora li s-a lăsat pămînt în cultură l-au lucrat de fapt. În caz contrar se vor da în judecată conform ordonanței nr. 82/a 1919.

7. Sînteți datori a lua măsuri ca să se dea cit mai mare extensiune tuturor semănatărilor de toamnă, interesîndu-vă asupra disponibilului de sămință selecționată, aflată la diferitele moșii particulare și ferme ale statului din regiune. Pe de altă parte se va ține seama de lipsurile de sămință ale locuitorilor. Acolo unde lipsurile sînt adînc simțite, consilierul se va adresa cit mai în grabă Resortului, pentru a putea lua toate măsurile la timp.

8. Unde se găsesc disponibilități de sămință selecționată veți aduce aceasta telegrafic la cunoștința Resortului, arătînd numele primpretorului, localitatea, precum și cantitatea disponibilă pentru a putea distribui acolo unde sînt lipsuri și asupra cărora vi s-au dat toate relațiunile, prin ordinele noastre anterioare.

Șeful Secției agricole.

Șef serviciu.

Arh. St. Cluj, fond Consiliul Dirigent, Resortul Agriculturii, mapa nr. 8/1919, f. 764—765.

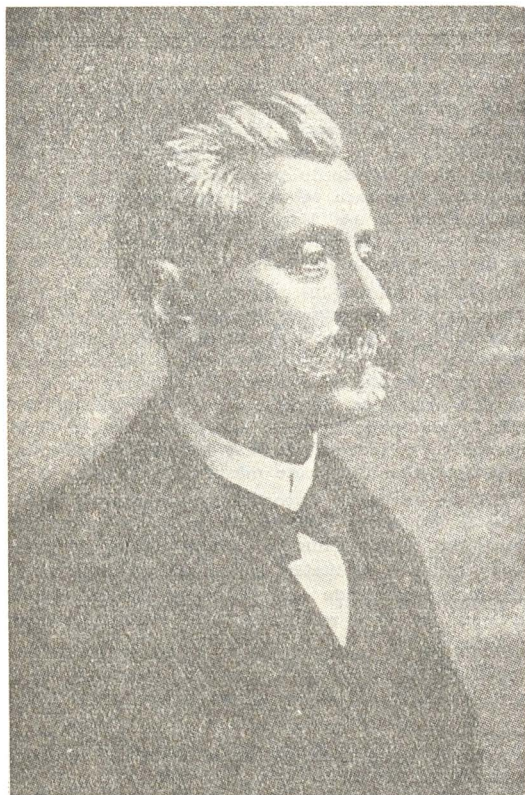
¹⁷ Cu înțeles de a se cere. Textul paragrafului 6 este incomplet în manuscris.

SPIRU HARET — 125 DE ANI DE LA NAȘTERE

„Plec din viață cu mulțumirea că nu am pierdut vremea și că mi-am îndeplinit datoriile atît pe cît puteam să mi le îndeplinesc în împrejurările în care am trăit și în marginea puterilor mele fizice și intelectuale“.

Spiru C. Haret

Amintirea omului de știință și cultură și a operei sale a rămas adînc întipărită în inimile cadrelor didactice și a tuturor celor care l-au cunoscut. Despre Spiru Haret, atît în timpul vieții, cît și după moartea sa, s-a scris mult și de pe cele mai variate poziții. Simplă, dar bogată în fapte constructive, viața lui Haret exprimă o pilduitoare învățătură de care se cuvine să ne aducem mereu aminte.

Spiru Haret.

Spiru Haret s-a născut la 15 februarie 1851 la Iași. Tatăl sau aparținea unei vechi familii de răzeși din Bogdănești-Fălciu¹. Costache, tatăl lui Spiru Haret, a ocupat funcții cu caracter judecătoresc iar mama sa, Smaranda Ștefanovici, era o mică burgheză din Dorohoi.

Proveniența socială a lui Spiru C. Haret, legătura sa cu mediul rural, originea răzeșască a familiei sale și trecerea ei în rîndurile micii burghezii și ale intelectualității moldovene² s-au reflectat în ideile sale sociale, politice și pedagogice ca și în reformele pe care avea să le înfăptuiască mai târziu.

Învățătura de carte și-a început-o în casa părintească și a continuat-o la școala primară din Dorohoi și la cea din Sărărie-Iași.

¹ Familia Haretu (Haret) este amintită în documente încă din secolul al XVII-lea, la 1691; în legătură cu istoricul acestei familii vezi și Gheorghe Adamescu, *Viața și activitatea lui Spiru Haret*, București, 1936, p. 5–9.

² Costache Haret, tatăl lui Spiru Haret mai avea doi frați: Adam, care a fost prefect la Dorohoi și Mihalache, inginer hotarnic.

După terminarea școlii primare îl aflăm în toamna anului 1862 intern la școala de la Sf. Sava. Încă din anii de liceu³ Haret a manifestat o deosebită înclinație pentru studiul matematicii. În aprilie 1874 își ia licența în mod strălucit în științele fizico-matematice. În același an participă la concursul pentru obținerea unei burse în străinătate și cu sprijinul lui Titu Maiorescu⁴, ministrul instrucțiunii, pleacă la Paris unde obține o nouă licență în matematici, în 1875, și în fizică, în 1876. În 1878 își susține la Sorbona teza de doctorat⁵, „Sur l'invariabilité des grandes axes orbites planétaires (Despre invariabilitatea axelor mari ale orbitelor planetare). Lucrarea de doctorat, tipărită în 1878 la Paris, s-a bucurat de aprecierea cercurilor științifice de la noi⁶ și din străinătate⁷. Henri Poincaré arăta, în lucrarea „Leçons de mécanique céleste” (1905) că „rezultatul lui Haret este o serioasă și justificată amenințare pentru existența celebrei teoreme a invariabilității axelor mari”⁸.

Correspondența purtată cu reprezentanți de seamă ai științei mondiale, prin intermediul căreia, se efectua un schimb de opinii, confirmă, odată în plus, valoarea contribuției științifice a lui Haret.

Întors în țară, Spiru Haret a funcționat ca profesor la catedra de mecanică rațională de la Facultatea de științe din București, la seminarul „Nifon” din București, la Școala de artilerie și geniu și la Școala de poduri și șosele.

Prin aptitudinile și înclinațiile sale, Spiru Haret era destinat, de la începutul carierei sale, studiului matematicii.

Sentimentul de bun român l-a călăuzit însă și pe o altă cale, pe care urmînd-o fidel, ne-a dat opera pe care toți o cunoaștem.

³ Spiru Haret, *Amintiri din viața de școală*, în „Gazeta matematică” an XII, 1906–1907, p. 174–182.

⁴ Muzeul Universității București, fond Haret. adresa din 30 sept. 1874, orig.

⁵ Șt. G. Andronic, *Istoria matematicii în România*.

vol. I, București, 1965, p. 215.

⁶ Gh. Țițeica, *În amintirea lui Spiru Haret*, în „Anal. Acad. Rom.”, Mem. Sect. științifice, seria a III-a, tom. XIII, memoriul 9, aprecia că lucrarea de doctorat a lui Haret a fost „una din cele mai frumoase teze din câte s-au susținut la Sorbona”.

⁷ „Annales de l'Observatoire de Paris” rețipărește teza în întregime în 1885.

⁸ V. Vilcovici, *Amintiri despre profesorul Haret*, în „Contemporanul” nr. 25 februarie, 1966, p. 9: Mireea Malița, *Manuscrisele tezei de doctorat a lui Spiru Haret*, (comunicare) în „Studii și cercetări bibliografice”, I, București, 1955, p. 278–283. I. M. Ștefan, V. Ionescu-Vlășceanu, *Momente și figuri din istoria astronomiei românești*, București, 1968, p. 40–46.

Spiru Haret a fost promovat în diferite funcții: inspector în anul 1879, conservator al Muzeului de antichități în 1881, membru în Comisia centrală de statistică, membru în Consiliul permanent de instrucțiune (1882—1886), inspector general al școlilor (1883—1884).

Între anii 1885—1888 ocupă postul de secretar general al Ministerului Instrucțiunii, perioadă în care colaborează la alcătuirea proiectului de reformă școlară din 1886.

Membru corespondent al Academiei Române în 1879, este ales în 1892 membru titular, în locul defunctului Emanoil Bacaloglu. Îndată după această alegere Haret a făcut o serie de comunicări pe teme de mecanică cerească.

Însă preocupările pentru dezvoltarea învățământului românesc se înscriu ca o constantă a activității sale. Astfel, în 1896, terminase de elaborat, împreună cu o serie de colaboratori, proiectele legii învățământului primar și normal.

În 1897, o dată cu venirea la conducere a guvernului liberal prezidat de D. Sturdza, Haret este numit ministru al instrucțiunii și cultelor.⁹

Situația învățământului în perioada ministeriatului său l-a determinat să arate necesitatea reformării lui, trecînd și la realizarea ei practică. Direcția principală a acestei activități a fost schimbarea bazelor învățământului de toate gradele, în sensul modernizării lui, înarmarea învățătorilor cu programe și regulamente, găsirea metodelor pentru ridicarea continuă a pregătirii cadrelor didactice. Multe din scrisorile ce-i sînt adresate fie de profesori, învățători, institutori, fie de persoane politice sau de prieteni vorbesc de activitatea lui pentru încurajarea dezvoltării învățământului public în România și varietatea formelor prin care acorda acest sprijin.¹⁰

Alte documente ilustrează atenția care s-a acordat învățământului profesional pentru fete.

Dorind să ridice nivelul învățământului, Spiru Haret a luat măsuri pentru ridicarea pregătirii învățătorilor, introducînd examenele de grade.¹¹ De asemenea, s-a îmbunătățit organizarea conferințelor generale și a adunărilor anuale ale corpului didactic din învățămîntul primar.

⁹ Muzeul Universității București, fond. Haret, inv. 343 și 341, Adresa din 31 martie 1897 prin care D. Sturdza îl face cunoscut lui Haret numirea în funcția de ministru al cultelor și instrucțiunii publice.

¹⁰ Arh. St. Buc., colecția Haret, dosar nr. 1.

¹¹ Ibidem, dosar nr. 7.

mîntul primar. Aceleași probleme erau dezbătute și în paginile „Revistei generale a învățămîntului” editată sub conducerea lui Spiru Haret.¹²

Pentru lărgirea bazei materiale a învățămîntului Spiru Haret se ocupă personal de construirea celor peste 2 000 localuri de școală.¹³ În cadrul eforturilor pentru ridicarea nivelului cultural al maselor, un loc important îl ocupă înființarea și organizarea școlilor de adulți.

Latura patriotică și democratică a activității lui Spiru Haret în domeniul învățămîntului se va concretiza în atragerea, în sfera școlii și a activității extrașcolare, în munca de culturalizare a maselor populare, a numeroși reprezentanți ai științei și culturii românești: Alexandru Vlahuță, George Coșbuc¹⁴, Șt. O. Iosif, I. L. Caragiale, Mihail Sadoveanu, Emil Gîrleanu, Octavian Goga, Al. Macedonski, P. Dulfu, Dimitrie Anghel, Ion Bianu, Gr. Tocilescu, G. Murnu, G. Popa-Lisseanu, A. Valaori, Ion Nădejde, G. Vălsan, Al. Xenopol, G. Bogdan-Duică, Ovid Densusșianu, George Enescu și alții.

Vlahuță și Coșbuc au fost numiți referendari la Casa Școalelor pentru a se ocupa de îndrumarea cercurilor culturale la sate.¹⁵ Ei întocmesc, din îndemnul și cu sprijinul lui Haret, o serie de lucrări și manuale, destinate învățămîntului. Exemplul lor este urmat de alte nume cu rezonanță în viața cultural-științifică a țării. Activitatea lor va rodi într-o fructuoasă colaborare cu învățămîntul și cu opera de culturalizare a maselor, aducîndu-și fiecare o prețioasă contribuție.

„...Opera școlară a lui Haret este de o însemnătate capitală. Haret a înfăptuit-o punînd suflet din sufletul lui, el a căutat să o adapteze nevoilor timpului și cerințelor țării. Această sferă cunoaște realizări strălucite ea deschide orizonturi noi de înălțare și de propășire”¹⁶.

¹² Ibidem, dosar nr. 6, f. 39.

¹³ Ibidem, f. 87—88, 142.

¹⁴ La Biblioteca Acad. R. S. România, există 29 de scrisori din perioada 1898—1909, adresate de Spiru Haret poetului (doc. nr. 5, 6, 9). Răspunsurile la aceste scrisori nu s-au aflat pînă acum.

¹⁵ Constantin Dinu, *Spiru Haret*, Edit. didactică și pedagogică, București, p. 116; I. Cremer, *Coșbuc și oamenii școlii*, în „Revista de pedagogie”, nr. 10, 1966, p. 72—85.

¹⁶ Dr. C. Angelescu, *Treizeci de ani de la moartea lui Spiru Haret*, în Comemorarea lui Spiru Haret de către Academia de științe din România în ședința din 19 ianuarie 1943, p. 2.

O altă latură a activității sale a fost în dreptăță spre păstrarea și restaurarea monumentelor istorice. În calitate de conservator al Muzeului de antichități, în 1881 face propuneri referitoare la conservarea monumentelor istorice, a comorilor artistice, pentru publicarea documentelor cu caracter istoric, etnografic și folcloric. În 1892, cu sprijinul său, a luat ființă „Comisia monumentelor istorice”, în 1893 prezintă Adunării Legislative „Legea pentru conservarea și restaurarea monumentelor publice”, iar în anii 1909—1910 susține în fața aceluiași for proiectul de lege pentru crearea „Comisiei istorice a României”¹⁷, a cărei valoroasă activitate este bine cunoscută.

Lui Haret i se datorește înființarea unor prestigioase instituții de cultură, din care amintim: Muzeul Th. Aman, Muzeul de etnografie și artă națională, Muzeul pedagogic, societăți științifice etc.

Un moment cu semnificații deosebite în activitatea sa l-au constituit evenimentele anului 1907. Spiru Haret, ale cărui preocupări față de problema țărănească erau mai vechi, revine la conducerea Ministerului Instrucțiunii și cultelor în momentul în care răscoala atinsese punctul culminant. În această calitate lansează un apel prin care îndemna la încetarea luptelor. În iulie 1907 trimitea „Circulara către toți învățătorii și învățătoarele, institutorii și institutoarele, profesorii și profesoarele de toate gradele” prin care le cerea să reia activitatea extrașcolară. În legătură cu atitudinea sa față de răscoală considerăm că dragostea și simpatia lui față de țărănimea oprimată s-a manifestat prin dorința notorie pentru emanciparea ei¹⁸.

Animăți de idei înaintate, ca urmare a participării multora dintre ei la mișcarea socialistă, învățătorii din sate, s-au străduit să înlăture ignoranța țărănimii, uneori fiind propagandiști activi¹⁹.

Acuzația adusă învățătorilor pentru participarea la răscoală l-a determinat pe Haret să strângă mult material cu scopul de a-i apăra.

Totodată Haret a primit o bogată corespondență de la învățătorii acuzați de instigare la răscoală²⁰.

În problema țărănească, Haret aprecia încă din 1905, că producția agricolă nu se putea mări din cauza înapoierii generale a țărănimii. De aceea, țăranul trebuia mai întâi educat. În acest sens Haret accentua rolul obștilor țărănești și al băncilor populare. În anul 1907 reia lucrarea din 1905 „Chestia țărănească”, o amplifică sub titlul „În chestia țărănească”. Sub influența tragicelor evenimente din 1907 el pune pe prim plan împrietărirea țăranilor.

Conceptiile sale din aceste două lucrări se reflectă și în cea de a treia „Învățătorii și politica”.

Tot pentru evenimentele din 1907 Haret este interelat de două ori, de C. Dissescu și Titu Maiorescu, care considerau că una din cauzele răscoalei era și sprijinul acordat de învățătorii țărănimii răsculate, ca o consecință a politicii școlare a lui Haret. Respingând învinuirile ce i se aduc, își exprimă clar atitudinea în problema țărănească în scrisoarea pe care o adresează în 1919 lui P. P. Carp.

În ultimii ani ai vieții Haret își cristalizează ideile sociale și filozofice în lucrarea *Mecanica sociale*. Această lucrare — spune el însuși — este o încercare de aplicare a metodei științifice la studiul problemelor sociale²¹. Mai mulți comentatori ai *Mecanicii sociale* au apreciat valoarea ei nu

Domnule Ilieșiu.

Cercul Amicilor Literaturii și Artei Române, a căm. 1882.

„Alte, ca de exemplu: și influența ideilor materialiste, care de obicei
le-a și mai face înapoierea și înaintarea de a avea în sine lui însuși
și politicele Domnule Voște circulare, adică de învățătorii de
școlare, cu privire la învățarea și înaintarea națională în învățarea
națională. Voi căci nu putea de a vă spune că pentru învățarea
Cercetărilor în învățarea de învățarea că un vom fi de a
face să pătrundă, cât mai adânc în învățarea și înaintarea
națională, de care alți fost învățarea și înaintarea învățarea
Domnule Voște învățarea.”

„E căci învățarea învățarea, puțin și puțin, Domnule Ilieșiu,
ca să vă învățarea și înaintarea și înaintarea și înaintarea.”

„Învățarea și înaintarea, Domnule Ilieșiu, învățarea și înaintarea
națională.”

Învățarea.

Ilieșiu

1897 mai 7. Scrisoarea „Cercului amicilor literaturii și artei române” (doc. 1).

²¹ Spiru Haret, *Mecanica sociale*, Paris — București. 1910, p. 256.

¹⁷ Bibl. Acad. R. S. România, fond Haret, pachet 54; S. Haret, *Opere*, vol. VI, p. 168—177.

¹⁸ Arh. St. Buc., colecția Spiru Haret, dosar 12. f. 67.

¹⁹ Ibidem, p. 9.

²⁰ Ibidem, colecția Haret

atit în latura matematic — axiomatică, cî în bogata experiență de viață socială care se desprinde din paginile ei ²².

În vîrstă numai de 60 de ani la 17 decembrie 1912 s-a stins din viață, după ce a slujit școala și cultura românească timp de 34 ani.

Documentele pe care le prezentăm au fost selecționate dintr-un număr foarte mare cu scopul de a ilustra principalele aspecte ale activității omului de știință și cultură. Ele sînt prezentate în ordinea cronologică a emiterii lor, cu respectarea fidelă a textului original.

VICTORIA POPOVICI

1

1891 ianuarie 31, București. Adresa Ministerului Cultelor și Instrucțiunii publice prin care Spiru Haret este înștiințat că a fost numit conservator al Muzeului de antichități.

Ministerul Cultelor și al Instrucțiunii Publice
Diviziunea Școalelor
nr. 1 105

București, 31 ianuarie 1891
Urgent

Domnul meu,

D-l N. Basarabescu, actual conservator al Muzeului de antichități, urmînd ca chiar de mîne 1 februarie să înceteze a mai funcționa Ministerul vă însărcinează pe Dv. în mod provisoriu cu conservarea zisului Muzeu, pentru care sînteți rugat ca împreună cu D-nii Berendeiu și Sutz, membrii Comitetului Archeologic cărora li s-au scris îndeosebi, să binevoiți a și proceda la luarea în primire de la D-l Basarabescu după registrele și inventarele existente, toată averea Muzeului, pentru care veți dresa proces-verbal în regulă.

Totodată, avînd în vedere că, pentru Muzeul nostru de antichități nu există un inventar mai sistematic și detaliat, am onoare a vă ruga ca în timpul cit veți gera conservarea Muzeului, să binevoiți ca, împreună tot cu d-nii Berendei și Sutz, să procedați la întocmirea unei asemenea inventarieri, pentru care lucrare vi se pune la dispozițiunea fiecăruia din d-tră și cite o sumă de lei trei sute (300), deosebit de onorariul Dv. prevăzut prin buget.

Am ferma convingere, domnul meu, că pătruns ca și mine de interesul ce trebuie să purtăm cu toții pentru muzeul nostru care conține intrinsecul atitea obiecte de o importanță și valoare incalculabilă, veți binevoi a stărui întru întocmirea unui asemenea inventariu în dublu exemplar.

Primiți, Domnul meu, asigurarea considerațiunii mele.

Ministru
ss indescifrabil.

Muzeul Universității București, fond Haret, inv. 317, orig.

²² Bibl. Acad. R. S. România, fond Haret, dosar 133.

2

1897 martie 31, București. Adresă prin care președintele Consiliului de miniștri, D. Sturdza îi comunică lui Spiru Haret că i s-a încredințat portofoliul Departamentului Cultelor și Instrucțiunii publice.

Președinția Consiliului
Miniștrilor
nr. 584

București 31 martie 1897

Domnule Ministru

Maiestatea Sa regele, prin decretul nr. 1361 de la 31 ale curente, încredințînd Domniei voastre portofoliul departamentului Cultelor și Instrucțiunii publice, subscrisul are onoarea de a vă notifica această înaltă dispoziție.

Primiți, vă rog, domnule ministru, asigurarea înaltei mele considerațiuni.

Președintele
D. Sturdza.

Secretarul Consiliului
G. G. Cantilli

Domniei Sale — Domnului Spiru Haret — ministru secretar de Stat la Departamentul Cultelor și Instrucțiunii publice.

Muzeul Universității București, fond Haret, inv. 343.

*1 IX 1903
La note
Haret*

*Asupra cărților de literatură poetică are
vă și dea avînd al referendar Al. Vla-
huta. Eu nu pot să mi dau avînd decât
asupra cărților 10000 avînd pentru po-
por; nu pot mai ales deun, fiindcă
Al. Vlăhuta a o dat odată avînd asupra
cărții domnului Haret, și eu n'am nîc
datoria să aprob și nîc dreptul să
deraprob ceea ce o spus D. la co mi-
funel în drept de a corecta cărțile
literare.*

*Pentru bibliotecile populare, cartea
"Calvar" nu e potrivită. Poate, pentru bi-
bliotecile școlilor secundare.*

G. Cosbuc

1903 septembrie 7. Scrisoarea lui George Cosbuc asupra cărților de literatură poetică (Art. St. Buc., fond Casa școalelor, dosar 4/1903. f. 160).

3

1897 mai 7, București. Scrisoarea „Cercului amicilor literaturii și artei române” adresată lui Spiru Haret asupra ecoului favorabil produs de circulara sa cu privire la reînvierea sentimentului național în inimile tineretului.

București, 7 mai 1897

Domnule Ministru

Cercul amicilor literaturii și artei române, a cărui țintă este susținerea și înflorirea ideilor naționale, crede de datoria sa a mă face interpretul răsuntului ce a avut în sinul lui frumoasa și patriotică Domniei — voastre circulară — adresată Directorilor de școale, cu privire la reînvierea sentimentului național în inimile tineretului.

Noi, care ne fâlim de a vă prenumăra printre membrii cercului nostru, vă putem da încredințarea că nu vom lipsi de a face să pătrundă cit mai adânc în inimile tuturor căldura simțămintelor, de care ați fost insuficient pentru înfăptuirea înaltelor domniei voastre îndemnuri.

Pe calea aceasta mergând, puteți fi sigur, Domnule Ministru, că veți bine merita dragostea și recunoștința Țării.

Primiți, vă rog domnule ministru, expresia înaltei mele considerațiuni.

Președinte

ss indescifrabil

Secretar

N. Petrașcu

Domniei sale

Domnului Spiru Haret, Ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice.

Arh. St. Buc., colecția Spiru Haret, dosar 1, f. 1, orig.

4

1897 iunie 3, București. Scrisoarea trimisă de președintele Consiliului de Miniștri, D. Sturdza, lui Spiru C. Haret, prin care îi mulțumește pentru primirea colecției în opt volume a planurilor tip pentru clădirile școlare primare rurale.

Președinția

Consiliului de Miniștri
nr. 849

București 30 iunie 1897

Domnule Ministru

Cu o vie bucurie și cu profundă recunoștință am primit, dimpreună cu adresa domniei voastre nr. 37667 F. din 28 iunie c, colecția în opt volume a planurilor tip pentru clădirile școlare primare rurale, astfel cum au fost ele studiate și hotărâte de administrația Casei școalelor.

Sint fericit că am văzut realizată de către domnia voastră și domnul Petru Poni ideea salutară a acestui așezământ, purtător de rezultate mănoase pentru dezvoltarea instrucțiunii publice în Regatul Român.

Domnia voastră, bine voiți a lega numele meu de această instituție. Îmi veți permite a zice cu

această ocazie, că eu sint numai acela care am dat o impulsione practică unei instituțiuni, care de mult se născuse în cugetarea Domniei voastre, purtată cu stăruință spre îmbunătățirea școalelor noastre.

Eu am urmat proverbului — in magnis voluisse sat est : Domniei Tale a fost dată sarcina mai grea și mai folositoare de a executa cele în bine și spre folosul celor mulți concepute.

S-a zis și s-a scris — Justitia Regnorum fundamentum — dar pentru a avea justiția, trebuie ca un popor să aibă bărbați luminați și morali, pe care numai școli bune, îi pot da.

Această piatră o dată temeinic așezată, edificiul Statului român se va ridica ușor pentru a lumina și a străluci cu o lumină neapusă.

Primiți, Domnule ministru, cu această ocazie, reînnoirea simțămintelor mele de sinceră stimă și prea înaltă considerațiune.

Președintele

Consiliului de Miniștri

D. Sturdza.

Arh. St. Buc., colecția Spiru Haret, dosar 1, f. 2, orig.

5

1898 februarie 7, București. Scrisoarea lui Spiru Haret către G. Coșbuc în legătură cu editarea unei Antologii naționale.

București 7 februarie 1898

Iubite poete,

Cum merge tiparul ! Credeți că se va termina în curând ?

Știi că ți-am vorbit într-o zi despre un fel de *Antologie națională*, o *Carte a patriei*, cu facerea căreia însărcinam pe Tocilescu și Bianu. Acest din urmă și-a dat demisia și cel d-întîi văd că tot așa vrea să facă. Cînd am putea oare să ne vedem un moment, ca să vorbim mai de aproape despre astă afacere, la care țin foarte mult.

Eu în genere cam sint acasă seara, între 6 și 7, dar se întîmplă uneori de vin și mai tîrziu. Dacă ai vrea să încerci într-o zi, ar fi bine să mă previi de mai înainte, ca să caut să nu te las să aștepti.

Al dumatile amic
Haret.

Bibl. Acad. R. S. România, fond Haret, S. 20 (5).

6

1898 martie 12, București. Scrisoarea adresată de Spiru Haret lui G. Coșbuc în legătură cu condițiile ce i se cer pentru apariția lucrării (*Antologie Națională*).

București 12 martie 1898

Iubite poete,

Am înțeles foarte bine cum concep eu lucrarea. Prin urmare asupra acestui punct sintem de acord.

Sintem de acord și asupra condițiilor. Accept prețul de 5 000 lei. Nu pot însă să ți-l dau tot la început, pentru că se supără legea comptabilității. Voi putea să-ți dau 2 000. lei îndată după 1 aprilie, pentru că articolul bugetar de unde comitez să plătesc această lucrare se votează și se pune în aplicare numai de atunci. Restul ți-l voi putea număra după ce voi trimite o parte din manuscris. Vom avea noi cheltuielile tiparului, iar îngrijirea tipăririi D-ta.

Ți-am face o adresă, prin care-ți vom da însărcinarea și vom pune condițiile acestea: d-ta vei răspunde la acea adresă că primești comanda și condițiile ce ți se pun, și aceasta va servi de contract între d-ta și Minister.

Și acum noroc bun !

Haret.

Bibl. Acad. R. S. România, fond Haret, S. 20 (2). orig.

7

1898 iunie 1, București. Scrisoarea lui I. L. Caragiale către Spiru Haret, ministrul Instrucțiunii publice, prin care-i comunică acordul său pentru scrierea Istoriei populare, rugându-l să-i ordonanțeze suma de 3 500 lei pentru începerea lucrării.

Domnule Ministru

Cu respect răspund că primesc condițiile stabilite de Dv. pentru lucrarea de Istorie Populară, ce v-am rugat să-mi acordați. Totodată vă rog să binevoiți a ordona să mi se libereze potrivit acelor condiții, suma de 3 500 lei, ca să pot începe îndată lucrarea.

Binevoiți, d-le ministru, a primi asigurarea respectului cu care sint al d-voastră.

plecat servitor

I. L. Caragiale

1898 iunie 1

(mai jos)

Am primit ordonanța nr. 114 în sumă de 3 500 lei.

Arh. St. Buc., fond Casa Școalelor, dosar 3/1898, f. 1, orig.

8

(1898 iunie 1). Cererea lui I. L. Caragiale adresată lui Spiru Haret, ministrul Instrucțiunii publice prin care solicită amânarea termenului pentru scrierea Istoriei Românilor pînă la 1 iulie 1899.

Domnule Ministru,

Sînt, din anul trecut, însărcinat de către onor. minister al școalelor cu redactarea unei cărți de lectură populară asupra Istoriei Românilor pentru Bibliotecile satești. La lucrarea aceasta, vînd s-o execut cît se poate mai conștiincios am întîmpinat greutăți la care nu mă așteptasem.

Vin, dar, cu tot respectul a vă ruga să binevoiți a-mi acorda o prelungire a scrierii pînă la 1 iulie viitor. Totodată vă rog a binevoi ca, asupra sumei de 3 500 lei, ce mai am a primi la prezentarea

lucrării mele, să-mi acordați 2 000 lei din fondul respectiv al Casei Școalelor.

Binevoiți, vă rog, domnule ministru, a primi asigurarea adîncului meu respect.

Eu care sint al Domniei voastre prea plecat

I. L. Caragiale
publicist.

Arh. St. Buc., fond Casa Școalelor, dosar 3/1898, f. 2, orig.

9

1899 aprilie 7, București. Scrisoarea adresată de Spiru Haret lui G. Coșbuc referitoare la întocmirea formelor de plată pentru Antologia națională, elogiindu-l pentru lucrările literare pe care le crează.

București 7 april 1899

Iubite Domnule Coșbuc

După scrisoarea d-tale, am dat ordin mai sever, și azi am și iscălit ambele d-tale ordonanțe una de 3 000 lei, rest pentru cele 2 000 exemplare cumpărate și una de 1 500, primul acompt pentru Antologie.

București, 15 Decembrie 1911.

Domnul meu,

Cît timp mi-ve mai rămîne de trăit, vîn eseti, dină de 12 decembrie 1911 ca cea mai frumoasă zi din viața mea. Nu numai că a fost pentru mine o apleată cîvîrtitoare pentru munca trecută și pentru grîntabilele mele, dar ea a stabilit între mine și acei ce m'au scutătorit atunci, lega-turi neclintabile, cari sunt o garanție sigură pentru succesul muncii viitoare.

Ve mulțumesc din adîncul inimii pentru partea ce ați luat la acență călătoriei mele în-terfutare.

Haret

1911 decembrie 15. Scrisoarea de mulțumire a lui S. Haret pentru sărbătorirea pensionării sale.

Poți să te duci la Minister cînd vei vrea, ca să-ți iei ordonanțele.

De altfel, eu sînt liniștit, și sigur, chiar de ar fi rămas lucrul a se regula de un Ministru conservator, nu ar fi avut a te teme de tărăgăniri, pentru că scrierile d-tale sînt din acelea pe care nu e cu puțință a nu le aproba ori ce bun român. *Eu unul aș fi fericit, dacă ai fi pentru ceva în hotărîrea ce sper că vei lua de a consacra în viitor o parte din timpul și talentul d-tale, pentru a cultiva acest gen de literatură naționalistă, care ne lipsește așa de mult, și a cărei mare utilitate nici nu se poate discuta.*

Pentru cărțile d-tale am dispus deja a se întrebuița la premii, iar restul să se vîndă printre învățători și preoți.

Imi pare foarte rău că m-ai căutat de două ori și nu m-ai găsit. De voi scăpa o dată din beleaua aceasta, voi fi mai liber și ne vom putea vedea mai lesne.

Al d-tale devotat,
Haret.

Bibl. Acad. R. S. România, fond Haret, S. (20) 7.

10

1899 octombrie 21. Cererea lui I. L. Caragiale adresată lui Spiru Haret prin care-l roagă să-i ordonanțeze 900 lei pentru Istoria populei a românilor pe care o scrie din însărcinarea sa.

Ministerul Instrucțiunii
Publice și al Cultelor
77620 21 oct. 1899
Registratura generală

Domnule Ministru

Lucrarea de istorie populară a Românilor pentru uzul Bibliotecilor sâtești, cu care am fost însărcinat de acest onor. Minister fiind aproape gata, vă rog cu respect să binevoiți a face să mi se ordonanțeze de către Casa Școalelor suma de 900 lei ce mai am a primi.

Binevoiți, vă rog, Domnule Ministru, a primi asigurarea respectului cu care sînt,

Al Dumneavoastră plecat servitor.
I. L. Caragiale.

Am primit ordonanța 1101
I. L. Caragiale

D-sale Domnului Ministru al Cultelor și Instr. Publice.

Arh. St. Buc., fond Casa Școalelor, dosar 3/1898, f. 3, orig.

11

1901 februarie 14. Adresă prin care D. Sturdza, președintele Consiliului de Miniștri, îi comunică lui Spiru Haret alegerea în funcția de Ministru al Cultelor și Instrucțiunii publice.

București 14 februarie 1901

Președinția
Consiliului de Miniștri
nr. 257

Domnule Ministru,

Maiestatea Sa Regele, prin Decretul nr. 541 de astăzi, binevoind a încredința Domniei-vostre portofoliul Departamentului Cultelor și Instrucțiunii Publice, subscrisul am onoarea de a vă notifica această înaltă dispoziție.

Primiți vă rog domnule ministru asigurarea înaltei mele considerațiuni.

Președintele

D. Sturdza.

Secretarul Consiliului

Nicolae Șuțu

Domniei Sale

Domnului Spiru Haret Ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice.

Muzeul Universității București, fond Haret, inv. 341.

12

1903 mai 20, București. Scrisoarea lui G. Coșbuc către Spiru Haret în legătură cu publicarea conferințelor ținute de învățători.

București 20 mai 1903

Ministerul Instr.

Publice și Cultelor

12 dec. 1903 Registratură.

Domnule Ministru,

Am primit și am citit conferințele învățătorilor. Vre-o 30 se pot publica. Acestea ar da vre-o zece coale de tipar, garmond, octav.

Pe cele de la dl. Sinișteanu nu le-am cerut. Are multe. Dacă le voi alege dintr-ale domnului Sinișteanu, cred că ar da un volum frumușel de vre-o 20 de coale. Nu știu dacă sînt bani, căci volumul (gîndesc, în 5 000 ex.) ar costa vreo două mii de lei și mai bine.

Dl. revizor Nicolau de la Neamțu mi-a arătat în Piatra vreo 60 de conferințe de-ale învățătorilor. Am aruncat ochii peste ele și-am văzut că sînt multe vrednice de tipar. Nu știu dacă și alți revizori au asemenea stocuri. S-ar putea aduna toate, să alegem din ele ce e mai cum se cade, să comparăm pe cele 5—6—7— care tratează același subiect, să le sistematizeze ca să curgă oarecum una dintr-alta.

Dar știu eu ! Or fi atitea, încît n-ar fi de dovedit. Ideea publicării lor e bună.

Se dau și învățătorilor mai săraci cu duhul conferințe-modele, se dă și publicului o dovadă că învățătorii fac treabă. Eu aș putea să stau de ele cu tîrîie luna viitoare, le-aș corecta (și tipar) ca să iasă bine și frumos.

Ca să nu-mi pierd timpul îndreptîndu-le degeaba în manuscris dacă nu se vor publica, te rog de-o slovă a Domniei Tale oficială, că vrei să le publici și atunci mă apuc să le dau „la rîndea“.

Al domniei tale
cu toată stîmă

G Coșbuc
20.V.1903

Rezoluție :

Se vor imprima în 5 000 ex. vreo 20 coale, cite vor încăpea în aceste 20 coale din cele mai bune, atît

de la examenele de înaintare pe loc cit și de la d-nii Sinișteanu și Nicolau mai târziu se vor mai putea rebate și alte volume.

Haret.

Bibl. Acad. R. S. România, fond Haret, S. 47, CLXXXVIII, orig.

13

1903 septembrie 23, București. Rezoluția lui Spiru Haret la referatul lui Al. Vlahuță privind centrele culturale din județele Iași, Suceava, Neamț, Buzău și Covurlui.

București 23.IX.1903

Raportul de față să se publice în buletin și în monitor: „Asupra propunerilor făcute aci, Casa Școalelor va prevedea în bugetul său pe 1904—1905 o sumă de 3 000 pînă la 5 000 lei, pentru a permite excursii în țară la cei mai distinși învățători în mișcarea poporanistă și va mări suma alocată în trecut pentru excursiile conferențiarilor din care s-au făcut excursiile d-lor Vlahuță și Coșbuc. Se va da o circulară revizorilor în sensul propunerii de la punctul II. Să se întrebe revizorul de Neamț dacă s-ar putea cumpăra casa lui Creangă din Humulești și cu ce preț“.

Haret.

Arh. St. Buc., fond Casa Școalelor, dosar 4/1903, f. 17—18, orig.

14

1908 aprilie 21. Telegramă trimisă de învățătorii și institutorii din Vilcea, lui Spiru Haret, prin care-și exprimă recunoștința pentru apărarea lor în parlamentul țării contra învinuirilor ce li s-au adus.

21 aprilie 1908

Scumpă și neadormită sentinela
a Școalei și a Neamului,

Totdeauna am fost adînc mișcați de nemărginita dragoste ce ați avut față de noi, de școală și de fiii neamului nostru.

Fapte sînt destule care ne dovedesc și vor dovedi cu prisosință viitoarelor generații, adîncă înțelepciune și bunătate a Marelui Om de stat, mare și scump pentru tot neamul, al lui Spiru Haret, că ne-ați luat apărarea cu atîta căldură și convingere, în parlamentul țării, contra învinuirilor nedrepte ce ni s-au adresat, scoțînd în relief munca dascălului și astfel făcînd ca prestigiul nostru să nu fie știrbit, ne dovedesc, încă o dată că școala și conducătorii ei sînt adînc înrupeți în inima și sufletul Domniei voastre.

Învățătorii și institutorii din Vilcea.

Arh. St. Buc., colecția Spiru Haret, dosar 1, f. 15, orig.

15

1903 octombrie 23, București. Adresă prin care G. Bogdan-Duică este invitat să participe la o ședință de lucru pentru înființarea de biblioteci liceale, după planul întocmit de Spiru Haret.

București 23 oct. 1903

Urgent

D-lui G. Bogdan-Duică, profesor.
Loco

Domnul ministru (Haret) a decis să se studieze în amănunțime planul înființării de biblioteci liceale, stabilindu-se subiectele mai potrivite acestui scop, persoanele cărora să se încredințeze lucrările, cărțile apărute ce ar putea figura la aceste biblioteci.

Pentru realizarea acestei idei, vă rugăm a veni la Casa Școalelor în ziua de sîmbătă 25 oct. orele 4 p.m. cînd, împreună și cu d-nii I. Valaori, G. Coșbuc și Dima, vom discuta și stabili planul, așa cum s-a hotărît de Dl. Ministru.

Arh. St. Buc., fond Casa Școalelor, dosar 4/1908, f. 84.

16

1909. Telegrama de mulțumire a corpului profesoral din Galați, întrunit cu prilejul sărbătoririi a 50 de ani de la unire, trimisă lui Spiru Haret, ministrul Instrucțiunii publice, pentru instituirea zilei de 24 ianuarie ca sărbătoare școlară.

1909

D-lui Spiru Haret — ministru Instrucțiunii publice.
București.

Corpul profesoral din Galați de ambele sexe și de toate gradele, întruniți la o agapă pentru a sărbători aniversarea de 50 de ani de la Unire își îndreaptă gîndul către d-voastră, cel întîi ministru care ați introdus ziua de 24 ianuarie ca sărbătoare școlară pentru educarea tineretului în sentimentul național — baza dezvoltării și întăririi unei națiuni și vă aduce felicitări pentru sentimentele d-voastră naționale la care ne încălzim noi și generațiile viitoare.

Să trăiți domnule Haret.

În numele corpului profesoral
Gr. Guțu

Arh. St. Buc., colecția Spiru Haret, dosar 1, f. 38.

17

1910 ianuarie 8, București. Testamentul lui Spiru Haret.

„Pe soția mea Ana Haret o rog să primească dispozițiile din acest testament ca o slabă dovadă

de iubire și recunoștință ce i-o port pentru că în timpul unei lungi căsnicii a făcut tot ce a putut ca să-mi asigure o viață liniștită și mulțumită. Îi mulțumesc cu deosebire pentru toată osteneala ce și-a dat în timpul când am avut a mă lupta cu cele mai mari greutăți și pentru a mă scuti cu totul de orice grijă materială așa că am putut avea toată liniștea sufletească pentru a mă consacra exclusiv îndatoririlor ce-mi erau impuse.

Îmi pare rău că după atîta muncă nu pot, după moartea mea, să-i asigur o viață tot așa de scutită de griji și de necazuri intime cum a făcut ea pentru mine.

Și acum mă despart de acei pe care i-am iubit și care m-au iubit precum și de toți ceilalți, rugînd pe toți să mă ierte de supărările ce le voi fi cauzat. Se poate ca în urmărirea țelurilor ce aveam în vedere și pe care cu bună credință le-am urmărit, socotind că lucrez pentru binele comun, să fi jignit pe unii fie în credințele, fie în interesele lor, dar n-am făcut niciodată aceasta pentru satisfacerea nici a intereselor, nici a patimilor mele.

Plec din lume cu mulțumirea că nu am pierdut vremea și că mi-am îndeplinit datorile atît pe cît puteam să mi le îndeplinesc în împrejurările în care am trăit, în marginile puterilor mele fizice și intelectuale.

Făcut în București și scris întreg cu mîna mea azi 8 ianuarie anul 1910.

Spiru C. Haret

Muzeul Universității București, fond Haret, inv. 172, copie, fragment.

18

1910 octombrie 5, Londra. Scrisoarea trimisă de Octavian Goga lui Spiru Haret prin care-i mulțumește pentru bursa de studii.

Londra 5 oct. 1910.

Domnule ministru,

Vă rog să primiți expresia profunde mele recunoștințe, pentru acordarea bursei, prin care mi-ați dat prilejul să mă apropiu de-o lume nouă, ale cărei îndrumări și frumuseți îmi umplu sufletul de-o lumină necunoscută.

După monotonia vieții înguste și sărace din colțul meu de Ardeal, aceste minuni ale civilizației îmi stîrnesc impresii fără număr și-mi dau dor de muncă. De aceea nu găsesc îndeajuns cuvinte, ca să vă pot mulțumi pentru acest nou act de binefacere cu care sprijiniți năzuințele noastre literare.

Primiți, vă rog, Domnule ministru expresia desăvîrșitei mele stîme și a recunoștinței ce vă voi păstra totdeauna.

Arh. St. Buc., colecția Spiru Haret, dosar 4, f. 15, orig.

19

1911 octombrie 28, București. Invitația adresată de Smaranda Laurian lui Spiru Haret pentru a participa la dezvelirea bustului lui D. A. Laurian, din fața liceului Sf. Sava.

Bunule Domnule Haret,

Duminică 30 octombrie la ora 10 dim. se desvelește bustul sofului meu, așezat în curtea Liceului Sf. Sava.

Nu știu cum să numesc actul comitetului de a întîrzia pînă acum, deoarece, bustul era gata și în măsură de a se face inaugurarea lui, încă din oct. anul trecut.

Păreră de rău a mea și a familiei mele este cu atît mai mare cu cît peste 40 ani soful meu a fost în învățămînt lîngă D-voastră și mai ales, că numai D-voastră exclusiv, se datorește realizarea ridicării acestui monument comemorativ al sofului meu.

Îmi veți permite totuși, să vă rog, a acorda familiei aceuia pe care l-ați apreciat așa de mult, marea favoare, de a lua parte la desvîluirea bustului și a primi și acum ca întotdeauna expresia sentimentelor de adîncă recunoștință, ce vă păstrez.

Sm. Laurian

Buc. 28 oct. 1911

Arh. St. Buc., colecția Spiru Haret, dosar 1, f. 132, 133, orig.

20

1912 septembrie 17, București. Scrisoarea lui Aurel Vlaicu, adresată lui Spiru Haret prin care-i mulțumește pentru acordarea premiului Academiei.

Prea onorate Domnule Haret,

Reîntors în țară după o călătorie făcută în toate centrele de peste munți ale românilor unde în măsura puterilor mele am aprins flacăra entuziasmului național, primul meu gînd s-a îndreptat către Dumneavoastră care, atît la primele mele începuturi cît și mai în urmă prin acordarea premiului Academiei, m-ați încurajat și ajutat atît de mult.

Fără sprijinul D-voastră drumul meu era mult mai greu.

Permiteți-mi deci să vă aduc odată cu mulțumirile mele cele mai vii, devotamentul meu curat și admirațiunea mea.

Trebuînd a pleca la manevre regret că nu am putut aduce verbal aceste mulțumiri și vă rog să mă iertați de îndrăzneala ce mi-am luat-o de a vă scrie.

Al dumneavoastră devotat

Aurel Vlaicu

Arh. St. Buc., colecția Spiru Haret, dosar 4, f. 16, orig.

21

1912 noiembrie 29, Paris. Scrisoarea ing. G. Eiffel adresată lui Spiru Haret privind cauzele fenomenelor produse asupra zmeelor din București.

Paris, la 29 novembre 1912

Laboratoire Aerodynamique
G. Eiffel
67 Rue Boileau (Auteuil)

Monsieur Sp. C. Haret, Dr-en sciences,
membre de l'Academie Roumaine, a Bucarest

Monsieur,

J'ai eu avec beaucoup d'intérêt votre lettre sur les phénomènes que vous avez constatés comme se produisant parfois sur les cerfvolants de Bucarest, et dont je n'ai pas entendu parler avec les formes habituelles en France.

Malgré mon désir, et m'est impossible de vous donner une explication à ce sujet, autre qu'un changement local dans le régime du vent. Si l'occasion s'en présentait par exemple au bord de la mer, je verrais à requier cette experience.

En vous remerciant des termes trop aimables de votre lettre, je vous prie, Monsieur l'assurance de mes meilleurs sentiments.

G. Eiffel

Arh. St. Buc., colecția Spiru Haret, dosar 4, f. 20, orig., l. franceză.

TRADUCERE

Laboratorul aerodinamic
G. Eiffel

Paris, 29.XI.1912

D-lui Spiru C. Haret, dr. în științe
Membru al Academiei Române la București.

Domnule,

Am citit cu mult interes scrisoarea D-voastră despre fenomenele pe care le-ați constatat producându-se uneori asupra zmeelor din București, și despre care nu am auzit vorbindu-se în Franța în forme asemănătoare.

Cu toată dorința mea, îmi este imposibil de a vă da o explicație asupra acestui subiect în afară de o schimbare locală în regimul vântului. Dacă ocazia îmi va permite, de pildă, pe malul mării, aș vrea să repet această experiență.

Mulțumindu-vă de cuvintele foarte amabile ale scrisorii D-voastră, vă rog, Domnule să primiți asigurarea celor mai alese sentimente.

G. Eiffel

22

1912. Scrisoarea lui S. Haret adresată lui Petre P. Carp, președinte al Consiliului de Miniștri, în care respinge acuzațiile de instigare ce i s-au adus, exprimându-și opiniile în problema țărănească.

Veți ști, Domnul meu, că acuzațiile de instigație, chiar repetate de d-voastră, nici nu mă tulbură, nici nu mă înspăimântă.

Vă declar că am instigat și înainte de 1907 și după 1907, că instig și astăzi pe cit pot și voi instiga atât cit voi mai avea zile. Am instigat și voi instiga pentru scoaterea țăranimii din întuneric, neștiință și sărăcie, pentru scoaterea ei de sub robia străinilor și a cămătarilor, a acelora a căror parte o luați dv. astăzi — pentru încurajarea trusturilor, prin persecutarea băncilor populare și a obștilor sătești. Instig pentru ca masa celor desmoșteniți de soartă de vitregia timpurilor și de o oligarhie fără suflet, să se ridice și ei în rindul oamenilor.

Declar pentru a zecea oară că nu retractez, nu reneg și nu regret nici un fapt, nici un rind, din ce am lucrat, am scris sau am vorbit în viața mea politică.

Bibl. Acad. R. S. România, fond' Haret.
pach. 39—40, orig. ; public. în *Opere*, vol. X.

23

f.d. Scrisoarea președintelui obștei „Cozia” P. P. Răutu, din com. Vădăstrița către Spiru Haret, în care-i mulțumește pentru sprijinirea țăranilor în procesul Toma-Rușcă-Istrate.

Domnule Haret

Subsemnații, pătrunși de cea mai adâncă recunoștință și devotament ce vă datorăm, pentru buna voință și dragostea ce ne-ați arătat cu ocazia cunoscutului proces Toma-Rușcă-Istrate din comuna Vădăstrița, ne-ați dat cea mai mare dovadă și ne-am pătruns de adevărul că în această țară tot mai sint inimi care-și aruncă privirile și spre noi nevolnicii și care ne susțin și ne apără în contra tuturor acelora, care ocrotiți de oarecare elemente interesate, caută prin toate mijloacele, recurând pînă la crimă chiar, să ne ție sub jugul bunului lor plac...

Noi bătrînii acestui sat ne vom ruga a Totputerînicului, să vă dăruiască o viață lungă, să vă înzestreze inimile cu aceleași sentimente nobile și patriotice, să vă ușureze calea vieții atât d-voastră cit și copiilor d-voastră, pentru ca și copiii noștri la timpuri grele să aibă unde găsi un sprijin contra răuvoitorilor, care în orice moment stau la pîndă, așteptînd ca să fim lăsați fără nici un sprijin, pentru a ne smulge tot ce viața ne-a hărăzit și nouă pe acest pămînt.

În numele văduvei Toma Rușcă și a tuturor obștenilor din această comună, vă aducem voile noastre mulțumiri, pentru frumoasa și nobila faptă ce ați îndeplinit într-un mod cu totul dezinteresat. Această nobilă faptă, va rămîne neștearsă în inimile noastre și le vom lăsa moștenire și fiilor noștri ca să știe că în această țară sint și inimi și bărbați care se gîndesc și ne ajută atuncea cînd noi nu numai că nu-i cunoaștem dar nici nu ne gîndim la ei.

Încă o dată, vă rugăm deschideți-vă nobila d-voastră inimă și primiți cu dragoste adevăratele noastre mulțumiri de recunoștință, pentru a vă da noi puteri în lupta ce adeseori duceți pentru noi țărani.

Rămănim ai d-voastră prea supuși și recunoscători.

Președintele obștei „Cozia” din comuna Vădăștrița

P. P. Răutu

Văduva Domnica T. Rușcă

Arh. St. Buc., colecția Spiru Haret, dosar 1, f. 105—106, orig.

24

f.d. Paris. Scrisoarea trimisă de Henri Poincaré lui Spiru Haret prin care-l informează despre ședința Comisiei pentru studierea aplicațiilor matematice în biologie și sociologie.

Faculté des Sciences
Mécanique Céleste

Université de Paris
f. dată

Monsieur

Une commission que j'ai présidée s'est réunie il y a quelques mois afin d'étudier les questions relatives, aux applications des mathématiques à la biologie, à la sociologie etc. Elle a décidé qu'il y avait lieu de rédiger un petit volume destiné à initier rapidement les adeptes de ces sciences à celles des méthodes mathématiques qui peuvent leur être utiles.

La rédaction eu a été confiée à un jeune homme, qui je l'espère, s'en tirera bien et qui se soumettra d'ailleurs au contrôle de la commission.

Je suis heureux de la circonstance qui me met en rapport avec vous dont le nom m'est depuis longtemps connu puis que j'ai assisté à votre soutenance.

Votre lieu dévoué collègue

Poincaré

Arh. St. Buc., colecția Spiru Haret, dosar 4, f. 13, orig. l. franceză.

TRADUCERE

Facultatea de științe
Mecanica Cerească

Universitatea din Paris
f. dată

Domnule

O comisie pe care am prezidat-o s-a reunit acum câteva luni pentru a studia chestiunile relative la aplicațiunile matematice în biologie și sociologie. Ea a decis că ar fi bine să se elaboreze un mic volum destinat să inițieze rapid adepții acestor științe la metodele matematice care pot să le fie utile.

Redactarea a fost încredințată unui tânăr care sper se va comporta bine și care va fi supus controlului comisiei.

Eu sînt fericit de împrejurarea care mă pune în raport cu d-voastră al cărui nume îmi este de mult timp cunoscut, pentru că eu am asistat la susținerea tezei d-voastră.

Al vostru devotat coleg

Poincaré

DOUĂ DOCUMENTE INEDITE

În prima jumătate a secolului al XIX-lea litigiile pentru pământ între orășenii bucureșteni și mănăstirile mari, stăpînitoare de terenuri, sînt destul de frecvente.

În cursul proceselor aduse în fața tribunalului, mănăstirile, pentru a-și susține mai bine pretențiile, prezentau copii legalizate de pe documente prin care li se acordaseră privilegiiile, a căror menținere și aplicare constituia subiectul litigiului.

Un caz de asemenea natură este cel de față. Conflictul dintre mănăstirea Mihai Vodă și o orășeancă, pe nume Tița, fata ot mahalaua Izvorului, culoarea de verde, pentru un teren pe care era construită o casă, a fost dus întîi în fața judecătoriei județului Ilfov, care a dat cîștig de cauză mănăstirii, apoi în fața Divanului judecătoresc din București, care a anulat prima sentință și a lăsat terenul în stăpînirea orășencei.

Pentru a-și susține cauza, mănăstirea a prezentat instanțelor judecătorești copii de pe două documente, prin care i se făcuseră la vremea respectivă danii și care s-au păstrat în dosarul de judecată.

Primul document se referă la dăruirea, de către domnitorul Grigore Ghica (1660—1664), a unui deal unde „au fost mai înainte vie, din hotarul Lupeștilor lângă mănăstire în jos, pre deal până la calea Mehedinților“.

Cel de al doilea, de la Constantin Brîncoveanu (1688—1714), este o întărire dată mănăstirii Mihai Vodă „ca să aibă a stăpîni tot locul cît are sfînta mănăstire în orașul domnii mele București“ și prin prevederile sale reprezintă o dovadă indirectă a luptei pentru pământ între mănăstire și orășeni la începutul secolului al XVIII-lea.

VASILE MANOLE

1

1662 august 22. Hrisov prin care Grigore Ghica vv. dăruiește mănăstirii Mihai Vodă un deal cu vie în București.

Cartea lui Grigore Ghica voevod pentru tot locul cu tot dealul cît au fost mai înainte vie, din hotarul Lupeștilor lângă mănăstirea în jos, pre deal până

la calea Mehedinților, unde suie calea la crucea lui Alexandru Vodă cea de piatră i dă vinăriciu.

Milostiuu bojiu Grigore Ghica voevod i gospodari vse zemlii Ungrovlahskoie davat gospodvami sie poveleneie gospodvami, sfinții și dumnezeiții mănăstiri ce se cheamă Mihai Vodă din orașul domniei mele din București unde este hramul marelui sfînt și de...¹ făcătoriu Nicolae Mirlichischii și părintelui egumen Grigorie și tuturor călugărilor cîți vor fi lăcuiitori la această sfîntă mănăstire, ca să fie sfinții mănăstiri, tot locul cu tot dealul cît au fost mai înainte vreme vii, însă din hotarul Lupeștilor dă unde este locul viilor dă lângă mănăstire în jos spre deal pînă în calea Mehedinților unde suie calea la crucea lui Alexandru Vodă cea de piatră, pentru că acest loc de deal fost-au mai de înainte loc domnesc și au fost și vii, iar din zilele lui Mihai Vodă dă cînd răutățile s-au pustiit acest deal dă tot, n-au rămas nici o viță pre acel loc, ci au rămas pajiște. Drept aceea, vîzînd domnia mea această mănăstire ce scri...² slabă și săracă și fără nici un venit, dat-am domnia mea și am miluit sfînta mănăstire cu acest loc de deal cît au fost mai de înainte vreme vii să fie al sfinții mănăstiri moșia stătătoare. Și cine vor vrea să facă vii pre acest loc să fie volnic a face, să se facă cu stîrea și cu voie egumenului și a călugărilor de la mănăstire. Și iar am mai dat și am miluit domnia mea la sfînta mănăstire și vinăriciului domnesc ce să va face intr-acest deal să ia călugării vinăriciu din zece vedre o vadră precum este legea și obiceiul țării, ca să fie sfinții mănăstiri de întă...² călugărilor de hrană. Iar domniei mele să fie pomană în veci. Iar altul cineva să nu mai aibă treabă cu acest loc de deal, fără numai mănăstirea sfînt Nicolae și încă am întărit domnia mea această carte a noastră și cu mare blestem. Iar care domn îl va dăruî domnul dumnezeu a fi domn și biruitor țării rumânești în urma noastră, încă-l rugăm cu numele lui dumnezeu să aibă a înoi și a întări mila aceasta cum scrie mai sus. Pre acela domnul dumnezeu să-l întărească și să-l miluiască întru domnia lui și să fie sufletul lui la răpaos. Iar carele va călca și va strica această milă a domnii mele, acela să fie blestemat dă vlădica Isus Hristos și treclet și proclēt și anathema și afurisit de 318 oțeți care întru Nicheia și să aibă parte cu Iuda și cu Arie la un loc. Șește uboisia ditelei postavit gospodvami, pan Șerban, pan Stroe vel dvornic, pan Chirca vel logofăt, pan Mareș vel visticernic, pan...² spătar, pan Badea vel clucer, pan Cârstea vel pan...² comis, pan Drăghici Cantacozino vel postelnic, pan Mihai vel stolnic, paharnic, pan Pătru vel sluger, pan Stoian vel pitar, Șerban Cantacuzino vel logofăt i napisah az Radul sin Gheorghie logofăt ot Târgoviște.

Meslaș av (gust) 22 ot Adama 7170 (1662).

Arh. St. Buc., fond Tribunalul județului Ilfov, secția II, C.C., dosar 38/1839. f. 20.

¹ Ilizibil.

² Rupt din text.

2

1707 iunie 14. Hrisov prin care Constantin Brîncoveanu întărește mănăstirii Mihai Vodă un loc în orașul București.

Milostiuu bojiu Io Constandin voevod i gospodav datav gospodvami sie povelenie gospodvami pârîntelui Cozmii egumen de la mănăstirea lui Mihai Vodă ca să aibă a stăpâni tot locul cât are sfânta mănăstire în orașul domnii mele București și câți vor fi șezând cu casele pre locul mănăstirii ori fie boiari, ori fie slugă boierească, veri țigan sau ori ce fel de om va fi și pă care nu va pofti egumenul să șază să fie volnic cu cartea domnii mele să-i spargă casa și alt ce va avea după locul mănăstirii să-l scoată să nu mai șază. Pentru că au făcut jalbă pârîntele egumenul la domnia mea cum că au coprins și boiari și alți oameni boierești și orășeni tot locul cât are mănăstirea făcîndu-și case, vii, livezi și stăpînesc ca cum ar fi a lor și mănăstirea nu are nici un folos și nici un ajutor. Drept aceea i-am dat domnia mea voie pre care dintr-aceia ce vor fi având au case au orice pă pămîntul acela și nu-i va suferi egumenul să fie volnic să-i scoată după locul mănăstirii fără voia lor pentru că fieștecine este volnic cu locul lui a face ceea ce-i va fi voie și de către nimeni opreală să n-aibă pentru că așa este porunca domnii mele, i sam rece gospodvami.

iunie 14 leat 7215 (1707)

Comisia de verde.

Această copie fiind scoasă întocmai după condicta mănăstirii Mihai Vodă să întărește de comisie cu pecete și a mea iscălitură.

L.S.

D. Bogdăneanu

841 mart. 20

nr. 374

grefier G. Monomescu.

Arh. St. Buc., fond Tribunalul județului Ilfov, secția II, C.C., dosar 38/1839, f. 20.

CONTRIBUȚII DOCUMENTARE LA ISTORICUL TIPOGRAFIILOR DIN BRĂILA ÎN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA

Cercetarea izvoarelor istorice păstrate la Arhivele Statului din Iași ne-a înlesnit aflarea unei tipografii, încă necunoscute, care funcționa la Brăila. Este vorba de întreprinderea tipografică a lui Karl Hilental (și sub forma Helintal) asociat cu agentul consular prusian Friedrich Martin, de profesiune „spîțar”. Datele documentare atestă că această tipografie — la început o modestă litografie care, netipărind decît „avizuri, comisioane, cambii, înștiințări, bileți, de vizite” n-a fost

în atenția poliției locale și a celei consulare — a început să funcționeze în anul 1845. În această perioadă orașul Brăila nu mai dispunea de nici o tipografie, deoarece cea precedentă, întreprinderea lui „I. Penescu și Co”. se desființase în anul 1841¹. Lipsa concurenței și desfășurarea unei activități mai puțin legale au înlesnit celor doi asociați să transforme în scurt timp, modesta litografie capabilă să tipărească lucrări de mai mare întindere, unele chiar în limba greacă. Aceasta presupunea dotarea ei cu litere grecești și existența unui zețar care cunoștea limba greacă. Probabil lucrarea lui Ilie Fotino, în limba greacă s-a tipărit aici².

Tipografia Hilental (Helintal) — Martin și-a încetat activitatea înainte de septembrie 1848, cînd este menționată la Brăila numai tipografia lui Francisc Monferrato-Galați³.

Din documentele pe care le prezentăm nu rezultă dacă tipografia Hilental-Martin a fost închisă de autoritățile locale din cauza încălcării ordinelor în vigoare sau și-a continuat activitatea, din același motiv sub numele Monferrato-Galați³.

DORINA DUZINCHEVICI

¹ Gr. Crețu, *Tipografiile din România de la 1801 pînă astăzi*, București, 1910, p. 21; Dimitrie C. Ionescu, *Un mic istoric asupra tipografiilor din România*, p. II, extras din „Almanahul Graficei Române” pe anul 1928, cu adăugiri nepublicate în Almanah, Craiova, 1920, p. 25; Idem, *Un mic istoric asupra tipografiilor din România*, București, 1943, p. 79. De remarcat o contradicție între Crețu și Ionescu în ceea ce privește numele proprietarului primei tipografii cunoscute pînă acum, că ar fi funcționat la Brăila: Crețu spune că unul din proprietari se numea I. Penescu (Gr. Crețu, *op. cit.*, p. 21) Ionescu susține că se numea I. Petrescu (Dimitrie C. Ionescu, *Un mic istoric...* București, 1943, p. 79).

² Ilie Fotino, *I athli tis en Vlahia ellinikis epantaseos to 1821 etos singrafentes para Iliia Fotinou tou Pelopon. P. Patreos ke ecdothentes dia tin sinafian tis ghenikis istorias tis Ellados is en tmitima en Lipsia Saxonias 1846*, Controlînd bibliografia elină a lui Ghinis, vol. II, Atena, 1941 pentru publicațiile din anii 1845—1847 cartea lui Fotino este singura care se încadrează în sumarele date pe care le găsim în anexe asupra publicației în limba greacă despre istoria revoluției grecești pe teritoriul țării noastre în anul 1821.

³ Pentru aflarea unor date asupra tipografiei Hilental-Martin am cercetat următoarele publicații: a) *Analele Brăilei*; b) Alexandru Papadopol-Calimah, *Un episod din istoria tipografiei în România*, în An. Acad. Rom. Seria II, tom. XVIII, 1896, secția istorică; c) George Ionescu, *Spicuri din trecutul tipografiei cu privire mai ales la tipografiile românești din diferitele epoce*, extras din „Buletinul Exponziunii Generale Române” din 1906, București, 1907, d) I. Antonovici și Gr. Crețu, *Tipografiile, zilo-grafiile, librăriile și legătorile de cărți din Birlad...* Cu o privire asupra tipografiilor din România de la 1801 pînă astăzi, *tschen in den Karpathenländern*, III, Gotha, 1911 f) Virgil Molin, *Album memorativ cuprinzînd biografia și portretele oamenilor de seamă din industria și arta țiparului*, Craiova, 1926; g) Fritz Valjavec, *Der deutsche Kultureinfluss im nahen Südosten, Erster Band*, München, 1940.

1

1847 octombrie 23, Iași. Notă adresată de agentul Prusiei în Moldova Secretariatului de Stat al Moldovei în legătură cu tipărirea unor lucrări necenzurate în tipografia Karl Helintal din Brăila, cu referiri la măsurile de cenzurare a presei impuse deja în Moldova și Transilvania.

Secretariatul de Stat
al Moldovei
Secția I-ia No. 2200
În 23 octobr. Anno 1847
Iași

Notă

Asupra notei ce cinstita K. K. Agenție au adresat Prințului Domn Stăpânitoriu pentru neertatle tipăriri ce s-ar face în tipografia din Ibraila a supusului prusienesc Karl Helintal, gios iscălitul, potrivit cu înalta povățuire răspunde, că precum însuș cinstita Agenție cunoaște că niciodată în acest Prințipat nu s-au urmat o asămîne necuviință fiindcă toate piesăle de orice fire nu sâ tipăresc în Moldova fără a fi mai întâi supusă țenzurii, care având neadormită prîivighere nu au îngăduit a sâ tipări nu numai uvrajuri și tîlmăcîri protivnice dignității și celorlalte cuviinți atingătoare de cărmuire țării dar nici macar pentru megieșătile staturi, încât sâ poată da neîndoeinică încredințare cinstitei Agenții că K.K. guvern poate rămîne cu desăvîrșire încredințat că această măsură care pînă acum s-au păzit cu toată stricteța nu sâ vâ slăbi pe viitorime cu atîta mai mult că și după prîimire aceștii comunicații s-au făcut cuvenita deșteptare deosăbitelor fețe ce sânt însărcinate cu țenzura piesilor. La acest prilej gios iscălitul chiamă luare aminte cinstitei Agenții că deși din partea cărmuirii Moldovii s-au păzit totodiauna ceruta băgare de seamă pentru a nu sâ prileză neplăceri megieșitelor staturi prin țirculații de lucrări sau prelucări scandaloasă, și abătute de la datornica cuviință și respect cătră cărmuire, însă cu părere de rău totodiauna au văzut că aciasta nu sâ urmlază cu rețipropoțitate fiindcă în nenumărate prilejuri s-au ivit în foile Gazetii de Transilvanie feliurite compuniri nu numai asupra celor mai însămnate persoane din acest prințipat, dar încă și asupra cărmuirii, care deși adesaori s-au cerut a sâ stavila unile ca acele care în mai multe rânduri au fost în destul de pășite, dar nici o mărginire nu sâ vede, fiindcă lăle din vreme în vreme sâ ivesc în ace gazetă.

Fiind dar că cerire se face K.K. guvern de a sâ închiedea asămîne tipărire dă cărmuirii Moldovii îndestulă dovadă, că și cele ce s-ar face în protiva interesului, și a filotimii cărmuirii acestei țări nu pot fi suferite; gios iscălitul cu căzuta cînte potfește pe cinstita K.K. Agenție ca sâ binevoiască a mijloci unde sâ cuvine, ca sâ continuiască pe viitorime cu totul o asămîne lovitoare abatire, stăruind a sâ poronci cu asprime ca nici un articol,

lucrare sau prelucrare atingătoare de Moldovaia sâ nu sâ poată tipări în Transilvania pînă cînd nu ar purta asupră-i înnadinsa autorizație a Secretariatului de Stat a Moldovii, binevoind cinstita Agenție a împărtășă știința de rezultatul mijlocirii sale.

Cinstitei K.K. Agenții.

Arh. St. Iași, Tr. 1764, Op. 2013, no. 2182, f. 6—7, Minută.

2

1847 decembrie 16, Iași. Cererea lui Eiseubach agentul Prusiei în Moldova către domnul Moldovei în legătură cu funcționarea tipografiei Karl Hilental din Brăila.

Înălțimea sa Prințul de Meternih prin depeșă din 5 a următorii luni supt no. 8440 însămnază că de vreo doi ani s-au înființat la Ibraila o litografie de către supusul prusesc Karl Hilental în tovărășia cu spițărul și consular agent prusesc Fridrih Martin, care instituit mai întăiu s-au îndeletnicit cu pregătire de hărții neguțitoresti, precum avizuri, comisi-oane, cambii, înștiințări, bileteri de vizite și alte asămîne, și de aceea nici au fost supus prîivigherii localnici poliției sau consulară, acum însă acel institut au cutezat a întindi activitate sa în câmpul mai larg, tipărind piese fugitive precum compoziții directorului vămii din Ibraila, revoluția grecească din anul 1821 în Valahiea și Moldova cu titlure pe cărți că s-au tipărit în litografia din Lipsica în Sacsonia; pentru care agenția din București s-au îndatorit a aduci această faptă la cunoștință Domnului Valahiei, și totodată înălțime Sa însărcinează pe gios iscălitul de a chiama pre înalta și pre înțăleapta luare aminte a Înălțimii Voastre ca sâ binevoiți a porunci de a urma asupra tipografiilor și litografiilor din Moldova polițianească prîivighere nu numai pentru literatura, ci și pentru imitația străinilor hărții de stat. Însămnând pe lăngă această că cărmuire Serbiei prin mijlocire consulii austrie-cesc din Beligrad au luat în această privire măsuru deplin mulțămitoare.

Deci gios iscălitul, supuind această la pre înalta cunoștință a Înălțimii Voastră, cu tot respect, are cînte a vâ ruga, ca sâ binevoiți a poronci de a i se împărtăși cu știință despre rezultat acestii însămnări, pe care, după însărcinare pusă asupra sa, nu va lipsi a-i aduci la cunoștință Înălțimii Sale prin raportul său.

Gios iscălitul căștigînd acest prilej ari cînte a înnoi înălțimii Voastră încredințare de al său adine respect.

Eisenbach

Eși, în 16 Dechemvrii 1847.

Înălțimii Sale Stăpînitorului Domn a Moldaviei etc., etc., etc.

Arh. St. Iași, Tr. 1764, op. 20131, no. 2182, f. 5, traducere.

CLASIFICATORUL TEMATIC – INSTRUMENT DE BAZĂ ÎN CERCETAREA TEMATICĂ

MARIA DOGARU,
GABRIELA HURMUZACHE

În cadrul activităților desfășurate de Arhivele Statului – instituție menită a conserva tezaurul istoric al țării, preocuparea pentru valorificarea izvoarelor istorice ocupă un prim loc. În vederea concretizării acestui important obiectiv, Direcția generală a Arhivelor Statului a luat măsuri pentru continuarea în ritm susținut a publicării de instrumente de informare științifică¹ și pentru intensificarea cercetării tematice.

Activitate de bază în munca arhivistică, cercetarea tematică constă în studierea și fișarea documentelor din fondurile și colecțiile arhivistice, în scopul cunoașterii tuturor informațiilor ce pot răspunde cerințelor cercetării științifice și necesităților activității politice și cultural-educative.

Anii care au trecut de la începerea acestei activități, cit și introducerea informaticii arhivistice² au evidențiat necesitatea îmbunătățirii cercetării tematice, în vederea creșterii eficienței acestui domeniu. În scopul realizării obiectivului menționat mai sus a fost necesară înlocuirea vechiului clasificator tematic elaborat în 1969, cu un instrument de lucru mai complex, corespunzător cerințelor actuale.

Elaborarea noului clasificator a necesitat o amplă documentare care trebuia să înglobeze :

a) Experiența în privința cercetării tematice pe plan național³ și internațional⁴ ;

¹ Menționăm în acest sens : Catalogele de documente (Documentele Țării Românești, vol. II. Documente moldovenești vol. V, precum și suplimentul pentru epoca 1403–1700, Documente românești din Arhivele Statului Brașov vol. II), Indrumătorul în Arhivele Centrale, vol. I, partea a II-a, cit și Indrumătoarele în Filialele Arhivelor Statului Ilfov, Maramureș, Mehedinți, Arad ; volume de documente (privind istoria Brăilei, între 1831–1918, istoria Dobrogei 1831–1877) etc.

² În legătură cu această activitate vezi materialele *Experimentarea prelucrării electronice a datelor în arhivele din România*, în „Revista Arhivelor”, an XLVII, vol. XXXII, nr. 2/1970, p. 490–503 ; Maria Pîrvulescu. *Cotele documentelor și codificarea lor în vederea regdsirii informațiilor*, în „Revista Arhivelor”, an L, vol. XXXV, nr. 2/1973, p. 213–217 ; Ion Dumitru. *Constantin Ciocină. Aplicarea Informaticii în cercetarea documentară a Arhivelor din România*, în „Revista Arhivelor”, an LI, vol. XXXVI, nr. 4/1974 p. 581–595.

³ Un prim pas îl constituie elaborarea de către INIDST a tezaurului național politematic vol. I și II. București, 1973 ; Maria Manolescu-Chivu, Georgeta Lăzărescu. *Metode și sisteme de informare tehnico-științifică*. Edit. Tehnică, București, 1972.

⁴ *Manuel d'Archivistique, Theorie et pratique des Archives publiques en France* (ouvrage élaboré par l'Association des Archivistes français), Paris, 1970, p. 297–303.

b) Tendințele și preocupările în vederea prelucrării operative a informațiilor cu ajutorul echipamentului electronic⁵ ;

c) Observațiile și propunerile făcute de arhiviști în legătură cu aplicarea vechiului clasificator tematic ;

d) Legislația și lucrările de bază privind principalele sfere ale vieții economice, social-culturale și politice⁶ ;

Metodologia de lucru a presupus efectuarea unor operațiuni pe mai multe etape, cum au fost : fixarea domeniilor ce urmau a fi tratate în funcție de informațiile cuprinse în documente și necesitățile cercetării ; întocmirea unor grafice sistematice care să redea sintetic legăturile logice dintre diferitele componente ale fiecărui domeniu ; transpunerea acestora sub formă de liste și codificarea informațiilor.

La baza întocmirii noului clasificator au stat următoarele principii :

1 rigurozitatea științifică ;

2 respectarea legăturilor logice și generice între laturile fiecărei sfere de activitate ;

3 stabilirea gradului de aprofundare a informațiilor în funcție de importanța fiecărui domeniu și materialele arhivistice existente pentru acesta ;

4 uniformizarea terminologiei și a modului de tratare a structurii specifice fiecărei ramuri ;

5 adoptarea unui mod de codificare care să permită în viitor perfectarea sistemului prin adăugarea sau eliminarea unor elemente.

Rigurozitatea științifică a impus folosirea corectă a denumirilor de instituții ; precizarea elementelor de identificare a emitenților și destinatarilor ; încadrarea localităților în unitățile administrative corespunzătoare epocii în care au fost create și regiunii ; rezolvarea problemelor create de folosirea sinonimelor, omonimelor și arhaismelor, folosirea unor termeni consacrați din punct de vedere istoric.

Problema sinonimelor a fost rezolvată prin selectarea unor termeni cu un înalt grad de generalizare, asimilându-se acestora diversele forme sub care o noțiune poate fi exprimată (ex. cuvintele „suhat” și „izlaz” au fost asimilate cu „pășune”, considerat cel mai adecvat pentru a exprima această noțiune).

În ceea ce privește omonimele, pentru diferențierea sensurilor, evitând în acest fel și confuziile, s-au constituit termeni compuși. Așa spre exemplu termenul „bursă” a fost lăsat sub această formă numai pentru „bursa de valori” în timp ce „bursa de studii” și „bursa de mărfuri” au fost specificate ca atare.

⁵ François Bukard, *Arhivele și informatica în Franța*, în „La Gazette des Archives”, nr. 75, 1971, p. 159–177 ; Fugmann R., *Documentarea științifică din punct de vedere al conducerii cercetării*, în „Documentare selectivă”, organizarea sistemului documentar, nr. 11/1970, p. 599–810.

⁶ De un real folos ne-au fost culegerile de legi „Repertoriul general alfabetic al tuturor codurilor, legilor, decretelor legi, convenții, decrete, regulamente etc.”, întocmit de George Alexianu, București, 1940, și „Codul general al României” (codurile, legile și regulamentele în vigoare), redactat de C. Hamangiu, București, 1941.

Pentru perioada mai nouă s-a apelat la Monitorialele oficiale și unele lucrări de sinteză privind anumite domenii de activitate.

În privința gradului de aprofundare, s-a ținut seama atât de necesitățile cercetărilor din perioada actuală și direcția de dezvoltare a acestora în viitor, cât și de cantitatea și importanța documentelor existente în depozitele Arhivelor Statului referitoare la diversele domenii.

În funcție de acești factori s-au stabilit categoriile de date ce urmează a fi exprimate sintetic și problemele ce trebuie tratate detaliat.

Astfel, informațiile care tratează dezvoltarea economică, învățământul, cultura sînt amplu ilustrate în clasificator, în timp de ramurile științei au fost redate concis datorită faptului că în depozitele Arhivelor Statului sînt mai puține documente referitoare la acestea.

Problema uniformizării a fost impusă atât de faptul că unele instituții cu același profil au purtat denumiri diferite de la o epocă la alta, de la o regiune la alta, cât și de emiterea de-a lungul vremii pe teritoriul patriei noastre a numeroase documente scrise în limbi străine, traducerea lor ridicînd probleme în privința terminologiei instituțiilor.

Clasificatorul tematic cuprinde 20 de *clase tematice* care grupează informațiile din principalele domenii de activitate sau răspund unor necesități ale activității arhivistice: industrie; agricultură; comerț; finanțe, credit, bănci, comerțul de asigurări; învățămînt; cultură, artă; religie; sănătate, asigurări sociale; știință; formarea statului național român; transporturi, telecomunicații, poștă; presă; administrație; drept; armată; situație socială; mișcare muncitorească; sport, turism; relații internaționale; urbanism.

În cadrul clasificatorului tematic, informațiile care, în ansamblu, alcătuiesc un domeniu de activitate sînt organizate pe patru nivele de ierarhizare. Astfel, clasele tematice corespund în majoritatea cazurilor unor sfere de activitate, constituind informații de nivel 1, desemnate prin litere majuscule de la A—U. În nivelul 2 se grupează toate temele principale ale fiecărei clase tematice desemnînd de fapt componentele principale ale domeniului respectiv. Acestea sînt evidențiate prin cifre romane.

La rîndul lor, temele se subdivid în subteme care exprimă diversitatea aspectelor activității și se notează cu litere mici ale alfabetului latin.

Ultimul nivel include problemele concrete conținute de documente, care se evidențiază prin cifre arabe. Desemnarea fiecărui nivel printr-o altă formă de notare a fost necesară pentru a se constitui *indicele* ce exprimă sintetic nivelul informației cuprinsă de documentul care a fost cercetat tematic și domeniul în care informația respectivă se încadrează. Astfel, un document în care se relatează despre flora silvică va avea indicele B AGRICULTURA VII ramuri agronomice f SILVICULTURA, 2 FLORA-SILVICĂ.

Întrucît activitatea de cercetare tematică este strîns legată de informatica arhivistică, clasificatorul tematic a căutat să realizeze într-un anumit sens coordonarea acestor activități și ca urmare, unii termeni incluși, scriși cu litere majuscule, sînt de-

semnați drept cuvinte cheie⁷, folosite la prelucrarea automată a informațiilor arhivistice⁸.

Deoarece unele structuri sînt componente ale majorității domeniilor, acestea, au fost formulate în mod asemănător, constituind primele cinci teme. Astfel, tema I „Probleme comune”, existentă în cadrul majorității claselor tematice a fost rezervată următoarelor subteme: a — legislația din sfera de activitate dată; b — informații privind acțiuni și manifestări de afirmare a domeniului respectiv (conferință, congres, expoziție, muzeu); c — informații statistice ale clasei tematice respective.

Tema II include formele de organizare specifice ramurilor respective. În cadrul acestei teme, informațiile se subdivid în următoarele categorii:

1 instituțiile oficiale care au dirijat activitatea (date privind înființarea, desființarea, reorganizarea sau informații asupra activităților);

2 societățile și asociațiile create în acel domeniu;

3 stabilimentele care au asigurat desfășurarea activității.

Tema III înglobează informații privind personalul care a funcționat în cadrul instituțiilor sau stabilimentelor specifice clasei tematice tratate (numiri, avansări, decorări, transferări etc.).

Problemele referitoare la pregătirea cadrelor prin cursuri de calificare (cursuri de scurtă durată, calificare la locul de muncă) și preocupările pentru perfecționarea acestora (reciclare, cursuri de perfecționare, cursuri post-universitare, doctorat, stagii în străinătate) sînt cuprinse în tema IV.

Următoarea temă concentrează informațiile privind preocupările pentru dotarea și dezvoltarea domeniului respectiv. În cadrul acestora, au fost incluși unii termeni selectați cuvinte cheie cum sînt: CONSTRUCȚIE, INVESTIȚIE, SUBVENȚIE, SUBSCRIPTIE etc.

În continuare, clasificatorul cuprinde pentru fiecare clasă tematică temele specifice ramurii. Astfel, la clasa tematică „AGRICULTURA” mai sînt cuprinse următoarele teme: Proprietate agricolă (VI), ramuri agronomice (VII), ramuri neagronomice (VIII), calamitate naturală (IX), protecția muncii (X).

La rîndul lor acestea se subdivid în felul următor: VI — proprietatea agricolă cuprinde: formele de proprietate (individuală, obște sătească, proprietate orașenească, proprietate comunală și de stat); formele de posesiune (domeniul coroanei, domeniul erarial, sesie, lot ajutător, și circulația proprietăților agricole (vînzare, danie, expropriere etc.) relațiile între țărani, proprietari și arendași (arendă, dijmă, învoială agricolă, urbană etc.). Întreprinderile agricole cu diversele lor forme. Tema VII — se compune din principalele ramuri ale agriculturii: floricultura, legumicultura, agrotehnica, pomicultura, viticultura, silvicultura etc. Ramurile neagronomice: apicultura, avicultura, sericicultura și zootehnia sînt grupate în tema VIII.

La clasa tematică COMERȚ, după cele cinci teme (probleme comune, forme de organizare, personal,

⁷ Prin cuvînt cheie se înțelege cuvîntul sau sintagma reprezentînd un concept unic care servește la descrierea conținutului unui document, în vederea indexării acestuia.

⁸ De exemplu, trei dintre nivelele în care a fost încadrat documentul referitor la FLORA SILVICĂ sînt cuvinte cheie (AGRICULTURA SILVICULTURA și FLORA SILVICĂ) iar un nivel (ramuri agronomice) nu este cuvînt cheie.

învățămînt de pregătire a cadrelor, înzestrare-dezvoltare) urmează tema VI — ramuri comerciale, care se subdivide în : COMERȚ INTERN și COMERȚ EXTERN, acestea avînd la rîndul lor următoarele subdiviziuni : la COMERȚ INTERN — piață comercială (tîrg, bilci, comerț de stat, comerț cooperatist etc.), tipuri de comerț (comerț cu ridicata, cu amănuntul, alimentație publică, comerț ambulant, anticariat, prestări servicii etc.) ; la COMERȚ EXTERN sînt cuprinse următoarele probleme : import, tranzit, sistem vamal (vamă, taxă, tarif, contrabandă), piață externă (bursă de mărfuri, tîrg internațional, tîrg de mostre) ; o altă temă, „marfă” (VII), grupează principalele produse industriale și agricole ce pot constitui obiectul schimbului : aliment, cereale, combustibil, instalație, materie primă etc., următoarea temă privește marketingul (VIII). Tema IX, rezervată monopolului comercial, include următoarele subdiviziuni : monopol, comercial particular, specific epocii feudale (circumscris, morărit, măcelărit) și monopol comercial de stat, în care se specifică produsele monopolizate (băuturi alcoolice, sare, tutun, chibrituri). O altă temă (X) înglobează informațiile referitoare la activități comerciale (vînzare, preț, speculă, licitație, faliment etc.). Ultima temă (XI) concentrează datele referitoare la criza comercială.

Trebuie menționat faptul că în structurile clasificatorului tematic vor fi clasate numai informațiile referitoare la evenimentele privind istoria poporului român. Datele care privesc evenimentele petrecute în alte țări, ilustrate de documentele conservate în Arhivele Statului din România, se vor grupa în tema SITUAȚIE INTERNAȚIONALĂ de la clasa tematică RELAȚII INTERNAȚIONALE.

În scopul de a oferi arhiviștilor care întocmesc fișe tematice posibilități de precizare a unor informații, clasificatorul a fost completat cu unele liste anexe, cum sînt : lista tratatelor externe încheiate de-a lungul anilor de țările române, lista organizațiilor create și conduse de P.C.R. etc.

Pentru verificarea modului în care problemele cuprinse în clasificator răspund preocupărilor diverselor categorii de cercetători, noul clasificator tematic elaborat de Serviciul Informatică a fost dat spre consultare unor instituții de specialitate care prin natura activității lor au strîns legături cu izvoarele documentare (Academia de studii sociale și politice „Ștefan Gheorghiu”, Institutul de istorie al Academiei R. S. România, „N. Iorga”, Universitatea din București — Facultatea de istorie, Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., Centrul de istorie și teorie militară, Academia de științe economice, Academia de științe medicale, Institutul central de informatică, Oficiul național de mărci și standarde, Centrul de informatică documentară), solicitîndu-le observații asupra conținutului și forme de prezentare. Apreciînd conținutul, instituțiile menționate mai sus au făcut și interesante propuneri pentru îmbunătățirea organizării informațiilor în cadrul claselor tematice.

Acest important instrument de lucru, după ce a fost aplicat experimental timp de un an de zile, urmează să fie definitivat pe baza observațiilor și propunerilor făcute de arhiviști.

Considerăm că aplicarea lui în cercetarea tematică va contribui nu numai la o bună orientare a arhiviștilor preocupați de această muncă, dar va sta

la baza constituirii fișierelor tematice locale și la crearea fișierului central SARIAS.

Rezultat al muncii stăruitoare a colectivului de arhiviști de la Serviciul Informatică Arhivistică (Maria Pîrvulescu, Maria Dogaru, Ștefan Stănculescu, Eleonora Mitrescu, Gabriela Hurmuzache), clasificatorul tematic reprezintă un nou pas pe linia valorificării complexe a informațiilor incluse în tezaurul istoric al țării.

DIN VIAȚA UNOR ARHIVE

Documentele create de instituții, întreprinderi și celelalte organizații constituie un bogat izvor de cunoaștere asupra evoluției poporului nostru în toate laturile vieții sale. Datorită importanței deosebite pe care o au documentele, ele sînt considerate valori de interes național cărora statul le acordă protecția cuvenită. Printre măsurile luate de stat, menite să asigure ocrotirea acestor valori, este constituirea Fondului Arhivistic Național în baza Decretului nr. 472/1971, completat prin Decretul nr. 206/1974.

Organizațiile socialiste și celelalte organizații deținătoare și creatoare de documente cu caracter de izvor probatoriu au obligația, în lumina prevederilor acestei legi, să inventarieze, să selecționeze și să păstreze în bune condiții aceste documente, pentru a putea fi folosite în scopuri științifice și practice și a le asigura, în același timp, o viață îndelungată.

Unele organizații socialiste ca, de exemplu, Ministerul Industriei Chimice, au înțeles importanța documentelor pe care le crează și, în consecință, au asigurat condiții bune de păstrare a lor, repartizînd spații corespunzătoare de arhivă, amenajate cu rafturi metalice pentru așezarea dosarelor, registrele și a altor genuri de documente. Depozitele sînt curat întreținute, aerisite cu regularitate și dotate cu mobilier necesar efectuării lucrărilor de cercetare în arhive. Merită, de asemenea, să relevăm faptul că întreaga arhivă, atît cea veche creată de instituțiile care i-au precedat în această ramură, cît și cea curentă, este inventariată și selecționată. Prin aceasta, a fost pusă la dispoziția economiei naționale o însemnată cantitate de maculatură și s-a eliberat spațiul necesar preluării în depozite a documentelor curente existente la compartimentele de muncă.

În vederea constituirii în mod științific a arhivei curente, a fost introdus sistemul de registratură prevăzut de noile reglementări și s-a pus în aplicare nomenclatorul dosarelor și indicatorul de termene de păstrare la toate unitățile din această ramură.

O preocupare sporită pentru munca de arhivă există și la unitățile din ramura industriei siderurgice. Atît în cadrul ministerului cît și la majoritatea unităților din subordinea acestuia, arhiva este ordonată, inventariată și selecționată, iar cea curentă se constituie potrivit prevederilor legislației în vigoare. Pentru lucrări de bună calitate, Ministerul Industriei Metalurgice a organizat cursuri de instruire a personalului de arhivă și de la unitățile

în subordine din București, unde au fost prelucrate și analizate prevederile Decretului nr. 472/1971 și alte norme referitoare la munca de arhivă și la organizarea ei. De asemenea, au fost luate măsuri de păstrare în condiții cit mai bune a documentelor de către majoritatea unităților din această ramură care să le asigure viață îndelungată și posibilități de valorificare în scopuri documentar-științifice și practice. Spre exemplificare prezentăm modul de păstrare a documentelor la una din unitățile în subordine și anume la Întreprinderea metalurgică din Iași.

Datorită preocupărilor mai constante pentru activitatea de arhivă Ministerul Afacerilor Externe a reușit să încheie lucrările de evidență primară și să treacă la elaborarea de instrumente superioare de evidență și informare — inventare tematice, cataloage de documente ș.a. ceea ce a creat posibilitatea valorificării pe scară mai largă a documentelor.

Grija manifestată de majoritatea instituțiilor și întreprinderilor din țară față de documentele ce le creează și le dețin, reflectă gradul de cunoaștere de către factorii de răspundere a importanței izvoarelor scrise pentru reconstituirea istoriei oricărui fenomen.

La o serie de organizații însă, lucrările de arhivă sînt în urmă, iar condițiile de păstrare a lor nu sînt dintre cele mai corespunzătoare. Așa spre exemplu, la unitățile din ramura agricolă, industriei ușoare, comerțului exterior, mai sînt încă mari cantități de arhivă veche neinventariată și neselecționată, fapt ce nu permite valorificarea documentelor. O parte dintre unitățile acestor ramuri nu acordă suficientă atenție lucrărilor de constituire și de evidență a arhivei curente, ceea ce va crea greutate procesului de selecționare a valorii documentelor, de stabilire a celor de importanță istorico-științifică și eliminarea celor fără de valoare.

Trebuie să avem în permanență în vedere că documentele oglindesc concepția și munca generațiilor de oameni care s-au succedat de-a lungul vremii, că ele sînt valori autentice, care rămîn după toate eforturile creatoare, materiale și spirituale, că ființa unui popor este dovedită de istorie, iar aceasta, la rîndul ei, este fondată pe izvoare documentare. Toate acestea conferă documentelor dreptul natural de a cere mai mult de la cei ce le creează și le păstrează.

VASILE NICULA

Contravenții la Decretul nr. 472/1971 privind Fondul Arhivistic Național. Competența de rezolvare a plîngerilor revine după caz șefilor filialelor județene ori directorului general al Direcției generale a Arhivelor Statului și nu instanțelor judecătorești *.

Prin sentințele civile nr. 4237 din 7 august 1975 (dosar nr. 6198/1975) și 4065 din 29 iulie 1975 (dosar nr. 5992/1975) Judecătoria Drobeta Tr. Severin a

* Pentru a ilustra modul corect de aplicare a prevederilor Decretului 472/1971, publicăm comentariu referitor la contravențiile a căror rezolvare intră în competența filialelor județene sau a Directorului general al Arhivelor Statului.

admis plîngerile petiționarilor R. N. și C. V. (angajați ai IJECOOP primul în funcția de director și secundul în funcția de arhivar) împotriva proceselor-verbale de contravenție din 23 iunie 1975 încheiate de împuternicitul Filialei Arhivelor Statului Mehedinți prin care au fost sancționați cu 800 și respectiv 600 lei pentru contravenția prevăzută de art. 49 lit. d din Decretul nr. 472/1971, anulînd procesele verbale și exonerînd petiționarii de plata amenzilor aplicate.

Pentru a ajunge la soluția dată, prima instanță a reținut că vinovați de modul defectuos al păstrării documentelor de arhivă se fac alți angajați care au ca sarcină expresă de serviciu păstrarea și depozitarea arhivei.

Împotriva celor două sentințe a introdus recursuri extraordinare Procurorul General al R.S.R. cu motivarea că, procedînd la judecarea plîngerilor, prima instanță a pronunțat sentințe nelegale afectate de nulitate, întrucît în aceste situații competența de rezolvare revine exclusiv șefului Filialei județene a Arhivelor Statului și nu instanței de judecată.

Critica formulată fiind găsită întemeiată, Tribunalul județean, în baza art. 312 lit. b Cod proc. civilă, a admis recursurile extraordinare formulate, casînd cele două sentințe și dispunînd trimiterea dosarelor șefului filialei județene a Arhivelor Statului Mehedinți.

Tribunalul județean Mehedinți, deciziile civile nr. 1557 și 1558 din 25 noiembrie 1975.

★

Avîndu-se în vedere importanța deosebită pe care o reprezintă pentru activitatea științifică și practică, documentele sub diversele lor forme (manuscrite, tipărituri, hărți, desene, filme, benzi magnetice, fotografii ș.a.) a apărut și necesitatea unei reglementări juridice în legătură cu evidența, păstrarea și folosirea acestor documente, precum și cu privire la protejarea lor împotriva eventualelor distrugerii ori pierderi.

Prin Decretul nr. 353 din 26 iulie 1957 și H.C.M. nr. 1119 din 19 august 1957 a fost înființat Fondul Arhivistic de Stat și Direcția Generală a Arhivelor Statului, stabilindu-se totodată și modul de administrare a fondului arhivistic sus-menționat.

Nemaicorespunzînd stadiului dezvoltării continue a statului nostru, dispozițiile acestor acte normative au fost înlocuite cu cele ale Decretului nr. 472 din 20 decembrie 1971 privind Fondul Arhivistic Național prin care s-a dat o sferă mai cuprinzătoare fondului arhivistic, incluzîndu-se pe lîngă documentele cu caracter de stat și cele de interes național deținute de organizațiile obștești, culte religioase ori chiar de persoane fizice.

În scopul asigurării unei protecții mai eficiente din partea statului a Fondului Arhivistic Național, acest decret, devenit ulterior Legea nr. 20/1972, a fost modificat prin Decretul nr. 206 din 31 octombrie 1974 și apoi republicat cu o nouă numerotare a articolelor și cu actualizarea denumirilor unor organe (care între timp și-au schimbat denumirile) în Buletinul Oficial, Partea I-a, nr. 155 din 10 decembrie 1974.

În cadrul acestor modificări, au fost făcute unele completări și precizări în legătură cu obligația de

punerii documentelor care constituie fond arhivistic național, cum și o serie de prevederi de natură să ducă la îmbunătățirea condițiilor de conservare și valorificare a tuturor materialelor ce formează acest fond. Totodată, în afara faptelor incriminate ca infracțiuni, au fost prevăzute și unele sancțiuni contravenționale pentru alte fapte de mai mică pericolozitate cum sînt : nedeclararea sau nepredarea în termen a documentelor ce constituie fond arhivistic național, ca și pentru unele fapte de natură a prejudicia evidența, termenele de păstrare ori buna conservare a documentelor.

Aceste fapte, sînt contravenționalizate de art. 49 din decretul republicat, numai în măsura în care nu întrunesc elementele unei infracțiuni, sancțiunile ce se pot aplica variind, după caz, de la 100 la 500 lei sau de la 500 la 2 000 lei.

Constatarea contravențiilor ca și aplicarea sancțiunilor se face după caz de : a) angajații ai Direcției generale a Arhivelor Statului ; b) șefii filialelor județene și a municipiului București și c) de angajații filialelor județene ori ai municipiului București, împuterniciți în acest scop de șefii acestora, urmînd ca soluționarea plîngerilor împotriva proceselor-verbale de constatare și amendare să se facă în raport de calitatea agentului instrumentator.

În adevăr, potrivit art. 53 din decret, în cazul contravențiilor constatate de angajații Direcției generale împuterniciți de directorul general al Direcției Arhivelor Statului, ori de șefii filialelor județene și a municipiului București (art. 51 lit. a și b) plîngerea se soluționează de către directorul general al Direcției generale a Arhivelor Statului.

În cazul însă, cînd constatarea și sancționarea a fost făcută de angajații filialelor județene ori ai municipiului București împuterniciți în acest scop de șeful acesteia (art. 1 lit. c) plîngerea se solu-

ționează de către șefii filialelor județene și a municipiului București ale Arhivelor Statului.

Se poate vedea astfel, că deși potrivit art. 34 din Legea nr. 32/1968 în cazul contravențiilor pentru care actul normativ prevede o amendă de peste 1 000 lei, competența de soluționare a plîngerilor revine judecătoriei în a cărei rază teritorială a fost săvîrșită contravenția, în materia contravențiilor privind Fondul Arhivistic Național prevăzute de art. 49 din Decretul nr. 472/1971 republicat, avem de-a face cu o derogare.

În spețele pe care le adnotăm, este vorba de două contravenții prevăzute de art. 49 lit. d (păstrarea documentelor din arhiva organizației în încăperi expuse pericolelor de inundație, incendiu ori depozitarea documentelor fără luarea măsurilor de protecție) ce au fost constatate de către un angajat al Filialei județene Mehedinți și pentru care sancțiunea legală este de 500 la 2 000 lei.

În această situație, soluționarea plîngerilor formulate de către C.V. și R. N. revenea șefului filialei județene Mehedinți a Arhivelor Statului și nici într-un caz Judecătoriei Drobeta Tr. Severin care a pronunțat astfel, în aceste situații, soluții nelegale.

Ținînd seama doar de cuantumul maxim al amenzii legale, Judecătoria Drobeta Tr. Severin a aplicat în cele două spețe, în mod eronat dispozițiile art. 34 din Legea nr. 32/1968 considerîndu-se competentă să soluționeze aceste plîngeri fără a observa dispozițiile derogatorii ale Decretului nr. 472/1971.

Pentru motivele arătate, considerăm ca nelegale cele două sentințe ale Judecătoriei Drobeta Tr. Severin, competența revenind în această situație șefului filialei Mehedinți a Arhivelor Statului, unde în mod corect, odată cu casarea lor, tribunalul județean a dispus trimiterea dosarelor.

IONEL GAL
Directorul general
al Arhivelor Statului

VRABIE MIHAI
Consultant
Ministerul Justiției

COLECȚIA „ACHIZIȚII NOI”. TABEL DE CORESPONDENȚA COTELOR, SITUAȚIA NUMERICĂ ȘI CRONOLOGICĂ PE PACHETE *

MARCEL D. CIUCĂ

Între numeroasele fonduri și colecții de documente aflate în depozitele Arhivelor Istorie Centrale, colecția *Achiziții Noi* ocupă un loc deosebit, prin volumul mare de documente din care este constituită și prin varietatea informațiilor pe care le găsim în ele.

Această colecție, sub forma în care se găsește astăzi, a fost organizată în anul 1950. Înainte de această dată existau mai multe colecții mici și fondulețe, create în funcție de modul cum au intrat materialele respective la arhive. Așa cum reiese din inventarul general publicat în anul 1939¹ și din inventarele colecției, la acea dată și pînă în 1950 existau în mod independent următoarele colecții și fondulețe: *Donatii*, cuprinzînd 41 de pachete; *Documente cumpărate*, formate din 10 pachete; *Documente de familie*, în care se găseau 45 de fondulețe personale; *Documente de la grefele instanțelor judecătorești* (11 din Țara Românească și 17 din Moldova), la care se mai adăugau 8 pachete de documente în colecția *Depuneri provizorii* și 48 în colecția *Diverse Istorie Noi*. În anul 1950 toate aceste colecții și fondulețe au fost contopite, dîndu-se numere în continuare tuturor pachetelor lor și creîndu-se astfel impunătoarea colecție *Achiziții Noi*. Uneori din două, trei sau mai multe pachete s-a format unul singur, mai mare, după cum reiese din tabelul alăturat, fără însă a se mai reordona cronologic documentele în cadrul noului pachet. Iată, spre pildă, pachetul cu numărul XXXI este format din primele cinci pachete ale fostei colecții *Documente cumpărate*, primul document are data 1798, iar al șaselea 1453.

O situație aparte prezintă documentele provenite de la grefele instanțelor judecătorești, care se încadrează în colecție între pachetele nr. CCCIX—MMDCVIII și MMDCXXI—MMDCXX, fiind deci 2300 pachete. Prin 1905 ministrul de justiție, Constantin Sărățeanu, făcînd o inspecție pe la tribunale a constatat bogăția de documente istorice ce se aflau la ele și a dat dispoziție să fie depuse la Arhivele Statului. Aici s-au organizat abia prin 1950. Surprinde faptul că foarte multe

pachete dintre acestea sînt formate din puține documente, de cele mai multe ori din unul sau două. Explicația acestui lucru ne-o dau notele aflate în fața inventarelor respective², care arată că: „toate aceste documente se aflau în plicuri conținînd unul sau mai multe unități de păstrare, care desigur corespundeau unui dosar format în cadrul tribunalului respectiv. La organizarea și inventarierea lor s-a ținut seama de acest lucru și documentele s-au clasat cronologic în cadrul fiecărui plic, care a constituit și un pachet în cadrul fragmentului de fond respectiv“. Aceste documente nu s-au împărțit pe la fondurile tribunalelor, pentru că, nefiînd provenite din activitatea lor, ci fiind documente depuse de părți pentru susținerea drepturilor lor, sub formă de copii sau originale, mergînd cu vechimea pînă în secolul al XIV-lea, s-a socotit că este mult mai bine ca să stea toate la un loc.

După constituirea noii colecții s-au adunat aici, pachet după pachet, documentele intrate în arhive pe diverse căi (cumpărări, donații etc.), mai puțin cele care prin conținutul lor se puteau integra la un fond sau colecție existente.

Colecția *Achiziții Noi* cuprinde cca. 55330 de unități de păstrare, ceea ce, după cum bine se știe, nu înseamnă număr de documente, acestea fiind mult mai multe și luînd în considerare numai documentele complete, fără a mai socoti pe cele sub formă de mențiuni, rezumate, regeste etc. Anii extremi ai documentelor colecției sînt 1385—1968 și sînt cuprinse în 54 de inventare: nr. 83—127, 827, 834, 894—900, 1297.

În tabelul alăturat am indicat cota actuală a documentelor și cota veche, pentru cele care au avut și altă cotă, numărul de documente și anii extremi pentru fiecare pachet, cît și în ce inventar și la ce filă se găsește fiecare. Pentru a ușura cercetarea din partea celor interesați, am indicat și provincia istorică sau țara la care se referă documentele respective, iar la rubrica „Observații“ am arătat dacă sînt documente mutate în alte colecții și unde, cît și faptul dacă în pachetele respective există perilipsisuri de documente și de cînd încep, fiind știut că sînt pachete de documente ce au anii extremi foarte recent, însă conțin perilipsisuri cu copii și rezumate de documente mult mai vechi. Unele pachete de documente sînt prinse de două ori în inventare, lucru care reiese din rubrica „Observații“.

Sperăm ca acest tabel să constituie un instrument de lucru ajutător pentru cei ce vor studia colecția *Achiziții Noi*, clarificîndu-i asupra materialului ce au de parcurs.

¹ *Inventarul Arhivelor Statului-București, Cernăuți, Chișinău, Cluj, Craiova, Iași, Năsăud, Timișoara, Brașov, București, 1939, p. 135—137, 142—143, 144, 235—236.*

* Continuarea lucrării se va publica în nr. 2/1976.

² Spre pildă, inv. nr. 98—104.

Cota actuală	Cota veche	Nr. u.p.	Anii extremi	Inv. nr.	Pag. nr.	Conținut	Observații
1	2	3	4	5	6	7	8
A. N.	Donații						
I	I	10	1800—1853	83	1—2	Ț. Rom.	—
II	II	2	1720—1857	„	3	Mold.	—
III	III	7	1654—1766	„	4—5	„	—
IV	IV	1	1632	„	7	Ț. Rom.	—
V	V	3	1849—1862	„	8	„	—
VI	VI	12	1741—1861	„	9—10	Mold.	—
VII	VII	2	1851	„	13	Ț. Rom.	—
VIII	VIII	3	1435—1676	„	14	„	—
IX	IX	2	1615—1840	„	15	Mold.	—
X	X	3	1744—1834	„	16	Ț. Rom.	—
XI	XI	26	1843—1851	„	17—19	Mold. și Ț. Rom.	—
XII	XII	3	1807—1815	„	20	Ț. Rom.	—
XIII	XIII	6	1827—1857	„	21	Mold.	—
XIV	XIV	1	1910	„	22	România	—
XV	XV	16	1820—1876	„	26	Ț. Rom.	—
XVI	XVI	11	1723—1916	„	28—29	—	Trecute în colecția „Fotogr. de doc.“, pach. VI.
XVII	XVII	3	1655—1698	„	30	—	Idem, VII.
XVIII	XVIII	1	1822	„	31	Ț. Rom.	—
XIX	XIX	40	1533—1880	„	32—36	Mold.,	—
XX	XX	65	1815—1871	„	42—48	—	—
XXI	XXI	2	1874	„	51	Silistra	—
—	XXII	2	—	—	—	—	Trecute în col. „Mss.“, nr. 1152, 1153.
XXI/3	XXIII	1	1528	83	53	Mold.	—
XXI/4	XXIV	1	1787	„	54	Ț. Rom.	—
—	XXV	2	—	—	—	—	Trecute în colecția „Mss.“, nr. 1229, 1230.
XXI/5—7	XXVI	3	1829—1832	„	56	Mold.	—
XXI/8—9	XXVII	2	sec. XIII, 1861	„	57	Diverse	—
XXI/10—11	XXVIII	2	1793—1823	„	58	Ț. Rom.	—
XXI/12—41	XXIX	30	1646—1862	„	59—62	„	—
XXII	C. Grecescu	8	1543—1654	„	65	„	—
XXII/9—14	XXX	6	1848—1849	„	67	Trans.	—
XXII/15	XXXI	1	fără dată	„	68	Mold.	—
XXII/16—17	XXXII	2	1596—1670	„	69	Ț. Rom.	—
XXII/18	XXXIII	1	1682	„	70	„	—
XXII/19	XXXIV	1	1472	„	71	Mold.	—
XXII/20	XXXV	1	1581	„	72	Ț. Rom.	—
—	XXXVI	3	1778—1814	—	—	—	Lipsă ante. întocmirii inv.
XXII/21—23	XXXVII	3	1570—1849	„	73	Mold., Ț. Rom.	—
XXII bis	XXXVIII	19	1849—1884	„	74—75	„	Diverse foi volante.
—	XXXIX	11	1411—1467	—	—	—	Lipsă ante. întocmirii inv.

1	2	3	4	5	6	7	8
XXIII	XL	230	1787—1834	—	—	—	Lipsă ante. întocmirii inv.
XXIV	XL	94	1834—1848	84	1—9	Ț. Rom.	—
XXV	XLI	50	1573—1863	„	11—14	Mold.	—
XXV/51—54	XLII	4	1568—1627	„	15	Ț. Rom.	—
—	XLIII	16	—	—	—	—	Planșe cu sigilii în ceară roșie.
XXVI	XLIV	26	1822—1942	„	16—18	„	Nr. 37 trecut la colecția „Mss.“, nr. 1158.
XXVI/27—32	XLVIII	6	1811—1840	„	19—20	Mold.	—
XXVI/33—37	XLIX	5	1778—1860	„	22	Ț. Rom.	—
XXVI/38—39	L	2	1832—1839	„	23	Mold.	—
XXVI/40—47	LVI	8	1775—1857	„	24	Mold.	—
XXVII	LVII	20	1587—1840	„	28—29	Ț. Rom.	—
XXVIII	LVII bis	21	1778—1887	„	30—31	Mold.	—
XXIX	XLV	53	1819—1865	„	32—35	Ț. Rom.	—
XXIX/54—70	XLVI	17	1828—1867	„	36—37	„	—
XXIX/71—77	XLVII	7	1817—1836	„	38	Mold.	—
—	LVIII	7	1543—1654	—	—	—	Lipsă ante. întocmirii inv.
XXX	LIX	31	1498—1763	„	42—44	Ț. Rom.	—
	<i>Documente cumpărate</i>						
XXXI	I	4	1798—1824	„	46	„	—
XXXI/5	II	1	1837	„	47	Mold.	—
XXXI/6—8	III	3	1453—1663	„	48	Trans.	—
XXXI/9—11	IV	3	1690—1738	„	49	Ț. Rom.	—
XXXI/12—22	V	11	1787—1839	„	50	Mold.	—
XXXII	VI	11	1617—1863	„	56—57	Mold., Ț. Rom.	—
XXXII/12	VII	1	1742	„	58	Ț. Rom.	—
XXXII/13—21	VIII	9	1800—1857	„	59—60	Mold.	—
XXXIII	IX	42	1482—1886	„	62—65	„	—
XXXIV	X	39	1589—1901	„	66—69	„	—
XXXIV/40—41	XI	2	1587—1634	„	70	Ț. Rom.	—
—	XII	1	—	—	—	—	Trecut în colecția „Mss.“, nr. 1231.
XXXV	XIII	25	1564—1818	„	72—74	„	—
XXXVI	XIV	49	1815—1857	„	78—82	Mold.	—
XXXVII	XV	11	1560—1641	„	86—88	Mold.,	2 trecute în colecția „Peceti“, nr. 238, 239.
XXXVII/12—42	XVI	31	1639—1865	„	90—93	Mold.	—
XXXVIII	XVII	41	1435—1813	„	96—100	Mold., Ț. Rom.	—
XXXVIII/42—48	XVIII	8	1492—1563	„	102—103	Mold.	1 trecut în colecția „Peceti“, nr. 247.
XXXVIII/50—52	XIX	3	1563—1817	„	104	„	—
	<i>Depuneri provizorii</i>						
XXXIX	I	3	1852—1853	„	108	Ț. Rom.	—
XXXIX/4—5	II	2	1611—1612	„	109	Trans.	—

1	2	3	4	5	6	7	8
XXXIX/6-98	III	97	1599-1875	84	110-117	Diverse	—
XL	IV	47	1532-1858	„	124-128	Ț. Rom.	—
XLI	V	163	1665-1864	„	130	—	Fișate global.
XLII	VI	2	1600-1638	„	134	Ț. Rom.	Dep. N. Cristescu.
XLII/3-6	—	4	1735-1803	„	134v.-135	„	„ Ef. Spit. Civile
XLII/7-9	VII	3	1679-1831	„	136	„	—
—	VIII	75	1516-1603	„	—	—	Înapoiate la Bistrița-Năsăud.
—	IX	—	—	—	—	—	Sărit la numero-tare.
XLIII	X	29	1636-1836	„	137-139	Ț. Rom.	—
XLIII/30-35	XI	6	1818-1851	„	140	„	—
	<i>Diverse istorice noi</i>						
XLIV	I	28	1810-1864	„	143-144	Mold.,	—
XLV	II	5	1528-1831	„	147	Mold.	—
XLVI	III	1	1927-1937	85	1	D. Onciul	—
XLVII	IV	1	1911-1922	„	2	„	—
XLVIII	V	1	—	„	3	Col. M. Seulescu și bibl. Paul Gore	Cataloage.
XLIX	VI	1	1885	„	4	Printz Karageorghievici al Serbiei	—
L	VII	1	1895	„	5	Valeriu Braniște	—
LI	VIII	87	1826-1835	„	11-12	Ț. Rom.	—
LII	IX	87	1847-1898	„	23-32	„	—
LIII	X	88	1823-1914	„	33-42	Ț. Rom., Galiția	—
LIV	XI	379	1823-1900	„	45-90	Mold., Ț. Rom.	—
LV	XII	95	1800-1877	„	91-101	Mold.	—
LVI	XIII	1	1941	„	103	Rom.	—
LVII	XIV	26	1805-1870	„	104-107	Mold.	—
LVIII	XV	2	1866	„	111	Rom.	—
LIX	XVI	9	1864-1888	„	112	Mold.	Conține 175 doc.
LX	XVII	28	1529-1801	„	113-116	Ț. Rom.	—
LXI	XVIII	948	1803-1899	„	121-199	Mold.	—
LXII	XIX	1	1942	23	1	—	—
LXIII	XX	3	1638, 1902-1907	„	3	Hasdeu	—
LXIV	XXI	6	1710-1826	„	5-6	Mold., Ț. Rom.	—
LXV	XXII	4	1941	„	7-8	Rom.	—
LXVI	XXIII	20	1864-1881	„	9-12	Mold.	Ipoteci
LXVII	XXIV	3	1849-1911	„	21-22	Mold., Polonia	—
LXVIII	XXV	3	1826-1909	„	23-32	Div. chitanțe	Conține 309 doc.
LXIX	XXVI	5	1943-1944	„	37	Rom.	—
LXX	XXVII	10	1832-1093	„	39-41	Mold., Rom.	—
LXXI	XXVIII	306	1634-1892	„	49-115	Ț. Rom.	—

1	2	3	4	5	6	7	8
LXXII	XXIX	18	1854—1901	86	117—130	Div. acte judecătorești	Conține 266 doc., 81 din ele în lb. maghiară.
LXXIII	XXX	8	1680—1848	„	137—139	Ț. Rom.	—
LXXIV	XXXI	5	1622—1839	„	143—145	„	—
LXXV	XXXII	6	1684—1818	„	147—148	Mold.	—
LXXVI	XXXIII	1	1573—1777	„	149—151	—	Caiet cu 10 copii de doc.
LXXVII	XXXIV	12	1649—1847	„	153—156	Buc.	—
LXXVIII	XXXV	10	1792—1865	„	157—160	„	—
LXXIX	XXXVI	12	1740—1798	„	161—164	„	—
LXXX	XXXVII	17	1628—1699	„	165—167	Ț. Rom.	—
LXXXI	XXXVIII	3	1643—1862	„	169	„	—
LXXXII	XXXIX	2	1667—1784	„	171	„	—
LXXXIII	XL	1	1646—1785	„	173	„	Mai multe copii de doc.
LXXXIV	XLI	4	1644—1697	„	175	„	—
LXXXV	XLII	17	1700—1862	„	177—179	„	—
LXXXVI	XLIII	6	1573—1844	„	189	„	—
LXXXVII	XLIV	9	1834—1846	„	191—192	„	—
LXXXVIII	XLV	8	1621—1687	„	193—194	„	—
LXXXIX	XLVI	8	1611—1844	„	195—197	Ț. Rom., Mold.	—
XC	XLVII	33	1545—1838	„	205—214	Ț. Rom.	—
XCI	XLVIII	80	1609—1695	„	217—231	Mold.	—
	<i>Documente de familie</i>						
XCII	Alexandrescu	86	1644—1899	„	237—249 și dubl. 253—274	Ț. Rom	—
XCIII	P. Apostiu	4	1627—1676	„	275—276	„	—
XCIV	Barbu Bellu Baron	67	1562—1849	„	277—293	„	—
XCV	C. Șt. Bolintineanu	3	1607—1883	„	305—306	„	—
XCV a	Al. Bolintineanu	11	1742—1883	„	301—303	„	—
XCVI	I. Buznea-Huși	30	1782—1894	87	1—6	Mold.	—
XCVII	D. Brătășanu	21	1634—1816	„	9—16	Ț. Rom.	—
XCVIII	I. Brescanu	1	1615	„	17	„	—
XCIX	Al. Ene-Cachi	1	1903	„	19	Rom.	—
C	Ioniță Călinoiu	5	1638—1818	„	21—22	Ț. Rom.	—
CI	I. A. Cantacuzino	50	1579—1856	„	29—36	Mold.	—
CII	Casa Safta Castrișoia, I	44	1609—1698	„	37—52	Ț. Rom.	Doc. din pach. CIII și CIV sînt numerotate în continuarea lui CII.
CIII	„	45—107	1698—1811	„	51—66	„	1 la „Mss.“.
CIV	„	108—157	1812—1875	„	66—77	„	—
CV	Idem, II, III	70	1599—1883	„	85—104	„	—
CVI	Idem, IV	45	1573—1883	„	105—119	„	—
CVII	Idem, V, VI	68	1633—1801	„	121—135	„	—
CVIII	Idem, VII, VIII, IX, X, XI, XII, XIII, XIV	157	1735—1855	„	137—194	„	—

1	2	3	4	5	6	7	8
CIX	Ș. Cioculescu	4	1588—1613	87	195—196	Ț. Rom.	—
CIX a	Ciorănescu	8	1587—1679	„	197—199	„	—
CX	Șt. Ciucianu din Craiova	42	1657—1870	„	213—221	„	—
CXI	I. Cocorăscu	1—35	1582—1638	„	225—230	„	1 la „Mss.“, nr. 1165. Numerotat în con- tinuarea lui CXI.
CXII	„	36—79	1638—1731	„	231—237	„	
CXIII	Colibășanu	8	1515—1687	„	241—243	„	
CXIV	Cosmescu	15	1697—1906	„	245—247	„	—
CXV	Theodor Depărățeanu	5	1767—1844	„	249—250 și dubl. 251—252	„	—
CXV a	Florea Dițulescu	31	1827—1866	„	253—258	„	—
CXV b	Preot A. Dubău	1	1666	„	265	„	—
CXVI	G. Em. Filipescu	1—37	1515—1643	„	267—272	„	—
CXVII	„	38—75	1643—1698	„	272—278	„	—
CXVIII	„	80	1583—1858	„	281—292	„	—
CXIX	Procopie Filitis	1—80	1493—1851	„	293—303	„	—
CXX	„	81—158	1852—1872	„	303—312	„	—
CXXI	Filișanu	1	1885	„	317	Ț. Rom.	—
CXXII	Iancu Frunzescu	5	1547—1625	„	319—320	„	—
CXXIII	Iosif Gribincea	51	1827—1870	„	321—326	Mold.	—
CXXIV	Gurănescu	2	1785—1843	„	333	Ț. Rom.	—
CXXV	Gheorghe Ivanovici	7	1841—1858	„	335—336	„	—
CXXVI a	Casa Krupenschi, I	23	1799—1817	88	1—4	Mold.	—
CXXVI	Krupenschi, I	226	1766—1867	„	19—68	„	1 la „Mss.“.
CXXVII	Idem, II	35	1808—1836	„	71—79	„	—
CXXVIII	Idem, III	21	1775—1885	„	83—86	„	1 la „Mss.“.
CXXIX	Idem, IV	259	1727—1868	„	87—125	„	—
CXXX	Idem, V	42	1770—1864	„	131—137	„	—
CXXXI	Idem, VI	344	1755—1868	„	139—197	„	—
CXXXII	Idem, VII	61	1753—1833	„	203—213	„	—
CXXXIII	Idem, VIII	13	1820—1866	„	215—217	„	—
CXXXIV	Idem, IX	89	1788—1868	„	219—234	„	—
CXXXV	Idem, X	30	1748—1867	„	235—247	„	Imprimare, la bi- bliotecă.
CXXXVI	Idem, XI	72	1724—1866	„	243—258	„	—
CXXXVII	Idem, XII	57	1668—1864	„	259—269	„	—
CXXXVIII	Idem, XIII	54	1799—1854	„	271—284	„	—
CXXXIX	Idem, XIV	21	1668—1840	„	287—292	„	—
CXL	Idem, XV	59	1759—1867	„	295—304	„	—
CXLI	Idem, XVI	28	1755—1852	„	307—313	„	—
CXLII	Idem, XVII	30	1831—1866	„	315—321	„	—
CXLIII	Idem, XVIII	13	1650—1866	„	323—326	„	—
CXLIV	Idem, XIX	526	1480—1868	„	327—415	„	—
CXLV	Idem, XX	14	1810—1841	„	420—423	Mold.	—
CXLVI	Idem, XXI	28	1700—1865	„	456—460	„	—

1	2	3	4	5	6	7	8
CXLVII	Idem, XXII	155	1610—1867	88	424—455	Mold.	—
CXLVIII	Idem, XXIII	33	1756—1843	„	464—470	„	—
CXLIX	Idem, XXIV	67	1784—1866	„	472—481	„	—
CL	Hurmuzachi	14	1591—1763	89	1—3	Mold.	—
CLI	Mălureanu	4	1827—1868	„	5	„	—
CLII	I. Mihăescu	1	1583	„	9	T. Rom.	—
CLIII	Mihăilă Dorea Lungu	8	1649—1856	„	11—14	„	—
CLIV	Iosif Monnier	2	1803—1808	„	17	—	—
CLV	Moşnenii Racoviţeni	3	1473—1625	„	21	T. Rom.	—
CLVI	Simionescu Rîmniceanu	3	1780—1811	„	19—20	„	—
CLVII	Ioan D. Telescu	2	1563—1569	„	23	„	—
CLVIII	N. C. Nădejde	9	1620—1837	„	25—27	„	—
CLIX	G-ral P. V. Năsturel	44	1532—1896	„	37—42	T. Rom., Mold.	—
CLX	Preot I. Nego- escu-Hagi	1	1826	„	43	T. Rom.	—
CLXI	Mitropolitul Nectarie Moraitul	371	1871—1863	90	1—66	„	—
CLXII	C-tin Olănescu	55	1595—1885	89	45—52	„	—
CLXIII	Casa Panaitescu	143	1761—1866	„	57—77	„	—
CLXIV	A. Petrino	38	1837—1879	„	87—92	Mold., Buc.	—
CLXV	Niţă Ion Pîloiu	5	1590—1687	„	95—96 şi dubl. 97—98	T. Rom.	—
CLXVI	I. N. şi N. Po- pescu	1	1451	„	99	„	—
CLXVII	Papazoglu, I	46	1812—1825	„	102—110	T. Rom.	—
CLXVIII	Papazoglu, II	22	1708—1857	„	115—118	„	—
CLXIX	Papazoglu, III	41	1642—1840	„	119—127	„	—
CLXX	Papazoglu, IV	28	1786—1844	„	131—135	„	—
CLXXI	Papazoglu, V	17	1546—1846	„	139—142	„	—
CLXXII	Papazoglu, VI	30	1691—1843	„	143—147	„	—
CLXXIII	Papazoglu, VII	19	1764—1842	„	151—153	„	—
CLXXIV	Papazoglu, VIII	58	1547—1858	„	155—164	„	—
CLXXV	Papazoglu, IX	32	1591—1861	„	167—172	„	—
CLXXVI	Papazoglu, X	32	1621—1816	„	175—180	„	—
CLXXVII	Papazoglu, XI	28	1635—1859	„	185—190	„	—
CLXXVIII	Papazoglu, XII	10	1692—1840	„	193—194	„	—
CLXXIX	Papazoglu, XIII	9	1724—1833	„	197—199	„	—
CLXXX	Papazoglu, XIV	12	1842—	„	201—203	„	—
CLXXX bis	Papazoglu, XV	19	1650—1895	„	204—207	„	—
CLXXXI	—	—	—	—	—	—	Doc. turceşti
CLXXXII	Rosetti-Rozno- vanu, I	17	1546—1866	91	1—4	Mold.	—
CLXXXIII	Rosetti-Rozno- vanu, II	6	1874—1876	„	5—6	„	—
CLXXXIV	Rosetti-Rozno- vanu, III	39	1873—1874	„	9—11	„	—
CLXXXV	Rosetti-Rozno- vanu, IV	10	1638—1865	„	13—14	„	—
CLXXXVI	Rosetti-Rozno- vanu, V	22	1872—1875	„	17—20	„	—

1	2	3	4	5	6	7	8
CLXXXVII	Rosetti-Rozno- vanu, VI	23	1723—1874	91	21—25	Mold.	—
CLXXXVIII	Rosetti-Rozno- vanu, VII	9	1715—1779	„	29—31	„	—
CLXXXIX	Rosetti-Rozno- vanu, VIII	11	1704—1865	„	33—35	„	—
CXC	Rosetti-Rozno- vanu, IX	28	1608—1874	„	37—43	„	—
CXCI	Rosetti-Rozno- vanu, X	26	1443—1874	„	47—55	„	—
CXCII	Rosetti-Rozno- vanu, XI	21	1731—1865	„	57—62	„	—
CXCIII	Rosetti-Rozno- vanu, XII	13	1663—1875	„	65—68	„	—
CXCIV	Rosetti-Rozno- vanu, XIII	13	1648—1789	„	69—73	„	—
CXCV	Rosetti-Rozno- vanu, XIV	22	1591—1794	„	75—82	„	—
CXCVI	Rosetti-Rozno- vanu, XV	12	1805—1865	„	83—87	„	—
CXCVII	Rosetti-Rozno- vanu, XVI	4	1702—1830	„	91—92	„	—
CXCVIII	Rosetti-Rozno- vanu, XVII	13	1657—1873	„	95—99	„	—
CXCIX	Rosetti-Rozno- vanu, XVIII	22	1840—1890	„	103—108	„	—
CC	Rosetti-Rozno- vanu, XIX	21	1690—1891	„	111—116	„	—
CCI	Rosetti-Rozno- vanu, XX	12	1699—1838	„	119—122	„	—
CCII	Rosetti-Rozno- vanu, XXI	53	1665—1840	„	123—141	„	—
CCIII	Rosetti-Rozno- vanu, XXII	24	1704—1872	„	143—149	„	—
CCIV	Rosetti-Rozno- vanu, XXIII	9	1680—1768	„	151—154	Mold., T. Rom.	—
CCV	Rosetti-Rozno- vanu, XXIV	28	1599—1881	„	155—165	Mold.	—
CCVI	Rosetti-Rozno- vanu, XXV	21	1658—1840	„	167—174	„	—
CCVII	Rosetti-Rozno- vanu, XXVI	23	1617—1805	„	175—183	„	—
CCVIII	Rosetti-Rozno- vanu, XXVII	39	1607—1885	„	185—197	„	—
CCIX	Rosetti-Rozno- vanu, XXVIII	22	1615—1875	„	199—205	„	—
CCX	Rosetti-Rozno- vanu, XXIX	13	1872—1875	„	207—210	„	—
CCXI	Rosetti-Rozno- vanu, XXX	17	1647—1828	„	211—216	„	—
CCXII	Rosetti-Rozno- vanu, XXXI	21	1617—1857	„	219—224	„	—
CCXIII	Rosetti-Rozno- vanu, XXXII	15	1725—1869	„	227—230	„	—
CCXIV	Rosetti-Rozno- vanu, XXXIII	14	1828—1878	„	231—234	„	—
CCXV	Rosetti-Rozno- vanu, XXXIV	14	1666—1880	„	235—239	„	—
CCXVI	Rosetti-Rozno- vanu, XXXV	12	1588—1857	„	241—245	„	—
CCXVII	Rosetti-Rozno- vanu, XXXVI	54	1589—1890	„	247—262	„	—

1	2	3	4	5	6	7	8
CCXVIII	Rosetti-Rozno- vanu, XXXVII	15	1666—1837	91	267—271	Mold.	Perilipsis din 1507.
CCXIX	Rosetti-Rozno- vanu, XXXVIII	15	1501—1829	„	273—278	„	—
CCXX	Rosetti-Rozno- vanu, XXXIX	25	1701—1897	„	279—286	„	—
CCXXI	Rosetti-Rozno- vanu, XL	14	1575—1842	„	289—293	„	—
CCXXII	Rosetti-Rozno- vanu, XLI	22	1705—1870	„	295—301	„	—
CCXXIII	Rosetti-Rozno- vanu, XLII	13	1740—1875	„	303—306	„	Perilipsis, 1569.
CCXXIV	Rosetti-Rozno- vanu, XLIII	18	1785—1890	„	307—312	„	—
CCXXV	Rosetti-Rozno- vanu, XLIV	11	1648—1762	„	315—318	„	—
CCXXVI	Rosetti-Rozno- vanu XLV	15	1681—1831	„	319—323	„	—
CCXXVII	Rosetti-Rozno- vanu XLVI	5	1828—1858	„	326—328	„	—
CCXXVIII	Rosetti-Rozno- vanu, XLVII	14	1803—1899	„	330—333	„	—
CCXXIX	Rosetti-Rozno- vanu, XLVIII	10	1810—1853	„	334—337	„	—
CCXXX	Rosetti-Rozno- vanu, XLIX	32	1665—1885	„	338—346	„	—
CCXXXI	Rosetti-Rozno- vanu, L	9	1754—1792	„	348—351	„	—
CCXXXII	Rosetti-Rozno- vanu, LI	28	1657—1898	„	352—361	„	—
CCXXXIII	Rosetti-Rozno- vanu, LII	36	1664—1830	„	364—374	„	Perilipsis, 1647
CCXXXIV	Rosetti-Rozno- vanu, LIII	5	1663—1815	„	376—370	„	—
CCXXXV	Rosetti-Rozno- vanu, LIV	43	1640—1839	„	380—395	„	—
CCXXXVI	Rosetti-Rozno- vanu, LV	55	1491—1873	„	396—414	„	—
CCXXXVII	Rosetti-Rozno- vanu, LVI	10	1678—1827	„	420—423	„	—
CCXXXVIII	Rosetti-Rozno- vanu, LVII	26	1706—1863	„	424—432	„	Perilipsis, 1660
CCXXXIX	Rosetti-Rozno- vanu, LVIII	13	1723—1831	„	436—439	„	—
CCXL	Rosetti-Rozno- vanu, LIX	48	1830—1881	„	440—451	„	—
CCXLI	Rosetti-Rozno- vanu, LX	23	1663—1867	„	452—460	„	—
CCXLII	Rosetti-Rozno- vanu LXI	19	1608—1885	„	464—468	„	Perilipsis, 1584.
CCXLIII	Rosetti-Rozno- vanu, LXII	15	1489—1799	„	470—476	„	—
CCXLIV	Rosetti-Rozno- vanu, LXIII	10	1787—1866	„	478—481	„	—
CCXLV	Rosetti-Rozno- vanu, LXIV	35	1736—1820	„	482—492	„	—
CCXLVI	Rosetti-Rozno- vanu, LXV	6	1760—1816	„	494—496	„	—
CCXLVII	Rosetti-Rozno- vanu, LXVI	18	1814—1827	„	498—504	„	Perilipsis, 1800.
CCXLVIII	Rosetti-Rozno- vanu, LXVII	7	1805—1827	„	506—506	„	—

1	2	3	4	5	6	7	8
CCXLIX	Rosetti-Rozno- vanu, LXVIII	62	1662—1881	91	522—538	Mold.	—
CCL	Rosetti-Rozno- vanu, LXIX	12	1701—1866	„	510—513	„	—
CCLI	Rosetti-Rozno- vanu, LXX	22	1736—1836	„	514—518	„	—
CCLII	Rosetti-Rozno- vanu, LXXI	45	1707—1860	„	542—554	„	Turcești.
CCLIII	Rosetti-Rozno- vanu, LXXII	264	1791—1886	92	1—71	„	—
CCLIV	Rosetti-Rozno- vanu, LXXIII	369	1782—1911	„	73—164	„	—
CCLV	Rosetti-Rozno- vanu, LXXIV	73	1780—1880	„	171—188	„	—
CCLVI	Rosetti-Rozno- vanu, LXXV	27	1800—1888	„	191—197	„	—
CCLVII	Rosetti-Rozno- vanu, LXXVI	69	1792—1870	„	199—211	„	—
CCLVIII	Rosetti-Rozno- vanu, LXXVII	32	1802—1875	„	215—225	„	—
CCLIX	Rosetti-Rozno- vanu, LXXVIII	12	1819—1826	„	227—230	„	—
CCLX	Rosetti-Rozno- vanu, LXXIX	19	1814—1890	„	231—236	„	—
CCLXI	Rosetti-Rozno- vanu, LXXX	44	1818—1904	„	239—248	„	—
CCLXII	Rosetti-Rozno- vanu, LXXXI	14	1819—1837	„	251—254	„	—
CCLXIII	Rosetti-Rozno- vanu, LXXXII	4	1830—1840	„	255—256	„	—
CCLXIV	Rosetti-Rozno- vanu, LXXXIII	30	1857—1866	„	259—268	„	—
CCLXV	Rosetti-Rozno- vanu, LXXXIV	24	1864—1866	„	269—278	„	—
CCLXVI	Rosetti-Rozno- vanu, LXXXV	38	1858—1863	„	281—295	„	—
CCLXVII	Rosetti-Rozno- vanu, LXXXVI	11	1864—1867	„	297—300	„	—
CCLXVIII	Rosetti-Rozno- vanu, LXXXVII	7	1865	„	301—304	„	—
CCLXIX	Rosetti-Rozno- vanu, LXXXVIII	9	1865—1866	„	305—308	„	—
CCLXX	Rosetti-Rozno- vanu, LXXXIX	10	1858—1868	„	309—312	„	—
CCLXXI	Rosetti-Rozno- vanu, XC	6	1866	„	317—319	„	—
CCLXXII	Rosetti-Rozno- vanu, XCI	23	1886—1910	„	321—327	„	—
CCLXXIII	Rosetti-Rozno- vanu, XCII	34	1823—1888	„	333—344	„	—
CCLXXIV	Rosetti-Rozno- vanu, XCIII	64	1834—1835	„	349—372	„	—
CCLXXV	Rosetti-Rozno- vanu, XCIV	2	1865—1866	„	377—378	„	—
CCLXXVI	Rosetti-Rozno- vanu, XCV	42	1794—1893	„	381—391	„	—
CCLXXVII	Rosetti-Rozno- vanu, XCVI	405	1764—1912	„	393—462	„	—
CCLXXVIII	Rosetti-Rozno- vanu, XCVII	15	1888—1891	„	465—468	„	—

1	2	3	4	5	6	7	8
CCLXXIX	Rosetti-Roznovanu, XCVIII	39	1676—1879	92	469—476	Mold.	—
CCLXXX	Rosetti-Roznovanu, XCIV	37	1810—1868	„	481—486	„	—
CCLXXXI	Rosetti-Roznovanu, C	91	1714—1912	„	489—503	„	—
CCLXXXII	Rosetti-Roznovanu, CI	27	1794—1875	„	513—517	„	—
CCLXXXIII	Rosetti-Roznovanu, CII	7	1812—1883	„	521—522	„	—
CCLXXXIV	Rosetti-Roznovanu, CIII	31	1855—1900	„	525—530	„	—
CCLXXXV	Rosetti-Roznovanu, CIV	22	1816—1873	„	531—534	„	—
CCLXXXVI	Rosetti-Roznovanu, CV	16	1843—1858	„	535—537	„	—
CCLXXXVII	Rosetti-Roznovanu, CVI	29	sec. XIX	„	541—545	„	—
CCLXXXVIII	Moşnenii Popeşti din Titeşti	63	1616—1857	89	208—219	Ț. Rom.	—
CCLXXXIX	Sofronie Virnav	98	1825—1872	„	220—233	Mold.	—
CCXC	Ana Vengyanovsca	9	1844—1860	„	240—241	Mold.	—
CCXC a	Moşnenii Vătăşaşti	1	1640	„	246	Ț. Rom.	—
CCXCI	Mitropolit Visarion Puiu, I	146	1483—1932	„	248—268	Mold.	—
CCXCII	Idem, II	8	1908—1940	„	274—275	Rom.	Dosare.
CCXCIII	Cantacuzino	66	1529—1696	93	1—21	Ț. Rom.	—
CCXCIV	„	43	1702—1845	„	21—35	„	—
CCXCV	„	58	1702—1850	„	35—65	„	Perilipsis, 1664.
CCXCVI	„	50	1671—1853	„	65—80	„	—
CCXCVII	„	65	1762—1845	„	80—97	„	—
CCXCVIII	„	109	1812—1862	„	97—129	„	—
CCXCIX	„	41	1702—1854	„	129—138	„	—
CCC	„	192	1700—1871	„	138—185	„	—
CCCI	„	159	1769—1906	„	185—233	„	—
CCCII	„	126	1800—1880	„	234—263	„	—
CCCIII	„	98	1817—1880	„	263—289	„	—
CCCIV	„	67	1742—1906	„	289—304	„	—
CCCV	„	145	1852—1907	„	304—336	„	—
CCCVI	„	25	1760—1869	„	336—370, 371 a	„	Perilipsis, 1610.
CCCVII	„	99	1786—1818	„	370, 371—393	„	Idem, 1652.
CCCVIII	„	180	1744—1902	„	394—436	„	—
CCCIX	Tribunalul Bacău	80	1812—1838	94	1—18	Mold.	Perilipsis, 1811.
CCCX	„	5	1838—1844	„	18—19	„	—
CCCXI	„	1	1849	„	20	„	—
CCCXII	„	9	1821—1848	„	20—22	„	—
CCCXIII	„	3	1848—1849	„	22	„	—
CCCXIV	„	3	1849	„	22—23	„	—
CCCXV	„	5	1841—1842	„	23—24	„	—
CCCXVI	„	7	1847—1849	„	24—25	„	—

1	2	3	4	5	6	7	8
CCCXVII	Tribunalul Bacău	8	1836—1839	94	25—27	Mold.	—
CCCXVIII	"	4	1832—1845	"	27—28	"	—
CCCXIX	"	1	1847	"	28	"	—
CCCXX	"	6	1843—1849	"	28—29	"	—
CCCXXI	"	1	1843	"	29	"	—
CCCXXII	"	1	1842	"	29	"	—
CCCXXIII	"	1	1833	"	29—30	"	—
CCCXXIV	"	1	1835	"	30	"	—
CCCXXV	"	1	1849	"	30	"	—
CCCXXVI	"	1	1834	"	30	"	—
CCCXXVII	"	1	1851	"	30	"	—
CCCXXVIII	"	1	1844	"	31	"	—
CCCXXIX	"	1	1836	"	31	"	—
CCCXXX	"	2	1829	"	31	"	—
CCCXXXI	"	2	1848—1851	"	32	"	—
CCCXXXII	"	1	1847	"	32	"	—
CCCXXXIII	"	2	1841—1852	"	32—33	"	—
CCCXXXIV	"	1	1837	"	33	"	—
CCCXXXV	"	4	1841	"	33—34	"	—
CCCXXXVI	"	1	1840	"	34	"	—
CCCXXXVII	"	1	1835	"	34	"	—
CCCXXXVIII	"	2	1833—1834	"	35	"	—
CCCXXXIX	"	1	1853	"	35	"	—
CCCXL	"	5	1851	"	35—36	"	—
CCCXLI	"	2	1853	"	36—37	"	—
CCCXLII	"	1	1854	"	37	"	—
CCCXLIII	"	1	1848	"	37	"	—
CCCXLIV	"	8	1846—1854	"	37—39	"	—
CCCXLV	"	2	1849—1854	"	39—40	"	—
CCCXLVI	"	1	1848	"	40	"	—
CCCXLVII	"	2	1852—1853	"	40	"	—
CCCXLVIII	"	5	1803—1819	"	40—41	"	—
CCCXLIX	"	2	1853—1861	"	41	"	—
CCCL	"	1	1837	"	41	"	—
CCCLI	"	1	1856	"	41—42	"	—
CCCLII	"	2	1851—1853	"	42	"	—
CCCLIII	"	1	1860	"	42	"	—
CCCLIV	"	2	1858	"	42—43	"	Perilipsis, 1833.
CCCLV	"	2	1850—1855	"	43—44	"	—
CCCLVI	"	3	1818—1856	"	44	"	—
CCCLVII	"	23	1834—1858	"	44—48	"	—
CCCLVIII	"	10	1848—1857	"	49—51	"	Perilipsis, 1815.
CCCLIX	"	46	1816—1850	"	51—61	"	—
CCCLX	"	3	1834—1845	"	61—62	"	—
CCCLXI	"	3	1856—1858	"	62	"	—
CCCLXII	"	1	1858	"	62	"	—
CCCLXIII	"	10	1813—1856	"	63—65	"	—
CCCLXIV	"	1	1860	"	65	"	—
CCCLXV	"	1	1860	"	65	"	—

1	2	3	4	5	6	7	8
CCCLXVI	Tribunalul Bacău	1	1852	94	65—66	Mold.	—
CCCLXVII	"	7	1835—1849	"	66—67	"	—
CCCLXVIII	"	7	1858	"	67—69	"	—
CCCLXIX	"	1	1858	"	69	"	—
CCCLXX	"	1	1859	"	69	"	—
CCCLXXI	"	3	1841—1858	"	69—70	"	—
CCCLXXII	"	3	1845—1859	"	70	"	—
CCCLXXIII	"	2	1858—1862	"	71	"	—
CCCLXXIV	"	1	1856	"	71	"	—
CCCLXXV	"	1	1858	"	72	"	—
CCCLXXVI	"	1	1851	"	72	"	—
CCCLXXVII	"	2	1858	"	72	"	—
CCCLXXVIII	"	1	1858	"	72	"	—
CCCLXXIX	"	1	1858	"	72—73	"	—
CCCLXXX	"	1	1859	"	73	"	—
CCCLXXXI	"	1	1861	"	73	"	—
CCCLXXXII	"	1	1858	"	73	"	—
CCCLXXXIII	"	1	1858	"	74	"	—
CCCLXXXIV	"	1	1860	"	74	"	—
CCCLXXXV	"	2	1840—1857	"	74—75	"	—
CCCLXXXVI	"	2	1860	"	75	"	—
CCCLXXXVII	"	7	1860	"	75—77	"	—
CCCLXXXVIII	"	2	1860	"	77	"	—
CCCLXXXIX	"	1	1858	"	77	"	—
CCCXC	"	2	1858—1859	"	78	"	—
CCCXCI	"	9	1856—1858	"	78—79	"	—
CCCXCII	"	1	1854	"	79—80	"	—
CCCXCIII	"	1	1857	"	80	"	—
CCCXCIV	"	1	1839	"	80	"	—
CCCXCV	"	1	1860	"	80	"	—
CCCXCVI	"	1	1860	"	80	"	—
CCCXCVII	"	1	1835	"	81	"	—
CCCXCVIII	"	1	1860	"	81	"	—
CCCXCIX	"	1	1853	"	81	"	—
CD	"	1	1861	"	81	"	—
CDI	"	1	1859	"	82—101	"	Perilipsis, 1613.
CDII	"	4	1839—1850	"	101—102	"	—
CDIII	"	17	1816—1838	"	102—107	"	—
CDIV	"	2	1860	"	107	"	—
CDV	"	2	1850—1861	"	107—108	"	—
CDVI	"	1	1861	"	108	"	—
CDVII	"	2	1847—1861	"	108—109	"	—
CDVIII	"	1	1861	"	109	"	—
CDIX	"	1	1861	"	109	"	—
CDX	"	1	1861	"	109	"	—
CDXI	"	1	1861	"	109—110	"	—
CDXII	"	1	1861	"	110	Mold.	—
CDXIII	"	2	1861	"	110	"	—
CDXIV	"	2	1861	"	110—111	"	—
CDXV	"	2	1857—1861	"	111	"	—
CDXVI	"	2	1858	"	111—112	"	—

1	2	3	4	5	6	7	8
CDXVII	Tribunalul Bacău	2	1853—1861	94	112	Mold.	—
CDXVIII	„	1	1862	„	112—113	„	—
CDXIX	„	1	1861	„	113	„	—
CDXX	„	2	1861	„	113	„	—
CDXXI	„	1	1861	„	113—114	„	—
CDXXII	„	1	1861	„	114	„	—
CDXXIII	„	6	1861	„	114	„	—
CDXXIV	„	3	1848—1859	„	114—115	„	—
CDXXV	„	1	1862	„	115	„	—
CDXXVI	„	10	1853—1867	„	115—116	„	—
CDXXVII	„	3	1846—1861	„	117	„	—
CDXXVIII	„	1	1862	„	117	„	—
CDXXIX	„	6	1861	„	117—118	„	—
CDXXX	„	3	1849	„	118	„	—
CDXXXI	„	2	1859—1860	„	118—119	„	—
CDXXXII	„	1	1839	„	119	„	—
CDXXXIII	„	1	1862	„	119	„	—
CDXXXIV	„	3	1859—1861	„	119—120	„	—
CDXXXV	„	2	1860—1861	„	120	„	—
CDXXXVI	„	13	1842—1856	„	120—139	„	—
CDXXXVII	„	6	1857	„	139—140	„	—
CDXXXVIII	„	4	1816—1862	„	140—141	„	—
CDXXXIX	„	2	1848—1852	„	141	„	—
CDXL	„	1	1860	„	142	„	—
CDXLI	„	1	1862	„	142	„	—
CDXLII	„	1	1862	„	142	„	—
CDXLIII	„	25	1809—1847	„	142—147	„	—
CDXLIV	„	5	1818—1862	„	147—148	„	—
CDXLV	„	10	1861—1862	„	148—150	„	Multe imprimate.
CDXLVI	„	1	1850	„	150	„	—
CDXLVII	„	1	1857	„	150	„	—
CDXLVIII	„	1	1859	„	150—151	„	—
CDXLIX	„	5	1822—1858	„	151—152	„	—
CDL	„	1	1862	„	152	„	—
CDLI	„	1	1857	„	152—153	„	—
CDLII	„	1	1853	„	153	„	—
CDLIII	„	6	1848—1858	„	153—154	„	—
CDLIV	„	1	1862	„	154	„	—
CDLV	„	7	1862	„	154—155	„	—
CDLVI	„	4	1845—1862	„	156	„	—
CDLVII	„	1	1862	„	157	„	—
CDLVIII	„	1	1862	„	157	„	—
CDLIX	„	1	1861	„	157	„	—
CDLX	„	1	1862	„	157	„	—
CDLXI	„	95	1831—1858	„	157—176	„	—
CDLXII	„	1	1862	„	177	„	—
CDLXIII	„	1	1849	„	177	„	—
CDLXIV	„	1	1862	„	177	„	—
CDLXV	„	1	1862	„	177—178	„	Perilipsis, 1855.
CDLXVI	„	17	1857—1858	„	178—180	„	—
CDLXVI a	„	1	1862	„	180	„	—

1	2	3	4	5	6	7	8
CDLXVII	CDLXXXIII Bacău	1	1850	94	180—181	Mold.	—
CDLXVIII	"	1	1862	"	181	"	—
CDLXIX	"	1	1860	"	181	"	—
CDLXX	"	1	1862	"	181—182	"	—
CDLXXI	"	2	1849—1863	"	182	"	—
CDLXXII	"	2	1845—1862	"	182—183	"	—
CDLXXIII	"	1	1862	"	183—184	"	Perilipsis, 1808.
CDLXXIV	"	1	1862	"	184	"	—
CDLXXV	"	1	1859	"	184	"	—
CDLXXVI	"	1	1862	"	185	"	—
CDLXXVII	"	73	1859—1862	"	185—196	"	Multe în idiș.
CDLXXVIII	"	2	1863	"	196—197	"	—
CDLXXIX	"	2	1857	"	197	"	—
CDLXXX	"	4	1863	"	197—198	"	—
CDLXXXI	"	1	1863	"	198—199	"	—
CDLXXXII	"	3	1863	"	199	"	—
CDLXXXIII	"	1	1863	"	199	"	—
CDLXXXIV	"	2	1841—1862	"	199—200	"	—
CDLXXXV	"	2	1863	"	200	"	—
CDLXXXVI	"	4	1850—1855	"	201—202	"	—
CDLXXXVII	"	8	1843—1863	"	202—203	"	—
CDLXXXVIII	"	3	1839—1844	"	203—204	"	—
CDLXXXIX	"	2	1863	"	204	"	—
CDXC	"	2	1863	"	204—205	"	—
CDXCI	"	1	1855	"	205	"	—
CDXCII	"	2	1863	"	205	"	—
CDXCIII	"	5	1820—1863	"	205—206	"	—
CDXCIV	"	3	1861—1863	"	207	"	—
CDXCV	"	18	1848—1861	"	207—211	"	—
CDXCVI	"	1	1863	"	211	"	—
CDXCVII	"	5	1851—1863	"	212—213	"	—
CDXCVIII	"	1	1861	94	213	"	—
CDXCIX	"	2	1856	"	213—214	"	—
D	"	1	1864	"	214—215	"	Perilipsis, 1825.
DI	"	1	1874	"	215	"	—
DII	"	3	1843—1859	"	215—216	"	—
DIII	"	15	1808—1857	"	216—219	"	—
DIV	"	5	1850—1860	"	219—220	"	—
DV	"	1	1860	"	221	"	—
DVI	"	1	1858	"	221	"	—
DVII	"	4	1863—1864	"	"	"	—
DVIII	"	"	1863—1864	"	222—223	"	—
DIX	"	5	1860—1864	"	224	"	—
DX	"	2	1863	"	224	"	—
DXI	"	2	1863	"	224	"	—
DXII	"	2	1860—1861	"	225	"	—
DXIII	"	2	1863—1867	"	226	"	—
DXIV	"	6	1864	"	226—228	"	—
DXV	"	4	1864	"	228—229	"	—
DXVI	"	3	1862—1863	"	229—230	"	—
DXVII	"	1	1860	"	230—231	"	—

1	2	3	4	5	6	7	8
DXVIII	Tribunalul Bacău	3	1856—1859	94	231—232	Mold.	—
DXIX	„	1	1862	„	232	„	—
DXX	„	1	1863	„	232—233	„	—
DXXI	„	1	1863	„	233	„	—
DXXII	„	4	1859—1863	„	233—234	„	—
DXXIII	„	2	1861	„	234—235	„	—
DXXIV	„	1	1860—1863	„	235—236	„	—
DXXV	„	2	1860—1862	„	236—237	„	—
DXXVI	„	1	1861	„	237—238	„	—
DXXVII	„	1	1858	„	238	„	—
DXXVIII	„	2	1864	„	238—239	„	—
DXXIX	„	1	1855	„	239	„	—
DXXX	„	1	1863	„	239—240	„	—
DXXXI	„	1	1864	„	240	„	—
DXXXII	„	1	1860	„	240—241	„	—
DXXXIII	„	3	1842	„	241	„	—
DXXXIV	„	2	1857	„	241—242	„	—
DXXXV	„	79	1798—1857	95	242—248 249—260	„	De la doc. nr. 29 urmează în inv. 95, paginat în continuarea lui 94.
DXXXVI	„	2	1836—1859	„	260—265	„	—
DXXXVII	„	1	1839	„	265	„	—
DXXXVIII	„	17	1859—1860	„	266—270	„	—
DXXXIX	„	1	1860	„	271	„	—
DXL	„	1	1860	„	271	„	—
DXLI	„	1	1860	„	271	„	—
DXLII	„	1	1846	„	271—272	„	—
DXLIII	„	3	1861	„	272	„	—
DXLIV	„	1	1855	„	272—273	„	—
DXLV	„	1	1861	„	273	„	—
DXLVI	„	1	1860	„	273	„	—
DXLVII	„	1	1855	„	273—274	„	—
DXLVIII	„	1	1860	„	274	„	—
DXLIX	„	1	1860	„	274	„	—
DL	„	1	1852	„	274—275	„	—
DLI	„	1	1860	„	275	„	—
DLII	„	1	1859	„	275	„	—
DLIII	„	9	1860—1861	„	275—277	„	—
DLIV	„	1	1853	„	277	„	—
DLV	„	8	1859—1860	„	277—278	„	—
DLVI	„	9	1852—1854	„	278—280	„	—
DLVII	„	4	1844—1855	„	280—282	„	—
DLVIII	„	1	1847—1848	„	282—284	„	—
DLIX	„	2	sec. XIX	„	284	„	—
DLX	„	1	1854	„	284	„	—
DLXI	„	1	1861	„	284—285	„	—
DLXII	„	1	1850	„	285	„	—
DLXIII	„	1	1847	„	285	„	—
DLXIV	„	1	1851	„	285	„	—
DLXV	„	2	1859	„	286	„	—

1	2	3	4	5	6	7	8
DLXVI	Tribunalul Bacău	1	1861	95	286	Mold.	—
DLXVII	"	1	1837	"	287	"	—
DLXVIII	"	8	1859	"	287	"	—
DLXIX	"	2	1859	"	287	"	—
DLXX	"	1	1852	"	287	"	—
DLXXI	"	1	1840	"	288	"	—
DLXXII	"	2	1857	"	288	"	—
DLXXIII	"	4	1856	"	288—289	"	—
DLXXIV	"	2	1837—1853	"	289—290	"	—
DLXXV	"	1	1858	"	290—291	"	—
DLXXVI	"	1	1857	"	291	"	—
DLXXVII	"	1	1860	"	291—292	"	—
DLXXVIII	"	1	1850	"	292	"	—
DLXXIX	"	1	1859	"	292	"	—
DLXXX	"	2	1859—1860	"	292—293	"	—
DLXXXI	"	2	1857—1859	"	293	"	—
DLXXXII	"	1	1844	"	293—294	"	—
DLXXXIII	"	1	1843	"	294	"	—
DLXXXIV	"	1	1858	"	294—295	"	—
DLXXXV	"	1	1856	"	295	"	—
DLXXXVI	"	1	1851	"	295	"	—
DLXXXVII	"	1	1856	"	296	"	—
DLXXXVIII	"	1	1843	"	296	"	—
DLXXXIX	"	8	1861—1862	"	296	"	—
DXC	"	1	1853	"	296—297	"	—
DXCI	"	14	1800—1862	"	297—300	"	—
DXCII	"	4	1851—1855	"	300—301	"	—
DXCIII	"	20	1854—1860	"	301—305	"	—
DXCIV	"	2	1856—1859	"	305	"	—
DXCV	"	1	1856	"	305—306	"	—
DXCVI	"	6	1825—1858	"	306—307	"	—
DXCVII	"	3	1859	"	307—308	"	—
DXCVIII	"	2	1857	"	308—309	"	—
DXCIX	"	5	1736—1852	"	309—310	"	—
DC	"	50	1687—1862	"	310—318	"	—
DCI	"	61	1723—1863	"	318—331	"	—
DCII	"	12	1830—1845	"	331—334	"	—
DCIII	"	1	1858	"	334	"	—
DCIV	"	15	1860—1861	"	334—337	"	—
DCV	"	1	1860	"	337	"	—
DCVI	"	1	1861	"	337	"	—
DCVII	"	1	1862	"	337	"	—
DCVIII	"	1	1861	"	338	"	—
DCIX	"	1	1853	"	338	"	—
DCX	"	1	1864	"	338	"	—
DCXI	"	2	1863	"	339	"	—
DCXII	"	3	1863	"	339	"	—
DCXIII	"	1	1862	"	339—340	"	—
DCXIV	"	1	1863	"	340	"	—
DCXV	"	1	1857	"	340	"	—
DCXVI	"	1	1864	"	340—341	"	—

1	2	3	4	5	6	7	8
DCXVII	Tribunalul Bacău	4	1851—1864	95	341—342	Mold.	—
DCXVIII	"	1	1862	"	342	"	—
DCXIX	"	1	1862	"	342	"	—
DCXX	"	1	1861	"	342—343	"	—
DCXXI	"	1	1862	"	343	"	—
DCXXII	"	1	1863	"	343	"	—
DCXXIII	"	2	1858—1859	"	343—344	"	—
DCXXIV	"	10	1822—1864	"	344—346	"	—
DCXXV	"	1	1864	"	346—347	"	—
DCXXVI	"	18	1802—1863	"	347—351	"	—
DCXXVII	"	35	1836—1856	"	351—365	"	Perilipsis, 1854.
DCXXVIII	"	1	1867	"	365	"	—
DCXXIX	"	1	1863	"	365—366	"	—
DCXXX	"	1	1864	"	366	"	—
DCXXXI	"	1	1861	"	366	"	—
DCXXXII	"	1	1858	"	366—367	"	—
DCXXXIII	"	2	1852—1853	"	367	"	—
DCXXXIV	"	11	1862—1864	"	367—369	"	—
DCXXXV	"	3	1859—1860	"	369—370	"	—
DCXXXVI	"	1	1863	"	370	"	—
DCXXXVII	"	7	1834—1855	"	370—372	"	—
DCXXXVIII	"	1	1865	"	372	"	—
DCXXXIX	"	3	1861	"	373	"	—
DCXL	"	4	1846—1864	"	373—374	"	—
DCXLI	"	2	1859—1861	"	375	"	—
DCXLII	"	3	1864	"	375	"	—
DCXLIII	"	1	1862	"	375	"	—
DCXLIV	"	1	1862	"	375	"	—
DCXLV	"	1	1864	"	376—377	"	Perilipsis, 1829.
DCXLVI	"	1	1864	"	377	"	—
DCXLVII	"	2	1864	"	377—378	"	—
DCXLVIII	"	4	1846—1862	"	378—379	"	—
DCXLIX	"	4	1850—1859	"	379	"	—
DCL	"	37	1839—1860	"	380—386	"	—
DCLI	"	39	1699—1859	"	386—391	Trans., Ț. Rom.,	—
DCLII	"	7	1851—1865	"	391—392	Mold.	—
DCLIII	"	5	1843—1863	"	392—393	"	—
DCLIV	"	2	1859—1861	"	393	"	—
DCLV	"	1	1863	"	394	"	—
DCLVI	"	1	1864	"	394	"	—
DCLVII	"	1	1858	"	394	"	—
DCLVIII	"	1	1865	"	394—395	"	—
DCLIX	"	1	1865	"	395	"	—
DCLX	"	1	1864	"	395	"	—
DCLXI	"	6	1854—1862	"	395—396	"	—
DCLXII	"	2	1865	"	396—397	"	—
DCLXIII	"	39	1767—1860	"	397—404	"	—
DCLXIV	"	1	1861	"	404	"	—
DCLXV	"	1	1856	"	404	"	—
DCLXVI	"	2	1860	"	404—405	"	—

1	2	3	4	5	6	7	8
DCLXVII	Tribunalul Bacău	1	1860	95	405	Mold.	—
DCLXVIII	"	2	1857—1858	"	405	"	—
DCLXIX	"	15	1855—1857	"	406—408	"	—
DCLXX	"	1	1863	"	409	"	—
DCLXXI	"	1	1859	"	409	"	—
DCLXXII	"	2	1859	"	409	"	—
DCLXXIII	"	2	1856	"	410	"	—
DCLXXIV	"	1	1860	"	410	"	—
DCLXXV	"	1	1860	"	410	"	—
DCLXXVI	"	1	1858	"	411	"	—
DCLXXVII	"	1	1844	"	411	"	—
DCLXXVIII	"	1	1861	"	411	"	—
DCLXXIX	"	1	1861	"	411—412	"	—
DCLXXX	"	1	1854	"	412	"	—
DCLXXXI	"	3	1861—1862	"	412—413	"	—
DCLXXXII	"	2	1861	"	413—414	"	—
DCLXXXIII	"	4	1857—1863	"	414—415	"	—
DCLXXXIV	"	1	1862	"	415	"	—
DCLXXXV	"	3	1840—1855	"	415—416	"	—
DCLXXXVI	"	3	1831—1840	"	416	"	—
DCLXXXVII	"	2	1851—1853	"	416—417	"	—
DCLXXXVIII	"	9	1806—1853	"	417—419	"	—
DCLXXXIX	"	1	1853	"	419	"	—
DCXC	"	1	1852	"	420	"	—
DCXCI	"	1	1838	"	420	"	—
DCXCII	"	1	1855	"	420	"	—
DCXCIII	"	1	1853	"	421	"	—
DCXCIV	"	1	1846	"	421	"	—
DCXCV	"	1	1845	"	421	"	—
DCXCVI	"	1	1860	"	421	"	—
DCXCVII	"	1	1849	"	422	"	—
DCXCVIII	"	2	1844—1845	"	422	"	—
DCXCIX	"	3	1820—1828	"	422—423	"	—
DCC	"	2	1864—1865	"	423	"	—
DCCI	"	1	1851	"	424	"	—
DCCII	"	2	1864	"	424	"	—
DCCIII	"	1	1864	"	424	"	—
DCCIV	"	1	1864	"	424	"	—
DCCV	"	1	1865	"	424—425	"	—
DCCVI	"	3	1823—1865	"	425	"	—
DCCVII	"	36	1857—1865	"	425—431	"	—
DCCVIII	"	1	1865	"	421	"	—
DCCIX	"	4	1823—1855	"	431—432	"	—
DCCX	"	5	1830—1862	"	432—433	"	—
DCCXI	"	1	1862	"	433	"	—
DCCXII	"	1	1864	"	433—434	"	—
DCCXIII	"	5	1863—1864	"	434—435	"	—
DCCXIV	"	2	1844—1858	"	435	"	—
DCCXV	"	8	1863—1864	"	435—436	"	—
DCCXVI	"	1	1861	"	437	"	—
DCCXVII	"	2	1864—1865	"	437	"	—

1	2	3	4	5	6	7	8
DCCXVIII	Tribunalul Bacău	1	1839	95	437	Mold.	—
DCCXIX	"	2	1824—1860	"	437—438	"	—
DCCXX	"	1	1867	"	438	"	—
DCCXXI	"	7	1845—1865	"	438—439	"	—
DCCXXII	"	1	1865	"	440	"	—
DCCXXIII	"	2	1849—1864	"	440	"	—
DCCXXIV	"	1	1865	"	440—441	"	—
DCCXXV	"	45	1776—1860	"	441—450	"	—
DCCXXVI	"	2	1859	"	450	"	—
DCCXXVII	"	11	1858	"	450—453	"	—
DCCXXVIII	"	77	1862—1865	"	453—467	"	—
DCCXXIX	"	1	1865	"	467—468	"	—
DCCXXX	"	1	1855	"	468	"	—
DCCXXXI	"	1	1861	"	468	"	—
DCCXXXII	"	2	1861—1862	"	468—469	"	—
DCCXXXIII	"	1	1865	"	469	"	—
DCCXXXIV	"	1	1857	"	469—470	"	—
DCCXXXV	"	1	1863	"	470	"	—
DCCXXXVI	"	2	1863	"	470	"	—
DCCXXXVII	"	2	1846—1863	"	471	"	—
DCCXXXVIII	"	1	1865	"	471	"	—
DCCXXXIX	"	2	1863—1864	"	471—472	"	—
DCCXL	"	4	1862—1865	"	472	"	—
DCCXLI	"	1	1865	"	473	"	—
DCCXLII	"	1	1865	"	473	"	—
DCCXLIII	"	2	1865	"	473—474	"	—
DCCXLIV	"	1	1858	"	474	"	—
DCCXLV	"	12	1850—1860	"	474—476	"	—
DCCXLVI	"	1	1864	"	476—477	"	—
DCCXLVII	"	2	1865	"	477	"	—
DCCXLVIII	"	2	1856	"	477	"	—
DCCXLIX	"	1	1864	"	477—478	"	—
DCCL	"	2	1865	"	478	"	—
DCCLI	"	1	1864	"	478	"	—
DCCLII	"	1	1865	"	478	"	—
DCCLIII	"	2	1863	"	478—479	"	—
DCCLIV	"	1	1865	"	479	"	—
DCCLV	"	1	1864	"	479	"	—
DCCLVI	"	1	1861	"	479—480	"	—
DCCLVII	"	2	1866	"	480	"	—
DCCLVIII	"	34	1865	"	480—484	"	—
DCCLIX	"	4	1817—1825	"	484—485	"	—
DCCLX	"	1	1865	"	485	"	—
DCCLXI	"	2	1857—1859	"	486	"	—
DCCLXII	"	1	1866	"	486	"	—
DCCLXIII	"	1	1829	"	486—487	"	—
DCCLXIV	"	1	1864	"	487	"	—
DCCLXV	"	1	1866	"	487	"	—
DCCLXVI	"	1	1866	"	487	"	—
DCCLXVII	"	1	1866	"	487—488	"	—
DCCLXVIII	"	1	1866	"	488	"	—

1	2	3	4	5	6	7	8
DCCLXIX	Tribunalul Bacău	1	1834	95	488	Mold.	—
DCCLXX	"	1	1865	"	488	"	—
DCCLXXI	"	1	1865	"	488—489	"	—
DCCLXXII	"	7	1864—1865	"	489—490	"	—
DCCLXXIII	"	7	1856—1866	"	490	"	Perilipsis. 1834.
DCCLXXIV	"	1	1866	"	491	"	—
DCLXXV	"	1	1866	"	491—492	"	—
DCCLXXVI	"	1	1866	"	492	"	—
DCCLXXVII	"	1	1866	"	492	"	—
DCCLXXVIII	"	3	1812—1849	"	493	"	—
DCCLXXIX	"	3	1838—1863	"	493—494	"	—
DCCLXXX	"	1	1839	"	494	"	—
DCCLXXXI	"	1	1853	"	494—495	"	—
DCCLXXXII	"	1	1852	"	495	"	—
DCCLXXXIII	"	2	1858—1859	"	495—496	"	—
DCCLXXXIV	"	42	1793—1860	"	496—503	"	—
DCCLXXXV	"	18	1815—1856	"	503—507	"	—
DCCLXXXVI	"	1	1850	"	507	"	—
DCCLXXXVII	"	1	1850	"	507	"	—
DCCLXXXVIII	"	2	1813—1830	"	507—508	"	+
DCCLXXXIX	"	25	1798—1875	"	508—516	"	—
DCCXC	—	8	1516—1639	09	276—278	"	6 la „Peceti“, nr. 255, 256, 257, 258, 259, 260.
DCCXCI	Familia Stîrcea	8	1547—1737	"	272—273	"	—
DCCXCII	Donația Grecescu	9	1409—1802	"	286—291	Maramureș	Dublet, inv. nr. 96.
DCCXCIII	—	2	1613—1649	"	294	—	La „Peceti“, nr. 261, 262.
DCCXCIV	Creditul Funciar Urban	97	1660—1852	97	1—69	Mold.	Perilipsis. 1466.
DCCXCV	Tribunalul Botoșani	2	1855	98	1	"	—
DCCXCVI	"	1	1858	"	1—2	"	—
DCCXCVII	"	2	1851—1852	"	2	"	—
DCCXCVIII	"	1	1854	"	2—3	"	—
DCCXCIX	"	2	1858	"	3	"	—
DCCC	"	7	1810—1855	"	3—5	"	—
DCCCI	"	1	1837	"	5	"	—
DCCCII	"	1	1815	"	5	"	—
DCCCIII	"	1	1839	"	6	"	—
DCCCIV	"	9	1791—1859	"	6—8	"	—
DCCCV	"	46	1770—1853	"	8—19	"	—
DCCCVI	"	3	1843—1856	"	19	"	—
DCCCVII	"	7	1830—1852	"	20—21	"	—
DCCCVIII	"	3	1840	"	21—22	"	—
DCCCIX	"	2	1836—1854	"	22	"	—
DCCCX	"	1	1823	"	22—25	"	Caiet cu copii de doc. din 1821.
DCCCXI	"	5	1816—1851	"	25—26	"	—
DCCCXII	"	1	1847	"	26	"	—
DCCCXIII	"	1	1839	"	26—27	"	—
DCCCXIV	"	1	1816	"	27	"	—

1	2	3	4	5	6	7	8
DCCCXV	Tribunalul Botoșani	4	1842	98	27—28	Mold.	—
DCCCXVI	"	1	1822	"	28	"	—
DCCCXVII	"	1	1850	"	28	"	—
DCCCXVIII	"	11	1805—1858	"	29—33	"	—
DCCCXIX	"	4	1858—1861	"	33—34	"	—
DCCCXX	"	17	1795—1861	"	34—38	"	—
DCCCXXI	"	4	1793—1841	"	38—39	"	—
DCCCXXII	"	4	1824—1849	"	40—41	"	—
DCCCXXIII	"	10	1814—1853	"	41—44	"	—
DCCCXXIV	"	3	1855—1858	"	44—45	"	—
DCCCXXV	"	7	1792—1862	"	45—47	"	—
DCCCXXVI	"	9	1787—1861	"	47—49	"	—
DCCCXXVII	"	5	1817—1860	"	49—50	"	—
DCCCXXVIII	"	5	1820—1831	"	50—51	"	—
DCCCXXIX	"	3	1814—1827	"	51—52	"	—
DCCCXXX	"	14	1789—1861	"	52—55	"	—
DCCCXXXI	"	14	1828—1847	"	55—58	"	—
DCCCXXXII	"	4	1828—1859	"	58—59	"	—
DCCCXXXIII	"	8	1813—1854	"	54—62	"	—
DCCCXXXIV	"	3	1822—1839	"	62	"	—
DCCCXXXV	"	7	1766—1861	"	62—64	"	—
DCCCXXXVI	"	20	1774—1885	"	64—69	"	—
DCCCXXXVII	"	6	1792—1858	"	69—71	"	—
DCCCXXXVIII	"	1	1861	"	71	"	—
DCCCXXXIX	"	1	1842	"	71	"	—
DCCCXL	"	6	1796—1823	"	72—74	"	—
DCCCXLI	Tribunalul Covurlui	2	1855—1856	99	1	"	—
DCCCXLII	"	2	1834	"	2	"	—
DCCCXLIII	"	1	1862	"	2	"	—
DCCCXLIV	"	1	1861	"	2—3	"	—
DCCCXLV	"	2	1858—1859	"	3	"	—
DCCCXLVI	"	3	1841—1848	"	3—4	"	—
DCCCXLVII	"	1	1837	"	4	"	—
DCCCXLVIII	"	2	1840—1844	"	4—5	"	—
DCCCXLIX	"	2	1840	"	5—6	"	—
DCCCL	"	1	1859	"	6	"	—
DCCCLI	"	1	1839	"	6	"	—
DCCCLII	"	1	1845	"	7	"	—
DCCCLIII	"	1	1833	"	7	"	—
DCCCLIV	"	1	1863	"	7	"	—
DCCCLV	"	1	1856	"	8	"	—
DCCCLVI	"	1	1862	"	8	"	—
DCCCLVII	"	1	1850	"	8	"	—
DCCCLVIII	"	3	1841—1859	"	8	"	—
DCCCLIX	"	2	1853—1861	"	9—10	"	—
DCCCLX	"	1	1863	"	10	"	—

1	2	3	4	5	6	7	8
DCCCLXI	Tribunalul Covurlui	1	1851	99	10—11	Mold.	—
DCCCLXII	"	1	1841	"	11	"	—
DCCCLXIII	"	1	1862	"	11	"	—
DCCCLXIV	"	1	1843	"	11—12	"	—
DCCCLXV	"	2	1850	"	12	"	—
DCCCLXVI	"	1	1847	"	12—13	"	—
DCCCLXVII	"	1	1856	"	13	"	—
DCCCLXVIII	"	1	1852	"	13	"	—
DCCCLXIX	"	2	1851	"	14	"	—
DCCCLXX	"	1	1853	"	14	"	—
DCCCLXXI	"	1	1856	"	14—15	"	—
DCCCLXXII	"	1	1819	"	15	"	—
DCCCLXXIII	"	2	1845	"	15	"	—
DCCCLXXIV	"	1	1859	"	16	"	—
DCCCLXXV	"	1	1858	"	16	"	—
DCCCLXXVI	"	2	1838—1840	"	16—17	"	—
DCCCLXXVII	"	2	1849	"	17—18	"	—
DCCCLXXVIII	"	1	1859	"	18	"	—
DCCCLXXIX	"	2	1854	"	18—19	"	—
DCCCLXXX	"	1	1857	"	19	"	—
DCCCLXXXI	"	1	1855	"	19	"	—
DCCCLXXXII	"	2	1859	"	19—20	"	—
DCCCLXXXIII	"	1	1864	"	20	"	—
DCCCLXXXIV	"	1	1860	"	20—21	"	—
DCCCLXXXV	"	2	1834—1843	"	21	"	—
DCCCLXXXVI	"	1	1813	"	21	"	—
DCCCLXXXVII	"	2	1816—1846	"	22	"	—
DCCCLXXXVIII	"	1	1850	"	22	"	—
DCCCLXXXIX	"	1	1845	"	23	"	—
DCCCXC	"	1	1857	"	23	"	—
DCCCXCI	"	1	1856	"	23	"	—
DCCCXCII	"	2	1837—1850	"	23—24	"	—
DCCCXCIII	"	1	1850	"	24	"	—
DCCCXCIV	"	4	1815—1833	"	24—25	"	—
DCCCXCV	"	3	1855—1859	"	25—26	"	—
DCCCXCVI	"	2	1857—1859	"	26	"	—
DCCCXCVII	"	1	1853	"	26—27	"	—
DCCCXCVIII	"	4	1838—1849	"	27—28	"	—
DCCCXCIX	"	1	1856	"	28	"	—
CM	"	2	1852—1855	"	28—29	"	—
CM I	"	1	1857	"	29	"	—
CM II	"	1	1856	"	29	"	—
CM III	"	1	1855	"	29—30	"	—
CM IV	"	1	1812	"	30	"	—
CM V	"	3	1850—1855	"	30—31	"	—
CM VI	"	1	1857	"	31	"	—
CM VII	"	1	1852	"	31	"	—
CM VIII	"	1	1859	"	31—32	"	—
CM IX	"	1	1857	"	32	"	—
CM X	"	1	1845	"	32	"	—
CM XI	"	7	1789—1843	"	33—34	"	—

CURSURILE DE PERFECTIONARE ÎN LIMBA ȘI PALEOGRAFIA LATINĂ ȘI ÎN LIMBA GERMANĂ ȘI PALEOGRAFIA GOTICĂ

Reluind o mai veche și valoroasă tradiție în arhivistica noastră românească — ne gândim la ceea ce a însemnat Școala de arhivistică și pentru studiul paleografiei unor limbi, cum au fost greaca, slavona și chiar româno-chirilica, indispensabile atunci pentru reconstituirea trecutului istoric al poporului nostru și formarea de specialiști paleografi¹ — dar, răspunzând, în același timp, atât unor necesități de mare actualitate și interes național, resimțite în zilele noastre — cum este spre exemplu, sarcina lărgirii bazei documentare necesare elaborării noului tratat de Istorie a României² ce urmează să fie publicat în zece volume, până în 1980, cât și nevoiei de a asigura „schimbul de miune” în specialitatea arhivistică și, implicit, în arheografie³, Direcția generală a Arhivelor Statului a luat inițiativa organizării unor cursuri de perfecționare a propriilor specialiști, în primul rând, în paleografia acelor limbi care s-au dovedit a fi de imediată și strictă necesitate, pentru arhivistica și istoriografia românească, așa cum sînt latina și germana. De altfel, această activitate se înscrie în prevederile fixate „în domeniul învățămîntului, al pregătirii profesionale a forței de muncă”, de Programul P.C.R., adoptat de cel de-al XI-lea Congres, cu precizarea că „Partidul va acorda în continuare atenția necesară perfecționării cunoștințelor tuturor oamenilor muncii, organizînd reciclarea periodică în vederea înarmării lor cu cele mai noi cunoștințe”⁴.

Pentru domeniul cercetării istorice, care, „solicită cadre cu o temeinică pregătire teoretică, ideologică și politică, cu o bună pregătire profesională și practică în stare să înțeleagă marile transformări

revoluționare care au loc în țara noastră și pe plan internațional”⁵ secretarul general al partidului nostru îi desprindea și-i stabilea finaii-zarea: „Aceasta cu atât mai mult cu cit, în prezent, în lume se formulează tot felul de interpretări denaturate, falsificatoare ale unor procese și realități istorice, în scopul justificării unor stări de lucruri inechitabile atât din trecut, cât și din prezent”⁶. În consecință, față de această situație se impune ca „studiul istoriei să ducă la desprinderea unor concluzii pentru activitatea practică în lupta împotriva politicii de dominație imperialistă, colonialistă și neocolonialistă, pentru apărarea și promovarea dreptului popoarelor la viață liberă, la afirmarea nestingerită a ființei lor naționale, la dezvoltarea lor progresistă, corespunzător voinței proprii, fără nici un amestec din afară”⁷.

Căutînd să se răspundă acestor imperative majore și sarcini de mare răspundere ce incumbă frontului istoricilor români, inclusiv specialiștilor din cadrul Arhivelor Statului, Direcția generală în anul 1975, a organizat două cursuri de perfecționare: primul în limba și paleografia latină (în lunile martie-iunie), iar al doilea în limba germană și paleografia gotică (în lunile septembrie-decembrie). În ele au fost cuprinși arhiviști din aproape întreaga rețea arhivistică din țară — respectiv din centrele în care specializarea, în una din limbile amintite, se impunea ca o necesitate de prim ordin, datorată fie existenței unui mare număr de documente ce depășeau posibilitățile de cuprindere ale specialiștilor în activitate (București, Cluj-Napoca, Brașov, Sibiu, Timișoara, Tg. Mureș etc.) fie lipsei totale a unor asemenea specialiști pentru una din cele două limbi și paleografii (Baia Mare, Oradea, Deva etc.) cărora li s-au alăturat, pentru o parte din timp și cîțiva tineri cercetători și asistenți universitari, dornici să se perfecționeze alături de arhiviști. Ca loc de desfășurare a celor două cursuri a fost ales orașul Cluj-Napoca, atât pentru că Arhivele Statului dispun aici de arhiviști cu multă experiență și de un local nou, bine dotat din punct de vedere material, și pentru faptul că păstrează o largă gamă de documente arhivistice — constituind baza „materialului didactic” utilizat în procesul de pregătire, cit și pentru că, în acest important centru cultural-științific, își desfășoară activitatea un însemnat număr de specialiști în materie: cadre didactice universitare de la facultățile de istorie-filozofie și respectiv, filologie din localitate, toți cu o îndelungată experiență și apreciată activitate de cercetare care au putut să asigure desfășurarea în bune condiții a întregului proces de pregătire. Aceasta constituie, totodată și o mărturie a continuării unei bune tradiții pe plan local: colaborarea între Arhivele Statului și instituțiile amintite⁸.

¹ C. Moisil, *Școala superioară de arhivistică și paleografie*, în „Revista Arhivelor”, II, 1927—1929, nr. 4—5, p. 261 și 452—453; *Ibidem*, III, 1, 1936—1937, p. 180, *Ibidem*, Din istoria școlii de arhivistică, în „Hrisovul”, I, 1941, p. 11—45; A. Sacerdoțeanu, *Pregătirea arhiviștilor*, în „Hrisovul”, V, 1945, p. 5—41, *** *Școala arhivistică*, în „Hrisovul”, II, 1942, p. 217—218.

² În baza *Hotărîrii Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R.*, din 23.04.1975. Vezi Scinteia, XXIV, 1975, nr. 10163 din 24.04, p. 1.

³ Avînd în vedere faptul că de la cursurile de paleografie pentru cîteva limbi, ținute în cadrul Școlii de arhivistică în urmă cu cîteva decenii — în ultimii ani n-au mai fost organizate asemenea cursuri (ceea ce se face în limitele programelor facultăților de istorie, se știe că este numai o pregătire, respectiv o inițiere și instruire, dar nu și specializare), trebuia umplut un gol de mult resimțit în pregătirea specialiștilor din arhive pentru imensa cantitate de documente existente în fondurile arhivistice din țară și a celor aduse — în volum tot mai mare, în ultimii ani — din străinătate.

⁴ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintarea României spre comunism, București, Edit. politică, 1975, p. 94—95.

⁵ N. Ceaușescu, *Cuvîntarea la adunarea consacrată aniversării Academiei „Ștefan Gheorghiu”*, 28 martie 1975, Edit. politică, București, p. 8—9.

⁶ *Ibidem*, p. 23.

⁷ *Ibidem*, p. 24—25.

⁸ N. Edroiu, *Arhivele și pregătirea studenților în istorie*, în „Revista Arhivelor”, an XLVII, vol. XXXII, 1971, nr. 2, p. 656—659.

În ceea ce privește „programa analitică” respectiv conținutul cursurilor, organizarea și desfășurarea activităților propriu-zise, menționăm că ambele cursuri au debutat printr-o trecere în revistă a celor mai deosebite probleme de limbă — o perioadă mai lungă la latină și ceva mai redusă, inițial, la germană, dar prelungită, apoi datorită unor necesități de ordin practic (confruntarea unor texte transcrise și traduse). A urmat apoi istoria evoluției scrierii, timp în care s-a lucrat, mai ales, pe texte, studiul pe documente constituind activitatea de bază i-am acordat atenția principală și timpul cel mai mare din program (atât în cadrul activității cu profesor, cât și a studiului individual). Ea a cuprins descifrarea documentului, regestarea, transcrierea și traducerea lui. Această activitate a fost mult mai complexă, în sensul că concomitent cu descifrarea documentului, s-a făcut și datarea lui, transmitându-se (de la profesor la cursant) și folosindu-se (de cel din urmă) toate sistemele de cronologie utilizate în epoca din care provenea documentul respectiv. Odată cu regestarea s-au precizat și problemele de ordin instituțional (cheia spre înțelegerea valorii probatorii a oricărui document arhivistice) iar traducerea textului, ce urma transcrierii și, respectiv aplicațiilor paleografice, a fost folosită ca prilej de a deprinde utilizarea instrumentelor de lucru cunoscute, dar și de completare și chiar amendare a unora din ele, ca spre exemplu, *Glosarul de termeni latini* — elaborat și tipărit, cu ani în urmă, de Institutul de istorie și arheologie din Cluj-Napoca, în colaborare cu Direcția generală a Arhivelor Statului — sau mai vechile glosare pentru germană, publicate fragmentar în cadrul unor ediții de documente⁹.

Cele arătate mai sus ne îndreptătesc, credem, să afirmăm că răspunzând mai multor cerințe de ordin practic și științific atât de mult legate, am spune, chiar indispensabile activității arhivistice — aceste cursuri și-au atins scopul pentru care au fost organizate, dobândirea cunoștințelor teoretice și practice necesare studiului documentelor scrise în limba respectivă (latină sau germană) în vederea regestării, transcrierii sau valorificării lor științifice. Or, pentru aceasta se cere, pe lângă cunoștințe de limbă și paleografie, și stăpânirea principalelor elemente de cronologie, diplomatică, sigilografie și sisteme instituționale etc., ceea ce de asemenea s-a făcut permanent în cadrul cursurilor.

O problemă nu lipsită de importanță și cred, judicios soluționată a fost cea a „materialului didactic” specific. Au fost alcătuite în acest scop seturi de documente multiplicare, în cazul celor latine, din fondurile arhivistice ale Filialei din Cluj-Napoca și a celor germane, și de la filialele Sibiu și Brașov. Alegerea documentelor — operațiune la care și-au adus contribuția atât arhiviști,

cât și o parte dintre profesori, buni cunoscători ai fondurilor noastre arhivistice nu s-a făcut întâmplător, ci s-a urmărit ilustrarea evoluției scrierii, (prin cele mai caracteristice documente) atât din punct de vedere paleografic, cât și al conținutului. S-au ales materiale începând cu veacul al XVII-lea și până în al XVIII-lea (pentru latină) și din secolele XV—XIX (pentru germană). Documentele se refereau la probleme politice de mare importanță, ca opera înfăptuită de Mihai Viteazul, războaiele conduse de Gh. Doja sau Horea, Cloșca și Crișan etc.; relații agrare; categorii sociale; demografice; dezvoltarea orașelor și organizarea lor internă (protocolare, registre de socoteli etc.); comerțul intern și extern, în special relațiile dintre cele trei țări române (registre de tricesimă și vicesimă); exploatarea și tehnică minieră. Pentru cursul de latină s-a folosit și un util set de fotocopii care ne-a fost pus la îndemână de Facultatea de istorie-filozofie¹⁰. La acestea se adaugă o serie de publicații de specialitate¹¹, ediții de documente¹² și texte¹³, manuale¹⁴ și albume de paleografie¹⁵, dicționare și glosare¹⁶ care au format laolaltă materialul didactic ce a stat la dispoziția cursanților.

Prin cunoștințele transmise, altfel greu de dobândit, trebuind ani și ani de experiență, atât cele teoretice (indispensabile oricărui domeniu de activitate) cât, mai ales, cele de ordin practic s-a reușit ca la sfârșitul perioadei de pregătire (4 luni cursul de latină, 3 luni cel de germană) toți cursanții să poată lucra ușor¹⁷, pe toate categoriile de documente. De altfel, dorind să evităm căderea în formalism și urmînd o recentă și prețioasă indicație a secretarului nostru general cînd arăta că „orice curs de perfecționare, sub orice formă, trebuie să ducă la creșterea nivelului de cunoștințe, de pregătire, trebuie să se încheie cu probe practice, spre a vedea în ce măsură a dat sau nu rezultate”¹⁸ examenul final a constatat, în principal, din-

¹⁰ Fapt pentru care aducem și pe această cale, mulțumirile noastre, precizînd că și seturile întocmite de noi vor sta oricînd la dispoziția facultăților pentru a le folosi în procesul de învățămînt.

¹¹ Documente privind istoria României, vol. I, Introducere, Edit. Acad. R.S.R., București, A. F. Schmidt, *Chronologische — systematische Sammlung der Berggesetze österreichischen Monarchie*, vol. VI, Viena, 1834 etc.

¹² E. de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria Românilor*, Fr. Zimmermann—G. Müller. *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, vol. I—II, 1897, vol. III, 1902, vol. IV, 1937.

¹³ N. Lascu (sub. red.) *Texte latine*, Cluj, 1973.

¹⁴ I. I. Bujor—Fr. Chiriac, *Gramatica limbii latine*, București, Edit. științifică, 1958, ed. a II-a, 1972; S. Jakó—R. Manolescu, *Scrierea latină în evul mediu*, Edit. științifică, București, 1971.

¹⁵ Album anexă la: S. Jakó—R. Manolescu, op. cit.

¹⁶ A. Bartal, *Glossarium mediae et infime latinitatis regni Hungariae*, Budapest, 1901 (cu suplimentele); *** *Glosar de termeni și expresii din documentele latine privind istoria medie a României*; A. Capelli, *Dizionario di abbreviature latine et italiane*, Milano, 1967; C. Suciu, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, I—II, Edit. Acad. R. S. România, București, 1967 etc.

¹⁷ Diferențierile aparute, inevitabil ca oriunde, avînd cauze de ordin extern, și în primul rînd nivelul de cunoaștere a limbii respective, pînă în momentul prezentării la curs.

¹⁸ N. Ceaușescu, *Cuvîntare la Plenara comună a C.C. al P.C.R. și Consiliului Suprem al Dezvoltărilor Economice și Sociale a României din 21—22 iulie 1975*, în „Scînteia” XLIV, 1975, nr. 10240 din 24.VII. p. 3.

⁹ *** *Rechnungen aus dem Archiv der Stadt Kronstadt. Erster Band. Rechnungen aus 1503—1526*, Kronstadt, 1886, p. 754—769; *Idem* Zweiter Band. *Rechnungen aus 1526—1540*, Kronstadt, 1889, p. 852—881; *Idem* Dritten Band. *Rechnungen aus 1475, 1541—1550*, Kronstadt, 1896, p. 1092—1123; *** *Quellen zur Geschichte der Stadt Brasso*, Fünfter Band, Brasso, 1909, *Chroniken und Tagebücher*, 1392—1851, p. 795—830; *Idem*, Sechster Band, Brasso, 1915, p. 756—767; *** *Rechnungen aus dem Archiv der Stadt Hermannstadt und der Sächsischen Nation*, I. Band, 1380—1516, Hermannstadt, 1880, p. 665—675.

tr-o probă practică, respectiv descifrarea, regestarea și traducerea de documente cu dificultate ridicată.

Experiența acumulată de-a lungul desfășurării celor două cursuri a fost utilă atât cursanților care vor trebui să probeze în practică cele însușite în timpul perfecționării și, sint convins, că o vor face în cele mai bune condiții, cât și celor ce ne-am ocupat de organizarea propriu-zisă a întregului proces de pregătire și, de ce să n-o spunem, chiar și profesorilor, fie că e vorba de cadre didactice, fie de cercetători. Și unora și altora, experiența de aici le va folosi în activitatea lor practică. Mă gîndesc, de pildă, la faptul că în viitor, cînd vor mai fi organizate asemenea cursuri — și va trebui, în mod cert, organizate și altele vom ști mai bine cum să le organizăm, în ceea ce privește pregătirea mijloacelor trebuitoare bunei desfășurări a procesului de instruire, sau folosirea profesorilor și a timpului, inclusiv fixarea limitelor duratei celei mai optime a unui curs etc.

Se impune, de asemenea, de pe acum, necesitatea revenirii după un timp oarecare și aproximativ în același cadru, a cursanților¹⁹ nu atât pentru transmiterea de noi cunoștințe — domeniul nostru de activitate fiind, spre deosebire de altele mai puțin spectaculos — cât mai ales pentru a oferi prilejul unor confruntări practice, ducînd, de la sine înțeles, și la reînprospătarea celor învățate în timpul cursului și la utile schimburi de experiență, avînd în vedere activitatea productivă depusă în intervalul de timp desfășurat de la absolvirea cursului și pînă în momentul revenirii.

Se impune a arăta, în încheiere, că pentru a nu rămîne doar la nivelul unei simple experiențe, chiar bună și aceasta și a avea cu ce se prezenta la noua întîlnire, va trebui ca tuturor arhiviștilor absolvenți ai unuia din cursurile noastre de perfecționare să le fie create și asigurate cel puțin următoarele condiții: 1 să fie folosiți cu precădere la prelucrarea documentelor redactate în limba în care s-au specializat, 2 cei care au dovedit reale calități și pasiune pentru această muncă să fie îndrumați și sprijiniți ca să se consacre studiului documentelor și epocilor istorice în care acestea au fost create, putînd astfel deveni, în timp, nu numai buni paleografi, dar și arheografi, a căror activitate să se finalizeze în editarea de documente.

ALEXANDRU MATEI

O NOUĂ FORMĂ DE PREGĂTIRE PROFESIONALĂ ARHIVISTICĂ

Păstrătoare a unor documente de inestimabilă valoare ce oglindesc istoria poporului nostru, Arhivele Statului trebuie să dispună în permanență de

cercetători bine pregătiți care să valorifice bogatul său tezaur documentar, cercetători capabili să ducă mai departe tradițiile arhivistice românești.

În cadrul preocupărilor Direcției generale a Arhivelor Statului pentru perfecționarea pregătirii de specialitate, evidențiem o nouă formă de învățămînt arhivistic. Conducerea instituției a organizat pentru prima oară un *curs de pregătire profesională arhivistică*¹ cu o durată de doi ani, care a reunit absolvenții învățămîntului superior repartizați în ultimii cinci ani la Arhivele Statului. Conceput să sprijine procesul formativ la locul de muncă, cursul a avut în vedere introducerea în mod organizat a tinerilor arhiviști, istorici și filologi din aparatul central și de la filiale — în teoria și practica arhivistică.

În anul I au fost prezentate largi expuneri privind sistemul de relații internaționale în domeniul arhivelor², precum și istoria seculară a instituțiilor, care și-au desfășurat activitatea pe teritoriul românesc³.

Pentru întia oară s-a analizat în scop didactic legislația arhivistică corespunzătoare evoluției sale, în concordanță cu etapele istorice ale societății românești⁴. Deosebit de aceasta, programa primului an a aprofundat legislația arhivistică în vigoare⁵.

În anul al II-lea, programa de învățămînt a cuprins predarea noțiunilor de bază a acelor discipline menite să sprijine pe oricare arhivist în îndeplinirea profesiei sale: sigilografia⁶, diploma-

¹ Curs cu scoatere din producție, de trei ori pe an, cîte două zile în lunile martie, iunie și octombrie, cînd au fost predate cursurile și s-au organizat dezbateri urmate de lecții practice.

² I. Gal, *Sistemul de relații internaționale în domeniul arhivelor*, directorul general al Arhivelor Statului a făcut o frumoasă expunere cu caracter juridic, subliniind relațiile stabilite între diverse Arhive de stat din lume. Totodată, au fost evidențiate contribuțiile Direcției Generale a Arhivelor Statului la nenumărate manifestări științifice de natură arhivistică organizate pe plan internațional.

³ Bogate prin conținutul lor și deosebit de instructive pentru munca pe care o desfășurăm fiecare în cadrul serviciilor și filialelor, aceste cursuri au oferit date asupra istoricului instituțiilor centrale și locale din Țara Românească, Moldova, Transilvania și România modernă, organizarea și funcționarea lor, arhivele create. La susținerea acestor cursuri au contribuit V. Arimia, A. Andone, R. Ionescu și I. Ranca.

⁴ Șt. Hurmuzache, *Legislația arhivistică*.

⁵ I. Pușcas, *Decretul 472/1971 privind Fondul Arhivistic Național al Republicii Socialiste România*. Expunerea a prezentat pe larg importanța acestui decret și condițiile care au impus noile modificări, evidențiindu-se în acest context raportul dintre Arhivele Statului și organizațiile socialiste și de cult deținătoare de documente ce fac parte din Fondul Arhivistic Național.

⁶ M. Dogaru, *Sigilografia*. Pe lângă descrierea principalelor tipuri de sigili din Moldova, Țara Românească și Transilvania, cursul a subliniat importanța sigiliilor ca izvoare de documentare istorică și, în același timp, ca manifestări de artă feudală. De asemenea, au fost date indicații practice privind descrierea și interpretarea sigiliilor prezentate pe documentele păstrate în depozitele Arhivelor Statului.

¹⁹ Dacă nu chiar studiarea posibilităților de redeschidere a Școlii de arhivistică, care ar oferi posibilitatea aprofundării și, respectiv, specializării arhiviștilor și în alte discipline auxiliare (fundamentale) istoriei, absolut necesare unui bun arhivist și activității arhivistice luate în general.

Participanții la închiderea cursurilor

tica⁷, cronologia⁸, arheologia⁹, paleografia¹⁰, heraldica¹¹, genealogia¹², biblioteconomia¹³ și izvoarele istoriei românilor¹⁴.

Ca și cele din anul I, cursurile din anul al II-lea au fost dublate din punct de vedere metodologic de dezbateri și activități practice.

Dacă am dori să caracterizăm cursul ar fi destul să afirmăm că toate activitățile s-au evidențiat prin faptul că au fost abordate în lumina ultimelor stu-

dii de specialitate, urmărind să dea o viziune cât mai complexă asupra muncii pe care o vom desfășura în cariera noastră de arhiviști. De asemenea, cele prezentate au avut darul să stimuleze pasiunea pentru desăvârșirea pregătirii și pentru cercetare și, în același timp, ne-au oferit un material de reflexie în sfera preocupărilor personale de specializare.

Am semnalat numai o parte din părerile formate în legătură cu tot ceea ce a fost reușit dar, în același timp, nu putem trece peste sublinierea aportului individual și colectiv al cadrelor de predare. Participanții la acest curs au beneficiat, în cadrul expunerilor, dezbaterilor și lecțiilor practice, de prezența unor arhiviști cu prestigiu profesional și cadre universitare cu cunoscute preocupări în domeniul nostru de activitate.

Desigur, având la bază modele de analiză care vor rămâne mult timp actuale, și în același timp, modele de urmat, activitățile — mai ales cele practice — ne-au făcut să însemnăm și unele note critice. Astfel, nu se poate face abstracție, din punct de vedere pedagogic, de felul cum este repartizat timpul afectat cursurilor, dezbaterilor și lecțiilor practice.

De asemenea, având în vedere tendințele de modernizare din ultimii ani pe plan național și de diversificare a activității arhivistice, pentru a răspunde înaltelor comandamente politico-ideologice ce călăuzesc întreaga activitate a Arhivelor Statului ar fi fost necesar ca organizarea cursului să prezinte cele mai recente concluzii privind metodologia cercetării tematice — obiectiv de bază în prezent ca și tehnica pregătirii informațiilor arhivistice pentru SARIAS¹⁵ și a elaborării instrumentelor arhivistice de informare științifică.

⁷ E. Iosefide, *Diplomatica*. În cadrul acestui curs s-a trecut în revistă evoluția diplomaticii românești și au fost prezentate metodele prin care, pe baza criticii interne și externe, se pot deosebi documentele false de cele originale.

⁸ Prof. univ. G. T. Ionescu, *Cronologia*. Au fost înfățișate diversele sisteme de datare și corelația dintre acestea, menționându-se apoi principalele elemente necesare în stabilirea exactă a datelor documentelor.

⁹ E. Poștăriță, M. Fănescu, *Arheografia*. Plecând de la descrierea principalelor probleme care se ivesc în fața editorului de documente create în epoca feudală, cursul a prezentat normele arheografice privind transcrierea și publicarea documentelor.

¹⁰ E. Poștăriță, *Paleografia*. Lecția expusă s-a referit la unele din particularitățile paleografiei române cu exemplificări din documentele păstrate în Arhivele Statului.

¹¹ M. Dogaru, *Heraldica*. Explicându-se noțiunile tehnice, cursul a subliniat etapele dezvoltării stemei de stat a României, evidențiind, în același timp, importanța fenomenului heraldic și latura sa aplicativă.

¹² V. Vasilescu, *Genealogia*. Expunerea a definit obiectul acestei discipline arătând totodată principiile și metodele de cercetare genealogică, precum și caracterul social al acestei științe auxiliare.

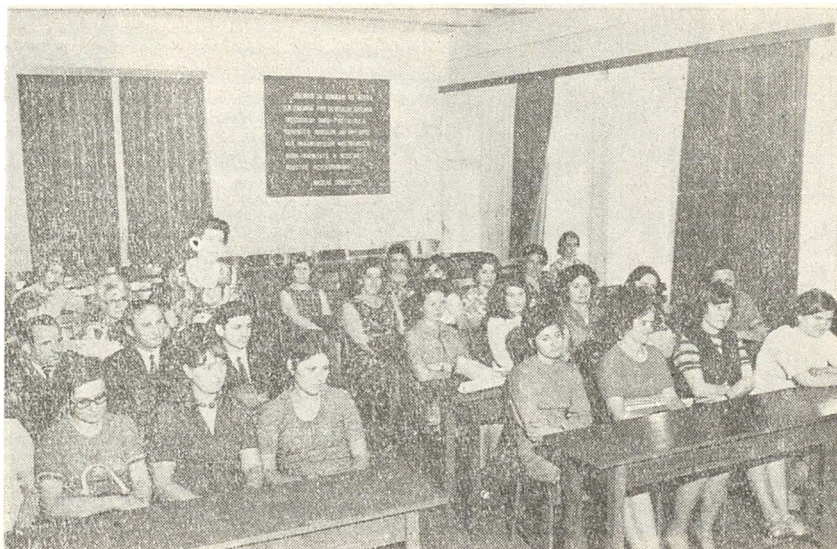
¹³ E. Dima, *Bibliotecele Arhivelor Statului*. A fost înfățișat modul cum au luat naștere bibliotecile documentare ale Arhivelor Statului și rolul lor în activitatea instituției. De asemenea, au fost expuse principalele operații la care este supusă o carte în drumul ei către cititor.

¹⁴ Aslst. univ. Gh. Iseru, *Critica textelor și tehnica edițiilor*. După o introducere în studiul izvoarelor istoriei, arătându-se importanța deosebită pe care acestea o au în elaborarea oricărei lucrări de specialitate, au fost prezentate principiile și metodele ce stau la baza întocmirii unor studii și lucrări de istorie.

¹⁵ Vezi pentru această problemă I. Dumitru, C. Ciochină, *Aplicarea informaticii în cercetarea documentară a Arhivelor din România*, în „Revista Arhivelor”, an I, vol. XXXV, nr. 4/1974, p. 581–595.

Aspect din timpul
pregătirii

La încheierea cursului

Nu putem încheia aceste câteva rânduri fără a arăta că pentru noi, absolvenții acestui curs, programul urmat pe parcursul celor doi ani de zile are semnificația dată de coordonatele întregului program de pregătire a cadrelor Direcției generale a Arhivelor Statului, asigurarea continuității cadrelor de înaltă specialitate în arhivistică, păstrători ai tezaurului național aflat în arhive, formarea de pasionați cercetători ai izvoarelor istoriei românilor.

GABRIELA HURMUZACHE

RECICLAREA PERSONALULUI CU PREGĂTIRE MEDIE

În anul 1975 sistemul de reciclare a cadrelor din Arhivele Statului a cuprins și cadrele cu pregătire medie (arhivari și funcționari).

La elaborarea programului s-a avut în vedere aprofundarea cunoștințelor necesare îndeplinirii atribuțiilor profesionale, însușirea altora noi, care să permită ridicarea nivelului calitativ al lucrărilor de

arhivă, precum și a nivelului politico-ideologic al cursanților. Expunerile cu caracter teoretic au fost completate și explicate prin lucrări practice și vizitarea laboratoarelor și a depozitelor D.G.A.S. Ele au fost susținute de arhiviști cu o bogată experiență.

Tematica s-a axat pe studierea și însușirea actualei legislații arhivistice în vederea aplicării corespunzătoare a prevederilor ei.

Un accent deosebit s-a pus pe modul de constituire a arhivei curente, respectiv înregistrarea actelor și formarea dosarelor, operațiuni care asigură realizarea celorlalte lucrări de arhivă: inventarierea, selecționarea și folosirea documentelor, dezbătute la rândul lor ca teme aparte. La acestea menționăm pe cele privind păstrarea și conservarea documentelor la a căror realizare sint desemnați să contribuie participanții la cursuri.

Având în vedere sarcinile profesionale ale cursanților au fost amplu dezbătute problemele legate de rezolvarea în condiții optime a cererilor cetățenilor pentru stabilirea vechimii în muncă, evidența și sistematizarea fondurilor și colecțiilor în cadrul depozitelor de arhivă, concretizate în întocmirea ghidului de depozit și efectuarea verificării existenței cu inventarul; ținerea evidenței și folosirea cărților din bibliotecile documentare; probleme de protecția muncii în arhive și altele.

Cursul a constituit, totodată, un prilej pentru efectuarea unui util schimb de experiență în munca profesională și pentru lămurirea unor aspecte ale activității practice.

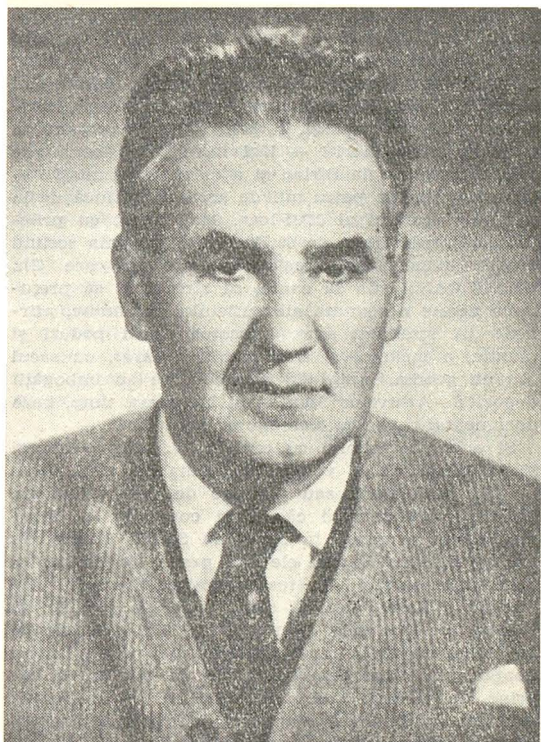
Cursul de reciclare a întrunit bunele aprecieri ale participanților pentru utilitatea lui, pentru calitatea și varietatea expunerilor menite să stimuleze dezbaterile problemelor de muncă și soluționarea celor mai dificile. Ne exprimăm convingerea că îmbogățirea experienței de muncă, dobândită în perioada reciclării și prin propunerile ce s-au făcut, va fi folosită de fiecare cursant în parte pentru ridicarea nivelului calitativ al lucrărilor și prin aceasta al întregii activități arhivistice.

DUMITRU BOLONTOC

GHEORGHE UNGUREANU

După aproape 69 ani de viață și 50 de ani în slujba Arhivelor românești, a încetat să mai bată inima unui om a cărui viață a fost închinată în întregime adunării și păstrării acelor documente care alcătuiesc spița neamului nostru.

În toamna anului 1926 intra, pe sub masivul turn al Goliei unde se află Arhivele Statului, GH. UNGUREANU, proaspăt bacalaureat, cu intenția măturisită de a găsi o slujbă pentru a-și putea continua studiile universitare, destul de costisitoare în acea vreme pentru un tânăr ca el lipsit de posibilități materiale. Aici, datorită mediului în care a lucrat, a oamenilor pe care i-a cunoscut și îndeosebi a directorului de atunci, Sever Zotta, distins cercetător și om de suflet, tânărul copist de documente a simțit focul nestins al iubirii față de trecutul neamului nostru despre care îi vorbeau documentele și arhivele țării. „Cine ar fi bănuț măcar atunci — va spune GH. UNGUREANU în una din

lucrările sale — că aici îmi voi petrece toți anii tinereții mele? Era ceva care mă atrăgea spre acest loc de păstrare a vechilor documente ale Moldovei care îmi vor vorbi mai târziu și îmi vor da răspuns la toate întrebările mele asupra trecutului...”

Veritabil focar de cultură, Arhivele Statului erau și sediul revistei ieșene de istorie „Ioan Neculce”, al cărei prim număr a ieșit de sub tipar în 1921. Aici se adunau seara inițiatorii și principalii ei colaboratori: Gh. Ghibănescu, Mihai Costăchescu, Sever Zotta, N. A. Bogdan, T. T. Burada, Al. Băleanu, prestigioși cercetători ai istoriei românilor pe care îi unea pasiunea față de trecutul țării și documentele ei. Alături de aceștia și-a făcut ucenicia tânărul GH. UNGUREANU și tot alături de ei va semna, în 1928, prima sa colaborare la revista amintită. De atunci și pînă în clipa cînd moartea fulgerătoare l-a răpit dintre noi, citeva sute de titluri stau mărturie la opera publicată de GH. UNGUREANU, operă ce îl situează nu numai printre cei mai remarcabili arhiviști pe care în cei 150 de ani de existență i-a avut Arhivele românești, dar și datorită căreia numele său a trecut de mult alături de ilustrele personalități ce fac parte din Pantheonul spiritualității românești.

Cea mai mare parte din munca sa a fost dedicată nobilei preocupări de a strînge, a păstra și valorifica „tezaurul arhivistic al Moldovei”. Îndrăgostit de mărturiile trecutului a reușit să aducă în Arhivele Statului de la Iași mai multe documente decît se adunaseră în timp de 100 de ani de existență a acestei instituții. Pasiunea sa a trezit ad-

mirația contemporanilor. Marele istoric Nicolae Iorga, condamnd pe „acea care aruncă în vînt opera sacră a secolelor”, într-un articol intitulat „Noi risipitori de cele sfinte”, elogia strădania lui GH. UNGUREANU cu următoarele cuvinte: „Meritosul arhivar din Iași, d. Gheorghe Ungureanu, a găsit în 1932 — ieri! — lăzi întregi de documente zvîrlite în gunoi la Bîrlad și a cules — ascultați! — nu mai puțin de patru mii de acte, unele încă de la sfîrșitul secolului al XVI-lea”. Mai tîrziu, cu prilejul împlinirii vîrstei de 60 de ani, V. Arimia scriind despre entuziasmul, pasiunea, felul în care GH. UNGUREANU știa să caute, să strîngă și să prețuiască aceste nestemate ale sufletului românesc, afirma: „A străbătut sate, a scotocit prin poduri și pivnițe, a încărcat și transportat, a cărat, cu sacul sau cu geanta, multe documente care au îmbogățit depozitele Arhivelor Statului și în același timp, baza documentară pentru cercetarea științifică”.

Și a venit războiul cu ororile lui. Arhive întregi și biblioteci de o valoare inestimabilă sînt lăsate la voia întîmplării sau distruse de bombardament. La moșia Crupenschi cărțile și condicile de documente sînt aruncate în noroi, la Stîlnca Roznovanu sau pe străzile Iașului ele cad pradă incendiului și bombardamentului. Cu toate acestea directorul Arhivelor Statului aleargă sub ploaia de gloanțe să salveze tot mai mult și mai mult. Nici Arhivele de la Golia nu sînt într-o situație mai bună. Într-o noapte unul din depozite, lovit de bombe, e cuprins de flăcări. GH. UNGUREANU și cu cîțiva salariați, sfîdînd orice mijloc de precauție scoate din foc manuscrisele, documentele, dosarele, tot tezaurul strîns cu atîtea sacrificii de mîinile sale.

Războiul a venit tot mai aproape de Iași. Era absolut necesar ca Arhivele să fie evacuate din calea lui. Directorul umblă, se zbate, intervine, cere, imploră, are nevoie de vagoane pentru a pune la adăpost „memoria poporului”. Peste tot este refuzat și amenințat cu trimiterea în fața Curții Martiale pentru „alarmism !!!”. Nu renunță, ia mereu totul de la capăt și reușește ceea ce părea irealizabil: aproape ilegal încarcă într-un tren averea ce-i fusese încredințată ducînd-o spre locuri ferite de distrugere. Pe drum opriri interminabile, vagoane luate de oficialii grăbiți să se evacueze, căruțe descărcate de lăzi cu documente și luate pentru rechiziții, în apropiere de Tg. Jiu, lăzi ce vor fi puse la adăpost de deținuții politici ai lagărului aflat pe acele meleaguri.

După 23 August 1944 urmează reîntoarcerea la Iași, în Iași cu mii de case distruse de bombardament. Printre aceste ruine se află și sediul Arhivelor de la Golia. În acei ani de mari greutăți pentru întregul popor, GH. UNGUREANU a crezut într-un viitor mai bun, în resursele nebănuite ale neamului din care făcea parte. Face sacrificii materiale incredibile, vinde obiecte personale de valoare, se împrumută, strînge bani ca să vadă casa Arhivelor Statului reparată și în stare să adăpostească tezaurul ocrotit cu atîtea sacrificii și readus la locul său. Încă de atunci visa la un local modern, dotat tehnic, încăpător, care să asigure viață lungă documentelor, vis aproape îndeplinit sub ochii săi.

Ca director, timp de trei decenii, al unei instituții la cîrma căreia s-au perindat Gh. Asachi, V. Alecu-

sandri, G. Sion, Teodor Codrescu și Sever Zotta, GH. UNGUREANU a crezut în tradițiile unei arhivistici românești, iar prin scrierile și activitatea sa a luptat permanent pentru progresul acesteia, ajungîndu-se ca astăzi arhivistica românească să fie cunoscută pe plan mondial ca una din cele mai avansate. Totdeauna plin de inițiativă, cu idei originale, sensibil la tot ce era nou și valoros, lui îi datorăm publicarea primului *Îndrumător în Arhivele Statului*, apărut în 1947 la Iași, după această dată fiind editate alte trei îndrumătoare de colectivul ieșean sub conducerea sa. Au urmat apreciate volume de documente *Anul revoluționar 1848 în Moldova*, *Documente privitoare la istoria economică a României*, 2 vol., *Figuri de arhiviști — Gh. Asachi*, sau inventarul arhivistic la fondul *Secretariatul de Stat al Moldovei*. Alte 5 volume, în manuscris, așteaptă să vadă lumina tiparului: *Gospodăria moșierească din Moldova — Anastasie Bașotă*, 2 volume, *Orașe și târguri din Moldova, 1774—1859*, 2 volume, *Ținutul Bacău, 1828—1834*, statistică.

A fost printre primii care a înțeles că trebuie făcută o evidență a tuturor documentelor, a organizat unul din cele mai bogate fișiere tematice din Arhive, din inițiativa să s-a format o valoroasă bibliotecă documentară cu un important fond de carte rară și veche românească. Datorită lui GH. UNGUREANU au luat naștere importante colecții de manuscrise, documente, planuri și hărți, stampe și fotografii, sigilii, microfilme, foi volante etc. pe care în permanență a avut grijă să le îmbogățească prin nenumărate donații personale de importante materiale documentare și tot el a deschis primul muzeu privind istoricul Arhivelor Statului din România.

A făcut toate acestea pentru că nu era numai arhivist, ci și cercetător. Autor a nenumărate lucrări științifice referitoare la teoria și practica arhivistică, istoria arhivisticii românești și a Arhivelor Statului, istoria țării și a poporului nostru, istoria vechiului drept românesc, istoria literară, istoria Iașului și în mod deosebit a monumentelor sale, lucrări cunoscute în țară și străinătate, din care vom aminti doar cîteva: *Pedepsele în Moldova la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea*, *Înființarea și organizarea judecătoriilor în Moldova în anul 1832*, *Justiția în Moldova, 1741—1832*, *Învățămîntul juridic la Academia Mihăileană*, *Familia Sion*, *Istoricul avocaturii în Moldova*, *Ion Creangă — Documente*, *Cronica Cotnariilor*, *Documente literare în Arhivele Statului Iași*, 2 volume, nenumărate studii despre principalele momente istorice din epoca modernă și contemporană sau documentate lucrări despre mari personalități ale literaturii române. În clipa cînd a lăsat din mînă condeiul, pe masa sa de lucru se afla un volum cu sute de documente, în majoritate inedite, despre marele poet Mihai Eminescu și familia sa. Lucra cu febrilitate, pentru că la începutul acestui an volumul urma să fie predat editurii „Minerva”; va fi editat prin grija colaboratorilor săi.

Toate studiile sale fac dovada unei cercetări serioase, au o bază documentară solidă, vin cu interpretări noi și originale, rectifică datele cunoscute pînă în momentul cercetării.

Dar Gh. Ungureanu a fost o personalitate cunoscută și în afara granițelor țării atât ca cercetător asiduu al arhivelor străine, de unde a adus o cantitate impresionabilă de informații privind istoria românilor, cit și ca participant permanent la congrese, conferințe și mese rotunde ale Consiliului Internațional al Arhivelor, ca reprezentant al României, sau în calitate de corespondent al țării la revista „Archivum” editată de U.N.E.S.C.O.. Din Copenhaga, Florența sau Moscova, din Londra, Washington sau Madrid, din Oslo, Bruxelles sau Stockholm, din Paris sau Ottawa, unde a reprezentat în mod strălucit arhivistica românească, el scria totdeauna colaboratorilor săi aflați în țară : „Mi-l dor de Golia !”.

Pentru meritele amplei sale activități, comunistului Gh. Ungureanu i s-au conferit, în semn de prețuire și recunoștință, nenumărate ordine și medalii : Ordinul Muncii cl. a III-a, Ordinul Meritul

Cultural cl. a III-a, Ordinul 23 August cl. a IV-a și multe altele.

Cei care l-au cunoscut, cărora le-a pus în mîini abecedarul arhivistic, străduindu-se să le arate frumusețea documentelor, călăuzindu-le pașii în activitatea arhivistică, își vor aminti mereu că tot Gh. Ungureanu i-a introdus în tainele muncii de cercetare științifică și nu vor uita pe omul cu o pasiune fără margini pentru meseria pe care și-a ales-o, plin de viață, de entuziasm, jovial, oricînd dispus să facă o glumă, de un optimism încorigibil, încrezător în oameni și munca lor.

A murit un om !

A murit un mare arhivist !

A murit un mare iubitor al poporului al cărui bun fiu a fost și pentru ale cărui dreptăți a luptat permanent cu mintea și cu inima, cu vorba și cu pana !

DUMITRU IVĂNESCU

RECENZII ȘI PREZENTĂRI

Documente privind istoria militară a poporului român

Roadele activității Centrului de studii și cercetări de istorie și teorie militară, au început să apară din plin în public. Cei citiva ani, folosiți mai ales pentru cercetarea arhivelor, selecționarea și pregătirea pentru publicare a documentelor privind istoria militară a poporului român, au făcut posibil să fie puse la dispoziția cercetării volume de documente. Pregătite cu o deosebită grijă atât pentru conținut cât și pentru formă, ele se prezintă într-o excelență înută.

Volumul care a apărut primul* înmănușează 300 documente din perioada anilor 1878—1882, cuprinzând o perioadă deosebit de importantă. Apreciem că orientarea în selecționarea documentelor și competența în pregătirea pentru publicare, deși au ridicat numeroase probleme, au fost înconunate de succes pentru care, conducerea centrului și colectivul de autori, merita toate laudele.

Perioada din care provin documentele acestui volum este, pentru istoria armatei, deosebit de importantă. După ce armata, ca de altfel întregul popor român, dăduse un examen riguros în cucerirea independenței de stat, soldat cu multe victorii, acum trebuia să fie refăcută, să se reorganizeze, să se dezvolte, să se întărească și să se perfecționeze.

Cucerirea independenței de stat a României impunea, în cadrul dezvoltării politico-economice a statului român, întărirea capacității de apărare, pentru a asigura consolidarea independenței și a fi oricând gata s-o apere. Măsurile adoptate în domeniul economico-social și rezultatele obținute de poporul nostru permiteau alocarea de însemnate fonduri pentru diferitele nevoi ale armatei. Apoi, experiența războiului pusese în evidență direcțiile către care trebuia îndreptată atenția și pentru care erau necesare eforturi mai mari din punct de vedere al întăririi capacității de apărare.

Documentele din volum evidențiază cu prisosință acest lucru. Una din aceste direcții, bine conturate de documente, este aceea a creșterii numerice a efectivelor. În acest scop, fie că se crează unități noi (primul regiment de geniu, primele unități ale marinei militare etc.), fie că se mărește numărul celor existente (regimentele de dorobanți se dublează — de la 16 la 30 — iar al celor de călărași au crescut de la 8 la 12). Concomitent cu unitățile active se dă o mare atenție unităților de rezervă al căror efectiv se dublează precum și unităților auxiliare.

Creșterea efectivelor impunea încadrarea corespunzătoare cu cadre, dotarea și înzestrarea cu armament și munițiuni, cu mijloace tehnice și de transport, organizarea unor ateliere, companii de „uvrieri” arsenal etc., construirea de cazărmi și poligoane de instrucție, înființarea de școli pentru pregătirea cadrelor sau trimiterea la instruire în străinătate (Franța, Belgia, Austria, Germania etc.). Documentele din fiecare an oglindesc o preocupare statornică pentru realizarea acestora, ceea ce ne îndreptățește să afirmăm că era o altă direcție de concentrare a eforturilor. Pentru verificarea rezultatelor, dar și ca mijloc de instruire, se foloseau, între altele, manevrele militare.

Mai multe documente consemnează opinii elogioase ale celor însărcinați cu conducerea treburilor militare sau ale reprezentanților unor țări și armate străine, impresionați de nivelul de pregătire și de dotare a armatei române. La 19 ianuarie 1880 consulul austro-ungar la Braila consemna în raportul său : „...în domeniul administrației militare și anume în aprovizionarea cu alimente, înzestrarea cu arme și piese de schimb se desfășoară o activitate extraordinară. Nu numai armata și miliția teritorială ci și garda națională este permanent și riguros în-

struită din punct de vedere militar” (doc. 896). Reprezentantul Austro-Ungariei la București informa guvernul său, la 28 iulie 1880 că : „De la terminarea ultimului război guvernul princiar se străduiește, pe baza experienței acumulate, să ridice armata română la un nivel demn de luat în seamă atât prin sporirea forțelor sale de luptă, cât și prin îmbunătățirea și completarea instrucției și a sistemului său de înarmare (doc. 148).

Legăția belgiană aducea la cunoștința guvernului său că : „Din toate informațiile rezultă că România se grăbește să-și completeze armamentul pentru a fi gata în orice eventualitate. Pentru a se elibera de orice dependență față de străinătate, guvernul dorește să construiască o mare fabrică de echipament militar”.

Legăția Franței la București informa, la 8 iulie 1882, că, în ce privește armata, „ținărul regat a făcut un efort imens. În mai puțin de șase ani, el a creat, organizat și înarmat aproape 150 000 de luptători și în câteva luni va putea pune în linie 200 000 de oameni” (doc. 276). Un ofițer superior francez, într-un studiu despre armata română, ținea și el să spună, în septembrie 1880 că : „Armata română este una dintre cele mai vechi armate regulate din Europa și deseori în cursul secolelor trecute a dat dovadă de vitejie pe cimpul de luptă. În ultimul război ruso-turc ea s-a acoperit de glorie la Plevna și Vidin și s-a dovedit a fi cel puțin egală în valoare cu armata rusă”. Subliniind că istoria sa este cunoscută ținea să precizeze că organizarea ei este mai puțin cunoscută „prezentînd cu atât mai mult interes cu cât nu seamănă cu nici-o armată și funcționează foarte bine”, fapt pentru care atrăgea atenția guvernului său că se impun unele concluzii și pentru armata franceză” (doc. 158). La 25 august 1882 Legăția Franței arăta guvernului francez : „Îmi îngădui să insist din nou pe lângă excelența voastră pentru ca guvernul republicii să trimită o misiune militară aici. Opinia publică va fi măgălită de acest act de curtoazie care ar fi în același timp și un act de prevedere, deoarece cred că avem tot interesul să ne informăm foarte exact asupra situației unei armate care ar putea fi chemată să joace un rol atât de important în complicațiile viitoare din orient” (doc. 384).

Cercetătorii care se ocupă de studierea diverselor instituții militare găsesc în documentele publicate informații deosebit de importante, avînd în același timp posibilitatea să afle și de existența altor surse.

Modul cum au fost reglementate diverse aspecte ale organizării și pregătirii armatei sau a diferitelor ei părți componente se pot cunoaște din legile, regulamentele, programele de învățămînt sau instrucțiunile incluse în volum. Atunci cînd toate aceste categorii de documente vor fi strînse și publicate, vom putea să cunoaștem și să ne dăm mai bine seama de existența și de evoluția învățămîntului militar românesc, învățămînt care stă cu cînte alături de al celor mai însemnate țări. Dragostea față de patrie, precum și temeinica pregătire militară a fiilor ei au fost acelea care au contribuit la victoriile armatei și au ridicat prestigiul și autoritatea nu numai în țară ci și peste hotare. Încă în perioada adoptării unor măsuri de către guvern (1880) specialiștii militari ai guvernului austro-ungar consemnau : „Reorganizarea forțelor armate ale României ce are loc acum, este menită să suscite în mare măsură atenția țărilor vecine, deoarece va determina o creștere substanțială a forțelor sale armate... se poate trage de pe acum concluzia că România va fi în stare, în cazul unui viitor război să pună în picioare 120 000 de soldați și va fi deci un factor de putere cu mult mai însemnat pe cîmpul de luptă decît în trecut” (doc. 97).

Numărul mare de teme ce pot fi cercetate pe baza documentelor publicate, rolul și importanța mare pe care acestea o au în educarea patriotică, fac să crească valoarea volumelor, evidențiază contribuția Centrului de studii și cercetări de istorie și teorie militară. Iată de ce apreciem că volumele

* De la data apariției lui pînă la publicarea acestei prezentări au mai apărut încă două volume : 1882—1886 și 1886—1888, urmînd să intre în librării un al patrulea volum.

de documente sînt indispensabile în cercetarea nu numai a istoriei armatei ci și a istoriei României.

Odată cu evidențierea tematicii și a concluziilor ce se desprind din volumul prezentat, a meritelor autorilor, am dori să semnalăm și unele aspecte pe care, dacă le consideră bune, să le aibă în vedere.

Tematica documentelor este diversă. Cu toate acestea, sînt puține programe de instruire, regulamente, instrucțiuni din care să se poată urmări evoluția concepției militare românești, documente din care să rezulte preocupări pentru crearea unor dispozitive sau mijloace de luptă românești.

Fiind vorba de documente care evidențiază istoria militară a poporului român, nu pot lipsi cele fundamentale, chiar dacă ele au fost publicate în „Monitorul Oficial” sau în „Monitorul oastei”, acelea care prin conținutul lor explică sau fac să se înțeleagă probleme cuprinse în alte documente. Dar acestea să se selecționeze cu mare grijă și cit mai puține, pentru a se publica cele inedite care se găsesc în arhive. Să se utilizeze mai mult aparatul științific, fie pentru a trimite la documentele publicate, fie pentru a da explicațiile necesare.

Dacă s-a mers pe principiul de a selecționa documente și din arhive străine (și părerea noastră este că așa e bine) atunci să fie cercetate toate microfilmele din perioadele respective, care se găsesc la Arhivele Statului. În volumul 1878-1882 au fost cuprinse documente numai de la reprezentanții Austro-Ungariei, Franței și Belgiei. Deci, să se lărgască aria geografică și să fie selecționate cele mai edificatoare.

La formularea rezumatelor documentelor să se verifice cu atenție atît din punct de vedere al conținutului cit și al terminologiei. Spre exemplu la documentul nr. 10, în perioada respectivă, nu era vorba de cazărmi grănicerești ci de pichete. La documentul nr. 12 nu este vorba de *împlinirea* unui an de la *luarea* Plevnei. La aceasta se referă documentul 36. Ambele documente (12 și 36) sînt telegrame de *răspuns*, ceea ce nu se arată în rezumat. Documentul nr. 27 este o dispoziție, un

ordin adresat — după cîte rezultă din conținut — și altor prefeți. Faptul că a fost găsit la Filiala Arhivelor Statului Vilcea nu îndreptățește formularea: „...repartizați prefecturii județului Vilcea”.

Rezumatelor unor documente sînt deficitare din punct de vedere al terminologiei raporturilor dintre instituții sau al genului documentelor. Astfel, Prefectura nu înaintează „adresă” la minister. Chiar documentul 89 zice „conform ordinului...”, ceea ce înseamnă că prefectura trimite „raport”. În documentul nr. 90 este folosit termenul „înaintează”. De obicei acest termen se folosește de la inferior la superior. Documentul nr. 94 nu este adresă ci raport, cum se arată de altfel în rezoluție. În afară de aceasta prefectul județului Constanța ruga pe ministrul de interne să intervină la ministrul de război... Documentul nr. 236 este un raport adresat regelui nu „publicație a deciziei”, iar documentul nr. 267 este un ordin al ministrului de război către șeful statului major de geniu. Tot ca terminologie, pentru denumirea actelor credem că nu-i cel mai potrivit „Publicație a deciziei” cum se formulează în mai multe locuri. După cîte ne dăm seama ar putea fi utilizată formula „comunicat” sau „comunicare”.

Atunci cînd într-un document este vorba de cifre, de date etc. să se verifice cu atenție și eventualele greșeli cum sînt la documentul nr. 181 și să se explice în subsol.

De un prețios ajutor la o publicație sînt anexele. Autorii volumelor au întocmit astfel de anexe, interesante și bine concepute. Nu ne oprim decît la anexa în care sînt arătați ministrii de război cu recomandarea să se arate și documentul de numire și de încetare a funcției, chiar dacă se repetă. La anexa respectivă este probabil o greșală, la cel de al treilea ministru, Nicolae Dabija: 11 iunie sau 11 iulie 1879?

Necesitatea volumelor, rezultatele obținute și calitatea lor, îndreptățesc din plin continuarea publicării corpusului inițiat și le dorim autorilor succes deplin.

VASILE ARIMIA

TRAIAN IONESCU NIȘCOV, MARIA SOVEJA. Aspecte de cancelarie domnească, București, Edit. Meridiane, 1974, 120 p.

Sub semnătura de prestigiu a profesorului Traian Ionescu-Nișcov și a Mariei Soveja a apărut în editura Meridiane albumul „Acte de cancelarie domnească — miniaturi și ornamente”. Apariția acestui volum, precedată de „Anastasia Crimca” și urmat de „Codex aureus”, constituie adevărate evenimente pentru cei care se ocupă cu studierea laturii artistice, cu dezvoltarea frumosului din manuscrisele și documentele românești. Albumul cuprinde, pe lîngă cele 50 de reproduceri, un studiu introductiv și anexele obișnuite ale unei lucrări de acest gen (bibliografie, note etc.). Studiul documentat și bine întocmit are două mari părți distincte: după o mică introducere în care este fixată epoca organizării celor două cancelarii în țările române se remarcă apariția unui anumit mod și nivel de cultură, care a dus la modificări treptate în aspectul exterior și de conținut al actelor emise din aceste cancelarii, evoluție analizată minuțios și cu pricepere.

Capitolul „Formularul actului de cancelarie” era necesar atît pentru înțelegerea specificului formelor artistice, care la documentele emise din cancelariile domnești, se leagă tocmai de părțile și elementele componente ale acestora cit și pentru a sesiza devenirea și schimbările produse în poadoabele ce formează cadrul ornamental al documentelor; în felul acesta el își demonstrează pe deplin necesitatea, căci fără explicațiile din această primă parte mai greu ar fi înțelesă a doua parte a studiului.

Scrierea, așa cum reiese clar din prezentare, a constituit și ea un obiect al artei, căci, în comparație cu aceea din actele ce nu sînt emise din cancelaria domnească, se poate vedea că la cele

cu caracter solemn și oficial a existat o strădanie cu scop artistic și în această privință.

Partea originală și cea mai interesantă în același timp a studiului este capitolul „Actul de cancelarie domnească — obiect de artă miniaturală”; după ce în prima parte a lucrării s-au analizat părțile componente ale actelor solemne de cancelarie din punct de vedere al conținutului, se urmărește în această a doua parte atît modul caracteristic de ornamente a fiecărei părți de-a lungul perioadei analizate (de la apariția și pînă la sfîrșitul secolului al XVII-lea) cit și cauzele care au dus la modificări în aspectul și conținutul miniaturilor și ornamentelor de pe documente.

Sînt amintite influențele venite din afară, prin contactul cu alte lumi de cultură: din Orient sau Peninsula Balcanică, existența unor școli (de la Tirgoviște sau București), care au impus o anumită manieră artistică, dar mai puțin se vorbește despre existența unor pictori-miniaturisti sau a unor calligrafi, care prin talentul lor au făcut din desenele ornamentale și scenele pictate adevărată artă decorativă.

S-a remarcat cu justețe că este vorba de cele mai multe ori de o artă naivă, exprimată de autori ce au rămas anonimi, căci această cultură „folclorică”, în care produsele artistice emană de la persoane, ce vin dintr-un popor care și-a dezvoltat continuu cunoștințele și gustul artistic, este specifică pentru mediul spiritual românesc din secolele trecute și aceasta nu numai în artă, ci și în literatură și muzică.

Nu lipsește analiza amănunțită a elementelor de decor: a culorilor și a îmbinărilor de modele florale și geometrice din fiecare parte componentă a documentului precum și prezentarea evoluției și

comparativă a lor cu specificul fiecărei perioade și cancelarii a diversilor domnitori (perioada lui Matei Basarab, perioada cantacuzină etc.) și cu sesizarea diferențelor dintre actele emise din cele două principate, toate explicate prin specificul spiritului epocii respective, care le-a dat naștere.

Nu lipsit de importanță este și faptul că s-a scos în evidență îmbinarea dintre miniatura propriu-zisă și ornamentele care formează un cadru adecvat pentru acestea; specificul unor documente dintr-o anumită epocă este ridicarea la rang de ornament a unor părți componente ale emblemei și anume din sigiliu domnesc, heraldica ajungând un izvor din care s-au inspirat mulți miniaturisti, iar mai târziu a avut loc și procesul invers, după cum se arată în studiul introductiv (p. 28): „artiștii țirgovșteni, nu lipsit de fantezie, se străduiesc să complicească tabloul blazonului statal cu motive zoomorfe și personaje heraldice care, în secolul următor, vor intra pentru o vreme în patrimoniul heraldic al stemei“. În încheiere (p. 31) se arată: „Principii fanarioți, care domnesc alternativ în Moldova și Țara Românească, nu numai că dau actului o înveșmântare fastuoasă, basileică, ci introduc, conștient sau nu, în compoziția frontispiciului un element nou cu o certă semnificație politică, stema unită. Prinsă în același chenar miniaturizat, acvila munteană apare alături de capul bourului moldovenesc, figurându-se astfel unirea celor două țări surori“.

Unul din marile merite ale lucrării este buna alegere a exemplarelor ilustrative și faptul că sînt însoțite de note explicative detaliate, căci, trebuie să spun, este extrem de dificilă o asemenea operațiune care pretinde o oarecare formație și gust artistic, precum și o solidă documentație și familiarizarea cu miile de documente de prin arhive. Pe de altă parte, studiul aproape că nu are puncte

de referință și modele de urmat, căci dacă pe ici pe colo a mai apărut cite o lucrare despre miniaturile din manuscrise sau condici, despre ornamentarea documentelor s-a scris extrem de puțin și sporadic, mai mult descriptiv și fără precizări generalizatoare (Așteptăm, de altfel, ca autorul să completeze acest studiu introductiv cu o lucrare mai amplă, așa cum promite la p. 33, nota 15).

Din păcate studiul se oprește la sfîrșitul secolului al XVII-lea, deși ilustrațiile merg pînă la începutul secolului al XIX-lea toate însă sînt semnificative și în armonie cu ideile expuse în lucrare. Nu putem să trecem cu vederea peste forma de expunere a studiului, adică stîlul autorului, elevat, cu cuvinte armonios îmbinate în fraze lungi și elegante, adecvate frumuseții subiectului expus.

Ne îngăduim o mică observație și anume este necesar să se precizeze data documentului de la planșa a II-a, care apare în explicația aferentă ilustrației ca fiind 10 iulie 1614, iar în lucrare (p. 26 și 28) pentru același document se indică: 14 iulie 1614.

În încheiere citeva cuvinte despre aspectul tehnic al volumului: cu mici defecțiuni (planșa a X-a) ilustrațiile sînt bine încadrate în pagină, deși nu reflectă prea fidel coloristica originală. Apoi, pe orice cititor l-a frapat, cred eu, folosirea neeficientă a hîrtiei, în partea rezervată ilustrațiilor, căci explicațiile la planșe, apărînd pe pagina din stînga ocupă o mică parte din aceasta, restul spațiului rămînd neutilizat. Dacă ele ar fi ocupat alt loc (eventual la sfîrșitul cărții sau în altă parte) ar fi rămas pagina liberă pentru altă ilustrație, numărul acestor dublîndu-se astfel (ceea ce ar fi fost un mare avantaj pentru cititori), fără să sîrbească cu nimic eleganța cărții.

TRANDAFIRESCU NATALIA

STUDII VÎLCENE, III, Rimnicul Vîlcii, 1974

După cum se vede, revista vîlceană a ajuns la a treia apariție. În paginile ei se publică din lucrările membrilor cercului „Prietenii istoriei“ de pe lîngă Arhivele Statului Vîlcea, urmîndu-se, după cum reiese din *Cuvînt introductiv* al profesorului Vasile Roman, „valorificarea științifică a tezaurului istoric și cultural al acestor meleaguri... În cele ce urmează vom prezenta în mod succint conținutul acestei reviste, respectînd ordinea din rubricile ei: *Istorie, Sigilografie, Documente vîlcene, Învățămînt-cultură, Profil, Tezaur folcloric, Opinii, Recenzii, Oameni care au fost*“.

Nicolae Răducu, în articolul *Acțiuni de sabotare a mașinii de război fasciste consemnate în documentele vîlcene* (p. 5–10) publică patru documente, aflate în fondurile Prefecturii, Poliției, Jandarmeriei și al Inspectoratului muncii de la filiala Arhivelor Statului Vîlcea dintre anii 1942 aprilie 25–1944 iulie 24, în care se vorbește despre „acțiunile comunistilor și forțelor patriotice împotriva dictaturii, a mașinii de război hitleriste“.

Prof. univ. Dumitru Berciu semnează articolul *Despre istoria străveche a județului Vîlcea în lumina cercetărilor locale din ultima perioadă* (p. 11–18) prin care caută să răspundă la întrebarea: „Cînd începe istoria pe teritoriul României și implicit pe acela al județului Vîlcea?“. Județul Vîlcea intră în zona celei mai vechi locuiri în patria noastră, care se poate așeza pe la două milioane de ani î.e.n. Centrul dacic de la Ocnița pare să fi fost vechea cetate Buridava, două fragmente ceramice descoperite indicînd numele tribului burilor dacici. Se evidențiază faptul că cercetările arheologice din ultimii ani au dovedit continuitatea și evoluția populației din teritoriul județului Vîlcea.

Mihai Toarță, în speranța că considerațiile sale vor trezi curiozitatea și altor cercetători, publică articolul *Sucidava-Sarmisegetuza, drum continuu, drum de milenii*, prin care, pe traseul Sucidava-Romula-Grădiște-Polovragi-Sarmisegetuza Regia, urmărește pe teren un vechi drum dacic. În sprijinul afirmației sale aduce ca dovezi: transhumanța, care „își are începuturile în negura milenilor“ și faptul

că este un drum al cetățitorilor și al așezărilor geto-dacice și totodată un drum al tezaurilor dacice (în apropierea lui s-au găsit 17 tezaure de monede dacice).

În continuare, Corneliu Tamaș publică articolul *Un colaborator al lui Constantin Brîncoveanu, stolnicul Radu Golescu* (p. 35–47) prin care urmărește evoluția și afirmarea acestuia ca dregător, participarea lui la diferite evenimente.

N. Chipurici, în *Date și mărturii cu privire la stăpînirea mănăstirilor Govora asupra moșiei Cerneți* (p. 49–64) caută să surprindă aspecte ale luptei pentru stăpînire în Cerneți, mai ales între mănăstire și locuitorii orașeni, în secolele XVIII și XIX, pînă la secularizarea averilor mănăstirești. Conflictul capătă chiar forma unei revolte a populației orașului, în aprilie 1777, împotriva reprezentanților mănăstirii trimiși să strîngă dările. La sfîrșitul articolului vorbește despre Tudor Vladimirescu, pe baza unui document inedit, din anul 1819, ca sprijinitor al orașenimii în conflictul de lungă durată avut cu mănăstirea.

Noi date cu privire la bîlciurile și tirgurile din jud. Vîlcea la începutul sec. al XIX-lea (p. 65–72) este titlul articolului lui Mite Măneanu, în care comentează și publică o listă a lor din anul 1839. Se impune însă o precizare: acest document a fost folosit pe larg de Georgeta Penelea în lucrarea *Les foires de la Valachie pendant la période 1777–1848*, Bibliotheca Historica Romaniae, Section d'histoire économique, Bucarest, 1973, p. 163–166, cînd a întocmit lista bîlciurilor din județul Vîlcea.

Activitatea dascălilor vîlceni înainte de revoluția din 1848, pentru luminarea poporului, dar mai ales în timpul acesteia, de adevărați patrioți, de propagatori ai ideilor revoluției și de participanți direcți, este subliniată de Gheorghe Dumitracu în articolul *Unele aspecte din activitatea slujitorilor școlii vîlcene în timpul Revoluției de la 1848* (p. 73–84).

Este reliefată participarea la revoluție a lui Petru Poenaru, a lui C. Codreanu, profesorul Școlii Normale din Rîmnicul Vîlcea.

Sergiu Purece în *Contribuții la istoricul exploatarei sării în jud. Vlcea* (1864–1900), p. 85–98) arată continuitatea extragerii zăcămintului de aici începând din neolitic, apoi de către daci, romani și, ulterior, în tot cursul evului mediu și pînă în secolul al XIX-lea. Se dau date interesante privitoare la modul cum se făcea extracția, forța de muncă, arătând că de prin 1852 o parte din lucrători fuseseră școlarizați prin cursurile școlii de minerit, ce a funcționat din 1852 pînă prin 1860 la Ocelele Mari.

Folosind material de arhivă inedit din fondurile filialei Vlcea a Arhivelor Statului, informații din presa locală și din diverse lucrări, Petre Bârdașu în articolul *Din lupta comuniștilor vilcenți pentru stăvilirea pericolului fascist* (1934–1940), (p. 99–111) evidențiază activitatea acestora, a U.T.C.-iștilor și a luptătorilor democrați împotriva fascismului, sprijinul primit din partea unor militanți de frunte: Nicolae Ceaușescu, Ilie Pintilie, Mihail Roșianu și alții.

La rubrica *Sigilografie*, Ilie Vulpe prezintă *Sigiliul sâtesc împărțit al satului Arcești* (p. 111–114).

Rubrica *Documente vilcene* include documente inedite privitoare la teritoriul județului Vlcea, pînă la 1800, păstrate de Arhivele Statului Vlcea și de diferite persoane particulare. Gh. Stanciu prezintă *Documente de pe Valea Lotrului* (sec. al XVIII-lea), (p. 117–122). Articolul este plin de greșeli de citire și transcriere a documentelor, de împărțire a acestora în aliniate pentru ca textul să fie cit mai ușor de înțeles. Autorul nu explică după ce criterii a datat primul document în anul 1755 și la același document, ce vrea să însemne acel „leat oct. 72”?

Constantin I. Vasile semnalează șapte documente dintre anii 1780–1846 în *Documente din zona Drăgășani* (p. 123–128) privitoare la satele Amărăști, Glăviu, Nemol, Ursoaia, de pe valea Pesceana, care sînt, cu excepția unuia — o foaie de zestre — zapise de vînzare, pe care autorul le-a donat Arhivelor Statului Vlcea.

Dr. Aneta Boiangiu, prezintă *Un catastih de cercetare a sudurilor din județele*: Dolj, Vlcea și Gorj pe anul 1827 (p. 129–136) privitor la 50 de negustori și meseriași, supuși străinii, care activau în județele amintite și mai ales în orașele: Craiova, Rîmnicul Vlcea, Tîrgul Jiului și la alții care aveau alte ocupații: spițeri, arendași, franzelari etc. Era bine ca anii să fi fost completați, astfel în loc de „leat 823” trebuia „leat 1823”. La cota documentului s-a strecurat o greșală, pentru că pachetul XXVIII are doar 21 de documente, deci documentul XXVIII/36 nu există.

În aceeași rubrică, Gh. Simeanu publică șase documente din fondul Prefectura județului Vlcea sub titlul *Documente referitoare la rezistența masei populare vilcene împotriva ocupației germane* (1917–1918), (p. 137–143).

La rubrica *Învățămînt-cultură*, Veronica Tamaș semnează *Contribuții la istoricul învățămîntului vilcean în evul mediu* (1415–1830), (p. 145–154). Pornind de la o afirmație falsă, autoarea formulează concluzii greșite. Luînd din Ștefan Bîrsănescu, *Păgîni nescrise din istoria culturii românești* (sec. X–XVI), (p. 129), ideea că „nastavnic însemna învățător, magistru și cum acest atribut indica o persoană a cărei activitate principală era aceea de a învăța carte pe alții...” scotește că la 1415 funcționa la mănăstirea Cozia prima școală mănăstirească, numai pentru faptul că la această dată apare menționat la zisul lăcăș un nastavnic. Nici autoarea, nici Ștefan Bîrsănescu nu indică sursa după care „nastavnic”, în mediobulgară, însemna învățător,

institutor, persoană care se ocupă cu predarea științei de carte. Unul din cele mai bune dicționare pentru slavă (Fr. Miklosich, *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum*, Vindobonae, Guilelmus Braumüller, 1862, la p. 414) ne dă pentru nastavnic următoarea explicație: dux, praefectus, institutor, primele două forme însemnînd conducător, cîrmuitor, iar cea de a treia, „cel care administrează, care organizează” (Vezi: *Dicționar latin-român*, elaborat de Rodica Ocheșanu, Liliana Macarie, Sorin Stati, N. Ștefănescu, Edit. Științifică, București, 1962, p. 368) și nicidecum învățător. O lucrare recentă (Pandele Olteanu, Gheorghe Mihăilă, Lucia Djamo-Diaconăi, Emil Vrabie, Elena Lința, Olga Stoicovici, Mihai Mitu, *Slava veche și slavona românească*, Edit. Didactică și Pedagogică, București, 1975, p. 428) explică pe nastavnic prin: conducător, cîrmuitor, administrator.

Iată, deci, cum o informație eronată și neverificată poate să creeze confuzii, poate duce la desoperirea a ceea ce n-a existat, cel puțin sub această formă.

În continuare, analizînd diverse știri, autoarea vorbește despre școala din Rîmnic în secolul al XVIII-lea și la începutul secolului al XIX-lea și despre cîteva școli din județ.

Tot în această rubrică, Ion Pătrașcu, vorbește despre *Un dascăl ardelean în Ottenia: Mihail Străjan*, (p. 155–167), dînd și o bibliografie a lucrărilor acestuia, iar Traian Rus, bazat pe „date arhivistice inedite” prezintă: *Din activitatea extrașcolară a învățătorilor din Ottenia la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea* (p. 169–176), în care insistă asupra acțiunilor de culturalizare a maselor sătești prin: biblioteci de lectură, cercuri culturale, interzise în 1907 fiind socotite ca „un mijloc de instigare a sătenilor împotriva autorităților”, școli de adulți, înființate pentru rezolvarea problemei analfabetismului și prin șezători.

În continuare, Ing. I. Landauer prezintă *Un eminent om de știință vilcean: profesorul doctor docent Dumitru Motoc* (p. 177–182), iar la rubrica *Profil*, Alexandru Mitru se ocupă de scriitorul *Constantin Mateescu* (p. 183–188).

În rubrica *Tezaur folcloric*, Natalia Dobrinescu scrie despre *Balade din Glăviu* (p. 189–191) și Marinou Costea despre *Tudor Vladimirescu în creația folclorică vilceană* (p. 192–196), iar în rubrica *Opinii*, Istrate Purece prezintă *Un monument uitat: Fîntina lui Filaret* (p. 197–199), care a fost făcută de episcopul Rîmnicului cu acest nume, la 1784, și care acum se află în malul Oltului, pe jumătate îngropată în pămînt.

Rubricile *Recenzii* și *Oameni care au fost*, unde se vorbește despre Eugenia Măndoiu, fostă conducătoare a filialei Arhivelor Statului Vlcea, încheie volumul.

Menționăm necesitatea ca, autorii cit și colectivul de redacție să fie mai exigenți cu ceea ce încredințează tiparului pentru a se evita unele greșeli, minore la prima vedere, privind metoda de lucru: neindicarea surselor de informație (spre exemplu la p. 36 nu se indică de unde s-a luat știrea despre Stroe Leurdeanu), folosirea lui „idem” și a lui „ibidem” cu alte valori decît cele uzuale în lucrările de specialitate (vezi notele de la p. 52), sau altele pe care le-am scos în evidență la locul potrivit. Aș evidenția, totuși, pasiunea cu care cei cîțiva arhiviști de la Filiala Arhivelor Statului Vlcea au îmbrățișat ideea apariției acestei reviste cit și efortul lor de a o susține.

MARCEL D. CIUCA

GEORGE POTRA, Documente privitoare la istoria orașului București, 1821–1848, Edit. Acad. R. S. România, București, 1975, vol. II, 572 pagini.

Avea perfectă dreptate George Potra, cînd spunea în *Introducere* la primul volum al acestei ediții (cf. *Documente privitoare la istoria orașului București 1594–1821*, București, 1961) că „un adevărat corpus documentar al Bucureștilor trebuie să cuprindă toate documentele inedite și publicate, referitoare la trecutul său”. Sintem întru totul de acord cu această teză care, desigur, nu-l surprinzător

de nouă, fiindcă nu se poate scrie niciodată adevărata istorie a acestui oraș — bineînțeles dacă nu intenționăm să depășim faza descriptivă și impresionistă de pînă acum — fără a pune în circulație toate actele în legătură cu istoria acestei cetăți. Nu discutăm aici această problemă care devine actuală, ori de cîte ori se pune la cale o atare ediție de documente. Chiar și un simplu răvas

care, în aparență, nu prezintă nici un fel de importanță, prins în contextul unei serii de acte similare capătă o nebanuită semnificație economică, juridică, socială sau altfel.

Din păcate, s-a optat, ca de obicei, pentru metoda selectivă care, după cum se știe, cuprinde o apreciabilă doză de arbitrar. Probabil, la indicațiile editurii, George Potra a aplicat această metodă la ambele volume, fără însă să precizeze cu ce anume criterii a vehiculat în operația de selecție a documentelor, mai ales că — după cum se specifică în Introducerea la volumul pe care îl prezentăm aici, după depistarea actelor din perioada 1821–1848, Potra s-a aflat în fața a cca. 3.000 de documente, din care a trebuit să aleagă numai 487 — adică aproape o șesime.

Trecind la lectura Introducerii, care precede textul, ne dăm seama că accentul a căzut pe documentele cu conținut social-economic, ceea ce e foarte bine. Se înțelege de la sine că istoria orașului București prezintă un complex de probleme, care nu se înțeleg alurea. Ne gândim la tirgurile și orașele din provincie. Evenimentele istorice, cu toată marea și decadența lor, năzuințele spre libertate și luptele pentru putere, necurmatele frământări sociale, prefacerile economice în lunga perioadă capitalistă, setea nepotită a oamenilor după înaltă viață, tulburătoarele aspirații ale cărturarilor spre marile idealuri, acestea toate și multe altele conferă Bucureștilor priorități incontestabile.

În Introducere, Potra profilează o seamă de probleme grupate în două mari capitole: I *Despre viața social-economică și II Edilitate și urbanistică*, în care e vorba de: contracte de muncă, bresle meșteșugărești și negustorești, meseriași, hanuri, tranzacții, donații, diate, desfaceri de tovarăși, împrumuturi, biserica și clerul, spitale, medici, farmacii, baia publică, edicii și iociglanii, măsuri politienestice, procese, prăvălii, case cu etaj, alimentația cu apă, piețe etc.

Comparat cu primul volum, se pare că, de astădată, avem de-a face cu o îngustare a problemelor. Or, firesc ar fi tocmai dimpotrivă. Oare să nu fi avut nici un ecou în actele interne ale cetății revoluția condusă de Tudor Vladimirescu, războiul rusoturc din 1828, ocupația rusă sau evenimentele preapoptiste?

Volumul cuprinde zăpise, răvașe, rapoarte, anfore, tabele, diate, petiții și plângeri adresate ocir-muirii, precum și un număr de 33 acte emise de voievodul Grigore Dimitrie Ghica. De fiecare dată e

vorba de porunci domnești, adresate dregătorilor în subordine pentru executarea unor hotărâri domnești. Ultima poruncă a fost însă în 1828 și ne surprinde faptul că nu ne-a parvenit nici un atare act de la ceilalți domnitori, care au urmat după Grigore Dimitrie Ghica, Alexandru Ghica și George Bibescu. Poruncile emise de domn nu mai au aproape nimic comun cu formularul diplomatic din secolele anterioare — formulare care s-a pulverizat în secolul al XVIII-lea sub presiunea transformărilor sociale și economice. Se mai întâlnește în câteva acte solemne până după începutul secolului al XIX-lea și în care textul apare uneori subsumat miniaturilor.

Din formulele sacrale de odinioară se mai păstrează — sub influența tradiției — numai *intitulatio* restrînsă la calitatea și funcția emitentului, și fără formula devațiunii.

În finalul actului se repetă alternativ, ca un element al investiturii, fie „Ispravnic însăși spusa domniei mele” sau varianta „Atit a scris domnia mea” — se înțelege, redactate în slavonește.

Celelalte documente provin din cancelăriile diferitelor instituții de stat. Ele sînt emise de marii boieri, de starostii, mănăstiri, clerici, corporații, sfatul orașenesc, vornicie, logofeție, departamentul dinlăuntru ș.a.

Spre deosebire de primul volum, documentele nu sînt însoțite de regeste. Fiind plasate la începutul volumului s-a socotit că o repetare a lor în fruntea actelor e de prisos. E adevărat că acest sistem întîrzie procesul de sesizare a speței respective, însă lipsa lor nu constituie o deficiență gravă. Volumul se încheie cu 17 reproduceri (case boieresti, acte, hărți, peceți, biserica Curtea Veche, antec ș.a.), un indice onomastic și un glosar de cuvinte străine, în majoritate grecești și turcești. Unele dintre ele au intrat în circuitul limbii române și s-au menținut cit timp au fost ajutate de anumite condiții sociale. De pildă: chembrică, chiler, embatic, marafet, mezat, ogrinji, parmac, povarnă, povarnagiu, șovar, teşcherea, umblătoare. Lipsese un indice pe materii, a cărui utilitate e indiscutabilă.

E meritul lui George Potra de a fi pus la îndemîna celor interesați de istoria Bucureștilor, două volume cu 1.100 documente.

Ele constituie un material foarte prețios pentru cine se va hotărî să scrie, cu exigență și afecțiune, istoria adevărată a acestui „oraș al orașelor” noastre.

TR. IONESCU-NIȘCOV

ION BABICI, *Solidaritate militantă antifascistă* Edit. Acad. R. S. România, București 1974, 244 p.

Preocuparea istoriografiei marxist-leniniste din țara noastră pentru cercetarea și studierea tradițiilor internaționaliste ale Partidului Comunist Român, se înscrie în literatura de specialitate ca o contribuție venită a scoate în evidență una dintre trăsăturile fundamentale ale mișcării revoluționare și democratice din România — internaționalismul. În acest context, a apărut în Editura Academiei R. S. România cartea *Solidaritate militantă antifascistă (1933–1939)*, semnată de istoricul Ion Babici, cunoscut autor și coautor al mai multor studii și articole consacrate tradițiilor internaționaliste ale clasei muncitoare din țara noastră*.

Cartea de față reprezintă rodul unor îndelungate și minuțioase investigații întreprinse de Ion Babici în țară și peste hotare, fiind scrisă în mod atrăgător și curgător. Unind informarea deosebit de bogată cu o analiză nuanțată, autorul oferă o imagine veridică asupra unor momente importante din istoria contemporană a patriei. Alături de documentarea în arhiva C.C. al P.C.R., arhiva I.S.I.S.P. de pe lângă C.C. al P.C.R., Arhivele Statului, autorul a folosit pe larg presa vremii, amintirile participanților la mișcarea antifascistă, precum și lucrări cu caracter general. Structura cărții, alcătuită prin gruparea materialului în capitole și paragrafe, îmbinînd prezentarea cronologică-istorică a datelor, faptelor, aprecierilor și concluziilor cu cea tema-

tică, ne determină să conchidem că prin publicarea acestui volum, istoriografia noastră s-a îmbogățit cu o lucrare valoroasă.

Autorul demonstrează în introducere că mișcarea antifascistă din România, o dată cu caracterul său profund patriotic, național, a avut și un pronunțat caracter internaționalist, prin obiectivele sale, care au fost, în linii generale, comune cu ale tuturor popoarelor care s-au ridicat la luptă împotriva fascismului.

Parte integrantă a mișcării antifasciste din țara noastră sînt acțiunile oamenilor muncii de la orașe și sate, organizate și conduse de P.C.R., de solidaritate cu proletariatul din alte țări împotriva fascismului. Ele formează o largă mișcare internaționalistă, de natură să adauge noi elemente și trăsături distinctive la tabloul general european al mișcării antifasciste.

Datele, faptele și aprecierile cuprinse în volum vorbesc cu elocvență despre bogata istorie internaționalistă de luptă a proletariatului și poporului nostru.

Internaționalismul s-a dezvoltat în țara noastră în anii 1933–1939, ca și în mișcarea muncitorească din întreaga lume, de la formele cele mai simple de solidaritate, protestele exprimate prin publicațiile comuniste, socialiste și progresiste ale vremii, demonstrațiile de masă în fața legațiilor și consulatelor străine, ajutorarea morală și materială a victimelor terorii fasciste, participarea activă la diferite întruniri și congrese mondiale antifasciste

* Lucrarea a apărut în limba rusă în colecția „Biblioteca Historica Romaniae”.

etc. până la lupta cu arma în mină împotriva fascismului.

Nu greșim, credem, afirmând că volumul oferă o cuprinzătoare expunere a formelor pe care le-a îmbrăcat, la timpul său, sprijinul acordat de forțele antifasciste din România luptei antifasciste din alte țări. El citează, mai mult decât oricare altul, un număr impresionant de nume, muncitori, țărani, meseriași sau personalități politice, științifice, artistice românești care au fost animați de același spirit înalt al solidarității umane.

Primul capitol al cărții, intitulat: „În frontul comun al luptei împotriva fascismului: de pe continentul european” analizează participarea solilor mișcării antifasciste din România la Congresele internaționale împotriva fascismului din anii 1933–1934, mișcarea de solidaritate din țara noastră, cu Gheorghe Dimitrov și ceilalți revoluționari implicați în procesul incendiării Reichstagului, înscenat de hitleriști, solidaritatea cu antifasciștii din Germania nazistă, în frunte cu E. Thälmann, sprijinirea insurecțiilor antifasciste din Austria și Spania (1934), a frontului popular realizat în Franța republicană.

Capitolul II al cărții „Solidaritatea cu popoarele — jertfe ale agresiunii fasciste” este consacrat sprijinirii luptei popoarelor din alte țări, invadate de fascism, în anii care au precedat marea conflagrație de la mijlocul secolului al XX-lea: Etiopia (1935), Spania (1936–1939), Austria (1938), Cehoslovacia (1939). Acest capitol reprezintă un exemplu reușit de studiere a istoriei patriei, a istoriei mișcării antifasciste din România, în contextul istoriei universale, al istoriei mișcării antifasciste internaționale. Se subliniază aportul poporului român la apărarea civilizației umane, împotriva organizațiilor fasciste, la ajutoarea altor popoare subjugate de cotorpitorii străini.

Monografia cuprinde mărturi valoroase asupra unor acțiuni de ajutorare a luptei antifasciste din diferite țări, care au stîrnit aprecieri elogioase și puternice ecouri peste hotare.

La chemarea P.C.R., forțele democratice și progresiste, cercurile largi ale opiniei publice din țara noastră s-au ridicat în apărarea Etiopiei, cînd Italia fascistă a invadat străvechiul stat african. În octombrie 1935, o delegație de muncitori cefești din București a înmînat reprezentantului Etiopiei, Marcos Berhane, sosit în România de la Ankara, „un mesaj de simpatie și solidaritate din partea miilor de muncitori cefești” (p. 139). O delegație asemănătoare, alcătuită din intelectuali antifasciști, și-a exprimat în fața celuiiași diplomat simpatia pentru poporul etiopian. Acesta, la rîndul său a transmis în numele guvernului și poporului etiopian „întregului popor român, mulțumiri pentru afecțiunea manifestată și speranța că va fi întotdeauna alături de popoarele lovite în independența și existența lor” (p. 150).

În același timp, numeroși patrioți români și-au manifestat dorința de a merge ca voluntari în Etiopia pentru a lupta cu arma în mină împotriva fascismului, alături de fiii încercați ai acestei țări. O serie de medici din țara noastră au ajuns în Etiopia, unde s-au încadrat în detașamente sanitare, sprijinind neajutorat cauza dreaptă a poporului etiopian.

Prin intermediul lui Nicolae Titulescu, ministrul de externe al României, poziția poporului nostru, de condamnare hotărîtă a agresiunii fasciste în Africa, s-a făcut auzită și în cadrul Societății Națiunilor.

În toamna anului 1936, la București, Cluj, Ploiești, Arad, Iași, Timișoara, Bacău, Tg. Mureș și în alte localități din țară au luat ființă comitete pentru ajutorarea Spaniei republicane. Ele organizau demonstrații și intruniri, răspindeau ziare, broșuri, manifeste de solidaritate cu lupta poporului spaniol, procurau fonduri pentru sprijinirea materială a Republicii Spaniole prin donații, serbări muncitorești, chete, colectau hirtie, alimente, medicamente etc. Răspunzînd chemării comitetelor pentru ajutorarea Spaniei, masele largi populare au manifestat, la scurt timp după izbucnirea războiului, în fața Legației spaniole din București, în sprijinul cauzei drepte a forțelor republicane spaniole. Totodată, oamenii muncii, în frunte cu comuniștii, au demonstrat în repetate rînduri în fața Legației germane, cerînd încetarea imediată a intervenției hitleriste în Republica Spaniolă. Sute de patrioți români au plecat în Spania pentru a lupta ca voluntari cu

arma în mină, alături de republicani și de fiii altor națiuni, împotriva agresiunii fasciste. Ei au participat, cu un admirabil curaj, la luptele de la porțile Madridului, Cerro de Los Angeles, Pozuello, Las Rozas, Majadajarda, Jarama, Guadalajara, Teruel, Aragon, Estramadura, pe Ebru și în Catalonia. Participarea voluntarilor antifasciști români la marea bătălie pentru apărarea Republicii Spaniole, pentru democrație și pace, a avut un puternic ecou internațional.

Partidul Comunist din Spania a dat o înaltă apreciere manifestărilor internaționaliste desfășurate în România pentru sprijinirea republicanilor spanioli. „Comuniștii și poporul din Spania — arăta Santiago Carillo, secretar general al Partidului Comunist din Spania — nu vor uita niciodată participarea combatanților români în brigăzile internaționaliste, la lupta poporului spaniol împotriva fascismului” (p. 183).

Cartea reflectă evenimentele din Spania într-un spirit de fidelitate istorică, de respect și omagiu pentru memoria fiilor poporului român care n-au ezitat să meargă pînă la sacrificiul suprem pentru atingerea idealului de dreptate și libertate. Autorul menționează pe Constantin Burcă, Stefan Megheri, Alexandru Făcie, Mihai Ardeleanu, dr. Andrei Tilea, Constantin Bodeanu, Constantin Paliga, Nicolae Roșu, Leontin Dorohoi, Mihai Cristoff, Emil Sneiherg, Mezepe Vlad, Gheorghe Gal și mulți alții.

Documente ale vremii pun în lumină înflăcărate momente de solidaritate ale mișcării antifasciste din România cu popoarele austriac și cehoslovac, cotorpote de naști. Valoarea solidarității militante a poporului nostru poate fi apreciată la adevăratele ei dimensiuni dacă este raportată la condițiile concrete, interne și externe, în care se găsea țara noastră în anii 1938–1939. Pe plan intern, poporul român ducea o luptă grea împotriva forțelor producătoare, pentru apărarea drepturilor și libertăților democratice. O primejdie tot mai gravă o reprezentau grupările fasciste, îndeosebi Garda de Fier care, trădînd interesele naționale, acționau în direcția slăbirii capacității de rezistență a țării în fața agresorilor fasciști-revizioniști. Pe plan extern, se intensificau continuu presiunile economice și politice ale Reichului nazist, deveneau din ce în ce mai violente atacurile cercurilor reacționare revizioniste.

Meritul principal al autorului cărții pe care o prezentăm constă în înfățișarea obiectivă a evenimentelor, poziția critică adoptată față de încercările de mistificare a adevărului istoric.

Ion Babici arată că anexarea Austriei de către Germania hitleristă în martie 1938 a provocat în rîndurile opiniei publice din România, la fel ca și în alte țări, o puternică indignare și îngrijorare.

Lupta popoarelor ceh și slovac pentru menținerea statu-quo-ului teritorial existent, pentru apărarea libertății și independenței naționale s-a identificat cu aspirațiile poporului român, fapt care a determinat, îndeosebi în anii 1938–1939, o largă mișcare de solidaritate cu Republica Cehoslovacă. Partidul Comunist Român a trimis o telegramă Partidului Comunist din Cehoslovacia, asigurîndu-l că „va mobiliza masele populare din România pentru apărarea popoarelor din Cehoslovacia de atacul hitlerist” (p. 194). În broșura „München — o crimă la adresa păcii”, P.C.R. a demască dezmembrarea Cehoslovaciei în septembrie 1938. La București, Iași, Ploiești, Timișoara, Cîmpina, ca și în alte centre muncitorești din țară s-au desfășurat în acele zile numeroase mitinguri, demonstrații și adunări, în care oamenii muncii și-au exprimat simpatia și atașamentul față de cauza dreaptă a popoarelor ceh și slovac.

Dînd o înaltă apreciere sprijinului acordat de poporul român Republicii Cehoslovace în perioada invaziei naziste, conducătorul delegației cehoslovace, luînd cuvîntul la Conferința de pace de la Paris, la 13 august 1946, a declarat că: „În perioada cea mai neagră din istoria Cehoslovaciei, poporul român s-a comportat cum se cuvine unui aliat și prieten. Românii au ajutat îndeosebi pe cetățenii cehoslovaci să scape din ghiarele lui Hitler și să se alăture aliaților” (p. 213–214).

În carte se arată că la mișcarea antifascistă de solidaritate cu lupta popoarelor din alte țări împotriva fascismului au participat diverse clase și

pături sociale, oameni aparținând diferitelor partide politice și convingeri filozofice. Forța principală a mișcării de solidaritate a fost clasa muncitoare în frunte cu partidul comunist.

În desfășurarea evenimentelor și luptelor s-au manifestat cu pregnanță capacitatea organizatorică și politică a comunistilor, patriotismul și internaționalismul lor înflăcărat.

Masele de muncitori, țărani și intelectuali, vîrstnici și tineri, bărbați și femei, fără deosebire de naționalitate, care s-au înrolat în această perioadă în mișcarea antifascistă, organizată și condusă de P.C.R. au constituit în perioada următoare, un bogat rezervor de militanți revoluționari pentru răsturnarea dictaturii militar-fasciste și apoi pentru instaurarea puterii populare în țara noastră.

Aspectele prezentate de autor privind solidaritatea mișcării muncitorești și democratice din România cu lupta antifascistă din alte țări, între anii 1933—1939, constituie pîrghii importante din istoria partidului și a patriei. Experiența dobîndită de forțele antifasciste și democratice din țara noastră în această luptă reprezintă nu numai bunuri de mare preț ale tezaurului istoriei naționale, dar și bunuri ale istoriei universale.

Contribuția poporului român la lupta pe plan internațional împotriva fascismului s-a bucurat de

o înaltă prețuire în rîndurile maselor populare din alte țări. Puternicul ecou peste hotare pe care l-au avut în acei ani acțiunile de solidaritate militantă antifascistă din România, reflectă creșterea prestigiului internațional al mișcării muncitorești și democratice în frunte cu partidul comunist.

Desigur, multitudinea și complexitatea problemelor privind tradițiile internaționaliste ale Partidului Comunist Român în decursul celor cinci decenii și jumătate de activitate consecventă impun în continuare cercetarea acestor tradiții și pentru alte perioade istorice, în vederea alcătuirii unei monografii cu această temă.

Pe coperta lucrării sînt inserate aprecierile acad. P. Constantinescu-Iași din „Prefața” la ediția în limba română a cărții apărută în Editura politică, în anul 1972: „Pasionat cercetător al perioadei care a urmat venirii lui Hitler la putere în Germania, autorul a folosit cu grijă și pătrundere un bogat material informativ din prima sursă din care nu lipsește ineditul aflat încă în arhive”. Sînt reproduse, de asemenea, aprecierile istoricilor A. A. Serbiakov (U.R.S.S.) și V. Vinaver (R. S. F. Iugoslavia) care au recenzat elogios cartea în reviste de specialitate din țările respective. Interesul stîrnit peste hotare, explică traducerea cărții într-o ediție revăzută și adăugită.

SILVIA ISTRATE

Dr. V. BOZGA *Criza agrară în România dintre cele două războaie mondiale*, Edit. Acad. R. S. România, București, 1975, 223 pagini (bibliografie și anexă).

Recenta apariție în Editura Academiei *Criza agrară în România interbelică* pune în dezbatere una din problemele esențiale ale istoriei economice, și nu numai economice, ale României: problema agrară abordîndu-se un aspect important al acestei probleme: criza agrară interbelică.

După cum se știe, în istoriografia românească marxistă se susține, ca teză de bază, că agricultura s-a aflat, începînd cu anul 1928 într-o criză continuă pînă în preajma celui de-al doilea război mondial. Autorul s-a decis să studieze în profunzime, în lucrarea sa, fenomenul economic cu toate cauzele, sub toate aspectele și cu toate consecințele lui.

Structurată pe mai multe capitole și subcapitole, asupra cărora vom reveni, lucrarea, după părerea noastră, răspunde în mare parte acestui deziderat.

Fără îndoială că se impune, pentru început, studiul crizei agrare interbelice pe plan internațional, pentru a se crea astfel ansamblul general al unei judecăți cît mai reale, obiective.

Din analiza acestui ansamblu, relevantă de autor în primul capitol, se desprind cîteva caracteristici esențiale pentru înțelegerea completă a fenomenului. Astfel, dezorganizarea agriculturii țărilor europene, datorită ravagiilor războiului, le-a pus pe acestea în poziția de a depinde de livrările de produse agricole ale unor țări ca S.U.A., Canada, N. Zeelandă, Australia, a căror agricultură, din acest motiv cunoaște o foarte accentuată dezvoltare. Dar după ce războiul ia sfîrșit și țările europene încep o operă de refacere și de redresare a propriilor lor agriculturi, piața europeană nu mai poate absorbi cantitățile exportate de țările transoceanice, care astfel intră într-o criză de supraproducție agricolă, cu consecințe serioase pe plan social și economic, în anii 1920—1921. Ulterior, criza va fi depășită, mai ales că Rusia, una din marile furnizoare de cereale, încetase de a mai exporta produsele sale agrare (după încheierea proceselor revoluționare din agricultură sa, însă U.R.S.S. va redeveni o țară exportatoare de cereale).

Țările europene capitaliste, desigur, că nu au avut de înfruntat o criză agrară de supraproducție. După război ele vor reuși să-și redreseze și să-și dezvolte agricultura și nu vor ezita să ia măsuri de apărare a intereselor acesteia, față de exportul țărilor transoceanice. Aceasta desigur că ascute concurența pe plan internațional, în care țările agrare mai slab dezvoltate, cu o agricultură extensivă și productivitate scăzută (țările din estul și sud-estul european) au avut mult de suferit.

În același timp se crează și premisele unei alte crize, căci cantitatea mărită de cereale și alte pro-

duse agrare, avînd drept cauze: investiții de tehnică agricolă, metode științifice de producție etc., nu mai putea fi desfăcută în totalitate, datorită atît acerbei concurențe pe plan internațional, cît și faptului că puterea de cumpărare a maselor nu urma aceeași curbă cu cea a producției. Apar astfel stocuri cerealiere și de produse agrare. La acestea se adaugă și alți factori; toți aceștia contribuie la izbucnirea unei noi crize agricole, de această dată mondială, în 1928.

Autorul analizează pe larg caracteristicile acestei noi crize agrare de supraproducție, cauzele și consecințele ei. Se desprinde din această analiză un lucru ce trebuie reținut: țările din estul și sud-estul european, cu o economie predominant agrară, dar cu o agricultură înapoiață, au cunoscut efectele cele mai accentuate ale acestei crize.

După stabilirea acestor coordonate, capitolul II se ocupă tocmai de *Premizele și condițiile desfășurării crizei agrare din România*.

Înscriindu-se, așa cum am văzut, în ansamblul general al crizei mondiale, criza agrară din România a avut o serie de cauze, premise și caracteristici specifice, datorită gradului general de dezvoltare economică și socială a țării, datorită locului ocupat de România în diviziunea internațională a muncii.

De aceea, în prima parte a capitolului, autorul schițează evoluția economică a României interbelice. Pentru agricultura românească evenimentul economic cel mai important, cu profunde consecințe social-economice l-a constituit reforma agrară din 1921. Autorul se ocupă pe larg, analitic, de caracterul și consecințele acestuia.

În a doua parte a capitolului se analizează *Evoluția agriculturii României pînă la declanșarea crizei*. Ca și în restul Europei și România cunoaște aceleași fenomene: grava dezechilibrare economică, inclusiv în agricultură, datorită războiului și apoi, începînd cu 1919, un lent și treptat proces de redresare și dezvoltare a agriculturii. Apar acum fenomene caracteristice acestui proces: creșterea producției, accentuarea investițiilor de tehnică agricolă etc. Dar, trebuie să se țină cont, că aceste fenomene au o valoare relativă: creșterea producției se făcea cu oscilații anuale, șeptelul cunoaște din contră o descreștere cantitativă, inventarul mort era inegal repartizat atît pe regiuni geografice, cît și pe diferite categorii de proprietăți: mica proprietate țărănească fiind, în marea ei majoritate, lipsită de un inventar agricol numeros sau de bună calitate. Aceasta și explică slăbul randament al agriculturii românești, lipsa de competitivitate a produselor agrare românești pe piața

internațională, pauperizarea țărănimii. În același timp însă, una din cauzele principale ale carentelor agriculturii românești, o constituie modul de aplicare al reformei agrare, asupra căreia autorul, bun cunoscător al problemei, se oprește pe larg.

Următorul capitol *Criza agrară din România. Mersul și urmările ei*, ne dă o analiză profundă a tuturor aspectelor crizei în agricultura românească.

După o periodizare a acestui fenomen, sint analizate în subcapitole speciale, principalii indicatori ce ar putea ilustra cât mai fidel aspectele crizei agrare: evoluția suprafețelor cultivate și a producției, prețurile produselor agricole, raportul dintre prețurile acestora și cele industriale („foarfece prețurilor”), analizându-se, astfel, fenomenul de înțepătrundere a crizei agrare cu cea industrială de supraproducție și, în fine, politica economică practică a statului român vizând rezolvarea acestei crize.

Folosind o masivă documentare, punând în circulație date statistice valoroase, autorul face o analiză precisă și obiectivă a acestor aspecte. Nesfîindu-se să intre în folosirea unor date statistice de amănunt, absolut necesare pentru o cunoaștere serioasă a problemei, el realizează, în același timp, o bună sinteză a unui fenomen economic atât de complex.

Un loc important se acordă politicii economice a statului român atît pe plan financiar (legile de conversiune a datoriilor agrare), pe planul creditului, al comerțului exterior, factor important de agravare a crizei agrare pentru România ca țară în principal exportatoare de produse agricole, cît și pe planul măsurilor ce vizau apărarea intereselor claselor exploatatoare.

Intr-un ultim capitol intitulat, neinspirat, după părerea noastră, *Incheiere*, se face analiza unor probleme de interes deosebit: consecințele acestei crize asupra diferitelor sectoare economice ale țării, asupra evoluției sociale și politice a țării. Reiese de aici, lucru subliniat de autor, că mica proprietate țărănească a fost cea mai greu lovită de criză, avînd loc un puternic proces de ruinare și pauperizare a țărănimii sărace și mijlocie și, în același timp, de întărire a păturii chibaburești. Așa dar, criza agrară a accentuat și mai mult diferen-

țierea țărănimii, crescînd, de asemenea, mult și numărul și gradul de exploatare a muncitorilor agricoli.

Dovedind o pregătire serioasă, folosind cu multă dezinvoltură și precizie noțiuni și categorii economice diverse autorul a argumentat afirmațiile sale cu o foarte serioasă documentare de arhivă. Statisticile folosite atît în cuprinsul lucrării, unde au fost atent interpretate, cît și cele din anexă, de o bună valoare științifică, dovedesc acest lucru. Depășind, în același timp, dificultățile inerente unei lucrări de istorie economică, posibilă de a deveni prea seacă, autorul are meritul de a practica un stil plăcut, ce permite înțelegerea acestei dificile și complexe probleme chiar și de un neșpecialist.

Înțelegînd desigur complexitatea problemei, autorul realizează și o pertinentă structurare a materialului. Toate acestea dau cărții o valoare deosebită.

Fără îndoială că se pot face în același timp și unele aprecieri critice. Nu ne propunem a le comenta pe larg, totuși nu putem încheia fără a semnală câteva, care, după părerea noastră, de ar fi fost prezente ar fi îmbogățit și mai mult conținutul lucrării.

Mai întii credem că ar fi fost necesară o analiză mai atentă, asupra efectelor crizei asupra marii proprietăți: care au fost proporțiile ei, limitele sale, în ce grad măsurile luate de guvernele burgheze au ajutat sau nu această categorie importantă din repartitia proprietății funciare a României interbelice. Apoi ar fi trebuit ca într-o pagină sau două, să se sintetizeze, în mod expres, tocmai caracteristicile crizei agriculturii românești, caracteristici care apar, fără îndoială, din analiza făcută de autor.

În fine, credem că s-ar fi putut acorda mai mult spațiu analizei consecințelor economice, și chiar social-politice, ale crizei în evoluția statului și societății românești interbelice.

Încheiem cu un îndemn pentru toți cei interesați de istoria economică, să citească această lucrare pe care o considerăm o valoroasă realizare a istoriografiei marxiste românești.

ION RADU VASILE

OLIMPIU MATICHESCU, *Opinia publică internațională despre Dictatul de la Viena, Cluj-Napoca, Edit. Dacia, 1975, 255 p.*

Anumite evenimente din istoria patriei noastre, legate de momente în care integritatea și independența națională au fost amenințate, au determinat totdeauna adoptarea, de către poporul român, cît și de către opinia publică internațională, a unei atitudini unitare. În asemenea situații, pe lângă evenimentul în sine, se cer a fi discutate, în primul rînd, formele de exprimare, caracterul și profunzimea poziției manifestate de opinia publică internațională împotriva oricăror imixțiuni în treburile țării.

Plecînd de la aceste considerații, găsim justificată apariția lucrării care se ocupă de atitudinea opiniei publice față de unul din acele acte istorice care au amenințat la un moment dat suveranitatea patriei — Dictatul de la Viena, impus poporului român de Germania nazistă și Italia fascistă, cînd 43 500 km² din trupul României, cu peste 2 500 000 locuitori, în majoritate români, au rămas, timp de patru ani, sub stăpînire Ungariei horticiste. Acest fapt „a revoltat toate statele din Europa” după cum comenta Radio Londra (p. 120).

Lucrarea lui Olimpiu Matichescu, rod al unei munci strălucitoare de mai mulți ani, se ocupă de ecoul stîrnit de „Arbitrajul” italo-german, — înfăptuit prin șantaj și presiune la sfîrșitul lunii august 1940, în condițiile izolării politice a României pe plan european, datorită inconsecvențelor marilor puteri occidentale, în atitudinea lor antirevizionistă, care erau dispuse să facă unele concesii statelor agresoare și apoi, în condițiile prăbușirii frontului occidental — asupra opiniei publice din lumea întreagă.

Tema abordată oferă cercetătorului posibilitatea inițierii unor investigații de anvergură a căror arie depășește cadrul istoriei naționale, tocmai pentru

că evenimentul discutat pornește nu de la necesități interne, ci, în primul rînd, de la interese străine României.

Lucrarea pe care o prezentăm, se înscrie în șirul lucrărilor care tratează această problemă complexă și cu implicații atît de largi asupra evoluției ulterioare a României¹. Lucrarea, în cele peste 250 de pagini ale ei, imaginează datele selectate dintr-o mare diversitate de surse, în bună parte inedite. Autorul și-a structurat lucrarea propriu-zisă în șase capitole, precedate de o prefață și urmate și de o încheiere, incluzînd concluziile la care a ajuns autorul. Indicele general și fotografiile de la sfîrșitul lucrării completează această sinteză.

În „cuvînt înainte” autorul tratează foarte pe scurt antecedentele revizionismului horticist în contextul situației internaționale. În capitolele următoare relevă implicațiile politicii mîuncheneze asupra României, atitudinea presei internaționale, a oame-nilor politici și a personalităților democratice din întreaga lume asupra pretențiilor revizionistilor maghiari, față de dictatul fascist de la Viena, apreciat de unele ziare de peste hotare drept „un non sens istoric, o absurditate și o amenințare pentru pacea Europei”. Aproape în întregime opinia publică mondială recunoaște drepturile istorice ale României asupra Transilvaniei care era considerată a fi fost dintotdeauna „leagăn al națiunii române”. Autorul relevă dezacordul opiniei publice față de politica

¹ A. Simion, *Dictatul de la Viena*, Edit. Dacia, Cluj, 1972; Traian Bunesuc, *Lupta poporului român împotriva dictatului fascist de la Viena*, Edit. Politică, București, 1971; A. Gh. Savu, *Dictatura regală*, Edit. Politică, București, 1970.

revizionistă și îngrijorarea ei față de implicațiile ce decurgeau de aici, pentru pacea popoarelor din Europa, solidaritatea cu poporul român, evidențind drepturile sale imprescriptibile asupra teritoriului pe care-l locuiau, respectul și admirația opiniei publice mondiale față de activitatea prodigioasă desfășurată de diplomația noastră pentru menținerea statu-quo-ului în Europa, față de poziția antirevizionistă consecvent promovată de România.

Interesantă ni se pare ideea susținută de cotidianul de limbă franceză „Le Messenger d'Athènes” care aprecia că atitudinea antirevizionistă a poporului român, așa cum fusese definitivată de Nicolae Titulescu, se baza pe trei argumente esențiale: juridice, politice și morale, fiind apreciate drept „cuiasă care apără frontierele românești contra reviziunii” (p. 22).

Cititorul poate desprinde din lucrare ecoul deosebit de mare pe care l-a avut în opinia publică internațională punerea în aplicare a „arbitrajului” italo-german care a fost condamnat și înfierat ca un nou act de brutală agresiune și samavolnicie fascistă, neacordându-i-se nici un fel de circumstanță istorică.

Numeroase sînt paginile, în volumul pe care-l recenzăm, care relevă aprecierile făcute de posturile de radio occidentale cu privire la starea de spirit antifascistă a poporului român în acele momente, incidentele singeroase provocate de fasciști horthyști și nemulțumirea profundă a armatei române.

Correspondentul ziarului „New York Post”, declara, referitor la ostilitatea poporului român față de fascism: „Din cercetările ce am făcut în toate provinciile și clasele sociale m-am convins că întreaga populație urăște și disprețuiește pe naziști” (p. 170).

Opinia publică mondială a înregistrat cu căldură și simpatie caracterul deosebit de combativ al manifestărilor antifasciste și antirevizioniste determinate de odiosul dictat, adresind indemnuri de îmbărbătare și chemări la rezistență, subliniind cauza dreaptă a poporului român și inconsistența pretențiilor horthyștilor ce „par în afara oricărei bun simț” (p. 115).

Teroarea și ingerințele la care au fost supuși românii din nordul Transilvaniei din ziua punerii în practică a „arbitrajului” imperialist au fost demascate și condamnate de presa mondială („Cristian Science Monitor, New York Times” etc.) și posturile de radio arătîndu-se că pînă la 30 octombrie 1940, au fost uciși peste 900 de țărani, muncitori și intelectuali români (p. 147).

Deosebit de interesantă și demnă de reținut este ideea relevată de presa internațională, care arată că alianța României cu statele fasciste nu reprezintă o hotărîre deliberată a poporului român, care,

prin tradiție și cultură, prin sprijinul pe care l-a găsit de-a lungul vremii în mod logic ar trebui să fie alături de națiunile occidentale (Anglia, Franța n.n.).

O serie întreagă de oameni politici cu vederi democratice și progresiste își exprimau părerea că poporul român trebuie sprijinit să-și refacă unitatea națională, arătîndu-se că așa-zisa „Reglementare” a litigiului româno-maghiar a fost „dictată de Puterile Axei și a fost impusă României sub constrîngere” (p. 118), nerecunoscîndu-se dictatul de la Viena.

Autorul selectează mărturiile revelatoare și dintre cele mai diverse care aparțin epocii respective, declarații oficiale, articole de presă, motiuni, hărți teritoriale sau manifestații de protest pentru a ne arăta că pretutindeni în Europa și în întreaga lume, dictatul de la Viena a fost condamnat și respins, ca o expresie a dominației forței și injustiției în relațiile internaționale.

Solidaritatea internațională de care s-a bucurat poporul român în perioada pericolului fascist și revizionist din deceniul patru al secolului nostru, manifestațiile de protest care au avut loc în acele momente grele, dovezile de înțelegere care n-au încetat nici un moment în anii grei ai războiului relevă stîmă de care s-a bucurat întotdeauna poporul nostru, simpatia față de idealurile patriotice și lupta sa îndelungată pentru libertate și independență națională.

Se remarcă pregnant grija autorului de a prezenta evenimentele în întreaga complexitate, de a surprinde din noianul de informații privitoare la problema cercetată, acelea care sînt semnificative prin ele înseși.

Desigur, că volumul de față nu exclude posibilitatea unor completări. Dar indiferent de acestea, sinteza datorată lui Olimpiu Metichescu va rămîne, credem, o contribuție valoroasă la clarificarea unor probleme majore ale istoriei contemporane.

Totuși se impun cîteva considerații asupra aparatului științific al lucrării, care cu toate că dă dovadă de un adevărat model de probitate științifică, nu este complet. Exemplu: se citează lucrarea lui Tr. Bunesco fără a se da titlul; greșelile de tipar de la pag. 19 puteau lipsi. Bine ar fi fost dacă lucrarea avea și un scurt rezumat într-o limbă străină, pentru a facilita astfel, o mai largă pătrundere a ideilor susținute de autor în circuitul științific universal, contribuind și pe această cale la sporirea prestigiului științei istorice românești.

În ansamblu, lucrarea constituie o dovadă certă a posibilităților autorului, în tratarea unei teme de larg și major interes științific, prin bogăția faptelor și ideilor comunicate, interpretarea documentelor și stilul plăcut de prezentare.

DOBRESCU CONSTANTIN

MIDHAT SERTOĞLU, Osmanlı türkierinde tugra (Başlangıçdan Osmanlı İmparatorlugunu sonuna kadar) (Tura-ua la turcii osmanlii de la început pînă la sfîrșitul Imperiului otoman), İstanbul „Dogan Kardeş”, 1975, 50 fol. + facs. + pl.

În manifestațiile culturale organizate de Consulatul General al R. S. România din İstanbul, Midhat Sertoğlu, cunoscut istoric, literat, turcolog și arhivist cu renume, a desfășurat o activitate febrilă. Astfel, în august 1971 și în octombrie 1973, cu ocazia comemorării ilustrelor figuri ale culturii românești N. Iorga și D. Cantemir, M. Sertoğlu a participat nu numai la discuții, ci a prezentat și comunicări interesante, fapt menționat și în presa noastră.

În calitate sa de director general al Arhivelor Președinției Consiliului de Miniștri (*Başbakanlık Arşivi*) a ajutat din plin delegațiile românești, în frunte cu subsemnatul, care au făcut cercetări în această arhivă imensă între anii 1866—1971, evaluată la 40 milioane de documente și peste 50 000 de codici (*defter*).

După trecerea sa la pensie (1972), în calitate de redactor al revistei de istorie „Hayat” (Viața) împreună cu Şevket Rado, ne-au susținut atît în problema continuării cercetărilor noastre în arhi-

vele turcești, cit și la ultimele congrese internaționale din İstanbul¹.

Activitatea științifică, publicistică și ziaristică a lui Midhat Sertoğlu, desfășurată în ultimele trei decenii, este cît se poate de bogată, variată și interesantă. Problemele tratate în numeroasele sale lucrări, unele de mari proporții, sînt din domeniul arhivisticii, istoriei, literaturii și în general al turcologiei istorice. După ce a debutat în literatura istorică turcă cu o contribuție originală despre „Istoria tuiului (*Tuğu tarihi*)”², de pe timpul asasinării lui Osman al II-lea la Yedikule, a publicat, în 1955, un inventar succint, dar foarte prețios al „Arhivei Președinției Consiliului de Miniștri” (*Başbakanlık Arşivi*)³, considerată cea mai mare arhivă

¹ Cf. rev. „Hayat”, nr. 45, 1 Kasım noiembrie 1973, İstanbul, p. 23.

² *İbretnuma...*, în rev. „Belleten”, an. XI, nr. 43, Ankara 1943, p. 489—514.

³ *Muhteva bakımdan Başvekalet Arşivi*, T.T.K. Basimevi—Ankara, 1955, XV + 90 p.

a fostei împărății otomane. Oricine lucrează în această arhivă nu poate face abstracție de acest ghid arhivistic foarte util. Autorul, după ce schițează istoria instituțiilor turcești, emitente de acte, în frunte cu divanul imperial și viziral, trece în revistă diversele categorii de *condici ale divanului imperial* (Cap. I), *Condiciile Sublimei Porți sau ale marelui vizir* (Cap. II), *Condiciile defterdariatului*, „Bab-i defter”, emise de *Defterhane* (Cap. III), diversele clasificări zise „tasnif” existente în arhiva de mai sus (*Emiri, İbnülmîn, Cevdet, Fekete, Kâmil Kepeci, Yıldız* etc. (Cap. IV) și alte particularități ale arhivei de mai sus (Cap. V).

Cercetările noastre au arătat că toate fondurile și colecțiile din această arhivă cuprind un foarte mare număr de documente privitoare și la țările române (secolele XV–XX).

O completare la acest ghid arhivistic este comunicarea autorului despre „Arhiva Consiliului de Miniștri din punct de vedere al științei diplomatice” prezentată la „Al V-lea congres de istoria turcilor” (Ankara, 1956)⁴. După doi ani, în 1958 a urmat o schiță istorică a instituțiilor turcești, prezentată în forma unei enciclopedii ilustrate⁵. Strîns legat de aceste probleme este și studiul său despre „Organizarea armatei otomane și portul său” (Istanbul, 1956)⁶. Interesante sînt și articolele privind cele două mari bătălii la Cossova (iunie 1389)⁷ dintre turci și sîrbi cu aliații lor balcanici și în octombrie 1448 între oastea lui Murad al II-lea și Iancu de Hunedoara⁸. Un alt articol, legat oarecum tot de istoria Transilvaniei este intitulat „Craii Emeric Thököli” sub oblăduirea turcă⁹.

Din domeniul sigilografiei otomane amintim contribuția sa intitulată „Un meșesug turcesc dispărut: *mühürçülük*”. Printre articolele sale ocazionale amintim „Cetatea Strigoniului”¹², „Vizita unui beylerbey de Rumelia la împăratul Germaniei”¹³, „Moartea lui Midhat pașa după însemnările unui bahriyeli...”¹⁴, „Podul de la Oradea. Călătoria sultanului Mehmed al V-lea Reșad în Rumelia”¹⁵, „Istoria Cretei”¹⁶, „Arsenalul de artilerie din Istanbul și ceremonialul la turnarea tunurilor”¹⁷, „Cu ocazia (aniversării) a 400 de ani a geeamiei Suleymaniyeh”¹⁸, „Bătălia de la Alaşehir. Răscoala lui Solakoglu İlyas pașa și omorîrea sa pe timpul sultanului Murad al IV-lea” (1623–1640)¹⁹ etc.

O contribuție serioasă în problema feudalismului militar otoman este comunicarea sa despre „Diver-

sele forme ale posesiunii pămîntului (*dirlik*) în Imperiul otoman”²⁰, care a stîrnit un deosebit interes la ultimul congres de istoria turcilor (septembrie 1970), fiind fundamentată pe materiale arhivistice.

M. Sertoğlu a publicat o bogată serie de documente din arhivele turcești privind istoria medievală a Turciei: „Testamentul lui Murad al II-lea din anul 1446”²¹; „Războiul din 1877–1878” (este = 93 H.)²²; „Unele documente privind înțelegerea turco-engleză din 1878”²³ în care se discută soarta insulei Cipru, trecută sub protectoratul englez. Strîns legat de publicarea surselor diplomatice din arhivele turcești semnalăm articolul „Unele reflexii despre izvoarele istoriei otomane”²⁴.

Midhat Sertoğlu s-a ocupat și de publicarea și valorificarea izvoarelor Turciei contemporane, în special cu documentele referitoare la personalitatea lui Mustafa Kemal Atatürk, fondatorul Turciei moderne. Amintim: „Treie documente privitoare la Atatürk”²⁵; „O telegramă necunoscută a lui Atatürk în lupta de eliberare națională”²⁶ etc. Spațiul nu ne permite să semnalăm seria de articole și diverse documente apărute sub semnătura lui Midhat Sertoğlu, în coloanele revistei „Istoria turcă cu documente...” (*Belgelerle Türk tarihi...*) sub redacția lui Ertugrul Zekâi Ökte.

Ultimul studiu al lui Midhat Sertoğlu consacrat monogramelor sau tura-iei otomane, a cărei denumire s-a încetănit și în textele noastre istorice sub forma de tura²⁷, este o contribuție prețioasă în diplomația turco-osmană. Cuvîntul tura se întîlnește nu numai în textele istorice și literare, ci și în folclorul românesc: „De cînd n-am văzut paraua am uitat cum e tura-ua” (Anton Pann). În partea introductivă, autorul se ocupă cu etimologia și originea cuvîntului turc *tura*, pe care îl consideră derivat din limba uigură: *tuğrağ*.

Mai tîrziu, în epoca selgiucă și îndeosebi în cea otomană, prin eliminarea lui *ğ* de la sfîrșit a rămas *tura*, așa cum din *kişlag* a rămas *kişla*, termen încetănit și în româna veche: *cişla*²⁸. În continuare, după ce se descrie această monogramă „tuğrağ” în „Marele dicționar turc” (*Divanîe lugat ilt-Türk*) al lui Mahmud din Kâşgar (1071), se arată că în izvoarele arabe (Ibni Mühenna) se numea „tevkî”, iar în cele persane *nişan*, adică tot „semn”, uneori *nişan-î şerif* „ilustrul semn”, iar la încheierea firanelor: *Âlâmet-i şerife...* „ilustrul semn” etc.

Luînd în discuție părerea cunoscutului J. v. Hammer (1774–1856), atît în lucrarea sa *Geschichte von Ragusa*, cit și în *Histoire de l'empire Ottoman*²⁹, despre originea tura-iei se spune: „Dacă fundațiile unor moschei mărturisesc pietatea lui Murad, nu trebuie conchis că înființarea numeroaselor școli

⁴ „Diplomatique” *bilgisi bakımından Başvekkâle Arşivi*, în „V. Türk Tarih Kongresi”, 12–17 Nisan, 1956, T.T.K. Basimevi, Ankara, 1960, p. 355–363.

⁵ *Resimli Osmanlı Ansiklopedisi*, Istanbul, 1958, 356 p.

⁶ *Osmanlı İmparatorluğu ordu teşkilâtı ve kıyafetleri I–VIII*, în „Resimli Tarih Mecmuası”, VII, nr. 73–80, Istanbul, 1956.

⁷ *I. Kosova Meydanı Savaşı*, în „Hayat” (abr. = H.T.M.), IV, nr. 20, Istanbul, 1966.

⁸ *II. Kosova Meydanı Savaşı*, în „H.T.M.”, III, nr. 16, Istanbul 1966.

⁹ Emeric Thököli prin prince al Transilvaniei: 1690 iunie 8 – 1691.

¹⁰ *Tökeli Emre. Türk himâyesinde bir kiral*, în „H.T.M.”, II, 1965.

¹¹ *Kaybolan bir Türk sanatı: mühürçülük*, în „H.T.M.”, VII, 1956.

¹² *Estergon kalesi (Cetatea Strigoniului)*, în „H.T.M.”, I, 6, 1965.

¹³ *Rumeli beylerbeyisinin Almanya İmparatoruna ziyareti*, în „H.T.M.”, II, 11, 1965.

¹⁴ *Midhat paşa'nın ölümü*. Saltanat Hamit devrinde bir bahriyeli'nin not defteri... în „H.T.M.”, IV, 24, 1967.

¹⁵ *Nagy Varat Köprüsü*. Balkan tarihi arefesinde sultan Reşad'ın Rumeli seyahati, în „H.T.M.”, V, 26, 1967.

¹⁶ *Girdin tarihi*, în „H.T.M.”, VI, 7, 1955.

¹⁷ *Istanbul tophanesi ve top dökümü merasimi*, în „H.T.M.”, VII, 81, 1956.

¹⁸ *400 yıldönümü münasebetiyle Süleymaniye*, în „Yeni Tarih Dergisi”, IX, sept. 1957; și recenziile noastre asupra operei lui O. L. Barkan, în „Revista Arhivelor” vol. XXXVII, an LII, nr. 3, 1975, p. 19.

¹⁹ *Alaşehir savaşı*. IV. Murad devrinde Solakoglu İlyas paşa'nın işyani ve öldürülmesi, în „Yeni Tarih Dergisi” XVI, Nisan, 1956.

²⁰ *Osmanlı İmparatorluğu devrinde toprak dirliklerinin çeşitli şekilleri*, în „VI. Türk Tarih Kongresi”, Ankara 20–26 Ekim, 1961, T.T.K. Basimevi – Ankara 1967, p. 281–293.

²¹ *İkinci Murad'ın Vasiyetnamesi*, în „Vakıflar Dergisi”, VIII, Ankara, 1969, p. 67–69 + 8 facs.

²² 93 Harbi, în „R.T.M.”, sayı nr. 39–40.

²³ *Osmanlı-İngiliz Anlaşmasına dair bazı yeni bergeler* (24 fotokopi ile birlikte), în „VII. Türk Tarih Kongresi”, 24–30 Eylül 1970 T.T.K. Basimevi – Ankara, 1973, p. 601–615.

²⁴ *Osmanlı tarihinin kaynakları hakkında bazı düşüncüler*, în „Türkiyat Mecmuası” XII, Istanbul, 1955.

²⁵ *Atatürk'le ilgili üç belge*, în „Belgelerle Türk Tarihi” nr. 1, Ekim (oct.) 1967, Istanbul, 1967.

²⁶ *Millî mücadelede Ata'nın bilinmeyen bir telegrafı*, ibid., nr. 1968.

²⁷ În sens arhaic de 1. Monograma sultanului pe firmamete și pe vechile monede turcești ce circulau în țară: iscăltură, reprezentînd o mină deschisă cu cele 5 degete, uneori se făcea în diverse culori sau în aur și era pusă pe diplome de un dignitar special numit „nişaglu” etc. (cf. L. Şăineanu, *Influența orientală asupra limbii și culturii române*, București, 1900, II. Vocabularul 1. Vorbe populare, p. 368–369).

²⁸ În sens de 1. Tabără sau cartier de iarnă 2. cazarmă turcească 3. loc pentru iernatul vitelor (cf. L. Şăineanu, *Inf. Or.*, II, 1, p. 93).

²⁹ Cf. J. de Hammer, *Histoire de l'Empire Ottoman...*, trad. par J. J. Hellert, t. I, Paris 1835, p. 10.

arată gustul său pentru studiul și progresul științei: ignoranța sa este atestată prin semnarea primului tratat comercial acordat raguzanilor..., în 1365, Murad neputînd să traseze literele numelui său își rezezi mina în cerneală pe care o așternu în fruntea actului³⁰. Prin argumente convingătoare se arată că vestitul Hammer n-a avut cunoștințe elementare de diplomatică otomană. În ce privește numitul tratat, fiind nedescoperit pînă astăzi, nici într-o arhivă din Raguza sau Turcia, autorul îl socotește, pe bună dreptate, din domeniul fanteziei. Cu aceleași argumente convingătoare, autorul combate pas cu pas părerile lui Franz Babinger exprimate în articolul său „Die Grossherliche Tugra“ (1925), demonstrînd că autorul acestui articol nu era versat în diplomatica otomană. Acolo unde de exemplu F. Babinger afirmă că originea tura-lei rămîne o enigmă, M. Sertoğlu, bazîndu-se pe izvoare arhivistice turco-arabo-persane, aduce precizări. În aceeași măsură, autorul combate părerea unor lexicografi turci, în frunte cu Ahmed Vefik, privind originea și evoluția monogramei împăraștii turga asemuită cu o palmă cu degetele întinse. În același timp face completări și precizări la studiul profesorului I. H. Uzünçarşılı despre turala și pencele³¹. Ne surprinde că M. Sertoğlu nu ia în discuție articolul cunoscutului turcolog francez J. Deny (m. noiemb. 1963) despre *Tugra*³², care, după părerea noastră, este destul de bine documentat.

Expunîndu-și părerile proprii, autorul arată nu numai originea, ci și formele caracteristice ale dezvoltării tura-lei la selgiucii Mari din Horasan și Iran (1038–1157), la selgiucii din Anatolia, belicurile sau principatele selgiuce (1077–1302) din Asia Mică și în fine, la mameluci din Egipt. Bazîndu-se pe izvoare istorice, în special arabo-persane, M. Sertoğlu demonstrează existența tura-lei la popoarele amintite, cu mult mai înainte de apariția turcilor osmanli pe arena istoriei (1299). Revenind la tura-ua otomană se arată că emirul Orhan, este primul suveran otoman de la care s-au păstrat acte cu tura-ua în frunte. Astfel, în fruntea unui act de donație ploasă, vakuf, din 1324, al acestui emir, apare semnul zis turga (Başbakanlık Arşivi, Gevdet Tasnifi, transferat la Bibl. Belediye). Spre a ilustra acest fapt, autorul reproduce prima tura a osman – liilor în spatele foi de titlu, indicînd că avea următorul text simplu: „Orhan bin Osman“, adică Orhan, fiul lui Osman. Un al doilea act cu astfel de tura, de la același emir, datează din anul 1347–1348, fiind descoperit de Anafarta Nigâr (*Topkapı Sarayı Arşivi*).

Bazăt pe relațiile cronicarilor turci, în frunte cu Aşıkpaşazade, și în lumina unor piese arhivistice, descrie succint dezvoltarea tura-lei otomane, care sub sultanii următori și-a îmbogățit textul prin adăugarea cuvintului *han*, la numele sultanilor și a expresiei „muzafer daima“ – totdeauna învingător. Aflăm că monograma *tugra* a fost folosită și de fiii unor sultani, pînă la Selim I (1512–1520), în unele cazuri și de marii viziri, dar nu totdeauna cu incuviințarea sultanilor. În același timp, se arată că în secolele XVI și XVII turala otomane au luat o mare dezvoltare estetică continuîndu-se și în secolele următoare. În legătură cu afirmația lui Franz Babinger că formele estetice ale tura-lei otomane încep odată cu „epoca tulipelor“ (lâleli devri), sub sultanul Ahmed al III-lea (1703–1730), M. Sertoğlu arată că acest obicei se încetățenise în cancelaria divanului imperial încă din a doua jumătate a secolului al XVI-lea. De asemenea, părerea lui F. Babinger despre desemnarea unor tura-le cu cerneală sau tuș albastru chinezesc (*mavi çini mürekkebiyle*) este respinsă de autor pe motiv că nu se cunoaște, pînă astăzi, nici un firman cu o astfel de tura.

Înainte de încheierea studiului său, M. Sertoğlu se ocupă și de instituția tugragi-ilor menționați în izvoarele islamice, adică turcă-arabă-persană, sub cîteva denumiri ca: *Tevkii*, *Tugrai*, *Muvakkii* și *Nişancı*. Acesta era unul dintre membrii marcanți ai divanului împăraștii. Instituția a existat la turcii

selgiuci, în principatele (*beylik*) din Asia Mică și de la începutul osmanliilor pînă la sfîrșitul Imperiului otoman (1922). Postul de *nişancı* sau *tugragi*, numit și *tugrakes*, în cancelaria divanului imperial îl ocupa unul dintre viziri. Acesta urmărea cu atenție desemnarea tura-lei pe firmele. hatt-i humayunuri, hatt-i şerifuri, berate și tratate împăraștii (*ahlname*). Atribuțiile vizirilor nişancı, zişi *tugrakes*, sînt indicate în Codul (*kanunname*) sultanului Mehmed al II-lea (1457). Descriind evoluția instituției, se arată că mai tîrziu, funcția de nişancı era îndeplinită fie de cineva din tagma cărturarilor (*ulema*), fie de șeful cancelariei otomane, reis-ul efendi (sec. XVII). Locul nişancıilor în adunările divanului imperial era în dreapta marelui vizir. De pe la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, odată cu începutul reformelor, denumirea de „tugrakes“ a nişancıilor nu se mai întîlnește în izvoarele istorice. În secolul al XIX-lea instituția începe să degenereze prin pierderea importanței sale, deși postul era păstrat în ierarhia imperiului. Este de reținut că în 1836 postul niş ancılık a fost suprimat și atribuțiile pentru trasarea tura-lei au fost trecute asupra șefului arhivei condicarilor (*defter emini*) cu titlul de *tugranüvis*. În ajunul Tanzimatului, în 1838, și acest post fiind suprimat, a fost transferat de la marele divan al imperiului la Sublima Poartă (*Babıâli*).

În încheiere, M. Sertoğlu precizează că în decursul secolelor XVI și XVII tura-lele de pe firmele împăraștii căpătaseră cea mai desăvîrșită formă estetică. Treptat, apoi, începură să-și piardă superba lor ornamentație în culori. Începînd de pe la finele secolului al XVII-lea s-a încetățenit obiceiul ca tura-lele ornate să aibă la dreapta desenate flori, în special trandafiri în culori vii. Continuarea acestui obicei se observă și pe monedele sultanului Ahmed al III-lea. În același loc al turala, sultanul Mahmud al II-lea (1808–1839) adăugă epitetul său de „Adil“, adică „cel drept“. Apoi, sultanul Abdul-Hamid al II-lea (1876–1908) scrie în același loc: *gazi*, „cel viteaz“, iar Mehmed al V-lea (1909–1918) adăugă titlul de *reşat*, adică „cel care urmează drumul drept“.

O deosebită importanță prezintă nu numai studiul, în sine, despre *tugra* și instituția tugragi-ilor, ci și partea a doua care cuprinde o bogată colecție de tura-le în culori superbe, reproduce de pe firmele păstrate în muzele Topkapı Sarayı și Monumentele de artă turco-islamice. Dintre acestea amintim tura-lele sultanilor Mehmed al II-lea (1451–1), Suleyman Magnificul (1520–1566), în cîteva variante, Murad al III-lea (1574–1595), Ahmed I (1603–1617), Ibrahim I (1640–1648), Mehmed al IV-lea (1648–1687), Suleyman al II-lea (1687–1691) și îndeosebi a lui Mustafa al III-lea (1757–1774). Urmează facsimilele turala, tot în culori, dar de o valoare estetică diminuată, ale sultanilor Abdul-Hamid I (1774–1789), Selim al III-lea (1789–1807), Mustafa al IV-lea (1807–1808) și Mahmud al II-lea (1808–1839). Planșa care încheie seria turala reprezintă tura-ua sultanului Selim al III-lea, cu flori, desenată în cadrul unui covor splendid, lucrată de pictorul palatului imperial, Mustafa Rakim efendi (1757–1826). Sub semnătura lui Uğur Derman se dă o descriere amănunțită a acestei piese.

Și în prima parte a lucrării explicațiile sînt însoțite de 39 de forme diverse de turala și pencele (obișnuite, din colecția lui Franz Babinger (p. 5, 7 și 9). Aceste reproduceri alb-negru încep cu tura-ua sultanului Murad al II-lea (1430) și se încheie cu aceea a lui Mustafa al III-lea. Autorul studiului rectifică unele lecturi greșite și o serie de confuzii ale cunoscutului turcolog german. Tot în prima parte, autorul își ilustrează alte explicații prin două tura-le superbe în culori: 1) tura-ua sultanului Ahmed I de pe un berat (nu firman) din 1614 (planșa 40, p. 11) și 2) tura-ua lui Abdul Hamid I de pe un hatt-i şerif din 1786 cu apostila „*mücbince' amel otuna*“ (să se facă întocmai) așezată deasupra tura-lei (pl. 41, p. 15).

O bibliografie generală (Genel Bibliyagrafya), adică selectivă, încheie prețioasa contribuție a savantului turc Midhat Sertoğlu.

Menționăm și condițiile grafice excelente în care a apărut acest studiu-album, util nu numai studenților ci și arhiviștilor și istoricilor. Coperta exterioră reproduce tura frumoasă, în culori, de pe un berat al sultanului Suleiman I Magnificul. Superbul album de miniaturi are o prefață de

³⁰ Idem, trad. par M. Dochez, Paris, 1844, p. 77.

³¹ Apărut în „Encyclopédie de l'Islâm“, Leyde – Paris 1934, p. 863–869.

³² *Tugra ve Penciler ile firman ve buyurdulara dair*, în rev. „Belleten“ V, nr. 17–18 (Ankara 1941), p. 101–107 + XXIV pl. și facs.

Şevket Rado și o introducere de Niğar Anafarta, șefa arhivei Muzeului Topkapı Sarayı. Al doilea studiu-album, prezentat în pliant, este intitulat *Voyage pittoresque de Constantinople et des rives du Bosphore*, reprezentând operele pictorului Melling, care a vizitat Istanbulul sub domnia sultanului Selim al III-lea, a cărui operă a apărut la Paris în 1819. În al treilea pliant sunt prezentate cele trei

publicații cu ilustrații, din care una intitulată *Türk kitap kapları* (Copertele și legăturile cărților turcești), deci și ale manuscriselor din Biblioteca Topkapı Sarayı, cu textul și prezentarea lui Kemal Cığ, directorul Muzeului Topkapı Sarayı.

MIHAIL GUBOGLU

URKUNDENBUCH ZUR GESCHICHTE DER DEUTSCHEN IN SIEBENBÜRGEN. (Colecția de documente privitoare la istoria germanilor din Transilvania) vol. V, 1438—1457, documentele nr. 2300—3098, publ. de Gustav Gündisch, Edit. Acad. R. S. România, București, 1975, 640 p. + 9 planșe.

Importanța colecției de documente Urkundenbuch a fost inițiată la sfârșitul secolului trecut de către omul de cultură Franz Zimmermann (1850—1935), „arhivarul național” al orașului Sibiu și al Universității săsești. Scopul colecției era de a cuprinde la un loc toate izvoarele documentare din țară și străinătate privitoare la istoria germanilor din Transilvania. Aceste izvoare istorice cuprind însă și multe informații asupra populației române și maghiare de aici, în mijlocul căreia a conviețuit populația germană, fiind deci cu atât mai prețioase. În 1892 apare astfel primul volum al colecției, editat de Franz Zimmermann și de istoricul din Mediaș, Karl Werner (1845—1913) cuprinzând documente din anii 1191—1342. Peste cinci ani, adică în 1897, apare volumul II, cu documente din anii 1342—1390, editat în colaborare cu arhivarul sibiian G. E. Müller (1866—1944) și nu peste mult tot Franz Zimmermann a editat în 1901 volumul III, cu documente din perioada: 1391—1415). Urmează o întreprindere mai îndelungată, deoarece abia în 1937 a apărut volumul al IV-lea al colecției Urkundenbuch, cu documente din anii 1416—1438, editat de această dată de cunoscutul istoric sibiian prof. dr. Gustav Gündisch, care a publicat acum și volumul al V-lea din colecție.

Acest volum cuprinde 799 de documente din anii 1438—1457, numerotate de la 2 300 până la 3 098. Dintre acestea 491 sunt reproduse integral în limba latină sau germană, iar 308 care prezentau mai mică importanță, au fost redată în regeste sau texte parțiale. Mai observăm că 363, deci aproape jumătate, sunt documente inedite, iar celelalte sunt cvasi inedite fiind apărute mai demult în publicații greu accesibile azi. Caracteristicile acestei ediții sunt aceleași ca și ale volumelor precedente în ce privește modul de prezentare și aparatul științific. Volumul V este îmbogățit însă cu introduceri, regeste etc. și în limba română, pentru a putea fi consultat mai ușor de cititorii români și are următorul cuprins: I Cuvînt înainte, II Introducere, III Rezumatele în limba română ale documentelor, IV Texte și regeste, V Bibliografie, VI Lista arhivelor și a fondurilor consultate, VII Lista figurilor-documente (facsimilelor — n.n.), VIII Lista figurilor-sigilii, IX Lista documentelor false și X Indice de localități și persoane.

Cuvîntul înainte este semnat de acad. prof. dr. Ștefan Pascu, care după ce prezintă personalitatea lui Franz Zimmermann, menționează că: „Publicarea noului volum al colecției Urkundenbuch constituie fără îndoială un eveniment științific și editorial de incontestabilă însemnătate, iar editorul lui, prof. Gustav Gündisch binemerită mulțumirile tuturor celor ce se străduiesc să reconstituie tabloul veridic al societății Transilvaniei medievale”. În introducerea editorului descrie tehnica folosită în publicarea documentelor din acest volum, aplicabilă de altfel și la alte publicații similare de texte latine, motiv pentru care vom reproduce aici câteva din principiile de publicare folosite. Documentele importante le-a transcris în întregime după originalul sau copia, respectiv transumptul cel mai vechi și cel mai bun. Cînd conținutul documentelor consta însă numai din formule stereotipe sau era de importanță minoră, acestea au fost redată numai în regeste sau extrase. Literale majuscule nu s-au folosit decît la începutul frazelor și la numele de persoane și locuri, excepție făcînd elementele de datare medievală, de exemplu dominica Reminis-cere. Literale u, v, w, j și y precum și „c” în loc de „t” le-a redat după fonetica modernă, excepție

făcînd numele de persoane și locuri care s-au transcris ad litteram. Textele germane însă le-a transcris cu respectarea întocmai a ortografiei originalului, avîndu-se în vedere raritatea lor pentru această perioadă și deci importanța pe care o prezintă pentru studiul limbii. Au fost respectate aliniatele din document. Datele exprimate după calendarul bisericesc au fost recalculate după cel modern, documentele fiind așezate apoi în ordine cronologică. În indice localitățile existente le-a însemnat după actuala lor denumire oficială iar cele dispărute, după forma păstrată în document.

Tematica lucrării. Acest volum de documente cuprinde cele două decenii care au urmat după marea răscoală de la Boblna (1437) a țărănilor români și maghiari împotriva nobililor, reflectînd urmările înăbușirii ei sub aspect social, economic și politic. Relațiile dintre iobagi și domnii de pămînt s-au înrăutățit acum și s-a format acel Unio trium nationum, îndreptat împotriva iobagilor, de ale cărei urmări nefaste n-a scăpat nici clasa de jos a populației germane din Transilvania. Documentele reflectă din plin relațiile dintre țărani iobagi și nobili, dezvăluind abuzurile acestora exprimate în interzicerea pentru iobagi de a se muta în orașe, tîrguri și domenii regale, acapararea de către nobili a obștilor săsești etc.

Pe plan extern documentele cuprind date valoroase privitoare la amenințarea gravă din partea turcilor și lupta împotriva lor a popoarelor din bazinul dunărean. Ne apare aici în toată intensitatea figura luminoasă de luptător împotriva turcilor a lui Iancu de Hunedoara, comite al Timișoarei și ban al Severinului, devenit voievodul Transilvaniei și guvernator al Ungariei, de la care emană 130 de documente cuprinse în acest volum, multe din ele fiind inedite. Ele reflectă grija lui Iancu de Hunedoara de a stăvilii abuzurile nobilimii față de iobagi, de a promova legăturile comerciale cu țările române, dar mai ales de pregătire fără preget pentru lupta antiotomană. Orașele Brașov și Sibiu cu meșterii lor iscușiți, au devenit în acest timp adevărate arsenale pentru campaniile sale. La Brașov se confecționau primele tunuri, cu ajutorul unor meșteri aduși din Cehia. Importante sînt și documentele privitoare la incursiunea turcească din 1438 și asediul Sibiului sau cele despre schimbul de informații dintre voievod și orașele ardeleni privitoare la mișcările turcilor.

Alte documente reflectă relațiile dintre unele orașe din sud-estul Transilvaniei și domnii Moldovei și ai Țării Românești, care demonstrează, de asemenea relațiile economice existente între aceste țări, reliefindu-se personalitatea lui Vlad Tepeș¹. Interesante mai sînt informațiile privitoare la monetăria de la Sighișoara, aprovizionarea cu armament a cetății Chilia de către brașoveni, conflictele dintre autoritățile administrative și cele bisericești și altele care îmbogățesc știrile privitoare la trecutul istoric al Transilvaniei între 1438—1457. Autorii de monografii locale vor putea găsi aici date inedite privitoare la unele sate și orașe din Transilvania.

¹ Despre acest voievod editorul a publicat și următoarele studii G. Gündisch, *Cu privire la relațiile lui Vlad Tepeș cu Transilvania în anii 1456—1458*, în „Studii” 1963, p. 681—696, și *Vlad Tepeș und die sächsischen Selbstverwaltungsgebiete Siebenbürgens* (Vlad Tepeș și teritoriile săsești autonome din Transilvania), în „Revue Roumaine d'Histoire”, 1969, p. 981—992.

În ce privește locul de păstrare, observăm că documentele publicate în acest volum provin de la 20 de arhive din țară și străinătate, majoritatea lor fiind păstrate la Arhivele Statului din Brașov, Cluj și Sibiu, apoi la Biblioteca Bathyanem din Alba Iulia, Biblioteca Brukenthal din Sibiu și la Arhivele Naționale Maghiare din Budapesta. Făcătura științifică a volumului este sporită de facsimilele de documente medievale (2 planșe) și ale sigiliilor mai importante (11 planșe) precum și o listă a documentelor false (5 buc.) descrise pe larg de către editor. De utilitate deosebită pentru cercetători este și indicele de localități și persoane cu funcțiile avute, de la sfârșitul volumului, întocmit cu toată precizia.

Din cele de mai sus reiese, în mod evident, utilitatea volumului al V-lea al corpusului de documente Urkundenbuch, care cuprinde documente prețioase pentru istoria medievală a Transilvaniei.

LIVIU MOLDOVAN

A. SIGALAS. Istoria tis ellinikis graphis deftera ekodosis. Veltionem, Kentron Vyzantion Erevnon, Thessaloniki, 1974

Încă de la prima sa apariție, în 1934, apreciat elogios pentru calitățile sale științifice și didactice de către specialiștii de pretutindeni, manualul de istorie a scrisului grecesc alcătuit de prof. A. Sigalas a cunoscut de curind o reeditare, pusă la punct cu tot ceea ce cercetarea științifică a problemei a adăugat de atunci încoașe.

Istoria scrisului grecesc este prezentată în cadrul larg al istoriei scrisului în general. Analizând diferite sisteme de scriere veche, ca cea chineză, babiloniană, hitită, cretană din epoca minoică și în special scrierea egipteană, precum și raportul dintre scriere și desenele primitive, semnele convenționale mnemotehnice sau simbolurile magice-religioase, autorul ajunge la concluzia că nu există un singur tip primitiv de scris din care ar fi evoluat toate celelalte, ci că scrisul a luat naștere independent în diferite părți ale lumii; că începuturile diferitelor sisteme de scriere ne sînt necunoscute, căci cele mai vechi monumente ale scrisului (mileniul al 4-lea î.e.n. pentru scrierea chineză și cea egipteană, mileniul al 3-lea î.e.n. pentru scrierea babiloniană) reprezintă deja un stadiu evoluat; că sistemul fonetic de scriere a sunetelor a fost precedat, foarte probabil, de un stadiu ideografic de comunicare prin imagini a gândurilor și sentimentelor omului. Scrierea chineză, cu cele 40 000 de semne ale sale — fiecare semn reprezentînd un cuvînt — n-a pierdut nici pînă azi caracterul său ideografic, în timp ce scrierea egipteană depășise încă de la mijlocul mileniului al 4-lea î.e.n. stadiul ideografic, ajungînd la o scriere fonetică. Nevoile practice ale unui comerț înfloritor în cadrul dezvoltării civilizației egiptene au determinat evoluția formei literelor, de la cele peste 2 000 de litere hieroglifice — imagini sculptate menite să satisfacă și un simț estetic și care reclamau spațiu întins, cheltuieli mari și un meșteșug devenit curînd apanaj al clasei preoților — trecîndu-se la literele hieratice, în care imaginile devin linii drepte sau curbe, iar mai apoi la literele „populare”, simplificate pentru uzul zilnic al poporului.

Dar cea mai îndrăzneală evoluție pe linia simplificării a realizat-o scrierea semitelor, care numai cu 21 de semne a reușit să redea întregul tezaur lexical al limbii lor. Expansiunea comercială spre Marea Egee a fenicienilor și contactul strîns cu grecii au înlesnit acestora preluarea scrierii alfabetice semite. Atît tradiția — care atribuie lui Cadmos introducerea în Grecia a literelor feniciene din patria sa — cit și analiza celor mai vechi epigrafi grecești din sec. VIII—VII î.e.n. indică o strînsă înrudire între scrierea greacă și cea semită. Forma literelor, direcția scrisului (de la dreapta la stînga), ordinea literelor alfabetului grecesc, ca și denumirile literelor grecești atestă că alfabetul grecesc a fost preluat de la semiti. Împrumutul a avut loc către sfîrșitul secolului al X-lea sau începutul celui de-al IX-lea.

Autorul discută problema dacă nu cumva scrisul semit reprezintă numai un intermediar între scrierea greacă și o altă scriere mai veche, cu alte

cuvinte dacă scrierea feniciană, sau mai bine zis semită de nord, este o creație indigenă sau își are izvorul într-o altă scriere, cum ar fi scrierea cuneiformă a babilonienilor, scrierea minoic-cretană, scrierea din Mycene, scrierea cipriotă, scrierea hitită, scrierea egipteană — tot atîtea ipoteze puse de diferiți oameni de știință. Comparînd aceste scrieri din cele mai vechi epigrafi cunoscute, autorul ajunge la concluzia că nici una din aceste scrieri n-a stat la baza celei grecești, izvorul acesteia fiind scrierea semită de nord.

Un capitol al manualului tratează evoluția scrisului grecesc pînă în secolul al IV-lea î.e.n. Aici sînt urmărite modificările pe care le-au suferit literele semite în scrierea greacă, eliminarea unor semne, adăugarea altora, introducerea vocalelor care nu se găseau în alfabetul semit, schimbarea direcției scrisului de la stînga la dreapta — care a avut loc încă în secolul al VI-lea, — evoluția formei literelor în sensul unei simplificări și a simplității pentru simetrie și ordine, specific grecilor (semnele semite aplecate capăt de timpuriu o direcție orizontală, unghiurile ascuțite ale unor litere devin drepte, iar laturile inegale devin isoscele etc.). Modificările sînt constatate încă de la sfîrșitul secolului al VIII-lea și în secolul al VII-lea în inscripțiile din Milet, Corint, Cicladele de Nord-Vest și Atena. Din alfabetul semit s-au dezvoltat patru alfabet grecești locale: cretan sau al Cicladelor de Sus, corintian, din Calceda și din Milet. Autorul analizează diferențele dintre aceste alfabet, influențele reciproce, impunerea alfabetului din Milet, datorită importanței politice a acestui centru pînă la distrugerea sa de persi în anul 494 î.e.n., iar mai apoi datorită prozei literare a ionienilor, care se copia și se răspîndea în dialectul ionian, dar în alfabetul Miletului, celelalte alfabet locale neputînd reda fonetica dialectului ionian. Pe la sfîrșitul secolului al V-lea și începutul celui de al IV-lea î.e.n., alfabetul Miletului a devenit un bun al tuturor grecilor.

Un alt capitol urmărește evoluția scrisului grecesc după secolul al IV-lea î.e.n. Aici autorul se ocupă și de materialele de scris, dă date despre colecțiile de papirusuri păstrate și observă că jumătate din numărul papirusurilor sînt scrise în limba greacă, aceasta fiind limba oficială nu numai în perioada elenistică, ci și în epoca romană și bizantină. Analizează felurile scrisului — scrisul caligrafic de carte, scrisul popular de uz zilnic, scrisul de cancelarie — și stabilește că scrierea minuscule se impune definitiv începînd din secolul al IX-lea în documente și cărți ca urmare a unei tendințe de unificare a diverselor tipuri de scris popular.

Un capitol special este rezervat răspîndirii alfabetului grec și influenței sale asupra alfabetelor unor triburi din Asia Mică, asupra alfabetelor italiice, asupra scrierii latine, coplice, runice, gotice, armenice, slave (din cele 40 de semne, ale scrisului glagolitic 21 erau pur grecești, provenite din scrierea minusculă, iar din cele 43 de semne ale scrisului cirilic — care l-a înlocuit pe cel glagolitic — 24 sînt pur grecești, provenite din scrierea majusculă), albaneze.

Autorul se ocupă, de asemenea, de prescurtările de cuvinte din epigrafi, documente și cărți, de unele simboluri folosite în papirusuri și manuscrise, de întrebuintarea tahigrafiei sau stenografiei în texte grecești, de unele sisteme de criptografie, de semnele care ajută cititul (semnele de despărțire a cuvintelor și perioadelor, accentele și spiritele, dublul punct ș.a.), de folosirea literelor pentru indicarea cifrelor, de cifrele așa numite arabe — inventate de hinduși, dar puse în circulație de arabi — de întrebuintarea în manuscrisele medievale a literelor inițiale mărite și ornate. De asemenea, pune în discuție două semne, mult timp controversate, „sade” și „sameh”.

Cartea, ilustrată cu numeroase reproduceri fotografice și prevăzută cu o foarte bogată bibliografie, constituie un prețios instrument de lucru pentru specialiști și o excelentă introducere în problemele de istorie a scrisului în general.

LIMONA DUMITRU

Revue française d'heraldique et de sigillographie

Revista franceză de heraldică și sigilografie, organ al Societății franceze de heraldică și sigilografie, a intrat în cel de-al 28-lea an de activitate, continuând să se remarce prin nivelul științific și varietatea problemelor abordate. Buletinul nr. 45 (1975) al revistei menționate, publicat sub îngrijirea lui Mihai Pastoureaanu, conservator la Cabinetul de medalistică al Bibliotecii Naționale din Franța, oglindește activitatea desfășurată și preocupările de viitor ale specialiștilor francezi în domeniul heraldicii și sigilografiei.

Volumul se deschide prin Cuvîntul înainte semnat de Yves Metman, președintele Biroului permanent, în care se apreciază activitatea laborioasă desfășurată de societate în perioada 1974—1975 și se evidențiază cele două tendințe ce s-au manifestat în privința creșterii numărului membrilor săi, pe de o parte adeziunea unor artiști, gravori, desenatori, care, prin tehnica lor în continuă perfecționare, fac să strălucească operele heraldice franceze, pe de altă parte aflulul tineretului dornic de a se afirma în domeniul acestor două științe speciale ale istoriei. Adeziunile masive ce s-au înregistrat au constituit după cum subliniază Y. Metman — pentru fiecare membru, un imbod spre aprofundarea preocupărilor în domeniul documentării și cercetării.

În darea de seamă asupra ședințelor societății din primul semestru al anului 1975 se relevă preocupările membrilor acesteia în ceea ce privește elaborarea studiilor heraldice și sigilografice, îmbunătățirea metodelor de cercetare, evocarea unor personalități care au avut un rol deosebit în dezvoltarea acestor discipline (cum este cunoscutul heraldist francez (Lovis Bouly de Lesdain), prezentarea unor evenimente ce au loc în domeniul heraldic (expoziții, publicarea de lucrări de către membrii societății) etc.

Deosebit de interesantă este sinteza realizată în buletin pe baza comunicărilor ținute de M. Pastoureaanu în cadrul societății Ecoles des Chartes și Societății franceze de heraldică și sigilografie privind studiile de heraldică medievală. Abordînd izvoarele heraldice autorul evidențiază importanța sigiliilor și a stemelor ca izvoare istorice și problemele pe care le ridică studiul complex a acestora. Autorul remarcă totodată creșterea numărului inventarelor și a cataloagelor de sigilii publicate în ultimele două decenii în diverse țări din Europa, impulsionează activitățile de valorificare a sigiliilor ca urmare a folosirii metodelor mecanografice și informaționale. În legătură cu perspectivele și greutățile ce se mențin în legătură cu izvoarele heraldice, în sinteză, se subliniază necesitatea înlocuirii de repertorii naționale și internaționale, publicarea conținutului fișierelor sigilografice existente în depozitele de arhivă, biblioteci, muzee și societăți științifice din diferite țări.

De asemenea, se subliniază necesitatea folosirii mai intense a mijloacelor informaționale pentru identificarea stemelor necunoscute.

Ridicînd unele probleme privind terminologia heraldică, aspectele sociale, juridice, tehnice și artistice ilustrate prin studierea izvoarelor heraldice autorul evidențiază modul și direcțiile în care s-a lărgit cîmpul de investigație al acestor discipline speciale ale istoriei. Problemele noi care se conturează în privința cercetării heraldice medievale constau în studierea compozițiilor heraldice, a frecvenței figurilor și a smalțurilor în concordanță cu istoria societății din regiunea și epoca respectivă.

În final autorul menționat arată că, pentru a se

impulsiona și mai mult studiile de heraldică, trebuie elaborat un manual de heraldică comparată iar instituțiile de învățămînt superior, trebuie să acorde o importanță sporită predării heraldicii și sigilografiei, discipline care au un aport deosebit în valorificarea izvoarelor istorice.

Inițierea ordinului „Delfinul” în cadrul congresului tratînd „Forme inteligente ale vieții extraterestre” ținut la Observatorul (astronomic) american de la Green Bank i-a prilejuit heraldistului Asiganos elaborarea unui studiu privind folosirea delfinului în heraldică.

Trecînd în revistă milenara existență a acestui animal în cadrul artei blazonului A. Siganos analizează atât originea acestui simbol heraldic (în antichitate atribuit unor personaje legendare Telemac, Ulise și Hercule) cît și modul în care a fost reprezentat de-a lungul anilor sub aspectul colorilor proprii ale cîmpului scutului, pozițiile în scut și atributele sale în raport cu istoria politică a epocii.

În final autorul remarcă rațiunea pentru care delfinul a fost ales ca simbol al cuceririlor spațiale și al comunicațiilor extraterestre, respectiv faptul că în heraldică el a „însoțit prietenește” omul, din antichitate și pînă în prezent.

Darea de seamă bibliografică înserează unele publicații de specialitate apărute între 1970—1975 în diverse țări dintre care reținem lucrarea lui Kittel Erick, *Siegel* (Sigiliul) editată la Braunschweig, în 1970, apreciată ca cel mai bun manual de sigilografie, întrucît pune bazele sigilografiei comparate, Marshall G. W., *The genealogist's quide* (Ghid genealogic) reeditat la Baltimore, 1973, Brun Jean-Pierre, *Origines des armoiries de la ville de Brignole*. (Originele stemelor orașului Brignoles) apărută la Aix-en-Provence în 1975 Jequier Léon, *Tables héraldiques de dix-neuf armoriaux du Moyen Age* (Tabelele heraldice a 19 steme din evul mediu) înserate în „Cahiers d'heraldique du C.N.R.S.” (1973) reprezentînd un util îndreptar pentru identificarea stemelor medievale necunoscute, Loutsch J. C., *Armorial du pays de Luxembourg*, (Stemele Luxemburgului) editată în 1975, lucrare monumentală, foarte bogat ilustrată; Parker James, *A Glossary of terms used in heraldy* (Glosarul termenilor folosiți în heraldică) reeditată în 1970 la Rutland, S.U.A., constituind un repertoriu heraldic corespunzător exigențelor științifice ale epocii. În domeniul sigilografiei se remarcă și articolul cercetătorului Brouette Emil, *Les plus anciennes légendes sigillaires en langue française dans les Pays Bas et régions voisines*, (Cele mai vechi legende sigilare în limba franceză în Țările de Jos și regiunile vecine) înserat în „Revue belge de Numismatique et de Sigillographie” (Revista belgiană de numismatică și sigilografie) t. CXVIII, 1972, în care se realizează o selecție a sigiliilor cu legenda în limba franceză, anterioare anului 1270, folosite pe teritoriul actual al Belgiei, Luxemburgului și Franței.

Activitatea prodigioasă a societății franceze de heraldică și sigilografie, conținutul și nivelul publicațiilor de heraldică și sigilografie apărute în ultima perioadă dovedesc interesul deosebit care se acordă acestor discipline, noile orientări în ceea ce privește valorificarea surselor istorice, în cadrul cărora un loc aparte îl ocupă stemele și sigiliile.

MARIA DOGARU

NICOLAE STOICESCU, Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova, București, 1974, 984 p.

Asupra necesității întocmirii de instrumente de lucru pentru cercetătorii din domeniul istoriei patrii noastre — pentru a ne referi numai la acest domeniu al activității științifice — nu mai trebuie insistat, iar dintre acestea, bibliografiile răspund în mod deosebit la o serie de întrebări pe care și le pune oricine pornește la investigarea unei teme anume: dacă s-a scris ceva, cine a scris, unde? Desigur, este vorba aici și de competența și răspunderea cu care sînt întocmite. Trebuie spus însă că unor asemenea lucrări nu li se acordă atenția ce li s-ar cuveni și mă refer mai ales la modul lor de editare. Nu este cea mai fericită situație ca o lucrare concepută unitar, pentru întreg teritoriul țării, cum este cazul bibliografiei localităților și monumentelor țării noastre, încomitată cu multă grijă de cercetătorul Nicolae Stoicescu, să apară la trei edituri, așa cum s-a întâmplat¹. Avem în vedere faptul că celelalte volume erau „deja redactate” încă în 1970, la apariția primelor două, după cum însuși autorul lor afirmă în *Introducere* (p. 6).

Preocuparea lui Nicolae Stoicescu, pentru întocmirea de bibliografii ale localităților și monumentelor, este veche. Încă în 1957 publica bibliografia monumentelor istorice din Țara Românească într-o formă mai restrinsă², iar în 1961 pe cea a monumentelor din București³. Între anii 1964—1966 a publicat în revista „Mitropolia Olteniei” bibliografia monumentelor feudale din Țara Românească, scoasă în 1966 și într-un număr mic de extrase (de cite 525 de pagini fiecare). Îmbunătățită și completată și cu bibliografia localităților din Țara Românească, aceasta din urmă apare în 1970 în două volume, ca lucrare independentă⁴. Apoi, în 1973, publică și bibliografia localităților și monumentelor din Banat (vezi nota 1). Acum, cu volumul pe care îl prezentăm, autorul se apropie de încheierea publicării „repertoriului bibliografic general al localităților și monumentelor feudale din România”, urmînd să mai apară un volum pentru Transilvania, Crișana și Maramureș, anunțat de la început de Nicolae Stoicescu.

Vom avea astfel în mînă o lucrare din cele mai utile, o oglindă a eforturilor și realizărilor poporului nostru, din Dobrogea pînă în Maramureș și din bătrîna Moldova pînă la Arad și în Oltenia, pe linie editată (monumente sau construcții de orice fel care din veacuri au dăinuit pînă la noi, sau despre care avem doar știri), o imagine unitară a ceea ce s-a scris despre această problemă, cît și despre localitățile țării noastre.

Volumul de față respectă modelul celor apărute anterior. În el aflăm „știri referitoare la circa 3 000 localități moldovenești atestate documentar în epoca medievală, la circa 5 000 biserici, schituri și mănăstiri, la circa 90 cetăți, palate și case domnești sau boierești, la 60 hanuri, fără să mai socotim știrile privitoare la școli, spitale, poduri, cruci și troițe”. În *Introducere* (p. 7—19) autorul expune metoda după care a lucrat, cît și modalitățile de folosire, indicînd prescurtările lucrărilor generale și ale periodicelor citate în text.

Localitățile au fost grupate pe litere și pentru fiecare din ele se indică: județul actual, iar acolo unde a fost nevoie s-a dat și județul vechi, cea mai veche mențiune documentară, evenimente mai importante din trecutul ei, după care urmează informația bibliografică, extrasă din documente — editate sau inedite — din cronici, relatări de călătorie și din lucrările de sinteză sau speciale. La fel s-a procedat și la monumente, indicîndu-se data construcției, citorii, distrugerile, restaurările și alte evenimente din viața lor. Monumentele au fost ordonate alfabetic pe localități, așa încît toate cite se află într-un oraș se găsesc la orașul respectiv.

Lucrarea mai cuprinde un *Indice alfabetic de citorii* (p. 941—972) și un *Indice cronologic al monumentelor* (p. 973—984).

Aflăm în acest volum informații din numeroase lucrări de întindere mai mare sau mai mică și chiar din articole mărunte din cîte știe ce revistă. Amintim numai cele 105 titluri de lucrări generale sau cu caracter special, cît și cele 93 de periodice și anuare. La acestea se adaugă informații prețioase, de cele mai multe ori inedite, aflate în cele peste 1 760 de note, aranjate după fiecare literă, culese de autor din fonduri și colecții arhivistice.

Din parcurgerea lucrării se poate vedea că unele monumente sau localități s-au bucurat de-a lungul anilor de atenția cercetătorilor, avînd o bibliografie bogată, altele mai puțin bogată, că există și unele despre care nu s-a scris aproape nimic, deși documente sau alte mărturii privitoare la trecutul lor se găsesc. De aici se ivește și necesitatea ca, pornind chiar de la datele conținute de această bibliografie, pe baza cercetării și altor izvoare și documente de arhivă, să se întocmească monografii istorice pentru toate localitățile din țara noastră.

M.D.C.

PAUL CERNÔVODEANU, Societatea feudală românească văzută de călători străini (secolele XV—XVIII), București, Edit. Acad. R. S. România, 1973, 275 p.

¹ *Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România, I, Țara Românească* (Muntenia, Oltenia și Dobrogea), a fost editată de „Mitropolia Olteniei”; *Bibliografia localităților și monumentelor medievale din Banat*, Timișoara, 1973, editată de „Mitropolia Banatului”; iar *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, a fost editată de Direcția Patrimoniului Cultural Național.

² *Bibliografia privind monumentele istorice din R.P.R.*, în „Studii și cercetări de istoria artei”, nr. 1—2, 1957, p. 155—199 și nr. 3—4/1957, p. 287—296.

³ *Repertoriul bibliografic al monumentelor feudale din București*, (București), 1961, 363 p.

⁴ *Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România, I, Țara Românească* (Muntenia, Oltenia și Dobrogea), vol. I: A—L; vol. II: M—Z, Craiova, 1970, 799 p.

Al șaselea număr al colecției „Istorie și civilizație” este, după chiar aprecierea autorului său, mai mult decît o simplă însumare cu caracter crestomatic și mai puțin decît o lucrare cu caracter didactic, de sinteză. Se urmăresc patru teme: pămîntul țării, oamenii locului, viața lor pe aceste meleaguri în secolele XV—XVIII și creația lor culturală, cu patru direcții principale de înțelegere a realităților românești, așa cum au fost ele marcate în conștiința unor peregrini străini.

Volumul este închinat celor care iubesc sau vor să cunoască încă ceva din zbuciumatul trecut al acestui popor cuminte și înțelept, statornic și drept care a reușit — în ciuda multor vicisitudini — să creeze aici o sinteză de cultură și prețuire istorică; el se recomandă mai cu seamă ca o entitate de surse documentare comentate, cu un anumit iz de cronică, făcînd ca paginile sale să fie nu

numai înțelese dar și mai apropiate sufletului nostru.

Ca structură cartea are un Cuvînt înainte ; patru capitole : Pămîntul românesc, Originea poporului român și latinitatea limbii, Statul feudal (cu domni și pîncipi, cu clase sociale și luptă de clasă, cu forțe armate și fortificații militare și cu viață orășenească), precum și Viața culturală și artistică ; o Încheiere ; un Indice de călători și autori străini

(secolele XV—XVIII), o Listă a ilustrațiilor și bineînțelese o Tablă de materie.

Destul de interesant în conținut și de atractivă în formă de prezentare și stil, cartea respectivă este bine venită nu numai pentru publicul larg, ci și se adresează prin însăși menirea colecției în care se publică — ci și pentru specialiști.

V.G.

SUZANNE D'HUART Arhivele particulare în Arhivele Naționale ale Franței și în Arhivele departamentale, în „La Gazette des Archives”, No. 85, 21 septembrie 1974.

„La gazette des archives”, publică două din rapoartele prezentate la cel de al 10-lea Congres național al Arhivelor Franței care s-a ținut în octombrie 1973, în legătură cu situația fondurilor particulare și preluarea lor de către Arhivele Naționale și de către Arhivele departamentale.

Suzanne D'Huart, de la Arhivele naționale, în raportul său, prezintă situația arhivelor particulare în cadrul Arhivelor Franței. Autoarea face un scurt istoric al instituționalizării problemei, subliniind că din 1949 s-a constituit o subsecție a arhivelor economice și particulare. Totodată era creat un comitet de „salvare” (Comité de sauvegarde), iar printr-o circulară din 1 martie 1949 se lansa o anchetă în departamente asupra acestui gen de fonduri, punându-se astfel baza unei documentații permanente „ținută la zi”.

Arhivista franceză face în continuare o prezentare pe scurt a activității de preluare, prelucrare și folosire a fondurilor din seria AP (arhive private) care însumau în 1973 mai mult de 5 km de arhivă și la care se adăugă o mare cantitate de microfime după fondurile deținute de particulari.

Se subliniază activitatea de depistare și adunare a fondurilor arhivistice particulare, rezultatele obținute ca urmare a apelurilor lansate prin O.R.T.F. și prin presă, exemplificându-se cu ecoul stîrnit în urma apariției, în cîteva ziare, a unui mic comunicat în legătură cu deschiderea expoziției Louis-Philippe cînd s-au primit 45 de răspunsuri prin care se semnalau obiecte de artă și documente, printre care două fonduri de arhivă particulară și șase dosare autografe.

Este demn de semnalat faptul că între Arhive și Fundația națională de științe politice din Franța au avut loc tratative în vederea prospectării și conservării în comun a arhivelor particulare ale unor oameni politici și ale partidelor politice. Este prezentată în continuare procedura franceză de depunere (depunere-donație etc.) și de ordonare. Autoarea se oprește în mod deosebit asupra legii „mecenatului”, măsură legislativă votată în decembrie 1968 și aplicată prin decretul din 10 decembrie 1970, prin care se scutesc de drepturile de transmitere donațiile către stat și permite achitarea drepturilor de succesiune prin remiterea de obiecte de artă și documente istorice. Deși nu s-au realizat încă succese potrivit stipulațiilor legii în privința documentelor, ci numai în aceea a obiectelor de artă, arhiviștii francezi au început deja să ia contact cu diverse persoane.

Raportul se referă apoi la achiziții, microfilmare, cooperare internațională (se exemplifică cu cooperarea dintre arhiviștii francezi și cei americani în legătură cu publicarea textelor).

În final, Suzanne d'Huart prezintă aspectul accesibilității și folosirii fondurilor seriei AP și ABXIX Jean Sablou, directorul serviciilor de arhivă din Gard, în raportul său intitulat „Arhivele particulare în arhivele departamentale”, subliniază de la început că intervenția sa în cadrul congresului trebuie înțeleasă ca un rezultat al răspunsurilor date de directorii serviciilor de arhivă departamentale și de arhiviștii municipali la chestionarul adresat lor în problema arhivelor particulare de către Direcția Arhivelor Franței. În consecință, raportul este o expresie a experienței, preocupărilor și punctelor de vedere ale acestora.

Autoarea trece în revistă evoluția temei în decursul anilor, citind raportul prezentat de B. Gille la cel de al treilea Congres internațional al arhivelor (publicat în „La gazette des archives” nr. 20), articolul din „Revue historique” din 1965, referitor la arhivele familiale, Manualul de arhivistă etc.

Pornind de la Manual, autorul preia împărțirea arhivelor particulare în arhive familiale și personale, arhivele asociațiilor și arhivele numite „economice”. El consideră însă împărțirea destul de dificilă, întrucît alături de arhivele asociațiilor și societăților comerciale și industriale se găsesc și arhive personale ale unora din membrii societăților, sau în cadrul arhivelor societăților științifice se vor găsi diverse documente familiale etc.

J. Sablou nu opinează pentru folosirea termenului de „fond” dat arhivelor familiale, considerînd-l arbitrar, preferînd termenul de „dosare de familie”.

În continuare, autorul se ocupă de căile de intrare a arhivelor familiale în arhivele departamentale : arhivele particulare sechestrate în timpul revoluției franceze de la emigrația nobiliară și de la anumite stabilimente ecleziastice, donații, achiziții și pe baza legii depozitului legal.

Se prezintă apoi prelucrarea acestor fonduri în Arhivele departamentale și se trec în revistă diversele tipuri de fonduri arhivistice particulare, cum ar fi „arhivele țărănești”, arhivele „des obscurs”, arhivele oamenilor politici.

Autorul se oprește mai mult asupra raporturilor cu proprietarii și a necesității unui control al arhivelor aflate în posesia acestora. Se subliniază greutățile și riscurile ce decurg din drepturile de proprietate ale creatorilor, riscuri ce provin din faptul că respectivele documente sînt considerate juridic ca părți indivizibile din averea de familie, și toate intervențiile oficiale, sau aproape toate, primesc inevitabile refuzuri cu motivații diferite : teama de indiscreții, teama de fisc etc.

În această situație, arhivistul francez acordă un larg spațiu mijloacelor de acțiune prin intermediul Comitetului de Salvare a arhivelor particulare, format din arhiviști, istorici, proprietari de arhive particulare, prin radio și televiziune, prin expoziții, prin societățile culturale etc.

O acțiune reușită a arhiviștilor francezi este aceea de a microfilma arhivele particulare, cu avizul proprietarilor, microfime ce pot fi date în cercetare după un număr de ani stabilit prin acord bilateral.

În general cele două rapoarte prezintă o situație destul de complexă, determinată, pe de o parte, de dreptul proprietății private și pe de alta, de interesul din ce în ce mai mare al cercetătorilor pentru acest tip de documente, de interesul declarat de a se evita pierderea, distrugerea sau înstrăinarea fondurilor.

Se evidențiază totodată complexitatea problemelor de evidență a fondurilor personale, dat fiind faptul că ele reprezintă mai mult colecții, reunind documente provenind de la creatori foarte diverși, uneori la proporții chiar de serii arhivistice.

Evident cele două rapoarte reprezintă referințe bibliografice strict necesare celor ce se ocupă de problema arhivelor particulare.

AD. AD.

ATATÜRK DEVRİMLERİ I., Milletlerarası simpozyumu(Reforme de lui Atatürk I. Simpozion internațional), 10—14 Aralık (dec.) 1973, İstanbul. Program ve Kayıt Listesi (Program și Lista de înregistrare), 7 p.

Manifestările ocazionate de aniversarea a 50 de ani de la înființarea Republicii Turcia, au fost încheiate cu simpozionul internațional consacrat reformelor lui M. K. Atatürk, făuritorul Turciei moderne. Simpozionul a fost organizat între 10—14 dec. 1973, în condiții optime, de Institutul pentru cercetarea reformelor lui Atatürk al Universității din İstanbul. Au fost prezentate peste 40 de comunicări legate de viața, activitatea și personalitatea marelui om de stat M. K. Atatürk. Printre invitații străini care au prezentat comunicări amintim: prof. S. Constantopoulos (Salonic), Jásche Gotthard (Republica Federală Germania), Hans-Yürgen Kornrumpf (Republica Federală Germania), Carl Marx Kornteper (New York, S.U.A.), Jacob Landau (Universitatea din Ierusalim), Gastone Manacorda

(Roma) etc. Comunicările prezentate au stîrnit un viu interes mai ales prin discuțiile vii ce s-au purtat pe marginea lor. Au susținut comunicări și doi generali turci care au fost frați de arme cu M. K. Atatürk în războiul de eliberare națională a Turciei.

Din partea țării noastre s-a prezentat comunicarea **Mustafa Kemal Atatürk văzut de istoricul român N. Iorga** care a trezit un viu interes. Îndeosebi necrologul lui M. K. Atatürk, scris cu mult suflet de N. Iorga (10 noiembrie 1938)¹, a impresionat participanții la simpozion.

Delegații străini s-au bucurat de cea mai mare atenție și caldă ospitalitate.

M.G.

ELIO LODOLINI, L'organizzazione archivistica del Belgio (Organizarea arhivistică în Belgia), în „Rassegna degli Archivi di stato”, XXXIV/1, Roma, genario/aprilie 1974.

Elio Lodolini, consilier ministerial adjunct în cadrul Direcției generale a Arhivelor Statului din Italia, analizează următoarele subiecte: Originea și formarea Arhivelor din Belgia; Organizarea arhivistică belgiană; Noua legislație a anilor 1955—1957; Normele privind vîrsămintele și depunerile; Consultabilitatea documentelor; Sistemul particular de organizare arhivistică belgiană (Arhivele generale ale regatului, Arhivele de stat în provincii și ar-

rondisme, arhivele auxiliare și prearhive); Raporturile între arhive și instituțiile creatoare de documente; Supravegherea arhivelor particulare; Clădirile și echipamentul de arhivă; Personalul și activitatea științifică desfășurată; Asociația arhivistilor belgieni, activitatea asociației și a revistei editate de aceasta.

AD. AD.

PIETRO BURGARELLA, La serie „Consultas” nel primo ventennio di attività del Consiglio d'Italia (1562—1586) (Seria „Consultas” în primii douăzeci de ani de activitate ai Consiliului Italiei — 1562—1586), în „Rassegna degli Archivi di stato”, XXXIV/1, Roma, genario/aprilie, 1974.

Pietro Burgarella, de la Arhivele Statului din Palermo prezintă un inventar analitic al vastului material documentar păstrat în colecția „Consultas sobre provision de cargos” din fondul Secretariatului Provincial de la arhivele din Simancas. În prefața acestui inventar încearcă să definească caracterul activității acestui consiliu: organ consultativ delegat pentru numeroase decizii ale guvernării spaniole în Italia. Seria are o importanță deosebită

pentru că este singurul fond în care se păstrează date privind activitatea, în primii ani de existență, ai Consiliului Italiei. Documentele reflectă restructurarea acestui consiliu din anul 1579. Inventarul este întocmit după criteriul sistematic care ține cont de material și ordinea cronologică. De fapt, articolul continuă o serie de articole privind sursele arhivistice spaniole referitoare la Sicilia.

AD. AD.

GRAZIA FALLICO, La serie dei dispacci del Consiglio d'Italia nel ventennio 1560—1582 (Seria depeșelor Consiliului Italiei în perioada 1560—1582), în „Rassegna degli Archivi di stato”, XXXIV/1, Roma, genario/aprilie 1974.

Autoarea, Grazia Fallico de la Arhivele Statului din Palermo, în introducerea la inventarul analitic al seriei Registros de despachos de oficio, subliniază că Consiliul Italiei nu era numai consultat pentru curtea spaniolă în problemele afacerilor italiene, ci reprezenta și un oficiu de secretariat al regilor Spaniei, pentru corespondența cu condu-

cătorii locali. Se consideră că în Italia nu s-au păstrat arhive cu același caracter cu cele de la Simancas, exceptînd fondul R. Segreteria viceregia (Secretariatul viceregului) care conține însă numai documente cu caracter preponderant politic.

AD. AD.

Uluslarası Türk Folklor Semineri — The first international Turkish Folklore Meeting — 8—14 Ekim-October 1973, Ankara/Türkiye, Ankara Başbakanlık Basımevi, 1974, VII + 435 p.

Printre primele manifestări naționale și internaționale, la cea de-a 50-a aniversare a Republicii Turcia, s-a organizat primul seminar internațional de folclor turc. Organizat temeinic de Secția pentru

cercetări folcloristice a Departamentului culturii de pe lângă Președinția Consiliului de Miniștri, seminarul s-a desfășurat în condiții optime (Ankara, 8—14 oct. 1973). A fost deschis prin cuvîntarea primului consilier de stat, Mehmet Önder, președintele seminarului, care, împreună cu al doilea consilier İsmet Parmaksızoğlu, au depus multă rîvnă pentru pregătirea acestei reuniuni. Au participat 7 invitați străini și 63 de reprezentanți ai

¹ N. Iorga, *Un creator de țară Atatürk*, în „Oameni care au fost”, vol. II, București, 1967, p. 326—327.

culturii, științei și folcloristicii din Turcia. Au fost prezentate 48 de comunicări, dintre care 4 de către invitați de peste hotare, din domeniul folcloristicii și etnografiei popoarelor turcice.

Privite în ansamblu, comunicările au strâns un deosebit interes, atât prin conținutul lor bogat și variat cât și prin discuțiile ample ce s-au purtat pe marginea lor.

Comunicările prezentate au fost însumate într-un volum, în limba turcă (p. 1-424), cu rezumate în engleză (p. 425-451). Volumul începe cu prezentarea (*sunmuş*), de către Nail Tan, președintele Secției de cercetări folcloristice naționale, a cuprinsului și cu lista membrilor comitetului de organizare, iar lista tuturor participanților, cu adresele lor, încheie volumul (p. 452-453).

Printre comunicări amintim: prof. I. H. Baltacıoğlu, „Tema principală a folclorului” (*Folklorum Ana Konusu*, p. 1-2); Eflatun Cem Güney, „Folclorul și învățămîntul” (*Folklor ve Eğitim*, p. 19-26); dr. H. Z. Koşay, „Urmele culturale ale vechilor civilizații oglindite în folclorul turc” (p. 27-28) etc.

Unele comunicări, cum ar fi „Despre izvorul jocului turc din umbră” (*Türk gölge oyunum kaynağı*), de Nureddin Sevin (p. 56-63), „Figuri în cărțile litografiate” (*Taşbaski kitaplarında resim*), de Malik Aksel (p. 246-253) și *indeosebi* „Portul feminin în regiunea Soğut” (*Söğüt yöresini kadın kıyafetleri*), de Sevgi Bababoğlu (p. 254-261), sînt însoțite de materiale ilustrative în culori.

Un adevărat studiu al folclorului muzical, aparține cunoscutului muzicolog turc Etem Ruhi Ungör, editorul „Revistei muzicale” (Istanbul), despre „Doba turcă” (*Türk davulu*, p. 216-245). Ocupîndu-se cu terminologia acestui instrument muzical, „davul”, la diverse popoare, autorul arată că în românește (*romence*) a dat „toba, doba, dobe, dube și duba” (*Toba turcoia*, p. 218). Este de reținut că R. E. Ungör, ca muzicolog competent, a scris lucruri interesante despre muzica turcească a lui Dimitrie Cantemir.

Menționăm și comunicarea deputatului Osman Atilla, „Metode noi în cercetarea folclorului turcilor” (*Türklerin derlenmesinde yeni metodlar*, p. 172, 177), în care vorbește despre unele metode noi pentru cercetarea folclorului turc sub diverse aspecte la Institutul de folclor și etnografie din București. Amintește și de cercetarea unor materiale folcloristice turcești culese din Dobrogea, Ada-Kaleh, cu prilejul unei vizite în România (1965), pe care le găsește interesante, subliniind și noile metode cu care sînt cercetate.

Două dintre comunicări, una de F. Kirzioğlu (p. 95-106) și alta de F. Sümer (p. 155-158), sînt consacrate vechii epopei populare turcești a „Bunicului Korkut” (*Dede Korkut*). În versiunile mai noi ale acestor opere, numite *Oğuzname* sau *Selçukname*, începînd din secolul al XIII-lea, se vorbește și de prima colonizare a Dobrogei cu turcii selgiuci din Anatolia (1263-1264 etc.). Comunicarea lui Sükrü Kurgan despre *Nastratin Hoca* (p. 131-139), prezintă un deosebit interes, atât pentru cercetările folcloristice cit și pentru cele istorice. Se confirmă că ofonul turc *Nastratin Hoca*, care a circulat și în literatura română, fiind verificat pentru intia oară în Europa de Anton Pann (1853), a trăit în secolul al XIII-lea. Ca și Sar Saltık, al cărui mormînt se găsește la Babadag, provenea din turcii selgiuci, fiind contemporan cu acesta.

Printre cele cîteva comunicări prezentate de delegații străine, amintim: W. S. Walker (S.U.A.), „Despre epopeea populară Cartea bunicului Korkut” (p. 165-171); Atâ Terzibaşı (Bagdad), „Despre jocurile turemenilor din Irak și importanța lor psihologică” (p. 350-356); Kurt Reihhard (Republica Federală Germania) din domeniul folclorului muzical turc (p. 192-215); Mihail Guboglu „Folclor turc din opera lui Dimitrie Cantemir” (Dimitrie Kantemir în eserinden türk folkloru, p. 383-391). Comunicarea noastră a fost primită bine și apreciată de muzicologul R. E. Ungör ca o contribuție nouă, originală și foarte interesantă pentru folclorul și cultura poporului turc.

M. G.

Catalog of National Archives Microfilm Publications, Washington, 1974.

Publicație a Arhivelor Naționale a S.U.A., catalogul de față se dovedește a fi o lucrare utilă pentru toți cei interesați în cercetarea microfilmelor sau chiar în procurarea publicațiilor de microfilme.

Catalogul însușește și descrie succint o serie întreagă de documente, puse la dispoziția cercetătorilor sub forma publicațiilor de microfilme. Ediția din 1974 a catalogului o înlocuiește pe cea din 1968 și indică în apendice noile publicații de microfilme apărute de la acea dată. În plus, pentru largul program de editare a publicațiilor de microfilme N.A.R.S. (National Archives and Records Service) publică numeroase instrumente de informare care descriu detaliat documentele din Arhivele Naționale. Unul din cele mai cuprinzătoare este „Guides to the National Archives of the United States” iar pentru alte publicații apare „Select List of Publications of the National Archives and Record Service, General Information Leaflet No. 3”.

În privința alcătuirii acestui catalog, trebuie subliniat faptul că publicațiile incluse sînt împărțite în două serii. Seria M — cuprinde documentele selecționate prin filmare și sînt de o mare importanță. Ele sînt în așa fel reproduse încît cercetătorul poate spiciu, cu ușurință, informații de pe copia filmată. Fiecare publicație, de obicei, reproduce o întreagă serie de documente. Cele mai multe publicații M au o introducere care cuprinde toate datele referitoare la documentele incluse (origine, conținut, aranjare etc.). Unele introducări includ instrumente speciale de lucru ca: indexuri sau liste. Publicațiile M sînt indicate în catalog printr-un dublu asterisc (**) la sfîrșitul titlului fiecăreia și există chiar broșuri dedicate multora dintre ele.

Publicațiile T (cel de al doilea tip) suplimentează publicațiile M și sînt, în general, reproducerea unui

părți dintr-o serie de documente. În cele mai multe cazuri ele sînt făcute la cerere. Un set de publicații T formează o grupă separată și anume cele referitoare la Germania.

Catalogul cuprinde liste separate indicînd diferitele domenii cărora aparțin documentele microfilmate, numărul de role și un index la sfîrșitul lui realizat de SPINDEX II. Este, de asemenea, dată și o mostră de completare corectă a unui buletin.

Prima listă a publicațiilor M a fost tipărită în anul 1947. Din 1961 lista indică doar titlurile documentelor recent achiziționate. Prima ediție a „Catalog of National Archives Microfilm Publications” este rezultatul mai multor proiecte. Cu ajutorul computerilor, culegătoarelor automate și a sistemului nou de indexare arhivistică — SPINDEX II se facilitează efectuarea de cataloage și culegere de informații de la peste 164.000 role film. Catalogul cuprinde doar date descriptive ale documentelor incluse.

Alte cataloage și indicatoare: 1) Federal Population Censuses, 1790-1890 — are catalogate peste 12.000 role de microfilme referitoare la recensămint; 2) Guides to German Records Microfilmed at Alexandria, v.a. în număr de 66; 3) Există apoi cataloage ale documentelor italienești, utilizabile ca T 96.

Arhivele S.U.A. pregătesc o nouă serie de cataloage ale publicațiilor de microfilme referitoare la subiecte de interes deosebit. Două dintre acestea sînt deja utilizabile: (1) Select catalog of National Archives Microfilm Publications: The American Indian (1972). (2) Select Catalog of National Archives Microfilm Publications: Black Studies (1973). Celelalte cataloage vor fi publicate în Prologue — revista Arhivelor Naționale.

D. A.

ZBYSŁAN GÓRECKI, Piernsza ksiega moich przygód (Prima carte a aventurilor mele), Varşovia, 1971, 159 p.

Apărută în editura „Pax” din Varşovia, această lucrare ce descrie unele aspecte ale răscoalei polone din ianuarie 1863, este cu atât mai interesantă cu cât prezintă şi diverse ştiri referitoare la relaţiile româno-polone din acea vreme. Bazându-se şi pe o serie de documente contemporane inedite, autorul insistă, între altele, asupra contribuţiei aduse de refugiaţii poloni în Turcia, la desfăşurarea evenimentelor din 1863.

Prin intermediul eroului principal, Zygmunt Milkowski, fost curier al organizaţiei conspirative polone ce activa în Podolia, sunt relatate încercările emigranţilor de a trece prin Odesa şi ajunge la Constantinopol. De aici, circa 200 de revoluţionari poloni, sprijiniţi şi aprovizionaţi cu arme de către turci, ajung la Tulcea de unde vroiau să treacă prin principate în Polonia, pentru a participa la răscoală. Cu prilejul aceluiaşi eveniment, aflăm

date interesante şi despre alte localităţi româneşti ca : Ismail, Cahul, Odobieşti, Isaccea, Bolgrad, Galaţi, Sulina, Babadag, Cetatea Albă şi Botoşani, unde ajunseser un grup de revoluţionari. Demn de subliniat este faptul că relaţiile referitoare la oraşe româneşti nu se reduc la o simplă semnalare, autorul descriind respectivele localităţi, uneori chiar cu detalii. O astfel de descriere se face oraşului Tulcea, unde se afla un detaşament al Armatei Naţionale Polone Orientale, format din trei companii. Intrucît evenimentele se petrec în timpul lui Alexandru Ioan Cuza, nu lipsesc nici ştirile referitoare la domnul sub conducerea căruia se înfăptuise unirea celor două principate.

Scrisă într-un stil atractiv, plăcut, bogată în date de real interes, lucrarea se recomandă nu numai cercetătorilor, ci şi publicului larg de cititori.

T. H.

ARHIVUM HERALDICUM, Buletin internaţional, an LXXXIX, nr. 3—4/1975. Editat de Societatea elveţiană de heraldică cu ajutorul Societăţii elveţiene de ştiinţe umaniste.

Buletinul „Arhivum heraldicum” este organul reprezentativ al Academiei internaţionale de heraldică şi al unor societăţi de heraldică şi sigilografie din principalele ţări din Europa apuseană (Franţa, Elveţia, Germania, Austria, Marea Britanie etc.). Numărul 3—4 cuprinde studii şi informaţii privind activitatea heraldică pe plan internaţional.

Remarcăm în acest sens articolul specialistului Roman Freiherr, *Wapen und Ehrenzeichen in Diplomatie und diplomatischen Ver-kehr* (Steme şi semne de distincţie în diplomatie şi în relaţiile diplomatice) în care sunt analizate stemele participanţilor la Congresul internaţional de la Viena din 1815 : studiul lui Robert Genevov, *Monuments Heraldiques au cimetière des Chaprais, à Besançon* (Monumente heraldice din cimitirul Chaprais din Besançon), în care se valorifică unele steme conservate pe vechi pietre tombale.

Sub genericul „Miscellanea” sînt grupate comunicări privind „Die Wappen der ersten drei Gemeindem auf dem Boden der trockengelegten Zuiderzee (Stemele primelor trei comune de pe teritoriul Zvinderzee desecat) semnat de Bontekoe G. A. 1 *quarti di nobilità de un partizio piemontese* — 1774 (Titluri de nobilitate ale unui patrician piemontez) prezentată de G. Alda di Ricaldone : *La poste des Fiches, 1675—1832* (Posta Ficher 1675—1832) redactat de cunoscutul heraldist Oliver Clottu.

În rubrica Bibliografie sînt prezentate unele lucrări de specialitate cum sînt : O Neubecker, *Fahne* (Drapelul), în „Reallexicon zur deutschen”, Stuttgart, 1972 ; Blanche Pierre, *Dictionnaire et armorial des noms de famille de France* (Dicţionarul şi armorialul numelor de familie din Franţa) Paris, 1974 ; Leclercq Luc, *Belgische Krijgsmacht, Emblemen en Eervolle Vermeldingen van de Enbeden* (Armata belgiană. Embleme şi distincţii ale unităţilor), Bruxelles, 1972, 528 p. ; Ewe H., *Schiffe auf Siegeln* (Nave şi sigilii), Berlin, 1972, Wricht, C. E., *English*

heraldic manuscripts in the British Museum (Manuscrise heraldice engleze în British Museum), Londra, 1973, 32 p. ; Joseph Valynseele : *Les Laborde de Monpezat et leurs alliances* (Familia Laborde şi alianţele sale), Paris, 368 p.

Între lucrările de specialitate apreciate pozitiv remarcăm şi unele contribuţii româneşti. Astfel lucrarea cercetătorilor Dan Cernovodeanu şi Jean N. Mănescu, *Noile steme ale judeţelor şi municipiilor din R. S. România*, publicată în „Revista Arhivelor”, an L, vol. XXXVII, nr. 1—2, 1974, este menţionată ca o realizare valoroasă care, sintetizînd în mod armonios tradiţiile istorice cu noile realităţi socialiste, constituie cel mai important studiu general asupra dezvoltării heraldicii judeţene şi districţuale româneşti.

Tratatul tehnic de heraldică (Heraldica) tipărit în 1975 la Editura Ştiinţifică sub semnătura lui Marcel Sturdza Săuceşti este semnalat ca o lucrare utilă, ce reţine atenţia şi pentru faptul că include un glosar heraldic în care fiecare termen este redat în limba română, franceză şi germană.

În cadrul rubricii Cronica internaţională sînt prezentate lucrările congresului internaţional de vexilologie ce a avut loc în aprilie 1975.

Este interesant faptul că pentru stimularea studiilor de heraldică Academia internaţională de heraldică a creat un premiu onorific (Ameerlink) care se va atribui de două ori pe an celor mai bune lucrări heraldice, în special repertoriilor bibliografice.

M. D.

Rubrica a fost realizată de Adrian Adamache, Marcel Dumitru Cuică, Ana Dănilă, Maria Dogaru, Viorel Grozav, Mihail Guboglu şi Teodor Holban.

„REVISTA ARHIVELOR” – 1970–1975 INDEX ALFABETIC *

LEGISLAȚIE CU PRIVIRE LA ARHIVE

- ✓ Decret nr. 472/1971 privind Fondul Arhivistic Național al Republicii Socialiste România, XXXIV, 2, 1972, 199.
- ✓ Decret nr. 472/1972 privind Fondul Arhivistic Național al Republicii Socialiste România, Republicare, XXXVII, 1, 1975, 22.
- H.C.M. privind criteriile de stabilire a prețurilor de achiziție a bunurilor din patrimoniul cultural național, XXXVII, 2, 1975, 186.
- H.C.M. privind criteriile de stabilire a valorilor nominale ale bunurilor din patrimoniul cultural național, XXXVII, 2, 1975, 186.
- Norme tehnice pentru înregistrarea, gruparea în dosare, selecționarea și păstrarea documentelor scrise și tipărite, a sigiliilor și stampilelor de către organizațiile socialiste și celelalte organizații, XXXV, 3, 1973, 513.
- ✓ ARIMIA VASILE, Legislația arhivistică și documentele de la persoanele fizice, XXXVII, 2, 1975, 187.
- ✓ GAL IONEL, Fondul Arhivistic Național — parte integrantă a patrimoniului cultural al națiunii, XXXVII, 1, 1975, 28.

EDITORIAL

- Congresul al XI-lea al Partidului Comunist Român — pagină de aur în istoria patriei, XXXVII, 1, 1975, 3.
- ARIMIA V., Un deceniu de la încheierea procesului de transformare socialistă a agriculturii, XXXIV, 1, 1972, 3.
- GAL IONEL, Arhivele Statului în cei 30 de ani de la eliberare, XXXVI, 3, 1974, 339.
- IONIȚĂ Gh. I., MUȘAT MIRCEA T., Partidul Comunist Român — inițiatorul, organizatorul și conducătorul insurecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste din august 1944, XXXVI, 1–2, 1974, 345.
- TITILEANU Gh., Probleme actuale ale activității arhivistice, XXXIV, 3, 1972, 353.
- UNC GHEORGHE, Crearea Partidului Comunist Român — rezultat al dezvoltării mișcării muncitorești și democratice din România, XXXIII, 2, 1971, 179.

STUDII ȘI COMUNICĂRI

- AJITĂRIȚEI NICOLAE, Unirea, deziderat al revoluționarilor pașoptiști, XXXV, supliment, 1973, 12.
- ANDRIȚOIU M., CERGHEDAN M., Sigiliu sâtesc în comitatele Hunedoara și Zarand, XXXIII, 1, 1971, 3.

* Indicațiile bibliografice au fost date în următoarea ordine : volumul, numărul apariției, anul și pagina.

- ARDELEANU ION, Conducerea de către Partidul Comunist Român a luptei pentru instaurarea primului guvern democratic, XXXVII, 1, 1975, 8.
- ARVAY IOSIF, Aplicarea sistemului claselor numelor de bază în arhiva comitatului Trei Scaune, XXXIV, 1, 1972, 41.
- AVRIGEANU DOMNICA, Contribuții la cunoașterea instituției centumvirilor din orasul Sibiu (1495–1876), XXXII, 1, 1970, 23.
- BALICA Gh., Informații arheologice în materialele documentare din Arhivele Statului de la Iași, III, XXXIII, 2, 1971, p. 275.
- BARBU G., Medici sub steagul revoluției în Țara Românească, XXXV, supliment, 1973, 153.
- BARBU PAUL, Nică B. Locusteanu — participant la revoluția de la 1848 din Țara Românească, XXXV, supliment, 1973, 108.
- BARDAȘU PETRE, „Facla muncii” un ziar al comuniștilor vilcenii din ilegalitate, XXXV, 2, 1973, 329.
- BERINDEI DAN, Eudoxiu Hurmuzaki și istoriografia epocii sale, XXXVI, 4, 1974, 516.
- BERINDEI DAN, Citeva informații genealogice referitoare la descendența lui Alexandru D. Ghica, XXXVII, 2, 1975, 210.
- BERZA MIHAIL, Eudoxiu Hurmuzaki și familia sa, XXXVI, 4, 1974, 509.
- BODEA CORNELIA, Avram Iancu și Curtea de la Viena, XXXIV, 4, 1972, 565.
- BOIA LUCIAN, Activitatea istoriografică a lui Eudoxiu Hurmuzaki, XXXVI, 4, 1974, 521.
- BOLDUR ALEXANDRU V., Țara „Brodnicilor” într-o lumină nouă, XXXVII, 2, 1975, 191.
- BOTEZAN IOANA, Aspecte privind tehnica întocmirii registrelor arhivelor personale și rolul lor în cercetarea științifică actuală, XXXV, 2, 1973, 209.
- BURLACU IOANA, Arhivele și arhitectura. Informații documentare privind restaurarea turnului Goliei din Iași, XXXV, 2, 1973, 254.
- BURLACU IOANA, Contribuții la istoricul Muzeului etnografic al Transilvaniei din Cluj, XXXVI, 1–, 1974, 257.
- BUȘE CONSTANTIN, Consecințele imediate ale înflințării Porto-franco la Galați (1837–1841), XXXII, 1, 1970, 87.
- CACIORA ANDREI, GLÜCK EUGEN, Evoluția demografică din comitatul Arad în secolul al XVIII-lea, XXXV, 2, 1973, 315.
- CACIORA ANDREI, EMANDI LUCIAN, Prezențe arădene în revoluția românească de la 1848, XXXV, supliment, 1973, 83.
- CAMARIANO NESTOR, O traducere în limba română a manualului de legi al lui Mihail Fotinopulos publicată în 1869, XXXIV, 2, 1972, 233.
- CĂPÎLNEAN VASILE, Arhivele maramureșene — izvor de informare pentru istoria învățămîntului (1848–1919), XXXV, 2, 1973, 243.
- CAZĂNIȘTEANU CONSTANTIN, ANDONE MONICA, Un document inedit al lui Eftimie Murgu, XXXV, supliment, 1973, 69.
- CERNĂTESCU VIORICA, 100 de ani de la nașterea lui Victor Anestin, XXXVII, 4, 1975.
- CERNOVODEANU DAN, MĂNESCU IOAN N., Noile steme ale județelor și municipiilor din Republica Socialistă România, XXXVI, 1–2, 1974, 3.

- CHIPURICI NICOLAE, Căpitănia de margine de la Cerneți, XXXVII, 4, 1975, 392.
- CIACHIR NICOLAE, Cu privire la activitatea politică desfășurată de Dimitrie Cantemir în Rusia (1711—1723), XXXV, 3, 1973, 453.
- CINCEA PARASCHIVA, Date privind țărănimea embațară între anii 1864—1921 în fonduri ale Arhivelor Statului București, XXXII, 1, 1970, 131.
- COHN EMILIA, ADAMACHE ADRIAN, Scriitori români participanți la revoluția de la 1848 din Țările române, XXXV, supliment, 1973, 144.
- COLIBAN TIBERIU, Brașovul — loc de întâlnire al revoluționarilor de la 1848, XXXV, supliment, 1973, 71.
- CONSTANTINIU FL., Izvoarele privind relațiile agrare din Țara Românească în secolul al XVIII-lea. Unele considerații, XXXIII, 4, 1971, 515.
- DIMA ROMUS, Aspecte privind procesul de clarificare politică și ideologică în mișcarea muncitorească din Oltenia, XXXVII, 3, 1975, 274.
- DOGARU MARIA, Sigiliile cancelariei domnești a Țării Românești între anii 1715—1821, XXXII, 2, 1970, 385.
- DOGARU MARIA, Conservarea stemelor județene în sigiliile domnești, XXXV, 2, 1973, 295.
- DOGARU MARIA, Concepțiile revoluționarilor pașoptiști oglindite în sigilii, XXXV, supliment, 1973, 134.
- DOGARU MARIA, Simbolul Daciei și sigiliile lui Mihai Viteazul, XXXVII, 2, 1975, 169.
- DORDEA IOAN, Probleme de arheografie desprinse din opera istoricului Ioan Bogdan, XXXV, 2, 1973, 269.
- DRĂGHICI NATALIA, Unele aspecte ale restaurării cu adevizi, XXXII, 2, 1970, 477.
- DUMITRU ION, CIOCHINĂ CONSTANTIN, Aplicarea informației în cercetarea documentară a Arhivelor din România, XXXV, 4, 1973, 581.
- DUMITRIU-SNAGOV ION, Codex latinus parisinus — 7239, XXXVII, 2, 1975, 201.
- FĂNESCU MIHAIL, Casele lui Ion Heliade Rădulescu și revoluția de la 1848, XXXV, supliment, 1973, 125.
- FĂTU MIHAI, Unele considerații asupra dinamicii raportului de forțe sociale și politice în perioada august 1944—6 martie 1945, XXXVII, 1, 1975, 10.
- GAL IONEL, Cuvînt de deschidere la sesiunea de comunicări științifice organizată de D.G.A.S. cu prilejul aniversării a 125 de ani de la revoluția din 1848, XXXV, supliment, 1973, 5.
- GEORGESCU DRAGOMIR, CÂNCEA P., Date de istorie socială în fondul „Creditul Funciar Rural”, XXXIII, 1, 1971, 61.
- GLÜCK EUGEN, Date inedite privind biografia lui Ion Vidu, XXXVII, 4, 1975, 396.
- GROVEI S. ȘTEFAN, Contribuții la genealogia familiei domnitoare Tomșa, XXXIII, 3, 1971, 375.
- GROVEI ȘTEFAN S., Cu privire la metodologia cercetărilor de genealogie medievală, XXXV, 2, 1973, 285.
- GROVEI ȘTEFAN, Cantemireștii. Eseu genealogic, XXXV, 3, 1973, 401.
- GROZAV VIOREL, Știri noi privitoare la bursierii români în străinătate, (1820—1877), XXXII, 1, 1970, 111.
- HURMUZACHE ȘTEFAN, Cuvînt de închidere, XXXV, 2, 1973, 332.
- IANCOVICI SAVA, Complotul împotriva lui Alexandru Suțu vv (februarie 1820), XXXII, 1, 1970, 75.
- IONESCU-NIȘCOV TR., VELICHI CONST., CONSTANTINESCU A., Toponimie istorică din perioada feudală a Țării Românești (1374—1600), XXXIV, 1, 1972, 25.
- IOSEFIDE ELENA, Comisarilor de propagandă — elemente active în revoluția din Țara Românească, XXXV, supliment, 1973, 104.
- ISCRU D. GHEORGHE, O încercare de redeschidere a școlilor satești în Țara Românească în anii 1851—1853, XXXII, 1, 1970, 103.
- ISCRU G. D., Date și considerații privind învățămîntul la sate în Țara Românească și Moldova pînă în 1838 (respectiv 1851), XXXV, 4, 1973, 597.
- IVĂNESCU D., ISAC VIRGINIA, Date noi privind viața și activitatea lui Alexandru Ioan Cuza pînă la alegerea sa ca domnitor al Principatelor Unite, XXXIII, 4, 1971, 525.
- KANDEL M., Nicolae Iorga îndrumător în folosirea Arhivelor și în cercetarea istorică, XXXIII, 3, 1971, 361.
- KANDEL M., Divergențe sociale la Giurgiu după desființarea raialei, XXXII, 2, 1970, 423.
- KISS ANDREI, Gheorghe Șincai și științele fundamentale ale istoriei, XXXV, 2, 1973, 259.
- LEONĂCHESCU NICOLAE și PETRE, Stroiești-Argeș. File de cronică, 4, 1971, 539.
- LIMONA DUMITRU, Asociația centrală filantropică din Dacia, 1866, XXXV, 1, 1973, 17.
- LIMONA DUMITRU, MOISUC ELENA, Casa comercială Ioan Hagi Moscu și Ștefan I. Moscu din București, XXXVII, 3, 1975, 256.
- LUNGU CORNELIU, TUDORICĂ MIOARA, Acțiuni desfășurate în timpul revoluției de la 1848, în dezbaterile instanțelor judiciare, XXXV, supliment, 1973, 99.
- MACIU VASILE, Însemnătatea revoluției de la 1848 din Transilvania, XXXV, supliment, 1973, 7.
- MATEESCU TUDOR, Aspecte ale activității Arhivei Statului din Țara Românească în timpul revoluției de la 1848, XXXIV, 2, 1972, 217.
- MATEESCU TUDOR, Știri noi despre prezența mocanilor în Dobrogea în timpul stăpînirii otomane, XXXIII, 3, 1971, 391.
- MATEESCU TUDOR, Aspecte ale relațiilor Arhivei Statului din Țara Românească cu instituțiile centrale pînă la 1862, XXXV, 2, 1973, 198.
- MATEESCU TUDOR, Arhivele din Dobrogea în timpul stăpînirii otomane. XXXVI, 1—2, 1974, 229.
- MATEESCU TUDOR, Din geografia istorică a Dobrogei: Canalul Laman, XXXVII, 1, 1975, 36.
- MATEI ALEXANDRU, Arhivistică și demografie istorică, XXXV, 2, 1973, 307.
- MATEI ALEXANDRU, Revoluția de la 1848 — moment de seamă al afirmării ideii de solidaritate și unitate națională la români, XXXV, supliment, 1973, 18.
- MĂNESCU IOAN N., Stemele lui Dimitrie Cantemir și locul lor în heraldica țărilor române, XXXV, 3, 1973, 465.
- MĂRCUȘ L., ASANACHE Gh., Amprenta — posibilități de studiu în diplomatică și în antropologia istorică, XXXVII, 3, 1975, 271.
- MOCANU MARIN R., Considerații teoretice privind știința arhivistică, XXXV, 2, 1973, 206.

- MOISUC ELENA, Citeva date economice privind moșiile din Moldova ale Fondului Bisericesc Bucovinean, XXXV, 1, 1973, 3.
- MOLDOVAN ANDREI, Districtul Chioarului. Perioada de funcționare și arhiva creată, XXXIII, 2, 1971, 287.
- MOLDOVAN LIVIU, Tabla regească din Transilvania, I, XXXVII, 2, 1975, 197.
- MOLDOVAN LIVIU, Tabla regească din Transilvania, II, XXXVII, 3, 1975, 247.
- MOLDOVAN LIVIU, Tabla regească din Transilvania, III, XXXVII, 4, 1975, 374.
- NIȚU VALERIU, Timotei Cipariu și Adunarea Națională din 3/15 mai 1848 de la Blaj, XXXV, supliment, 1973, 65.
- NUSSBÄCHER GERNOT, Contribuții la istoricul arhivei Bistriței în secolele XVI—XX, XXXII, 1, 1970, 5.
- PÁL-ANTAL AL., Scaunul Mureș între anii 1861—1876, XXXIII, 1, 1971, 3.
- PESCARIU OLIVIA, Comiatul Alba de sus, XXXII, 1, 1970, 33.
- PETREANU NICOLAE, Republica — deziderat al gândirii și luptei poporului român pentru libertate, democrație și progres social, XXXIV, 4, 1972, 505.
- PIRVULESCU MARIA, Cotele documentelor și codificarea lor în vederea regăsirii informațiilor, XXXV, 2, 1973, 213.
- PIRVULESCU MARIA, Mișcarea muncitorească din România — realizatoarea idealurilor revoluționare de la 1848, XXXV, supliment, 1973, 170.
- PLEȘA IOAN, Alba Iulia în revoluția de la 1848—1849, XXXV, supliment, 1973, 76.
- POȘTĂRIȚĂ EMILIA, „Condica marei logofeții de toate cărțile lui Constantin Brincoveanu vv. 1692—1713”, Descriere arhivistică, I, XXXVI, 1—2, 1974, 219.
- POȘTĂRIȚĂ EMILIA, Condica Marei logofeții de toate cărțile lui Constantin Brincoveanu vv. 1692—1713. Descriere istorică, II, XXXVII, 1, 1975, 43.
- POȘTĂRIȚĂ EMILIA, Considerații privind caracterul unitar al revoluției de la 1848 în țările române, XXXV, supliment, 1973, 38.
- PURECE SERGIU, Informații arheologice în documentele de la Arhivele Statului Vilcea, XXXV, 2, 1973, 248.
- RACOVICEANU SANDA, Noile tehnici arhivistice pe plan mondial, XXXV, 2, 1973, 217.
- RACOVICEANU SANDA, Revoluția de la 1848 în documentele Consulatului britanic de la București, XXXV, supliment, 1973, 117.
- RANCA ION, Punctele „Petițiunii națiunii române” în discuția Adunării populare din 8 mai 1848 din Reghin, premergătoare Adunării naționale de la Blaj, XXXV, supliment, 1973, 53.
- RANCA ION, Încercări de izolare de mase sau de arestare a lui Avram Iancu și Al. Papiu-Ilarian în primăvara anului 1848, XXXIV, 4, 1972, 583.
- RĂPEANU B. T., Documentul cinematografic — sursă a istoriei contemporane, XXXV, 2, 1973, 225.
- REGLEANU M., O cronică necunoscută cu privire la domnia lui Grigore D. Ghica (1822—1828), XXXIII, 1, 1971, 47.
- REZACHEVICI CONSTANTIN, Prima încercare a lui Ion Vodă cel Viteaz de a ocupa domnia Moldovei ca urmare a „turcirii” lui Ilieș (iunie 1551) după un izvor polon inedit, XXXVII, 4, 1975, 383.
- ROMAN LOUIS, Localitățile și populația Țării Românești în lumina lucrării cartografice manuscrise din 1790—1791, XXXII, 1, 1970, 57.
- SACERDOTEANU AURELIAN, Dimitrie Onciul despre unele instituții românești vechi, XXXV, 3, 1973, 435.
- SACERDOTEANU AURELIAN, Unde se păstrau vechile acte normative în Țara Românească, XXXV, 2, 1973, 175.
- SACERDOTEANU AURELIAN, Nicolae Iorga în mișcarea arhivistică românească, XXXIII, 3, 1971, 351.
- SACERDOTEANU A., Un act oriental medieval în Arhivele noastre, XXXII, 2, 1970, 379.
- SEFTIUC I., Momente din activitatea diplomatică a României la Conferința de la Lausanne (1922—1923), XXXII, 1, 1970, 147.
- SCURTU IOAN, Politica internă a guvernului Blocului parlamentar (decembrie 1919—martie 1920), XXXVII, 1, 1975, 47.
- SIRUNI N. Dj., Insula Ada-Kaleh la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea și legăturile ei cu mișcările revoluționare din imperiul otoman, XXXVI, 1—2, 1974, 241.
- SOVEJA MARIA, Documente inedite referitoare la Comitetul revoluționar din Cernăuți și legăturile sale cu revoluționarii din Moldova și Țara Românească, XXXV, supliment, 1973, 43.
- SOVEJA MARIA, Contribuții la cunoașterea problemicii pe care o ridică cercetarea documentelor din timpul lui Matei Basarab (1632—1654), XXXV, 2, 1973, 182.
- STEPAN ELENA, Introducerea limbii germane ca limbă oficială sub Iosif al II-lea și urmările ei în cancelariile transilvănene, XXXV, 2, 1973, 192.
- STRACHINĂ OLIVIA, Probleme noi în activitatea de facsimilare, XXXV, 2, 1973, 222.
- ȘIMANSCHI LEON, Formarea personalității lui Ștefan cel Mare, XXXVII, 1, 1975, 31.
- ȘUTEU VALERIU, Citeva probleme privitoare la elaborarea unui dicționar de arhivistică, XXXVII, 1, 1975, 57.
- TAMAȘ CORNELIU, Măsuri pentru dezarmarea populației vilcene și a soldaților participanți în tabăra lui Magheru, XXXV, 2, 1973, 323.
- TEODORESCU VIRGILIU, Dionisie Eclesiarhul — miniaturist, XXXV, 2, 1973, 302.
- TEODORESCU VIRGILIU Z., 1848 în arta plastică monumentală românească, XXXV, supliment, 1973, 139.
- TITILEANU GHEORGHE, Arhivele Statului la 140 de ani, XXXIII, 2, 1971, 267.
- TITILEANU GHEORGHE, Probleme actuale de arhivistică, XXXV, 2, 1973, 173.
- TOACĂ ION, TUDOR GHEORGHE, Memoriile — sursă complementară de informare a cercetătorilor din domeniul științei istorice, XXXV, 2, 1973, 231.
- TUDORICĂ MIOARA, BURLACU IOANA, Guvernele României între anii 1866—1945. Liste de Miniștri, XXXII, 2, 1970, 429.
- TUDORICĂ VIOREL, Problemele conservării filmului alb-negru, XXXV, 2, 1973, 226.
- UNGUREANU Gh., MARCU N., Arhive și biblioteci franceze, surse bogate de cercetare pentru istoria României, XXXIII, 3, 1971, 419.
- URSUȚU MARIA, Formarea și funcționarea unei arhive familiale feudale transilvănene, XXXV, 2, 1973, 187.

- VASILESCU VERONICA, Cîteva încercări de cercetare a autenticității actelor de cancelarie, XXXV, 2, 1973, 276.
- VELICHI CONSTANTIN, Mihai Viteazul și lumea balcanică, XXXVII, 2, 1975, 135.
- VOICULESCU MIRCEA, Probleme lexicografice ridicate de cercetarea fondului documentar din Arhive, XXXV, 2, 1973, 291.
- ZUB ALEXANDRU, M. Kogălniceanu și Gr. A. Ghica (Note pe marginea unor manuscrise inedite), XXXV, 4, 1973, 609.
- ZUB AL., Nicolae Iorga și editarea izvoarelor istorice în cadrul Academiei Române, XXXIII, 3, 1971, 367.
- * * * Experimentarea prelucrării electronice a datelor în Arhivele din România, XXXII, 2, 1970, 489.
- PAGINA ARHIVARULUI**
- Arhivele particulare, „MASĂ ROTUNDĂ” A REVISTEI ARHIVELOR — XXXIV, 3, 1972, 363.
- CAPĂȚÎNA NICOLAE, Folosirea documentelor din Arhivele organizațiilor socialiste și celelalte organizații în scopuri științifice și practice, XXXV, 1, 1973, 37.
- COHN EMILIA, Ordonarea și inventarierea arhivelor școlare, XXXVI, 1—2, 1974, 265.
- COMAN VOICA, Selecționarea documentelor și depunerea lor la Arhivele Statului, XXXV, 1, 1973, 31.
- Întrebări și răspunsuri, XXXIV, 4, 1972, 603.
- * * * Întrebări și răspunsuri, XXXV, 2, 1973, 346.
- * * * Întrebări și răspunsuri, XXXIV, 2, 1972, 251.
- „Masă rotundă” la Craiova în legătură cu prevederile decretului 472/1971, XXXVII, 3, 1975, 448.
- „Masă rotundă” la Iași în legătură cu prevederile decretului 472/1971, XXXVII, 2, 1975, 212.
- MATEESCU TUDOR, MOCANU MARIN RADU, Reglementări noi în munca de arhivă, XXXIV, 3, 1972, 399.
- MOCANU M. R., Legislația arhivistică și documentele cinematografice, XXXV, 2, 1973, 350.
- NECȘA TEODOR, BOLONTOC DUMITRU, Înregistrarea documentelor și constituirea arhivei curente, XXXIV, 3, 1972, 405.
- NECȘA TEODOR, Precizări privind întocmirea și folosirea nomenclatorului și indicatorului în arhivele curente, XXXVII, 1, 1975, 60.
- NICULA VASILE, Ordonarea și inventarierea documentelor care nu au fost constituite potrivit nomenclatorului dosarelor, XXXIV, 4, 1972, 595.
- NICULA VASILE, Dosarul — unitate de bază în constituirea arhivei curente, XXXV, 4, 1973, 631.
- NICULA VASILE, Aspecte privind păstrarea arhivelor la organizațiile socialiste, XXXV, 3, 1973, 521.
- NICULA VASILE, Unele probleme cu privire la completarea bazei documentare păstrată la Arhivele Statului, XXXV, 2, 1973, 341.
- NICULA VASILE, Principiile reconstituirii fondurilor dezorganizate și aplicarea lor la unitățile socialiste, XXXVII, 3, 1975, 286.
- OPREA FLOREA, Măsuri de recuperare a arhivelor inundate, XXXVII, 4, 1975, 452.
- OPREA FLOREA, Tehnici și substanțe pentru tratamente de dezinfecție și dezinsecție în Arhive, XXXVII, 1, 1975, 63.

- TATOMIR V., Aplicarea Decretului 472/1971 în unele întreprinderi bucureștene, XXXIV, 4, 1972, 601.
- TATOMIR VIRGILIU, Din experiența filialei Arhivelor Statului-Municipiul București, XXXVII, 2, 1975, 218.

PREZENTĂRI DE FONDURI ȘI COLECȚII

- BOTEZAN IOANA, Fondul de documente Ioan Micu Moldovan, XXXII, 2, 1970, 505.
- BURLACU IOANA, RUS TRAIAN, Casa Școalelor, XXXVII, 4, 1975, 403.
- CERNOVODEANU PAUL, Arhiva diplomatică a lordului William Paget (1637—1713), XXXVII, 1, 1975, 80.
- COSTAKE VALENTINA, Fonduri personale intrate recent în cercetare la sala de studiu, XXXVI, 1—2, 1974, 291.
- DOGARU MARIA, Mulaje sigilare din Flandra și Brabant, XXXVII, 4, 1975, 418.
- FRĂȚILA ION, WARDEGGER N., Societatea de istorie și arheologie a comitatului Hunedoara, XXXII, 2, 1970, 517.
- JULA N., Arhiva Institutului de etnografie și folclor, XXXIII, 2, 1971, 301.
- MIRON VASILE, Prefectura județului Baia. Istoricul instituției. Organizarea arhivei și valoarea ei documentară, XXXV, 3, 1973, 525.
- MOLDOVAN LIVIU, Colecția documentelor feudale a Bibliotecii Teleki-Bolyai din Tirgu-Mureș, XXXIII, 1, 1971, 69.
- NEGULESCU ELISABETA, Prefectura județului Prahova, XXXIII, 3, 1971, 433.
- RACOVICIANU SANDA, Corespondența reprezentanței diplomatice a Belgiei în România, (1852—1920), XXXV, 2, 1973, 353.
- STAVARACHE PETRE, Comisariatul general al prețurilor, XXXII, 1, 1970, 199.
- ȘOICULESCU VICTORIA, Liga drepturilor și datorii femeii, XXXIII, 4, 1971, 557.
- TIMBUS M., ASTRA — despărțământul cultural Arad, XXXII, 1, 1970, 191.
- TINCULESCU D., CIUCĂ M. D., Colecția Gh. Nicolaiasa, XXXII, 1, 1970, 165.
- URSUTIU M., Arhiva familiei Bethlen de Iktar, XXXIII, 1, 1971, 83.
- URSUTIU M., Arhiva familiei Anderco de Homorod, XXXIV, 3, 1972, 435.

PREȚUITORI AI ARHIVELOR

- BURLACU IOANA, Alexandru Ștefulescu, XXXIII, 2, 1971, 307.
- BURLACU IOANA, G. T. Kirileanu. 100 de ani de la naștere, XXXIV, 2, 1972, 259.
- GRIGORIU PAUL, Gheorghe Popa-Lisseanu, XXXVII, 2, 1975, 220.
- GROZAV V., Ilie Minea, XXXIII, 1, 1971, 561.
- HURMUZACHE ȘTEFAN, Teodor Bălan, XXXVII, 1, 1975, 66.
- MATEI AL., Ștefan Metes 85 de ani, XXXIV, 1, 1972, 55.

OPINII

- BOERAȘ FLOREA, Considerații cu privire la noțiunea de fond arhivistic, XXXVI, 1—2, 1974, 269.

- GIURESCU DINU, Citeva aspecte esențiale din civilizația Țării Românești în secolele XIV—XV, XXXVII, 4, 1975, 442.
- NEAGOE MANOLEA, Problema unității țărilor române în secolul al XVI-lea, XXXVII, 4, 1975.
- STRACHINĂ OLIVIA, Facsimilarea documentelor de arhivă — o problemă de actualitate, XXXIV, 1, 1972, 81.
- TOACA I., TUDOR Gh., Despre culegerea de amintiri, XXXIII, 2, 1971, 319.
- URSUȚIU LIVIU, Considerații privind tehnica prelucrării arhivelor familiale feudale, XXXIV, 4, 1972, 589.

ADDENDA ET CORRIGENDA

- BITOLEANU ION, Însemnări privind partidele politice, XXXIV, 4, 1973, 675.
- BOGDAN P. DAMIAN, Un hrisov de la Vlad Dracul, XXXIII, 3, 1971, 475.
- BOLDUR ALEXANDRU V., Țara Birlad, numele și unele momente din istoria ei, XXXVI, 3, 1974, 429.
- BURLACU IOANA, SÂNDULESCU NATALIA, O scrisoare a lui Constantin Brîncoveanu către Ludovic al XIV-lea, XXXVI, 1—2, 1974, 305.
- BUZDUGAN GEORGE, Medalistică, XXXV, 1, 1973, 141.
- COSTAKE VALENTINA, Un document de la Ion Nădejde, XXXV, 3, 1973, 551.
- CREȚEANU RADU, Două burse pentru străinătate acordate de guvernul provizoriu din 1848, XXXIV, 1, 1972, 89.
- DIACONESCU ILIE GH., O ocolniță necunoscută a moșnenilor Mișei de pe Dimbovnici, XXXV, 2, 1973, 405.
- DIRDALĂ IONEL, Citeva știri inedite despre un haiduc polon, XXXIV, 2, 1972, 338.
- DOGARU MARIA, Sigiliul lui Avram Iancu ?, XXXIV, 4, 1972, 694.
- DOGARU MARIA, Pe marginea folosirii sigiliilor cu caractere turcești de către domnitorii Țării Românești, XXXVI, 1—2, 1974, 307.
- DOGARU MARIA, Documente excepțional validate, XXXIV, 2, 1972, 325.
- IVĂNESCU D., O scrisoare inedită de la George Barițiu, XXXIII, 2, 1971, 325.
- LUNGU CORNELIU, Aspecte ale activității lui Lucrețiu Pătrășcanu — avocat al apărării în procesele antimuncitorești (1928—1930), XXXVI, 3, 1974, 436.
- MARIN ALEXANDRU CRISTIAN, Despre locul și desfășurarea bătăliei de la Călugăreni, XXXII, 2, 1970, 630.
- MOCANU MARIN RADU, Un memoriu al lui Liviu Rebreanu, XXXIV, 1, 1972, 94.
- MOCIOIU N., Precizări privind data și locul nașterii lui Panait Istrati, XXXIII, 1, 1971, 113.
- MOISUC ELENA, O scrisoare autografă a lui Nicolaus Olahus, XXXIV, 4, 1972, 691.
- MOISUC ELENA, În legătură cu cel dintâi arz înaintat Porții de către Tudor Vladimirescu, XXXIV, 1, 1972, 87.
- PĂTRAȘCU ION, Un document inedit de la Constantin Vodă Cantemir, XXXV, 2, 1973, 409.
- POPOVICI VICTORIA, COJOCARU ION, Un exemplu de colaborare bilaterală acum un veac, XXXII, 2, 1970, 640.

- PUȘCAȘ IOAN, MAXIM VIRGIL, O lucrare necunoscută privind istoria Transilvaniei la mijlocul secolului XVII, XXXIV, 1, 1972, 134.
- RACHIERU M., Un document de la sticlăria Azuga, XXXII, 2, 1970, 637.
- RACOVICIANU SANDA, Un document inedit de la O. Tăfalău, XXXII, 2, 1970, 645.
- RACOVICIANU SANDA, O scrisoare de la Camil Petrescu, XXXIII, 1, 1971, 121.
- RANCA ION, Precizări la dotarea unui tablou al revoluției din 1848 din Transilvania, XXXIV, 2, 1972, 332.
- REGLEANU M., Sugestii formulate în 1833 cu privire la depistarea și păstrarea monumentelor arheologice și a documentelor, XXXII, 2, 1970, 639.
- SACERDOȚEANU A., „Istoria românilor” a lui A. D. Xenopol, XXXII, 2, 1970, 646.
- SIRBU CORNEL, Un memoriu inedit privind organizarea principatelor române, XXXV, 4, 1973, 669.
- SOVEJA MARIA, IONESCU-NIȘCOV TRAIAN, Originalul actului de cancelarie din 1628 aprilie 2, XXXIII, 1, 1971, 107.
- SUCIU GEORGINA, ROTARU OCTAVIAN, Cu privire la ediția franceză a memorialului din 1882, XXXIII, 1, 1971, 112.
- SZEPSY ZOLTAN, Gheorghe Stupa — primul farmacist român din Arad, XXXII, 2, 1970, 638.
- ȘIMANSCHI LEON, Un pretins act moldovenesc de la Iuga Voievod, XXXV, 1—2, 1974, 297.
- ȘIMANSCHI LEON, Falsificarea parțială a unui document din vremea lui Alexandru cel Bun, XXXIII, 3, 1971, 479.
- TATOMIR CONSTANȚA, Din activitatea lui Grigore G. Tocilescu la Ateneul Român, XXXII, 2, 1970, 643.
- TATOMIR V., Scrisori inedite de la Vasile Alecsandri, XXXII, 2, 1970, 642.
- UNGUREANU GH., Un document francez din 1362, XXXIII, 2, 1971, 323.
- VATAMANU ION, Caragiale revizor școlar, XXXIV, 4, 1972, 695.
- VALENTIN RADU, SIMIONESCU PAUL, O precizare cu privire la pretendentul Ioan Bogdan (1591), XXXII, 2, 1970, 629.
- VIDIS ALINTA, Noul erotocrit, XXXIV, 1, 1972, 138.
- #### INSTRUMENTE DE LUCRU
- ADAM I., Lista fondurilor din străinătate din care au fost selectate documente ce se păstrează la D.G.A.S. sub formă de microfime și xerocopii, XXXVI, 3, 1974, 443.
- CONSTANTINESCU RADU, Western Manuscripts in Rumanian Libraries, Bucharest (IXth—XVIIth centuries), I, XXXVII, 3, 1975, 307.
- LIMONA D., Glosar de cuvinte grecești, XXXIII, 4, 1971, 651.
- RĂDULESCU THEODOREA, Sfatul domnesc și alți mari dregători ai Țării Românești din secolul al XVIII-lea. Liste cronologice și cursus honorum, I, XXXIV, 1, 1972, 107.
- RĂDULESCU THEODOREA, Sfatul domnesc și alți mari dregători ai Țării Românești din secolul al XVIII-lea. Liste cronologice și cursus honorum, II, XXXIV, 2, 1972, 293.

- RĂDULESCU THEODORA**, Sfatul domnesc și alți mari dregători ai Țării Românești din secolul al XVIII-lea. Liste cronologice și cursus honorum, III, XXXIV, 3, 1972, 441.
- RĂDULESCU TH.**, Sfatul domnesc și alți mari dregători ai Țării Românești din secolul al XVIII-lea. Liste cronologice și cursus honorum, IV, XXXIV, 4, 1972, 659.
- REGLEANU MIHAI**, Ghid pentru identificarea fondului cărui aparțin dosarele din așa numitele colecții „Administrative și judecătorești noi“, cunoscând numărul de arhivă și anul, XXXV, 2, 1973, 361.
- SÂNDULESCU N.**, Glosar de cuvinte grecești, I, XXXIV, 1, 1972, 97.
- SÂNDULESCU NATALIA**, Glosar de cuvinte grecești, II, XXXV, 2, 1973, 393.
- UNGUREANU GH., ISAC V., GHEORGHIU A.**, Glosar, XXXIII, 1, 1971, 123.
- UNGUREANU GH.**, Cuvinte și expresii vechi, XXXII, 1, 1970, 251.
- * * * Cuvinte și expresii vechi, XXXIII, 2, 1971, 317.
- DOCUMENTE**
- ADAMACHE ADRIAN, NICHIFOR OCTAVIA**, Acte de stare civilă ale unor revoluționari pașoptiști, XXXV, supliment, 1973, 253.
- ALBU NICOLAE**, Date noi privitoare la viața și activitatea lui Petru Maior, XXXIII, 4, 1971, 575.
- ALBU NICOLAE**, Un document necunoscut referitor la Avram Iancu, XXXV, supliment, 1973, 213.
- ARIMIA VASILE, COSTAKE VALENTINA**, Informații documentare în Arhivele românești despre un chilian — Francisco Bilbao, XXXVI, 1—2, 1974, 275.
- BONCU C. M.**, Societatea de binefacere a femeilor române, XXXVII, 4, 1975, 5.
- BURLACU IOANA**, Din viața și activitatea lui Nicolae Iorga, XXXII, 3, 1971, 441.
- CĂZĂNIȘTEANU C.**, Documente privitoare la „Asociația generală a lucrătorilor tipografi din România“, XXXII, 1, 1970, 239.
- CHELCEA ION, VASILESCU VERONICA**, Patru documente inedite din secolele XVI—XVII privind satul Boteni, XXXII, 2, 1970, 547.
- CHELCEA ION, RĂDULESCU THEODORA**, Un mănunchi de documente inedite cu privire la satul Mastacăn din județul Neamț, XXXIV, 3, 1972, 415.
- CIOBANU VENIAMIN**, Documente poloneze de la Mihai Racoviță, XXXVII, 4, 1975, 455.
- CIORTAN ION**, Știri despre Mihai Viteazul în hărțile epocii, XXXVII, 2, 1975, 183.
- CORFUS ILIE**, Jurnalul expediției polone în Moldova din 1595, XXXII, 2, 1970, 525.
- DECEI AUREL**, Moartea și înmormintarea lui Avram Iancu în ancheta Ministerului Afacerilor Interne regal maghiar, XXXV, supliment, 1973, 222.
- DECEI AUREL, VELIMAN VALERIU**, Izvoare turcești despre Mihai Viteazul, XXXVII, 2, 1975, 157.
- DIRDALĂ IONEL**, Domeniul Cimpulungului și depozitarea țărânimii după anul 1848, XXXII, 2, 1970, 617.
- DOCUMENTE** — 30 de ani de la instaurarea guvernului democrat-popular, XXXVII, 1, 1975, 14.
- DOGARU MARIA, MIRON VASILE**, Scrisori inedite de la Ion Ghica, XXXIV, 1, 1972, 63.
- GEORGESCU MARIA, CĂZĂNIȘTEANU CONSTANȚIN**, Mărturii documentare, XXXVII, 2, 1975, 128.
- GHEORGHIU EMIL**, Proiectul dr. Gh. Cuciureanu pentru așezămîntul medical al Moldovei, XXXVII, 3, 1975, 299.
- GRAMA VIOREL**, „Proclamația către români“ din anul 1848 de la Singeorgiu de Pădure, XXXV, supliment, 1973, 208.
- GROZAV VIOREL**, Documente privitoare la bursierii români în străinătate (1891—1919), XXXVII, 3, 1975, 289.
- GUBOGLU MIHAIL**, Mihai Viteazul în documente turcești, XXXVII, 2, 1975, 143.
- IANCOVICI LIUBA**, O hartă a Țării Românești din deceniul al 4-lea al secolului al XIX-lea, XXXV, 4, 1973, 653.
- IANCOVICI S.**, Tudor Vladimirescu. Documente și date noi, XXXII, 2, 1970, 569.
- IONAȘCU ION**, Veniturile și cheltuielile Casei Manuc — bei în anii 1815—1818. XXXIII, 4, 1971, 609.
- IONESCU MIHAI**, România în războiul antihitlerist, XXXVII, 2, 1975, 123.
- IONIȚĂ MARIA**, Un document de la Nicolae Bălcescu, XXXVII, 4, 1975, 462.
- ISAR NICOLAE**, Observațiile economistului N. Rosetti-Roznovanu privind problema agrară și „cauzele“ mișcării revoluționare de la 1848 din Moldova, XXXV, supliment, 1973, 174.
- LAZEA ALVINA, CERNODEANU PAUL**, Noi izvoare statistice din arhivele ruse privitoare la principatele române, XXXV, 1, 1973, 53.
- MATEESCU TUDOR**, Noi documente privind revoluția de la 1848 din Țara Românească, XXXV, supliment, 1973, 179.
- MOISUC ELENA, PAICU MIRCEA**, Mihai Viteazul în relațiile cu imperiul, XXXVII, 2, 1975, 178.
- MUSTAFA A. MEHMET, LUDOVIC DEMÉNY**, Noi documente turcești privitoare la istoria Transilvaniei dint secolul al XVII-lea, XXXII, 1, 1970, 209.
- NEDELSCU FLOREA**, Din activitatea antifascistă a lui C. G. Costa-Foru (Scrisori către studenți), XXXV, 3, 1973, 539.
- POTRA GEORGE**, O copie din secolul al XIX-lea după un document de la Mihai Viteazul, XXXVII, 2, 1975, 182.
- RACHIERU MIHAI**, Originalul unui document de la Mihai Viteazul, XXXVII, 2, 1975, 178.
- RACHIERU MIHAI, NEGULESCU ELISABETA**, Documente inedite privind evenimentele din 1848 în județul Prahova, XXXV, supliment, 1973, 190.
- RANCA ION**, Patru documente sîghșorene emise de Mihai Viteazul, XXXIII, 1, 1971, 101.
- ROTARU OCTAVIAN**, Planul de apărare al Munților Apuseni întocmit de Avram Iancu, XXXV, supliment, 1973, 216.
- SĂUCEȘTI-STURDZA MARCEL, HURMUZACHE ȘTEFAN**, Documente despre Ioniță Sandu Sturdza, XXXIV, 4, 1972, 611.
- SOVEJA MARIA, IONESCU-NIȘCOV TR.**, Trei acte de cancelarie inedite din Țara Românească, din prima jumătate a secolului al XVII-lea, XXXII, 2, 1970, 559.

SOVEJA MARIA, Acte inedite din cancelaria domnească a Țării Românești, secolele XVI—XVII, XXXV, 1, 1973, 43.

SOVEJA MARIA, Acte de cancelarie de la Mihai Viteazul, XXXVII, 2, 1975, 171.

SOVEJA MARIA, IONESCU NIȘCOV-TRAIAN, Trei acte de cancelarie domnească inedite din a doua jumătate a sec. al XVI-lea, XXXIII, 4, 1971, 569.

STETCU GR. N., VATAMAN I., Un manuscris necunoscut al ponturilor lui Tudor Vladimirescu, XXXII, 2, 1970, 599.

STOIA MIRCEA, O scrisoare inedită a lui Axente Sever, XXXV, supliment, 1973, 218.

UNGUREANU ALEXANDRU, Hărți referitoare la țărilor române în Arhivele și Bibliotecile pariziene, XXXV, 4, 1973, 637.

UNGUREANU GH., Documente românești din sec. XV—XVII aflate la Biblioteca națională din Paris, XXXIV, 2, 1972, 271.

UNȚANU NICODIM, SLIVĂȚ ALEXENIA, Documente inedite franceze în Arhivele românești, XXXIII, 4, 1971, 595.

VOICULESCU MIRCEA, Documente răzesești, XXXVII, 1, 1975, 70.

ZAHARIA DUMITRU, Două documente din Arhivele italiene despre mișcarea revoluționară de la 1821, XXXII, 2, 1970, 605.

25 de ani de la naționalizarea principalelor mijloace de producție. Mărturii documentare, XXXV, 2, 1973, 155.

* * * Mărturii documentare (50 de ani de la crearea P.C.R.), XXXIII, 2, 1971, 179.

* * * Mărturii documentare (25 de ani de la proclamarea Republicii), XXXIV, 4, 1972, 523.

* * * Mărturii documentare, XXXVI, 3, 1974, 360.

50 DE ANI DE LA APARIȚIA „REVISTEI ARHIVELOR“

GAL IONEL, Cuvint de deschidere a adunării festive organizate cu prilejul aniversării semicentenarului „Revistei Arhivelor“, XXXVI, 4, 1974, 476.

HURMUZACHE ȘTEFAN, Un program de muncă, XXXVI, 4, 1974, 478.

SACERDOȚEANU AURELIAN, „Revista Arhivelor“ în anii 1938—1947. Proiecte și realizări, XXXVI, 4, 1974, 484.

SALUTURI COLEGIALE

„Revista de istorie“ — Apostol Ion, redactor șef adjunct, XXXVI, 4, 1974, 485.

„Analele Institutului de studii istorice și social-politice“, de pe lângă C.C. al P.C.R. — Vasile Petrișor, redactor șef adjunct, XXXVI, 4, 1974, 485.

„Revista muzeelor și monumentelor“ — Valentina Bușilă, redactor principal, XXXVI, 4, 1974, 487.

Anuarul Institutului de istorie și arheologie „A. D. Xenopol“, Iași — prof. dr. doc. M. Petrescu — Dimbovița, directorul Institutului de istorie și arheologie „A. D. Xenopol“, redactor responsabil al „Anuarului Institutului de istorie și arheologie „A. D. Xenopol“ — Iași, XXXVI, 4, 1974, 487.

„Revue Roumaine d'Histoire“ — profesor dr. Vasile Netea, XXXVI, 4, 1974, 488.

„Anuarul Institutului de istorie și arheologie“, Cluj — Alexandru Neamțu, secretar de redacție, XXXVI, 4, 1974, 488.

„Magazin istoric“ — Valeriu Buduru, secretar general de redacție, XXXVI, 4, 1974, 490.

Societatea numismatică română — George Buzdugan, secretar general, XXXVI, 4, 1974, 490.

SESIUNEA JUBILIARĂ

ARIMIA VASILE, Oameni de seamă, colaboratori la „Revista Arhivelor“, XXXVI, 4, 1974, 497.

ISCRU GHEORGHE D., „Revista Arhivelor“ în sprijinul învățământului superior al istoriei și formării cadrelor de arhiviști, XXXVI, 4, 1974, 505.

LUNGU TRAIAN, Participarea „Revistei Arhivelor“ la propășirea științei arhivistice românești, XXXVI, 4, 1974, 495.

PASCU ȘTEFAN, MATEI ALEXANDRU, Preocupări pentru studiul instituțiilor în „Revista Arhivelor“, XXXVI, 4, 1974, 491.

PUSCAȘ IOAN, Contribuția „Revistei Arhivelor“ la cunoașterea și valorificarea izvoarelor externe ale istoriei patriei, XXXVI, 4, 1974, 501.

SEFTIUC ELENA, CÎRȚINA ECATERINA, „Revista Arhivelor“ — sprijin important în învățământul de partid și al profesorului de istorie în instruirea și educația elevilor, XXXVI, 4, 1974, 507.

TATOMIR VIRGIL, Sprijinul dat de „Revista Arhivelor“ activității arhivistice de la organizațiile socialiste, XXXVI, 4, 1974, 503.

CRONICA

BURLACU IOANA, Sesiunea de comunicări științifice „Probleme de teorie și practică arhivistică“ XXXVI, 4, 1974, 532.

BURLACU IOANA, Sesiunea de comunicări științifice dedicată aniversării a 125 de ani de la revoluția din 1848, XXXV, 3, 1973, 563.

BURLACU IOANA, Consfătuiri cu cititorii „Revistei Arhivelor“, XXXIV, 1, 1972, 171.

BUȘILĂ VALENTINA, 80 de ani de la înființarea Comisiei monumentelor istorice 1892—1972, XXXV, 2, 1973, 417.

CAPILNEAN VASILE, Cîteva achiziții de documente făcute de Arhivele Statului Baia Mare în anii 1971—1972, XXXV, 2, 1973, 414.

CEAUȘESCU GHEORGHE, La 125 de ani de la nașterea poetului nostru național, XXXVII, 1, 1975, 96.

CRIVĂȚ-BARAVACHE CORNELIA, A XII-a Conferință internațională a Mesei Rotunde a Arhivelor, XXXIII, 1, 1971, 133.

DIMA-DRĂGAN CORNELIU, Al VIII-lea Congres mondial al bibliofililor, XXXVI, 1—2, 1974, 326.

DINU CRISTINA, Expoziții organizate în București cu ocazia aniversării revoluției de la 1848, XXXV, 3, 1973, 564.

DOGARU MARIA, Înființarea Comisiei de heraldică, genealogie și sigilografie, XXXIII, 3, 1971, 490.

DOGARU MARIA, Expozițiile organizate la Liège în cadrul celui de al XI-lea Congres internațional de științe genealogice și heraldice, XXXIV, 4, 1972, 700.

- DOGARU MARIA, Sprijinirea procesului de învățămînt de către Arhivele Statului, XXXIII, 1, 1971, 143.
- DRĂGHICI NATALIA, Aspecte ale activității tehnice în Arhivele Statului din România, XXXV, 3, 1973, 555.
- EDROIU N., Arhivele și pregătirea studenților în istorie, XXXII, 2, 1970, 650.
- GIURESCU CONST. C., Al șaptelea Congres de istorie turcă, XXXIII, 1, 1971, 129.
- GHINEA NICOLAE M., H. Dj. Siruni (1890—1973), XXXV, 2, 1973, 413.
- GROZAV V., Consfățuri cu cititorii în anul 1970, XXXIII, 2, 1971, 332.
- GUBOGLU M., H. Dj. Siruni la 80 de ani, XXXII, 2, 1970, 652.
- GUBOGLU MIHAIL, Călătorii pentru cercetarea documentelor turcești aflate în Arhivele din R. P. Bulgaria, XXXII, 1, 1970, 275.
- HURMUZACHE ȘTEFAN, ILIESCU RODICA, Problema actuale de arhivistică (sesiunea științifică), XXXV, 1, 1973, 117.
- HURMUZACHE ȘT., La Arad Filiala Arhivelor Statului are un nou local, XXXIV, 3, 1972, 473.
- HURMUZACHE ȘT., Manifestările Arhivelor Statului cu prilejul semicentenarului P.C.R., XXXIII, 3, 1971, 489.
- HURMUZACHE ȘT., Sărbătorirea semicentenarului creării Arhivelor din Cluj, XXXIII, 2, 1971, 329.
- LIMONA D., Simpozionul despre fanarioți din Thessaloniki — Grecia, XXXIII, 1, 1971, 131.
- LIVEZEANU DAN, Sărbătorirea lui Dosoftei la 350 de ani de la naștere, XXXVII, 1, 1975, 95.
- MAKSUTOVICI GELCU, POLENA DUMITRU, Arhivele Statului din Republica Populară Albania, XXXII, 1, 1970, 285.
- MATEESCU THDOR, Măsuri pentru cunoașterea Decretului 472/1971 privind Fondul Arhivistic Național al Republicii Socialiste România, XXXIV, 3, 1972, 471.
- MATEI AL., Arhivele Statului Cluj la 50 de ani, XXXII, 2, 1970, 649.
- MICLUȚA V., Documente achiziționate de Arhivele Statului în 1969, XXXII, 1, 1970, 263.
- MOCANU MARIN, Sesiunea științifică a filialei Arhivelor Statului din Iași, XXXV, 1, 1973, 122.
- Opinii despre cursurile de reciclare, XXXVII, 1, 1975, 97.
- PIRVULESCU GHEORGHE, Expoziția „80 de ani de la crearea partidului politic al clasei muncitoare din România”, XXXV, 3, 1973, 568.
- PIRVULESCU GHEORGHE, Mărturii despre o pagină eroică a mișcării muncitorești, XXXV, 2, 1973, 419.
- POPESCU STELIAN, Arhivele Naționale din Washington, XXXIV, 3, 1972, 480.
- POPOVICI S., Expoziția „Învățămîntul din București în Arhive”, XXXII, 1, 1970, 305.
- POȘTARIȚĂ EMILIA, Pregătirea profesională a arhiviștilor, XXXVI, 4, 1974, 534.
- PUSCAȘ IOAN, Sesiunea de comunicări științifice privind istoria gândirii economice și istoria economică, XXXIV, 3, 1972, 472.
- RACHIERU M., Noi achiziții și preluări de documente ale Arhivelor Statului Prahova, XXXII, 1, 1970, 267.
- ȘINDELARU VALERIA, Cercetători de peste hotare în Arhivele românești în anul 1969, XXXII, 1, 1970, 289.
- TEODORESCU V., Expoziția „Din tezaurul Arhivelor — mărturii documentare”, XXXII, 1, 1970, 295.
- TEODORESCU Z. VIRGILIU, Expoziția „Mărturii din colecția George Buzdugan”, XXXIV, 3, 1973, 474.
- TEODORESCU V., Achiziții noi, XXXV, 1—2, 1974, 309.
- TEODORESCU VIRGILIU Z., Expoziția jubiliară „Revista Arhivelor 50”, XXXVI, 4, 1974, 526.
- TITILEANU GHEORGHE, BOERAȘ FLOREA, Al VII-lea Congres internațional al Arhivelor, XXXIV, 4, 1972, 699.
- TITILEANU GH., PUȘCAȘ I., A XIII-a Conferință internațională a Mesel Rotunde a Arhivelor, Bonn, septembrie 1971, XXXIV, 1, 1972, 143.
- TUDORICĂ MIOARA, Consfătuirea cu cititorii din București, XXXII, 1, 1970, 257.
- TUDORICĂ MIOARA, Consfătuirea cu cercetătorii de la sala de studiu a Direcției generale a Arhivelor Statului, XXXII, 1, 1970, 261.
- TUDORICĂ MIOARA, Sesiunea științifică consacrată celei de a 25-a aniversări a republicii, XXXV, 1, 1973, 121.
- TUDORICĂ MIOARA, Simpozion dedicat evocării arhitectului Petre Antonescu, XXXV, 3, 1973, 570.
- * * * Cercetări în arhivele de peste hotare, XXXIII, 1, 1971, 135.
- * * * Cercetări în arhivele de peste hotare, XXXIV, 1, 1972, 145.
- * * * Cercetări în arhivele de peste hotare, XXXV, 1, 1973, 97.
- * * * Cercetări în arhivele de peste hotare, XXXVI, 4, 1974, 535.
- * * * Noi microfilme date la sala de studiu, XXXII, 1, 1970, 271.

VIATA ȘTIINȚIFICĂ

- BARBU PAUL, Sesiunea de comunicări științifice „Lupta maselor populare din Oltenia pentru democratizarea aparatului de stat și înfăptuirea pe cale revoluționară a reformei agrare (1944—1947)”, XXXVII, 2, 1975, 225.
- DOGARU MARIA, Sesiunea științifică de comunicări „Apulum 2000-Alba Iulia 375”, XXXVII, 3, 1975, 344.
- IOSEFIDE ELENA, Sesiunea științifică „30 de ani de la instaurarea primului guvern democratic”, XXXVII, 2, 1975, 223.
- LIVEZEANU DAN, Sesiunea științifică dedicată primei uniuni politice a țărilor române, XXXVII, 2, 1975, 224.
- LUNGU CORNELIU, Manifestări științifice ale Arhivelor Statului, XXXVII, 4, 1975, 469.
- PIRVULESCU MARIA, Ședința de lucru a „Comisiei științifice pentru probleme arhivistice”, XXXVII, 2, 1975, 222.
- POPOVICI VICTORIA, Expoziția „375 de ani de la unirea țărilor române sub Mihai voievod Viteazul”, XXXVII, 3, 1975, 345.
- POȘTARIȚĂ EMILIA, Conferința interguvernamentală privind planificarea infrastructurilor naționale în materie de documentare, biblioteci și arhive, Paris, 23—27 septembrie 1974, XXXVII, 4, 1975, 471.
- RANCA FLORICA, Consfătuirea cu cercetătorii la D.G.A.S., XXXVII, 2, 1975, 226.

SOVEJA MARIA, UNGUREANU GHEORGHE, A XV-a Conferință internațională a Mesei Rotunde a Arhivelor, XXXVII, 2, 1975, 227.

* * * **Cercetări în arhivele de peste hotare, XXXVII, 3, 1975, 323.**

RECENZII ȘI PREZENTĂRI

Acta Valahica, Studii și materiale de istorie și istorie a culturii, III, Tîrgoviște, 1972; Scripta Valachica, IV, Tîrgoviște, 1973 (Marcel D. Ciucă), XXXVII, 2, 1975, 229.

* * * **Acte judiciare din Țara Românească, 1775—1781. Ediție întocmită de Gheorghe Cronț, Al. Constantinescu, Anicuța Popescu, Theodora Rădulescu și Constatin Tegăneanu, Edit. Acad. R. S. România, București, 1973, 1064 pagini (Tr. Ionescu Nișcov), XXXVI, 3, 1974, 458.**

VASILE NICULAE, „Anale de istorie” nr. 1—6, 1969, XXXII, 1, 1970, 327.

ANDREI MONAHUL (Haralabis Theophilopoulos), Tò „Aywv” (Sfîntul Munte), Atena, 1969, 296 p. + album cu reproduceri în culori ale mănăstirilor și obiectelor de artă de la Muntele Athos (Dumitru Limona), XXXIII, 2, 1971, 333.

Anuarul Institutului de istorie din Cluj, XII, 1969, 349 p. (Rus Tr.), XXXII, 1, 1970, 331.

Archives — mirror of Canada past (Arhivele — oglinda trecutului Canadei) (Sanda Racoviceanu), XXXVI, 4, 1974, 561.

Arhiva lui Lazăr și Gheorghe Cudurioti, vol. VI, Atena, 1966, 407 (—409 f), (Cornelia Baravache-Grivăț), XXXIII, 1, 1971, 157.

Archivum, vol. XVI, 1966, Paris, Presses Universitaires de France, 1969, 237 p. (Mihail Fănescu), XXXIII, 1, 1971, 162.

Archivum, vol. XVIII, 1968, Paris, 1970, 238 p. (M. Fănescu), XXXIII, 4, 1971, 661.

Archivum, Revue internationale des Archives publiée sous les auspices de l'Unesco et du Conseil International des Archives, vol. XVII, 1967. La Législation archivistique I. Europe 1-re partie: Allemagne-Islande, Paris, 1971, 268 p.; vol. XIX, 1969. La législation archivistique II. Europe 2-a partie: Italie-Yougoslavie, Paris, 260 p. (Mihail Fănescu), XXXV, 1, 1973, 131.

Archivum, vol. XX, 1970, 242 p. și vol. XXI, 239, 1971, Paris (Mihail Fănescu) XXXV, 4, 1973, 688.

* * * **Archiwum państwowe miasta, Poznań i województwa Poznańskiego (Arhivele de stat din Poznań și arhivele provinciale subordonate) 1969, 792 p. (Mioara Tudorică) XXXII, 1, 1970, 324.**

Atlas historyczny Polski (Atlas istoric al Poloniei), Întreprinderea de stat a editurilor cartografice din Varșovia, 1973, (Gheorghe Duzinchevici) XXXVII, 1, 1975, 112.

BARCAN LUFFI ÖMER prof., Sülemanyie caml ve imareti insaatı (Gambia Suleymaniye și așezămintele sale) Cilt (vol. 1. 1550—1557). Türk Tarih Kurumu Besimevi, Ankara, 1972. XV + 393 p. + facs. 25 × 33 cm. (Mihail Guboglu), XXXVII, 3, 1975, 361.

BARIKOWSKI PIOTR, Szota ogólnopolska archiwalna konferencja metodyczno organizacyjna, program, przebieg (A șasea conferință națională de metodică arhivistică, organizarea, programul, desfășurarea), în „Archeion” LVI, 1971 (Vasile Matei), XXXVI, 4, 1974, 571.

Biblioteca Centrală de stat a Republicii Socialiste România, Anul revoluționar 1848 în România, Recomandări bibliografice, București, 1973, 87 p. + 49 reproduceri (Mioara Tudorică), XXXVI, 4, 1974, 566.

BÎRSĂNESCU ȘTEFAN, Pagini nescrise din istoria culturii românești sec. X—XVI, București, Edit. Acad. R. S. România, 1971. 304 p. (Victoria Popovici) XXXV, 1, 1973, 125.

BLASONS des villes d'Europe, Guidé illustré. Texte et illustrations de Jiri Londa, Gründ, Paris, 1972, 268 p. + 80 pl. (Mihail Guboglu) XXXVII, 3, 1975, 360.

BOIA LUCIAN, Eugen Brote, 1850—1912, Edit. Litera, București, 1974, 211 p. (Marian Stroia), XXXVII, 1, 1975, 106.

BOREYSZA J. W., Sekretarz Adama Mickiewicza—Armand Lévy i jego czasy, 1827—1891 (Secretarul lui Adam Mickiewicz — Armand Lévy și epoca sa. 1827—1829), Varșovia, Institutul de editură de stat, 1969, 458 p. (Ilie Corfus) XXXIV, 3, 1972, 483.

BROOKE PHILIP C., Research in archives — the use of unpublished primary sources (Cercetarea în arhive — Folosirea surselor primare nepublicate) Chicago, 1969, XI + 129 p. (Mihail Ionescu) XXXIII, 4, 1971, 658.

Bulletin économique française année 1968, Paris, Bibliothèque Nationale, 1969, 166 p. (Dogaru Maria), XXXII, 1, 1970, 336.

Catalog de documente privind istoria orașului Tr. Severin (1833—1944), Tr. Severin, 1972 (Corneliu Lungu) XXXVI, 4, 1974, 558.

Catalogul documentelor moldovenești din Direcția Arhivelor Centrale, întocmit de Veronica Vasilescu și Doina Duca-Tinculescu, București, 1975 vol. V, (1701—1720) 656 p. cu 51 figuri în text (Traian Ionescu-Nișcov), XXXVII, 2, 1975, 228.

CHAJN LEON, Rola i zadania państwowej służby archiwalnej w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (Rolul și sarcinile instituțiilor arhivistice de stat din Republica Populară Polonă), în „Archeion”, LVI, 1971 (Vasile Matei) XXXVI, 4, 1974, 572.

CONSTANTIN PORFIROGENETUL, Carte de învățătură pentru fiul său Romanos, traducere de Vasile Grecu, București, 1971, 124 p. Edit. Acad. R. S. România (Victoria Popovici), XXXVI, 4, 1974, 567.

CONSTANTINESCU-IAȘI PETRE, Pagini de luptă din trecut, 1914—1936, Edit. politică, București, 1972, 360 p. (Mioara Tudorică) XXXVI, 4, 1974, 566.

CORFUS ILIE, Agricultura Țării Românești în prima jumătate a secolului al XIX-lea, Edit. Acad. R. S. România, București, 1969, Biblioteca istorică, XXI. Cu anexe și indice analitic, 403 p. + 1 hartă (G. D. Iseru) XXXII, 1, 1970, 309.

CRIVĂȚ-BARAVACHE CORNELIA, Bibliographie — Documentation — Terminologie, vol. IX, no. 6, novembre, 1969. UNESCO, Paris, p. 263—312, XXXII, 1, 1970, 334.

DICULESCU VLADIMIR, Bresle, negustori și meseriași în Țara Românească (1830—1848), București, Edit. Acad. R. S. România, 1973, 220 p. (Viorel Grozav) XXXVI, 3, 1974, 462.

* * * **Ediții de izvoare turcești pentru istoria Bulgariei. (Turski izvori za Bulgaskata istoria). (Fontes Turcici historiae Bulgaricae) Seria XV—XVI, vol. I, editat de Bistra A. Cvetkova. Vera Mutafchieva, Sofia, 1964; vol. II editat de Nicolai**

- Todorov și Boris Nedcov, Sofia, 1966, 584 p. + 394 facsimile (Mihail Guboglu), XXXII, 1, 1970, 320.
- Das Eigen- Landrecht der siebenburger Sachsen unveränderte wiedergabe des erstdruckp von 1583** (Statutul sașilor din Transilvania — Retipărire neschimbată a primei tipărituri din 1583), Edit. Hans Meschendorfer, München, 1973, XX + 246 p. (Mauriciu Kandel), XXXVII, 1, 1975, 114.
- File din Cronici.** Crestomație privind istoria militară (secolele X—XIX), Edit. Militară, București, 1973, 168 p. (Mioara Tudorică) XXXVI, 4, 1974, 570.
- FOTINO GEORGE**, Pagini din istoria dreptului românesc, București, 1972, Edit. Acad. R. S. România, 314 p. (Victoria Popovici) XXXVI, 4, 1974, 568.
- FRĂȚILĂ ION, WARDEGGER NICOLAE**, Documente hunedorene din istoria mișcării revoluționare, 1920—1944, Deva, 1971, 508 p. (Hurmuzache Șt.), XXXIII, 4, 1971, 655.
- La Gazette des archives.** Nouvelle série, Paris, 1972, nos. 76—79, 294 p., (Mihail Fănescu) XXXVII, 2, 1975, 234.
- La Gazette des Archives**, nos. 80—83, 1973 (Mihail Fănescu) XXXVII, 3, 1975, 358.
- Genealogica et heraldica**, Viena, 1972 (Dan Cernovodeanu) XXXV, 4, 1973, 682.
- GEORGESCU TITU, ILINCIOIU ION**, 1907. Intelcualii și răscoala, Edit. Scrisul românesc, Craiova, 1974, 18 p. (Mircea Dumitriu), XXXVII, 1, 1975, 106.
- GEORGESCU VLAD**, Mémoires et projets de réforme dans les Principautés Roumaines 1769—1830. Répertoire et textes inédits, Bucarest, 1970, 199 p. (Valeriu Ștropa), XXXV, 1, 1973, 127.
- GIURESCU DINU C.**, Țara Românească în secolele XIV—XV, Edit. Științifică, București, 1973, 496 p. (Stan Apostol), XXXV, 3, 1974, 456.
- Guide des Archives de la Société des nations**, Geneva, 1969, 97 p. (Mihail Fănescu) XXXIII, 1, 1971, 158.
- Guide to the contents of the public record office**, vol. III, Documente transferate. 1960—1966, (Sanda Racoviceanu), XXXVI, 4, 1974, 573.
- Hrvatsko — Srpsko — Slovensko — Makedonski — englesko — francusko — njemacko — rusko — talijanski Rjecnik Arhivske terminologije Jugoslavije**, Zagreb, 1972, 77 p. (Mihail Fănescu) XXXV, 4, 1973, 687.
- IONIȚĂ Gh. I., P.C.R. și masele populare (1934—1938)**, Edit. Științifică, București, 1971, 373 p. (Vasile Gh. Bobocescu), XXXVI, 4, 1974, 570.
- The indian archives**, volumele XVIII nr. 1, ianuarie—iunie 1969 și 2, iulie—decembrie 1969 (Sanda Racoviceanu), XXXVI, 4, 1974, 573.
- Informator**, nr. 10, 1972, (Slavca Damandi), XXXVI, 4, 1974, 572.
- * * * **Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie**, Edit. Minerva, 1970, (Voiculescu Mircea) XXXV, 4, 1973, 679.
- Исторические связи народов СССР и Румынии в XV — начале XVIII в. Документы и материалы в трех томах** (Relațiile istorice dintre popoarele URSS și România în veacurile XV — începutul celui de al XVIII-lea. Documente și materiale în trei volume), Editura „Hayka” Moscova, 1970, t. III, p. 441 (Tr. Ionescu-Nișcov), XXXIV, 1, 1972, 177.
- JAKO SIGISMUND, MANOLESCU RADU**, Scrierea latină în Evul mediu, Edit. Științifică, București, 1971, 184 p. + 40 p. album și 84 planșe, (Demény L.) XXXIV, 1, 1972, 173.
- JENSEN HANS**, Die Schrift in Vergangenheit und gegenwart, 607 s. 3, neubearbeitete und, erweiterte auflage veb deutscher verlag der Wissenschaften, (Scrierea — În trecut și în prezent) Berlin, 1969, (Cristina Bulgaru), XXXIII, 1, 1971, 155.
- KORBEDOVA IRENA**, Problemy zabezpieczenia i kszaltowania zasobow archiwalnych u archiwistycie wspolczesnej (Problemele asigurării și formării fondurilor arhivistice în arhivistica contemporană), în „Archeion”, LVI, 1971 (Vasile Matei) XXXVI, 4, 1974, 572.
- Korrespondenzblatt des Arbeitskreises für Siebenbürgische Landeskunde**, III. Folge, Redigiert von Anton Schwob, 1974. Böhlau Verlag Köln Wien, 136 p. (Kandel Mauriciu), XXXVII, 1, 1975, 113.
- KOVÁCS IOSIF**, Desființarea relațiilor feudale în Transilvania, Edit. Dacia, Cluj, 1973, 188 p. (Corneliu Lungu), XXXVI, 4, 1974, 570.
- Macedonian Review**, revistă de istorie, cultură, literatură, artă, vol. II, (Sanda Racoviceanu) XXXVI, 4, 1974, 572.
- MACOVESCU GEORGE, Gheoghe Lazăr**, Edit. Albatros, București, 1973, 141 p. + 6 pl. (Gh. Georgescu Buzău), XXXVII, 1, 1975, 104.
- METEȘ ȘTEFAN**, Emigrări românești din Transilvania în secolele XIII—XX (Cercetări de demografie istorică), Edit. Științifică, București, 1971, (Viorel Grama) XXXVI, 4, 1974, p. 559.
- MIHAILĂ G.**, Dicționar al limbii române vechi, Edit. Enciclopedică Română, București, 1974, 331 p. (Mircea Voiculescu), XXXVII, 1, 1975, 110.
- MURGU EFTIMIE**, Scrieri, ediție îngrijită cu o introducere și note de I. D. Suciu, Edit. pentru literatură, București, 1969, 632 p. (M. Rusenescu) XXXII, 1, 1970, 313.
- NEUBECKER WILHELM RENTZMONN OTTFRIED**, Wappen- Bilder- Lexikon (Dictionnaire heraldique), Edit. Battenberg, München, 1974, 418 p. (Maria Dogaru), XXXVII, 3, 1975, 357.
- * * * **O valoroasă publicație de izvoare transilvănene** (Demeny L.), XXXIII, 2, 1971, 336.
- OLTEANU CONSTANTIN**, 1947. Un an de transformări revoluționare în România, Edit. politică, București, 1972, 223 p. (Corneliu Lungu), XXXVI, 4, 1974, 566.
- Acad. OȚETEĂ ANDREI, Tudor Vladimirescu și revoluția din 1821**, Edit. științifică, București, 1971, 564 p. (G. D. Iscruc), XXXVI, 4, 1974, 563.
- PĂRNUȚĂ GHEORGHE**, Istoria învățămîntului și gîndirea pedagogică din Țara Românească, sec. XVII—XIX, Edit. didactică și pedagogică, București, 1971, 352 p. (Victoria Popovici), XXXV, 4, 1973, 685.
- PORTEANU ALEXANDRU**, Sinteze de istorie a patriei. XXIV, 4, 1972, 703.
- * * * **Relațiile istorice dintre popoarele U.R.S.S. și România în veacurile XV — începutul celui de al XVIII-lea**, Documente și materiale în trei volume, vol. I (1408—1632), Moscova, 1965, 362 p.; vol. II (1633—1673) Moscova, 1968, 445 p. (Mihail Fănescu), XXXII, 1, 1970, 316.
- Revista del Archivo General de la Nacion**, anul III, nr. 3, Buenos Aires, 1973, (Tudor Mateescu) XXXVII, 2, 1975, 236.
- „REVISTA MUZEELOR”** an. V, nr. 1—6, 1968 (Burlacu Ioana), XXXII, 1, 1970, 321.
- SEBANEK JINRICH, DUŠKOVA SAŠA**, Das urkundenwesen König Ottokars II von Böhmen, extras

- din „Archiv für diplomatie, Schriftgeschichte, Siegel-und Wappenkunde“, Köln- Graz, Böhlau, vol. 14 (1968), p. 302—422, (Erster Teil, 1247—1263); vol. 15 (1969), p. 251—427 (Zweiter Teil, 1264—1278) (Francisc Pal), XXXIII, 1, 1971, 153.
- SEFTIUC ILIE, CÎRȚINA IULIAN**, România și problema strimtorilor, Edit. științifică, București, 1974 (Florin Popescu) XXXVII, 1, 1975, 107.
- SPETCO JOZEF**, Knížná kultura a pismo (Cultura cărții și scrierea), Matiea Slovenska, Martim, 1969, 487, p. (Tr. Ionescu Nișcov) XXXV, 1, 1973, 129.
- SPIERALSKI ZDZ.**, Awanturny Moldowskie (Aventuri moldovenești), „Wiedza Powszechna“, Varșovia, 1967, 213 p. (Ilie Corfus), XXXII, 1, 1970, 318.
- STAN APOSTOL, VLĂDUȚ CONSTANTIN**, Gheorghe Magheru, Edit. științifică, București, 1969, 264 p. (Poștăriță Emilia) XXXII, 1, 1970, 314.
- STAN KURAS**, Zbiór dokumentów Malopolskich (Colecția de documente din Malopolska), Editura Academiei Polone de Științe, Institutul Național Ossoliński, Wrocław- Varșovia, Cracovia, 1962—1969, (Ilie Corfus) XXXIII, 2, 1971, 334.
- Studii vilcene**, Rimnicul Vilcii, 1971, 224 p + 1 h. (Hurmuzache Șt.) XXXIII, 4, 1971, 656.
- ȘINDELARU VALERIA**, International council on archives, newsletter, 1, Madrid, 1969, 78 p., XXXII, 1, 1970, 332.
- TAMAȘ C., BARDAȘU P., PURICE S.**, Indrumător în Arhivele Statului jud. Vilcea, București, 1972, 224 p. (Mioara Tudorică) XXXVI, 4, 1974, 566.
- TROCSANYI ZSOLT**, Erdélyi kormányhatóságok levéltárai (Arhivele organelor de guvernământ transilvănene), Magyar Országos Levéltár Kiadványai I, Levéltári Leltárak 5, Akadémiai kiado, Budapest, 1973, 782 p. (Ursuțiu Liviu), XXXVI, 3, 1974, 455.
- UNGUREANU GH., ANGHEL GH., BOTEZ CONST.**, Cronica Cotnarilor, Edit. Științifică, București, 1971, 424 p. (Ștefan Hurmuzache), XXXIV, 4, 1972, 706.
- VIZKELETY ANDRAS**, Beschreibendes verzeichnis der altdeutschen Handschriften in ungarischen Bibliotheken (Catalogul descriptiv al manuscriselor vechi germane din bibliotecile maghiare), vol. I, Biblioteca Națională Széchényi, Budapesta, 1969, (Cristian Bulgaru), XXXIII, 1, 1971, 160.
- VRANOUSIS LEANDROS**, Citece de război și proclamări din 1821, aflate într-un manuscris de la Institutul grecesc din Veneția, publicate în „Anuarul din Veneția“, IV, 1967, p. 177—189 + 2 facs. (Nestor Camariano) XXXIII, 1, 1971, 154.
- ZUB AL**, Mihail Kogălniceanu, istoric, Edit. Junimea, Iași, 1974, 852 p. (Lucian Boia), XXXVII, 2, 1975, 233.
- nr. 3 (iulie—sept. 1971)**, p. 403—408, (Nestor Camariano), XXXV, 1, 1973, 138.
- Anul 1918. Catalog**, Acad. R. S. România, filiala Cluj, Biblioteca, Cluj, 1972, 99 p. (Corneliu Lungu), XXXVII, 2, 1975, 238.
- Arhiva personală Simion Bărnuțiu**, Registru catalog, Acad. R. S. România, filiala Cluj, Biblioteca, Cluj, 1973, 43 p. (Corneliu Lungu), XXXVII, 2, 1975, 239.
- Arhiva Victor Mihalyi de Apsa**, Catalog, Acad. R. S. România, filiala Cluj, Biblioteca, Cluj, 1972, 121 p. (Corneliu Lungu), XXXVII, 2, 1975, 239.
- Ateneul Român**, inventar arhivistic, București, 1974, 171 p. (Mauriciu Kandel) XXXVII, 1, 1975, 117.
- BAUDOT MARCEL**, Les Archives des Villes, in „La Gazette des Archives“, nr. 70, 1970, p. 146—158 (Marcu Rodica), XXXVI, 1, 1972, 195.
- BĂNESCU NICOLAE**, Chipuri din istoria Bizanțului, Antologie, prefață și note de Gh. Cronț, Edit. Albatros, București, 1971, 214 p. (Tr. Ionescu-Nișcov), XXXIV, 3, 1972, 490.
- BHARGAVA K. D.**, Descriptive list of secret department records, vol. II, 1776—80, Delhi, 1960, 406 p. (Sanda Racoviceanu), XXXIV, 1, 1972, 186.
- Bibliografia arhivisticii românești**, București, 1969, 106 p. (Burlacu Ioana) XXXII, 1, 1970, 339.
- BIELECKI KAZIMIERZ**, Niektóre problemy powiatowych archiwów państwowych (Cîteva probleme ale arhivelor județene de stat), in „Archeion“, LIV 1970, p. 19—34 (Ioana Burlacu), XXXIV, 1, 1972, 190.
- BILJAN F.**, Sistem zaštite arhivske grade s obzirom na samonpravno i federativno ureden je Jugoslavije (Sistemul de protecție a documentelor în Jugoslavia), in „Arhivist“, XIX, 1969, p. 3—15, (Mioara Tudorică), XXXIV, 1, 1972, 190.
- BLANQUAT SAINT de O.**, Les problèmes du personnel scientifique des Archives en France (II), in „La Gazette des Archives“, nr. 69, 1970, p. 103—108, (Marcu Rodica), XXXIV, 1, 1972, 194.
- BLANQUIERE HENRI**, Le microfilm dans les archives I. Aspects théoriques, in „La Gazette des Archives“, nr. 67, 1969, p. 239—254, (Lidia Mihăilescu) XXXIII, 2, 1971, 499.
- BORSA IVAN**, Az országos levéltár filmtárának 1970 évi gyarapodása. (Imbogățirea filmotecii Arhivei Naționale a Ungariei în anul 1970), in „Levél-tári Szemle“, nr. 1—3, 1971, p. 247—271. (Iosif Adam) XXXIV, 3, 1972, 494.
- CAMARIANO NESTOR**, Alexandre Mavrocordato le grand dragoman son activité diplomatique (1673—1709), Institute for Balkan Studies, Thessaloniki, 1970, 107 p. + VI pl. (Cornelia Bavarache Crivăț) XXXIV, 1, 1972, 181.
- Catalogul documentelor moldovenești din Direcția Arhivelor Centrale**, vol. IV, 1676—1700, București, 1970, 677 p. (Emilia Poștăriță), XXXIII, 3, 1971, 494.
- Catalogul documentelor Țării Românești**, vol. II, 1601—1620, București, 1974 (Victoria Popovici), XXXVII, 1, 1975, 117.
- CIESIELSKA K.**, Zależność zespolowa akt miejskich i cechowych w okresie Polski przedroz biorowej (Documente municipale și de corporații ale orașului Toruń), in „Archeion“, LV, 1971, p. 25—43 (Mioara Tudorică), XXXII 1, 1972, 193.
- COK HENY BARTOLOMEW**, Publication of manuscripts : devaluation or enhancement ? (Publicarea manuscriselor : Scădere sau mărire a valorii lor ?),

- în „The American Archivist“, 1, 1969, p. 25—34 (Bulgaru Cristina), XXXII, 1, 1970, 339.
- COLNAT JEAN**, Les Archives des petites communes, în „La Gazette des Archives“, nr. 70, 1971, p. 161—180 (Marcu Rodica), XXXIV, 1, 1972, 195.
- DICULESCU VL.**, Viața cotidiană a Țării Românești în documente 1803—1848, Edit. Dacia, Cluj, 1970 (Ioana Burlacu), XXXIII, 3, 1971, 496.
- DUCHÊIN MICHEL**, Le pré-archivage : quelques clarifications nécessaires, în „La Gazette des Archives“, nr. 71, 1970, p. 226—236 (Marcu Rodica), XXXIV, 1, 1972, 195.
- EMBER GYÜZÜ**, Beszámoló a magyar országos levéltár 1969 ben végzett munkájáról (Dare de seamă asupra activității Arhivei Naționale a Ungariei în anul 1969), în „Levéltári szemle“, nr. 1—3, 1971, p. 203—244, (Iosif Adam), XXXIV, 3, 1972, 493.
- ENESCU C. N.**, Constantin Meissner, pedagog al școlii poporului, Edit. didactică și pedagogică, București, 1971 (Victoria Popovici), XXXV, 1, 1973, 136.
- EVANS FRANK, B.**, The administration of modern archives. A select Bibliographic Guide Washington, 1970, 214 p. (Sanda Racoviceanu), XXXIV, 1, 1972, 187.
- DE FERRY FERRÉOL**, Le microfilm dans les archives, II, Aspects techniques, în „La Gazette des Archives“, nr. 67, 1969, p. 257—291 (Lidia Mihăilescu), XXXIII, 3, 1971, 500.
- FISHER BARBARA**, Byproducts of computer processing, (Produse ale prelucrării ordinatorului), în „The American Archivist“, — 3, 1969, p. 215—225, (Bulgaru Cristina), XXXII, 1, 1970, 340.
- FORETIC V., O.** Dubrovčakom arhivu (Arhivele din Dubrovnik), în „Arhivist“, XIX, 1960, p. 52—64 (Mioara Tudorică), XXXIV, 1, 1972, 191.
- GACHET HENRI**, Les grèves d'ouvriers papetiers en France au XVIIe-ième siècle jusqu'à la révolutions, Historiens Suisses du Papier, Basel, 1974, 44 p. (Ludovic Demeny), XXXVII, 2, 1975, 240.
- GEORGESCU VLAD**, Mémoires et projets de reforme dans les principautés roumaines (1769—1830), București, 1970, 200 p. (Ioana Burlacu), XXXIII, 1, 1971, 165.
- GHERASIM VASILE, MARIN IONEL**, Monografia municipiului Piatra Neamț, Piatra Neamț, 1972 (Dan Mîță), XXXV, 1, 1973, 136.
- GOLDFIOWSKA LEOKADIA**, Problem porządkowania zeszłów szchatkowcyck i act luznych w archiwum akt nowych w Warszawie (Prelucrarea materialelor documentare disparate din Arhiva Actelor Contemporane din Varșovia), în „Arheion“, LIV, 1970, p. 25—39, (Ioana Burlacu), XXXIV, 1, 1972, 192.
- HERYD URIEL**, Some aspects of the ottoman fetva (Cîteva aspecte ale documentului otoman fetva), în „Bulletin of the School of Oriental and African Studies“, University of London, 1, 1969 (Bulgaru Cristina), XXXII, 1, 1970, 341.
- HELFENSTEIN ULRICH**, Swiss archives (Arhivele elvețiene), în „The American Archivist“, vol. 37, nr. 4, 1974, p. 565—571 (Ana Dănilă), XXXVII, 2, 1975, 241.
- HILTRUNNER WERNER**, Die moderne Papierkonservierung und restaurierung im sinne angewandter Chemie und Physic, Aarn (Schweiz), 32 p. + 6 fotografii și 1 schemă (Lidia Mihăilescu), XXXIII, 3, 1971, 500.
- HITCHINS KEITH**, Liviu Maior, Corespondența lui Ioan Rațiu cu George Barițiu 1861—1892, Edit. Dacia, Cluj, 1970, 254 p. (Ioana Burlacu), XXXIII, 1, 1971, 165.
- HOURIEZ ELISABETH**, Un nouveau type d'instrument de recherche, le repertoire numérique détaillé, în „La Gazette des Archives“, nr. 64, 1969, p. 9—16, (Lidia Mihăilescu), XXXIII, 3, 1971, 498.
- HOURIEZ ELISABETH**, Les tableaux méthodiques des géographiques dans les instruments de recherche, în „La Gazette des Archives“, nr. 65, p. 97—101 (Lidia Mihăilescu), XXXIII, 3, 1971, 499.
- IANCU STELA**, Ana Conta-Kernbach, Edit. Didactică și pedagogică, București, 1974, 173 p. (Victoria Popovici), XXXVII, 1, 1975, 119.
- Index to the foreign and political departament records**, vol. II, 1781—1783, Delhi, 1968, 414 p. (Sanda Racoviceanu), XXXIV, 1, 1972, 186.
- Indrumător în Arhivele Statului din Iași**, București, 1970, 233 p. + 79 ilustrate (Emilia Poștăriță), XXXIII, 3, 1971, 495.
- Indrumător în Arhivele Statului județul Mehedinți I**, București, 1974, 168 p. (Mauriciu Kandel), XXXVII, 1, 1975, 117.
- Indrumător în Arhivele Statului județul Maramureș**, București, 1974, 334 p. (Mauriciu Kandel), XXXVII, 1, 1975, 116.
- Indrumător în Arhivele Statului Arad**, vol. I, București, 1974, 246 p. (Mauriciu Kandel), XXXVII, 1, 1975, 116.
- Indrumător în Arhivele Centrale**, vol. I, partea a II-a, București, 1974, 336 p. (Mauriciu Kandel), XXXVII, 1, 1975, 116.
- JENEI KÁROLY**, Az üzemtörténetírás tárgya és levéltári forrásai (Obiectul scrierii istoriei uzinelor și izvoarele sale arhivistice), în „Levéltári Szemle“, nr. 2, 1970, p. 335—349 (Iosif Adam), XXXIV, 3, 1972, 492.
- KENNEDY GRIMSTED PATRICIA**, Archives and manuscript repositories in the U.R.S.S. (Arhivele și depozitele de manuscrise din U.R.S.S.), Studies of the Russian Institute, Columbia University, Princeton University Press, Princeton, New-Yersey, 1972, 438 p. (Ana Dănilă), XXXVII, 2, 1975, 242.
- KUBICZKOWA B.**, Akta powtarzalne w zespolach akt insytucji panstwowych Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (Problema expertizei materialelor numite „dublete“ păstrate de instituții din Republica Populară Polonă), în „Arheion“, LV, 1971, p. 7—23 (Mioara Tudorică), XXXIV, 1, 1972, 193.
- KUN JOZSEF**, Ötven éves a hadtörténelmi levéltár (Arhiva de istorie militară la cincizeci de ani), în „Levéltári Szemle“, nr. 1, 1969, p. 1—15 (Iosif Adam), XXXIV, 3, 1972, 491.
- LABANDE EDMOND — RENÉ et LAPLANT BERNADETTE**, Répertoire international des médiévistes, Université de Poitiers, 1971, 875 p. (Vitalie Stănică), XXXIV, 3, 1972, 490.
- LEISINGER A. H.**, Mikrofilmezés a levéltárban (Microfilmarea în arhive), în „Levéltári Szemle“, nr. 3, 1969, p. 702—748 (Iosif Adam), XXXIV, 3, 1972, 492.
- LEKIĆ B.**, Arhivska grada društveno — političkih organizacija (Protejarea documentelor din arhivele organizațiilor social-politice), în „Arhivist“, XIX, 1969, p. 29—42 (Mioara Tudorică), XXXIV, 1, 1972, 189.

- LEONĂCHESCU NÂNDRAȘU M.**, Stroiești-Argeș. Documente și mărturii, Edit. Litera, București, 1971, 407 p. (Viorel Grozav), XXXIV, 1, 1972, 101.
- LOGOTHETIS BASIL prof.**, I exelxis tis ampeloy kai tis ampeloyrgias eis tin ellada kata ta arhaio-logika eyrimata tis periohis (Evoluția viței de vie și a viticulturii pe baza descoperirilor arhologice din diverse regiuni ale Greciei), Thysoloniki, 1970, (Gherasim Constantinescu, Pomohaci Nicolae), XXXV, 1, 1973, 137.
- LOTZKE H.** și colectiv, Deutsches Zentralarchiv, 1946—1971, 91 p., 24 fig. 1971 (R.D.G.) (Lidia Mihăilescu), XXXV, 1, 1973, 139.
- MĂNESCU I. N.**, Stema Moldovei, în „Magazin istoric”, anul VI, nr. 5 (62), mai 1972, p. 37—42 (Maria Dogaru), XXXV, 1, 1975, 135.
- Memoria Antiquitatis**, Piatra Neamț, 1971 (Dan Miță), XXXIV, 1, 1972, 185.
- MILLETTERARASI TÜRKÖLOJI KONGRESI** (First International Congress of Turcology), 15—20 X 1973, Istanbul. Bildiri Özetleri (Summary of Communications) Istanbul, 1973, VII + 119 p. (Mihail Guboglu), XXXVII, 2, 1975, 240.
- MOLDOVAN DIMITRIE**, Catalog, Acad. R. S. România, filiala Cluj-Napoca, Biblioteca, Cluj-Napoca, 1974, 72 p. (Corneliu Lungu), XXXVII, 2, 1975, 239.
- NAGYHEGYI ZOLTAN**, A levéltári anyag védelme a bűntetőjogban és a szabálysértésekre vonatkozó jogszabályokban (Protecția materialelor de arhivă în Codul Penal și în normele de drept privind contravențiile), în „Levéltári Szemle”, nr. 2, 1970, p. 255—261 (Iosif Adam), XXXIV, 3, 1972, 492.
- NEMETH K.**, Nekoliko napoliko napomena u vezi sa radom na Jugoslanenskoj arhivskoj terminologiji (Cîteva observații referitoare la terminologia arhivistică iugoslavă), în „Arhivist”, XIX, 1969, p. 21—28 (Mioara Tudorică), XXXIV, 1, 1972, 190.
- NIEUWNUYEN ANDRÉE VAN**, Relevé d'Archives Roumaines relatives à l'histoire de la Belgique (Relevări din Arhivele române privind istoria Belgiei), Bruxelles, Archives Générales du Royaume, 1973, VI + 70 p. (Adrian Adamache), XXXVII, 1, 1975, 118.
- PÁL SÁNDOR**, Az urbéri peres iratok (Actele de judecată urbariale), în „Levéltári Szemle” nr. 3, 1969, p. 570—618 (Iosif Adam), XXXIV, 3, 1972, 492.
- PASCU ȘTEFAN**, Voievodatul Transilvaniei, I. Edit. Dacia, Cluj. 1971, 595 p., il. h. (Iacob Mirza), XXXIV, 3, 1972, 487.
- PEYER HANS CONRAD**, Das Staatsarchiv Zürich, Zürich, 1968 (Cornelia Baravache Crivăț), XXXIII, 3, 1971, 497.
- POPESCU ILIE TEIUȘAN**, NETEA VASILE, August Treboniu Laurian, București, Edit. Didactică și Pedagogică, 1970, 304 p. (Victoria Popovici), XXXIV, 1, 1972, 184.
- PRINET JEAN**, Bulletins de presse Petrograd-Moscova 1917—1918. Edition sur microfilm. Index alphabétique des noms, Avec une préface de.... Paris (Service International de microfilm), 72 p. (Mihail Fănescu), XXXIII, 3, 1971, 496.
- PRODAN D.**, Încă un supplex libellus românesc 1804, Edit. Dacia, Cluj, 1970, 92 p. (Ioana Burlacu), XXXIII, 1, 1971, 165.
- RACOVICIANU S.**, Un rezumat al activității depuse în Arhivele naționale din Noua Zeelandă în anul 1969, XXXII, 1, 1970, 341.
- Reeditări Nicolae Iorga**, (Sacerdoțeanu Aurelian), XXXIII, 3, 1971, 493.
- RHOADS JAMES B.**, The historian new technology (Istoricul și noua tehnologie), în „The American Archivist”, 3, 1969, p. 209—215 (Bulgaru Cristina), XXXII, 1, 1970, 340.
- ROLLINS ALFRED B., jr**, The historian and the archivist (Istoricul și arhivistul), în „The American Archivist”, 4, 1969, p. 369—375 (Bulgaru Cristina), XXXII, 1, 1970, 340.
- RUMEAU SIMONE**, Le personnel des Archives communales, în „La Gazette des Archives”, nr. 10, 1970, p. 181—188 (Marcu Rodica), XXXIV, 1, 1972, 194.
- SAUCEȘTI-STURDZA MARCEL**, Heraldica, tratat tehnic, Edit. științifică, București, 1975, 172 p. + planșe, color cuprinzând 131 de figuri heraldice (Maria Dogaru), XXXVII, 2, 1975, 236.
- SCHOLTZ E.**, Stan i zasob archiwow technicznych w biurach projektowych na terenie miasta Poznania (Arhivele tehnice ale serviciilor de proiectare din orașul Poznań) în „Archeion”, LV, 1971, p. 99—107 (Mioara Tudorică), XXXIV, 1, 1972, 193.
- SCHOLZ TAMÁŠ**, A légnedvesség mérése az országos levéltárak táraiban (Măsurarea umidității aerului în depozitele Arhivei Naționale) în „Levéltári Szemle” nr. 1—3, 1971, p. 98—111 (Iosif Adam), XXXIV, 3, 1972, 493.
- Seizième Congrès national de archivistes français** (Paris, 15—17 juin 1970), în „La Gazette des Archives”, nr. 69, 1970, p. 125—126 (Marcu Rodica), XXXIV, 1, 1972, 194.
- SIGALAS ANTONIOS**, Lecturi popularizate, vol. I. Atena, 1970, VII + 331 p.; vol. II, Atena, 1971, VIII + 260 p. (Nestor Camariano), XXXIV, 1, 1972, 182.
- STARON O.**, Problemy współpracy archiwów państwowych z instytutami naukowo badawczymi (Probleme ale colaborării Arhivelor Statului cu instituții de cercetare), în „Archeion”, LIII, p. 41—57 (Mioara Tudorică), XXXIV, 1, 1972, 191.
- STENDER WALTER W., WALKER EVANS**, The national personnel records center fire: a study in disaster (Marele incendiu izbucnit la arhivele de personal din St. Louis. Studiu asupra dezastrului), în „The American Archivist”, vol. 37, nr. 3, 1974, p. 521—548 (Ana Dănilă), XXXVII, 2, 1975, 242.
- STERGHELIS ARIST**, Testamentul lui Gavriil Seviros (1616) și aranjarea datoriei sale (1617—1647), 1969, p. 182—200 (Nestor Camariano), XXXIII, 1, 1971, 166.
- STOICESCU NICOLAE**, Bibliografia localităților și monumentelor medievale din Banat, Timișoara, 1973, 192 p. (Marcel D. Ciucă), XXXVII, 2, 1975, 238.
- STOICESCU NICOLAE**, Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România, I — Țara Românească (Muntenia, Oltenia, Dobrogea) vol. I, A—L; vol. 2, M—Z, indici, Craiova, 1970, 799 p. (M. D. Ciucă), XXXIV, 3, 1972, 488.
- Studii de istorie a gândirii economice**, nr. 1—10, București, 1970, (Ioana Burlacu) XXXIII, 1, 1971, 166.

SZELEI LASZLO, Hangfelvételek őrzése a levéltárakban (Păstrarea fonogramelor în arhive) în „Levéltári Szemle“, nr. 3, 1971, p. 3–7, (Iosif Adam), XXXIV, 3, 1972, 493.

SZTACHELSKA ALINA, Opieka nad narastajacym zasabem archiwalnym w archiwach wojewodztwa Bialostockiego (Din activitatea asigurării păstrării celor mai noi materiale documentare în voevodatul Bialystok), în „Archeion“, LIV, 1970, p. 7–18 (Ioana Burlacu), XXXIV, 1, 1972, 192.

ȘTEFĂNESCU MIHAIL, O piatră de mormint uitată și o pecete necunoscută. Mărturii vechi și noi despre marele spătar Zotu Tzigara, în „Buletinul Monumentelor istorice“, anul XL, nr. 4, 1971, p. 58–62 (Dogaru Maria), XXXV, 1, 1973, 135.

TAILLEMITE E., DEVOS J. C., Association amicale professionnelle des archivistes français. Assemblée générale du 18 juin, 1970, în „La Gazette des Archives“, nr. 69, 1970, p. 127–137 (Marcu Rodica) XXXIV, 1, 1972, 196.

TASCÓN ANTONIO MATILDA, Los Archivos vivos de le administration, Madrid, 1968 (Cornelia Baravache Crivăț), XXXIII, 3, 1971, 498.

TASCÓN ANTONIO MATILDA, Principales fondos documentales en los archivos espanoles para la historia de la admistracion, Madrid, 1968 (Cornelia Baravache Crivăț), XXXIII, 3, 1971, 498.

TEODOR POMPILIU, Evoluția gândirii istorice românești, Edit. Dacia, Cluj, 1970, L + 478 p. (Ioana Burlacu), XXXIII, 3, 1971, 495.

VARGA JÁNOS, A levéltári törmény elé. (În întipinarea legii arhivelor) în „Levéltári Szemle“, nr. 3, 1969, p. 501–530 (Iosif Adam), XXXIV, 3, 1972, 491.

VIVIAN JAMES B., Materials in the national archives relating to Rumania, Washington, 1970, 18 p. În colecția „Reference information paper“ nr.

46 (The National Archives and Records Service. General Service Administration (Mihail Fănescu), XXXIV, 1, 1972, 188.

Zeitschrift für kulturaustausch, 24 Ig. 1974/4, Vj. 124 p. (Revista pentru schimb cultural) (Mauriciu Kandel), XXXVII, 1, 1975, 119.

ZONTAR JOZE, Stručna sprema i radna mesta u arhivima (Pregătirea profesională și specializarea la locul de muncă în arhive), în „Arhivist“ XIX, 1969, p. 16–20 (Mioara Tudorică), XXXIV, 1, 1972, 189.

ZUB AL., Mihail Kogălniceanu — Bibliografie, Edit. Enciclopedică română, Edit. militară, București, 1971, 654 p. (Ivănescu D.) XXXIV, 3, 1972, 488.

BIBLIOGRAFIE

BURLACU IOANA, GROZAV VIOREL, TUDORICA MIOARA, Revista Arhivelor, 1968–1969, Index alfabetic, XXXII, 1, 1970, 343.

IVANIUC FLORENTINA, Ediții de documente medievale privind Țara Românească și Moldova, XXXVII, 3, 1975, 351.

Lista documentelor publicate în volumul XXXII, 2, 1970, 659.

Lista documentelor publicate în volumul XXXIII, 4, 1971, 665.

Lista documentelor publicate în volumul XXXIV, 4, 1972, 709.

Lista documentelor publicate în vol. XXXV, nr. 4, 1973, 691.

Lista documentelor publicate în volumul XXXVI, 4, 1974, 574.

Lista documentelor publicate în volumul XXXVII, 4, 1975, 476.

MIOARA TUDORICA

	Page		Page
ÉTUDES ET COMMUNICATIONS		STUDIES AND COMMUNICATIONS	
I. GAL — Le perfectionnement et la modernisation de l'archivistique roumaine	5	I. GAL — Improvement and modernization of Roumanian Archivistcs	5
PRÉSENTATIONS DES DOCUMENTS ET COLLECTIONS		PRESENTATIONS OF FONDS AND COLLECTIONS	
R. CONSTANTINESCU — Les manuscrits slavo-roumains gardés dans les Archives Centrales de Moscou T.G.A.D.A.	11	R. CONSTANTINESCU — The Slavonic Romanian manuscripts in the Central Archives of Moscow T.G.A.D.A.	11
CEUX QUI ONT APPRÉCIÉ LES ARCHIVES		THOSE WHO APPRECIATED THE ARCHIVES	
A. ADAMACHE, O. NICHIFOR — Al. Odobescu défenseur du Fond Archivistique național Roumain	19	A. ADAMACHE, O. NICHIFOR — Al. Odobescu — a protector of the Archival Fonds . . .	19
V. TATOMIR, C. TATOMIR — Constantin Esarcu	22	V. TATOMIR, C. TATOMIR — Constantin Esarcu	22
DOCUMENTS		RECORDS	
A. ANDONE — Des documents françaises dans les Archives d'Etat de Bucarest	26	A. ANDONE — French documents in the State Archives of Bucharest	26
M. ȘTIRBAN, GH. IANCU — Quelques documents concernant la législation agraire de 1919—1920 relative à Transylvanie	28	M. ȘTIRBAN, GH. IANCU — Some documents concerning the agrarian legislation between 1919—1920 relating to Transylvania	28
V. POPOVICI — Spiru Haret — 125 années de sa naissance	35	V. POPOVICI — Spiru Haret — 125 years since his birth	35
ADDENDA ET CORRIGENDA		ADDENDA ET CORRIGENDA	
V. MANOLE — Deux documents inédits . . .	47	V. MANOLE — Two unpublished records . .	47
D. DUZINCHIEVICI — Contributions documentaires sur l'histoire des imprimeries de Brăila au première moitié du XIX-ème siècle . . .	48	D. DUZINCHIEVICI — Documentary contribution to the history of printers of Braila in the first half of the 19th. century	48
THÉORIE ET PRATIQUE ARCHIVISTIQUE		ARCHIVAL THEORY AND PRACTICE	
M. DOGARU, G. HURMUZACHE — Le classificateur thématique — instrument fondamental pour la recherche thématique	50	M. DOGARU, G. HURMUZACHE — Thematic classifier — a basic aid in the thematic research	50
V. NICULA — Á propos de quelques archives	52	V. NICULA — On some archives	52
INSTRUMENTS DE TRAVAIL		FINDINGAIDS	
M. CIUCĂ — La collection „Achiziții Noi“ . .	55	M. CIUCĂ — The collection “New accessions” .	55
CHRONIQUE		CHRONICLE	
AL. MATEI — Les cours de perfectionnement pour la langue et la paléographie latin et de même pour la langue allemande et la paléographie gothique	78	AL. MATEI — Courses of lectures for improving the knowledge of Latin language and paleography and of German language and Gothic paleography	78
G. HURMUZACHE — Une nouvelle forme d'enseignement pour le perfectionnement de l'archiviste	80	G. HURMUZACHE — A new kind of archival training	80
D. BOLONTOC — L'enseignement archivistique du personnel avec instruction moyen . . .	82	D. BOLONTOC — The archival training of the personnel with middle instruction	82
GHEORGHE UNGUREANU	83	GHEORGHE UNGUREANU	83
COMPTES RENDUS ET PRÉSENTATIONS	86	BOOK REVIEWS AND PRESENTATIONS	86
NOTES BIBLIOGRAPHIQUES	100	BIBLIOGRAPHICAL NOTES	100
BIBLIOGRAPHIE		BIBLIOGRAPHY	
M. TUDORICĂ — „Revista Arhivelor“ 1970—1975	105	M. TUDORICĂ — „Revista Arhivelor“ 1970—1975	105

	Seite
STUDIEN UND MITTEILUNGEN	
I. GAL — Verbesserung und Modernisierung des rumänischen Archivwesens	5
ÜBERSICHTEN VON BESTÄNDEN UND SAMMLUNGEN	
R. CONSTANTINESCU — Altslavisch — rumänische Handschriften aus dem Zentralarchiv von Moskau-C.G.A.D.A.	11
ANERKENNENDE STIMMEN ZUM ARCHIV	
A. ADAMACHE, O. NICIFOR — Al. Odobescu, Verteidiger des rumänischen Nationalen Archivfonds	19
V. TATOMIR, C. TATOMIR — Constantin Esarcu	22
DOKUMENTE	
A. ANDONE — Französische Dokumente in den Bukarester Staatsarchiven	26
M. ȘTIRBAN, GH. IANCU — Einige Dokumente in bezug auf die Agrargesetzgebung von 1919—1920 in Siebenbürgen	28
V. POPOVICI — Spiru Hahret — 125 Geburtsjahr	35
ADDENDA ET CORRIGENDA	
V. MANOLE — Zwei unveröffentlichte Dokumente	47
D. DUZINCHEVICI — Dokumentarischer Beitrag zur Geschichte der Typographien von Braila in der ersten Hälfte des 19 Jh	48
ARCHIVTHEORIE — UND PRAXIS	
M. DOGARU, G. HURMUZACHE — Der thematische Klassifikator, Grundinstrument der thematischen Forschung	50
V. NICULA — Aus dem Leben einiger Archive	52
ARCHIVISCHE HILFSWERKE	
M. CIUCA — Sammlung Neue — Erwerbungen .	55
CHRONIK	
AL. MATEI — Kurse für Weiterbildung in der lateinischen Sprache und Paläographie sowie in der deutschen Sprache und Paläographie	78
G. HURMUZACHE — Eine neue Form der archivvarischen Berufsbildung	80
D. BOLONTOC — Die Weiterbildung der Archivare, Absolventen der Mittelschule	82
GHEORGHE UNGUREANU	83
REZENSIONEN UND ANNOTATIONEN	86
BIBLIOGRAPHISCHE NOTEN	100
BIBLIOGRAPHIE	
MIOARA TUDORICA — „Revista Arhivelor“ — 1970—1975	105

ТРУДЫ И ИССЛЕДОВАНИЯ
И. ГАЛ — Усовершенствование и модернизация румынского архивоведения . . . . .
ПРЕДСТАВЛЕНИЯ АРХИВНЫХ ФОНДОВ И КОЛЛЕКЦИЙ
Р. КОНСТАНТИНЕСКУ — Славяно-румынские рукописи в Московских Центральном Архивах (ЦГАДА) . . . . .
ОЦЕНИТЕЛИ АРХИВОВ
А. АДАМАКЕ, О. НИКИФОР — Александру Одобеску — защититель румынского национального архивного фонда . . . . .
В. ТАТОМИР, К. ТАТОМИР — Константин Есарку . . . . .
ДОКУМЕНТЫ
А. АНДОНЕ — Французские документы в Бухарестских Госархивах . . . . .
М. ШТИРБАН, ГР. ИАНКУ — Несколько документов по аграрному законодательству 1919—1920 гг. касательство Трансильвании .
В. ПОПОВИЧ — Спиру Харет — 125 лет со дня рождения . . . . .
ADDENDA ET CORRIGENDA
В. МАНОЛЕ — Два ещё неопубликованных документа о монастыре имени Михая Водэ .
Д. ДУЗИНКЕВИЧ — Документальный вклад в историю брэильских типографий первой половины XIX-ого века . . . . .
АРХИВНАЯ ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА
М. ДОГАРУ, Г. ХУРМУЗАКЕ — Тематический классификатор — основное пособие в исследовании архивов по темам и вопросам . .
В. НИКУЛА — Из жизни архивов . . . . .
РАБОЧИЕ АРХИВПОСОБИЯ
М. ЧУКЭ — Коллекция „Arhivizii Noi“
ХРОНИКА
АЛ. МАТЕЙ — Лекции по усовершенствованию архивадров по латынскому языку и палеографии и по немецкому языку и готической палеографии . . . . .
Г. ХУРМУЗАКЕ — О новой форме профессиональной подготовки архивадров . . .
Д. БОЛОНТОК — Периодическое профессиональное усовершенствование архивадров со средней подготовкой . . . . .
GHEORGHE UNGUREANU . . . . .
РЕЦЕНЗИИ И ПРЕДСТАВЛЕНИЯ КНИГ . . . . .
БИБЛИОГРАФИЧЕСКИЕ ЗАМЕТКИ
БИБЛИОГРАФИЯ
М. ТУДОРИКЭ — «РЕВИСТА АРХИВЕЛОР» («ЖУРНАЛ АРХИВОВ») — 1970—1975 гг. .

CĂTRE AUTORI

„Revista Arhivelor“ publică studii și comunicări de teorie și practică arhivistică, de paleografie, diplomatică, sigilografie, heraldică, miniaturistică, izvoare, instituții și alte științe auxiliare ale istoriei, studii și articole de istorie bazate pe materiale de arhivă, documente, prezentări de reviste și cărți de specialitate, cronici, note și informații bibliografice.

Autorii sînt rugați să trimită materialele în două exemplare dactilografiate la două rînduri, cu trimerile infrapaginale numerotate în continuare și cu un scurt rezumat.

Articolele nepublicate nu se restituie.

Cititorii din străinătate se pot abona prin ILEXIM — serviciul export-import presă — Calea Griviței nr. 64—66, P.O.B., 2001 telex 011226 — București.

R.M. ISSN 0034—7043.

Articles appearing in this journal are abstracted and indexed in HISTORICAL ABSTRACT and AMERICA HISTORY AND LIFE

Tehnoredactor : MARIANA RĂDULESCU

Dat la cules : 28.I.1976. Bun de tipar : 30.V.1976. Tiraj : 2700 exemplare. Coll de tipar 7,5

Întreprinderea Poligrafică „Bucureștii-Noi“, str. Hrișovului nr. 10 A, R. S. România

